

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 493
Παρασκευή
1 Μαΐου 1995
Δρχ. 250

Η πρωτομαγιά της νέας τάξης

ΣΚΟΠΙΑ: το γοργόν
και χάριν έχει
Ο ΣΥΝ υπάρχει:
Το ΠΑΣΟΚ
εκτροχιάζεται
Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
παραπαίει

ΒΙΝΤΑΛ-ΝΑΚΕ:
Ορατισμός είναι εδ
Ν. ΜΟΥΖΕΛΗΣ:
Ποιός
εκσυγχρονισμός;

Εκδόσεις Κέδρος

Γ. Γενναδίου 3 – Τηλ. 36.02.007

ΠΟΙΗΣΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ:

Αργά, πολύ αργά μέσα στη νύχτα

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ:

Σκλάβοι πολιορκημένοι

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΕΤΡΟΣ ΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ:

Μια συνηθισμένη μέρα

ΣΤΕΛΛΑ ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ:

«Και ο Φαίδων... ήμουν εγώ!»

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΛΙΟΤΣΟΣ:

Διωγμός απ' την κόλαση

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ:

Ο πυγμάχος

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΚΩΤΣΙΑΣ:

Περιστατικό τα μεσάνυχτα

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΙΩΤΗΣ:

Ορίστε τα ρόδα, μαμά!

ΛΙΑ ΜΕΓΑΛΟΥ-ΣΕΦΕΡΙΑΔΗ:

Ο δρόμος είναι η χαρά

ΚΩΣΤΟΥΛΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ:

Η φωτογραφία του σταθμού είσαι εσύ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΝΕΝΕΔΑΚΗΣ:

Οι Βονκέφαλοι 1922

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ:

Ο Σκέλεθρας και άλλα διηγήματα

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ:

Βραδυές μπαλέτου

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΤΕΣΣΗ:

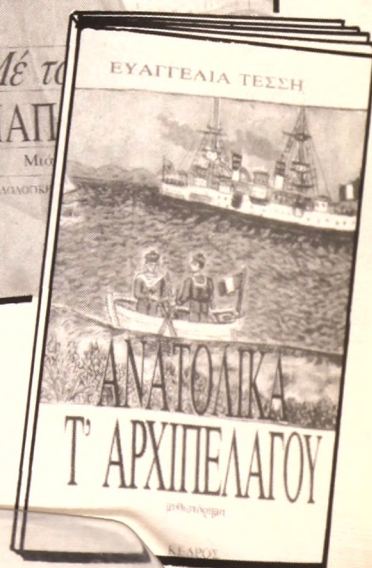
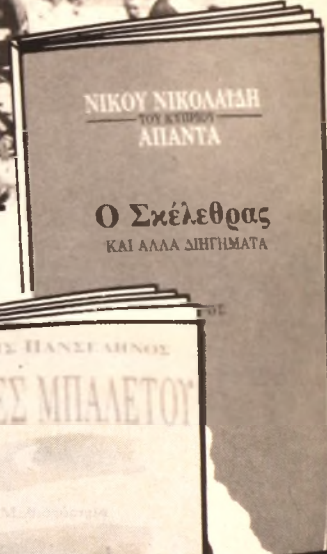
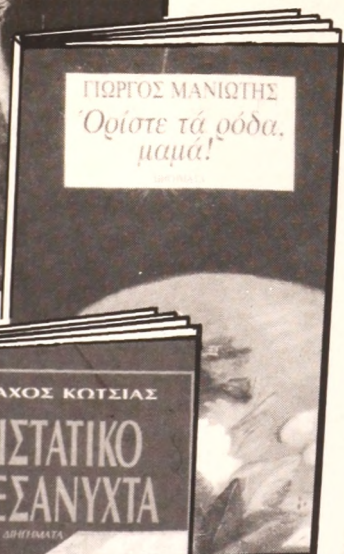
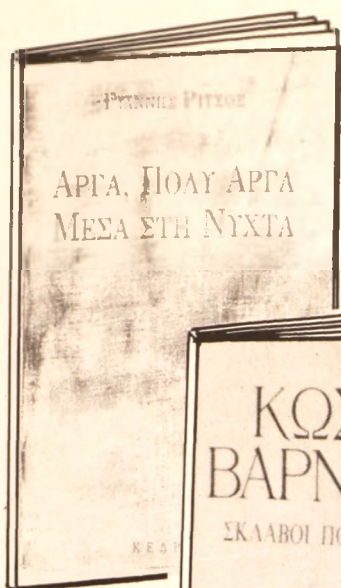
Ανατολικά τ' Αρχιπελάγου

Ν.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ:

Με τον τρόπο του Παπαδιαμάντη

ΜΙΧΑΛΗΣ ΦΑΚΙΝΟΣ:

Ως φαίνεται, η γιαγιά κοιμάται ακόμη

• Περίοδος Β'
• Χρόνος 19ος
• Τεύχος 493
Παρασκευή 1 Μαΐου 1992
Δρχ. 250

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

• Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα

• Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ

• Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ

• Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

• Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δημοχάρους 60
Τηλ. 72.49.300

• Εκτύπωση:
Νέος Παρνασσός Α.Ε.
Παλλήνη Αττικής 15 344
160 Χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος
Τηλ. 66.65.081

• Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις του
συγγραφέα του.
• Χειρόγραφα δεν
επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 2.700 δρχ.
Ετήσια 5.400
Ετήσια Οργανισμών,
Γραπειών, κτλ.: 20.000 δρχ.
Βοηθητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
Εξαμνη: δολ. 27
Ετήσια: δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
Εξαμνη: δολ. 30
Ετήσια: δολ. 60

• Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΙΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

• Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:

Περιοδικό «ANTI»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240

• Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτά και Σια Ε.Ε.
Λαοσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ: Συνδικαλισμός _____ 11

Η ΓΣΕΕ συγκροτήθηκε επιτέλους σε σώμα. Και τώρα; Ένας κομμουνιστής κι ένας εθνικόφρων θα τα βρουν σε επίπεδο συνδικαλιστικής πρακτικής;

ΠΑΣΟΚ; - ΣΥΝ;;; _____ 12-15

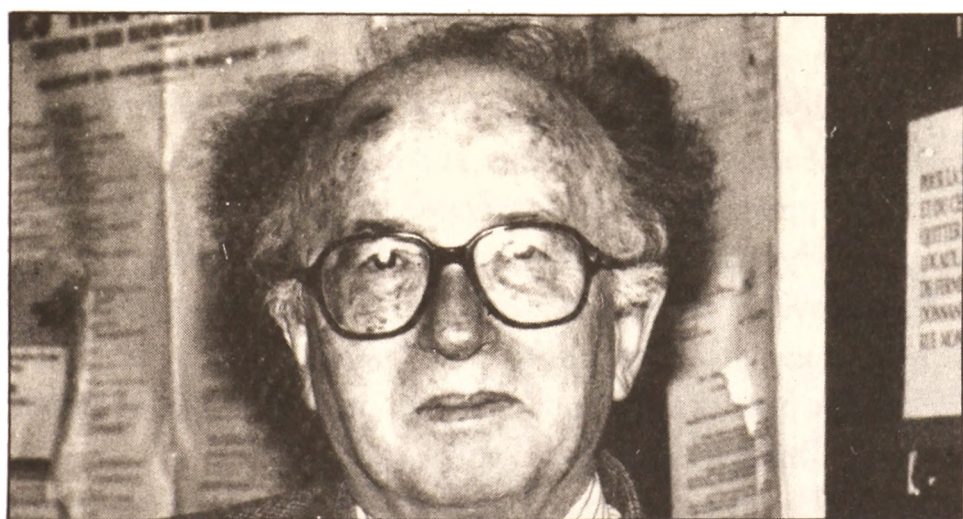
Το ΠΑΣΟΚ έδειξε πάλι κακή διαγωγή και χάλασε την εικόνα του. Την ίδια στιγμή, οι ...αρσακειάδες του Συνασπισμού παραμένουν σιωπηλές στην γωνιά... Διαγωγή κοσμιωτάτη, πλην...

ΣΚΟΠΙΑ: Το γοργόν και χάριν έχει _____ 16

Ο διπλωματικός πυρετός με επίκεντρο τα Βαλκάνια συνεχίζεται. Η Νέα Γιουγκοσλαβία είναι ήδη γεγονός — ενώ η κυβέρνηση αρχίζει νέες διπλωματικές προσπάθειες για το θέμα των Σκοπίων. Ο Κ. Βασιλείου αναλύει τα καινούρια δεδομένα. Κι ο Γ. Ριτζούλης γράφει για αναδέλφους και κοσμοπολίτες — συνεχίζοντας έναν αναγκαίο διάλογο.

ΠΙΕΡ ΒΙΝΤΑΛ - ΝΑΚΕ: ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ _____ 34

Αποκλειστική συνέντευξη του ιστορικού της ελληνικής αρχαιότητας **Πιέρ Βιντάλ Νακέ** στην **Τέτα Παπαδοπούλου**: «Να δεχτεί η Ελλάδα ότι και οι άλλοι λαοί είναι υπαρκτοί...».

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ: ΕΝΔΟΪΣΛΑΜΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ _____ 30

Το καθεστώς Νατζιμπουλάχ κατέρρευσε. Οι μουτζαχεντίν επικρατούν — και ένας νέος πολεμικός γύρος, ενδοϊσλαμικός, απειλείται. Η «νέα τάξη πραγμάτων» περνάει μέσα από πρακτικές αποσταθεροποίησης. Γράφει ο **Κωνσταντίνος Σχινάς**.

ΝΙΚΟΣ ΜΟΥΖΕΛΗΣ: ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΚΣΥΓΧΡΟ ΝΙΣΜΟΥ

Ένα σημαντικό
θεωρητικό κείμενο
— συμβολή στην
κατανόηση της έννοιας
του εκσυγχρονισμού,
έννοιας κεντρικής στις
σύγχρονες θεωρίες της
ανάπτυξης.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ _____ 5

Στάθης
ΠΟΛΙΤΙΚΟ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ _____ 6

Αρχές, συμμαχία,
«αλληλεγγύη», αλλά
πρωτίστως συμφέροντα...

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ _____ 8

ΤΥΠΟΣ _____ 33

ΔΙΑΛΟΓΟΣ _____ 47

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ _____ 49

Πριν από τρία χρόνια το
ANTI γιόρταζε τα 400 τεύχη
του και διοργάνωσε το
ΑΝΤΙΦΕΣΤΙΒΑΛ στο
Σικιαρίδειο της οδού Πειραιώς
— ως πρόταση για την
αξιοποίηση παλιών
εγκαταλελειμμένων κτιρίων
ως χώρους πολιτισμού.
Σήμερα το Σικιαρίδειο
παραχωρείται στην ΑΣΚΤ. Το
ANTI αισθάνεται δικαιωμένο
και ο πρότανης Νίκος
Κεσσανλής, σε συνέντευξη του,
δηλώνει ότι «ετοιμάζονται να
αρχίσουν δουλειά».

ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

ΧΩΡΑ της μετάθεσης και της αναβολής, σε ώρες που οι ενέργειες και οι λύσεις έπρεπε να υπάρχουν χθες, προχθές, τον προηγούμενο μήνα, τα προηγούμενα χρόνια· για να μην ακούγεται μονότονα και κουραστικά το οσημέρας διογκούμενο «έχουμε χάσει πολύ χρόνο». Και η μετάθεση, η αναβολή, η απώθηση των προβλημάτων που καταχρηστικά πλέον ονομάζονται «χρονίζοντα», δεν γίνεται για λόγους που έχουν σχέση με διαπραγματευτικές τακτικές, οικονομία μέσων και χρόνου, ιεράρχηση φάσεων κ.τλ., αλλά με τον απλό λόγο ότι αρμόδιοι και μη δεν είναι ικανοί να δώσουν λύσεις, ούτε καν να ασχοληθούν με τα προβλήματα του τόπου.

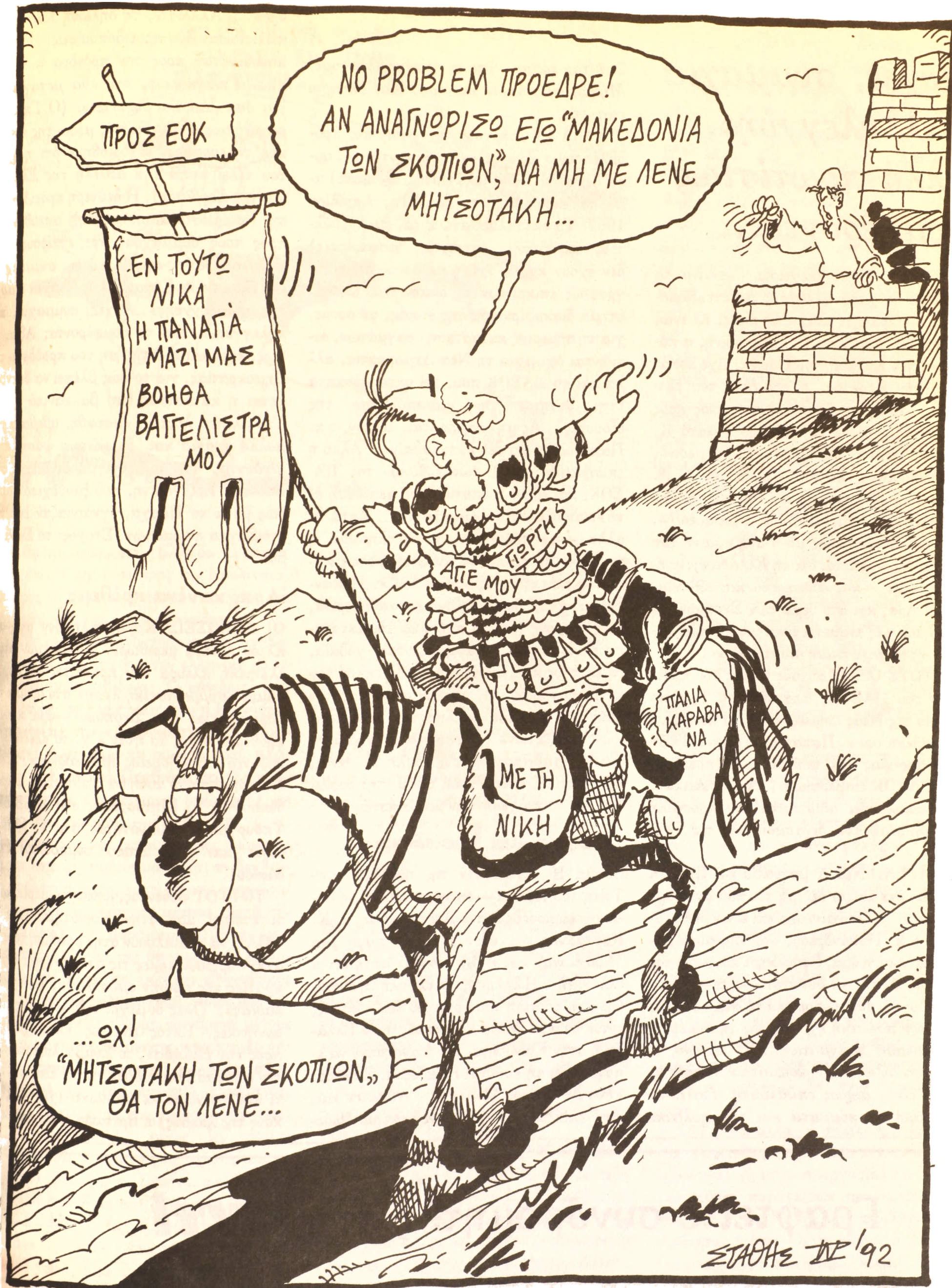
ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΑ, το πρώτο λαμπρότατο παράδειγμα ανικανότητας το δίνει η ίδια η τύποις υπεύθυνη κυβέρνηση. Μεσούσης της κρίσεως σε όλα τα επίπεδα, οι πολίτες ζουν τα άθλια όσο και επικίνδυνα αποτελέσματα μιας απεργίας των εργατοτεχνιτών της αυτοδιοίκησης με μια κυβέρνηση προκλητική και παραδοξολογούσα: ο κ. Μητσοτάκης εκμεταλλεύεται μικροκομματικά την δυσaréσκεια του κόσμου, εγκρίνοντας παράλληλα δεκάδες δισεκατομμυρίων που θα ενθυλακώσουν οι αετονύχηδες οι οποίοι έσπευσαν να «βοηθήσουν» στην αποκομιδή των λυμμάτων. Τις ίδιες ώρες, με μιαν Αθήνα άδεια κι έρημη, οι τιμές της ρύπανσης έσπαγαν ρεκόρ, κάνοντας διάτρητα τα χρονοδιαγράμματα τύπου Μάνου για την «απομάκρυνση» του νέφους.

ΚΑΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ μόνον αυτά —και πλείστα άλλα— τα «μικρά» προβλήματα που δίνουν το μέτρο της έως αναισθησίας ανικανότητας των υπευθύνων. Είναι και τα «μείζονα» ζητήματα που οδεύουν μεταξύ μεγάλοςχημων λόγων και ανυπαρξίας ουσιαστικών αποφάσεων.

ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, συνεχώς μνημονεύονται το Μάαστριχτ, ο εκσυγχρονισμός, η ανταγωνιστικότητα, η εργατικότητα, η αξία της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, η λιτότητα κ.τ.λ. τα συναφή· στην πράξη, δύο χρόνια τώρα το ασφαλιστικό περιμένει ματαιίως την σύνταξη του, το φορολογικό καρκινοβατεί ακόμα, το θεσμικό πλαίσιο για τις επενδύσεις έχει προ πολλού πλέον αχρηστευθεί και η περιφερειακή ανάπτυξη είναι στις καλές. ΣΤΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ τομέα, ζητείται ακόμα πολιτική. Μετά την πρωθυπουργική διαβεβαίωση για τις, μέχρι Σαμαρά, δύο πολιτικές σε μια και (την αυτή κυβέρνηση, το πρόβλημα με την «Μακεδονία των Σκοπίων» πορεύεται εν μέσω αρνητικών διακηρύξεων: δεν δεχόμαστε τον όρο Μακεδονία, δεν διαπραγματευόμαστε τους όρους, δεν θέλουμε σχέση με τέτοιο κράτος κ.τ.λ. Λέξη για το τι δεχόμαστε, ποιες εναλλακτικές λύσεις έχουμε, ποιο είναι το περιεχόμενο της πολιτικής που συζητά ο κ. Μητσοτάκης ως πρωθυπουργός και υπουργός Εξωτερικών με ευρωπαίους ομολόγους του, και, τέλος, τι συζητήθηκε στην περίφημη σύσκεψη στο Προεδρικό Μέγαρο· τι συζητήθηκε, επί της ουσίας των λύσεων, που θα δεχόταν η Ελλάδα, πέραν της συμφωνίας για το αναπόδεκτο της ονομασίας «Μακεδονία» στο υπό διαμόρφωση γειτονικό κράτος. Μια πολιτική στηριγμένη στην άρνηση, και μάλιστα επί του συμβολικού μόνον, είναι μια πολιτική μαθηματικού αδιεξόδου και επαφίεται πλέον στο πώς θα διαμορφωθούν οι καταστάσεις από τους άλλους, δηλαδή στο «βλέπουμε...».

ΚΑΙ ΑΠΟ την μεριά της η αντιπολίτευση, μέσα σε αυτό το άνευ κανόνων παίγνιο, οικοδομεί την ύπαρξή της στην πλειοδοσία των εύκολα «συσπειρωτικών» λύσεων εκμεταλλευόμενη μόνον τα κενά της κυβερνητικής πολιτικής. Συμβάλλει, και αυτή στην διαιώνιση του αρνητισμού και της μη οριοθετημένης και ιεραρχημένης άσκησης της πολιτικής, εφαρμόζοντας την τακτική του σωρευτικού σφυροκοπήματος προς τις αντιφάσεις και τα τεράστια κενά της κυβέρνησης.

ΣΕ ΔΥΟ εβδομάδες, θα έχει πιθανόν αποφασιστεί οριστικά η τύχη της «Μακεδονίας των Σκοπίων», και ούτως ή άλλως το πρόβλημα αυτό θα κλείσει. Δεν θα έχει κλείσει όμως κανένα πρόβλημα από αυτά που σήμερα ορίζουν το μηδενικό σημείο μας...

Αρχές, συμμαχία «αλληλεγγύη», αλλά πρωτίστως συμφέροντα...

Η ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΗ εκχειρία —εκείνο το «Πάσχα εν χαρά αλλήλους περιπτυσώμεθα»...— κράτησε ελάχιστες ώρες. Κι ενώ, ακόμα και στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, ο πόλεμος, την Κυριακή του Πάσχα, είχε κοπάσει, στην Κέρκυρα, ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, «κατά την διάρκεια γεύματος προς τιμήν του», όξυνε το δικό του —κατά Κ. Μητσοτάκη— «πόλεμο». Ο σημερινός πρωθυπουργός, λοιπόν —κατά τον κ. Α. Παπανδρέου— ενεργεί ως «όργανο ξένων συμφερόντων και κέντρων αποφάσεων». Και εφόσον υπακούει μόνο στη «φωνή του κυρίου του», έπεται ότι «η Ελλάδα έγινε ένα παζάρι —και εσωτερικά και εξωτερικά». Άρα, και στο θέμα των Σκοπίων, το μόνο που μας αναμένει είναι μια «διπλωματική ήττα τεραστίων διαστάσεων».

ΣΤΟΥΣ ΟΞΕΙΣ αυτούς τόνους του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, απάντησε το Γραφείο Τύπου της Νέας Δημοκρατίας: Η πασχαλινή επίθεση του κ. Παπανδρέου είναι επίθεση «δημαγωγίας και ψεύδους». Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ επιβεβαίωσε, «λαμπριάτικα», ότι «ακολουθεί αδιάστατα την προσφιλή του γραμμή του διχασμού και της "ρήξης"» κ.λπ.

ΚΑΙ ΕΝΩ Νέα Δημοκρατία και ΠΑΣΟΚ έδωσαν ένα ακόμα δείγμα του πως αντιλαμβάνονται τη «συναίνεση» επί εθνικών θεμάτων, ο κ. Παπανδρέου, στο ίδιο αυτό πασχαλιάτικο γεύμα, ξιφούλκησε και κατά του Τύπου. Δεν είναι δυνατόν —είπε— να αποδίδονται ευθύνες σε όλα τα κόμματα, σε όλη την πολιτική ηγεσία, για τη σημερινή κατάσταση πραγμάτων... Η επίθεση εναντίον όλων των κομμάτων —πρόσθεσε— είναι άκρως επικίνδυνη. Γιατί, αν χτυπάμε τα κόμματα και την πολιτική

ζωή του τόπου, τότε σε τι προσβλέπουμε; Μήπως σε κάποιο σωτήρα; Και σε ποιο σωτήρα;

ΑΛΛΑ ΑΝ υπάρχουν «κάποιοι» που προσβλέπουν ακόμα σε «κάποιο σωτήρα», αυτοί δεν είναι άλλοι (ελάχιστοι, άλλωστε) από τα εκτοπλάσματα της 21ης Απριλίου 1967. Τα εκτοπλάσματα αυτά, όμως (ούλτρα, ακροδεξιοί, ρατσιστές, νεοφασίστες) δεν έχουν καμιά σχέση με όσους δημοσιογράφους επικρίνουν το διπολισμό, ως σύστημα διακυβέρνησης της χώρας, με όσους, για τη σημερινή κατάσταση πραγμάτων, αιτιώνονται όχι μόνο τη Νέα Δημοκρατία, αλλά και το ΠΑΣΟΚ που, επί οκτώ συναπτά έτη, θέσπισε την «ιδιοποίηση» της εξουσίας... Ας μην καμώνεται, λοιπόν, ο κ. Παπανδρέου ότι δεν καταλαβαίνει. Άλλο η επισήμανση (και) των ευθυνών του ΠΑΣΟΚ, και άλλο η υποτιθέμενη «επίθεση εναντίον όλων των κομμάτων»... Κατά τα άλλα —αν πρόκειται να συμπληρωθεί η εικόνα— θα πρέπει να αναφέρει κανείς κάποιους εκλεκτούς «φίλους» του κ. Παπανδρέου, που, δυναμιτίζοντας, καθημερινά, τους θεσμούς (και τα πολιτικά κόμματα αποτελούν θεσμό), καθυβρίζοντας, χυδαία, όλους τους πολιτικούς αρχηγούς (πλην του κ. Παπανδρέου...), χρησιμοποιώντας τον λαϊκισμό ως μέσο καλλιέργειας «κοινωνικών ενστίκτων» («ψευτοκοινοπολιτισμικές», «χαρμαφάδες», κ.λπ.), είναι, πραγματικά, επικίνδυνοι, αφού στην ουσία, παίζουν το παιχνίδι των νεοφασιστών.

«Υπάρχει μια Μακεδονία»

ΟΜΩΣ Η «ΕΙΔΗΣΗ» της ημέρας —την Τρίτη του Πάσχα— ήταν, ασφαλώς, η δήλωση του προέδρου της Δημοκρατίας, κ. Κ. Καραμανλή ότι «δεν υπάρχει παρά μια Μακεδονία, και η Μακεδονία αυτή είναι ελληνική». Η δήλωση, με έκδηλη τη συγκινησιακή φόρτιση του αρχηγού του κράτους, εντυπωσίασε. Μόνο που κανείς στην Ελλάδα ή στην Κοινότητα, δεν διανοήθηκε να επαναλάβει τη «σύσταση» προς Α. Σαμαρά: «*Pas de larmes, Monsieur le Ministre*» και, κατ' επέκταση «Όχι δάκρυα, κύριε Πρόεδρε»...

Άλλωστε, τη δήλωση Καραμανλή πλαισίωσαν δύο προειδοποιήσεις: Η πρώτη απευθυνόταν προς τον πρόεδρο των Σκοπίων Γκλιγκόρφ, ότι «θα μετανιώσει για όσα λέει και πράττει». (Ο Γκλιγκόρφ, όπως είναι γνωστό, μέσω της τουρκικής τηλεόρασης, ισχυρίστηκε ότι η χώρα του τελεί «υπό την απειλή της Ελλάδας και της Σερβίας»). Η δεύτερη προειδοποίηση (ακριβέστερα υπόμνηση) απευθυνόταν προς τους συμμάχους και εταίρους μας —δήλωσε ο κ. Καραμανλής— είναι η αρχή της αλληλεγγύης». Αρχές, συμμαχία, αλληλεγγύη... Και τα συμφέροντα; Αξία, όμως, έχει και η εκτίμηση του προέδρου της Δημοκρατίας, για το πώς βλέπει να διαγράφεται η κατάσταση στο βαλκανικό χώρο. Την βλέπει, λοιπόν, «ασταθή, αβεβαία, με πολλά χρόνια και, σε κάποια φάση, επικίνδυνη». Την ίδια στιγμή οι μάχες στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, που ξανάρχισαν αισώως μετά το Πάσχα, εγκαινιάζαν ένα στοίβαγμα πτωμάτων. Στόχος: το Σερβόβο!

Άρα, κανένα πρόθεμα

ΟΙ ΔΗΛΩΣΕΙΣ Καραμανλή δεν αφήνουν πλέον κανένα περιθώριο αμφιβολιών ότι η ελληνική πλευρά δεν πρόκειται να δεχτεί καμιά «συμβιβαστική λύση» στο όνομα της Δημοκρατίας των Σκοπίων —άρα κανένα πρόθεμα, όπως θα ήταν λ.χ. το «Νέα Μακεδονία» ή «Βόρειος Μακεδονία», κ.λπ. Και την άρνηση αυτή θα διαδηλώσει ο πρωθυπουργός κ. Μητσοτάκης στο Συμβούλιο Υπουργών της Κοινότητας, στις 11 Μαΐου, αλλά και στο άτυπο συμβούλιο (12 Μαΐου).

ΤΟΥΤΟΥ δοθέντος, υπάρχει περίπτωση οι εταίροι μας στην Κοινότητα (και στην ΗΠΑ), να επανέλθουν στην πρόθεσή τους, να αναγνωρίσουν «όλες τις ανεξάρτητες δημοκρατίες της πρώην ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας»; Όλες οι μέχρι τότε ενδείξεις αρνητικές. Εκτός αν, ως «παραχώρηση προς την Ελλάδα», το Συμβούλιο αναβάλει την απόφασή του ειδικά για τα Σκόπια, τι που φαίνεται να επιδιώκει (για τους κοινούς της λόγους) η Βρετανία. Μια αναβ

Γραφτείτε συνδρομητές στο **αντί**

ΒΓΑΛΤΑ ΝΑ ΣΤΑ ΠΛΟΥΝ
ΚΑΙ ΚΑΝΕ ΕΝΑ ΝΤΟΥΖ
ΓΙΑΤΙ ΒΡΩΜΑΣ ΣΚΟΥΠΙΔΙΛΑ!

ΔΗΜΟΣ

επέτρεπε, ίσως, στην Ελλάδα να επιτεί-
την πίεσή της (και προς την Κοινότητα,
και προς τα Σκόπια), πάνω στην βάση ότι
«εν υπάρχει παρά μια Μακεδονία».

ΠΕΡΑ ΑΠΟ το ενδεχόμενο της αναβο-
, τα ερωτήματα για την ελληνική πλευ-
παραμένουν επίμονα: Τι κάνουμε, πώς
ιδρύουμε, σε περίπτωση που η Κοινότητα
γνωρίσει την «Δημοκρατία της Μακε-
νίας»; Κλείνουμε τα σύνορά μας, κλεί-
με το Ελληνικό Προξενείο στα Σκόπια,
ιστέλλουμε την σημερινή (σιωπηρή) ντε
στο αναγνώριση —όπως ζητεί ο κ.
πανδρέου— και, πανευτυχείς, βιώνουμε
μια λαμπρή απομόνωση; Και αν δεχθού-
την λογική αυτή, γιατί να μην προχωρή-
με (έστω ως «έσχατο μέτρο», κατά την
τύπωση του κ. Βαρβιτσιώτη), στην «αύ-
η της διάρκειας της θητείας»; Αλλά και
αί άλλο: Μέσα στο «κλίμα» εθνικιστικής
ρης που θα δημιουργηθεί, ποιος μας εγ-
ται ότι δεν θα έχουμε φαινόμενα μίσους
φυλετικής περιφρόνησης προς το νέο «ε-
ό» (τους Σκοπιανούς), αλλά και αντι-
οτικού (αντιευρωπαϊκού) πνεύματος,
όλες τις συνέπειες που αυτό συνεπάγεται;
ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ, όμως, δεν σταμα-
ν εδώ: Με παγωμένες τις σχέσεις μας με
ανία, Βουλγαρία, Σκόπια, αλλά και με
ομένη την διάσταση απόψεων ανάμεσα
ν Ελλάδα και την Κοινότητα, ποιο ρό-
άραγε μπορούμε να παίξουμε στον βαλ-
ικό χώρο; Μια ζωή επιαιρούμεθα ότι εί-
α «η μόνη βαλκανική χώρα, μέλος της
νότητας», κ.λπ. Και, αντί να έχουμε ε-

μείς —ως «ειδήμονες»...— τον πρώτο λό-
γο, με εισηγήσεις, πρωτοβουλίες κινήσεων
και δικές μας ιεραρχήσεις, εμφανιζόμαστε
ως βαλκανική χώρα διαπληκτιζόμενη α-
πλώς με άλλους Βαλκάνιους! Συνιστούν, ά-
ραγε όλα αυτά, μια ψυχραιμη (επιτελική)
εξωτερική ελληνική πολιτική; Ύστατη
προσδοκία όλων των νηφάλιων Ελλήνων:
Στην σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών, στο
Προεδρικό Μέγαρο (που προγραμματίζεται
για την ερχόμενη εβδομάδα) να επικρατή-
σουν όχι η εθνικιστική μικροκομματική δη-
μαγωγία και ο στείρος φανατισμός, αλλά η
ψυχραιμία, το υψηλό αίσθημα ευθύνης, η
ανταπόκριση στις «γεωγραφικές πραγματι-
κότητες».

Η περιοδεία Κ. Μητσοτάκη

ΣΤΟ ΜΕΤΑΕΥ, ο κ. Μητσοτάκης εγκαινιά-
ζει ένα νέο γύρο ταξιδιών, με αντικείμενο τα
εθνικά θέματα. Χθες (Πέμπτη) επρόκειτο
να συναντηθεί, στο Βελιγράδι, με τον Σέρβο
πρωθυπουργό κ. Σλ. Μιλόσεβιτς, σήμερα
Παρασκευή θα βρίσκεται στην Πορτογαλία
(για το άτυπο Συμβούλιο Υπουργών Εξω-
τερικών της ΕΟΚ), ενώ την Κυριακή στα
Τίρανα —και έπεται συνέχεια.

Η ΕΠΙΣΚΕΥΗ στο Βελιγράδι συμπίπτει
με την ανακήρυξη της λεγόμενης «μικρής
Γιουγκοσλαβίας» (πληθυσμός: 10,5 εκα-
τομμύρια, έναντι 24 εκατομμυρίων της
«Γιουγκοσλαβίας του Τίτο»), στην οποία
μετέχουν η Σερβία και το Μαυροβούνιο.
Ήδη την νέα ομοσπονδία έσπευσαν να ανα-
γνωρίσουν η Ρωσία και η Κίνα και, εκ των

πραγμάτων, τίθεται θέμα αναγνώρισης της
και από την Κοινότητα. Αλλά και για τη
νέα ομοσπονδία Σερβίας - Μαυροβουνίου
τίθεται θέμα να αναγνωρίσει τις τέσσερις
δημοκρατίες που έχουν αποσχισθεί από την
«Γιουγκοσλαβία του Τίτο» (Σλοβενία,
Κροατία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη και «Μακε-
δονία»). Ως εκ τούτου...

ΔΕΝ ΧΩΡΕΙ αμφιβολία ότι ο κ. Μητσο-
τάκης θα επιδιώξει να «πείσει» τον Σέρβο
ομόλογό του να μη σπείψει στην αναγνώρι-
ση των Σκοπίων. Η Ελλάδα, άλλωστε, ή-
ταν η μόνη χώρα, από τις 12 της Κοινότη-
τας, που ήταν παρούσα στην τελετή της α-
νακήρυξης της νέας ομοσπονδιακής δημο-
κρατίας. Από την άλλη, ο Έλληνας πρωθυ-
πουργός θα προσφερθεί, ασφαλώς να μεσο-
λαβήσει στην αποκατάσταση «καλών σχέ-
σεων» μεταξύ Μιλόσεβιτς και Βρυξελλών,
έχοντας πάντοτε, κατά νου, την περίπτωση
(πρόκειται μάλλον για προσωπική ευχή)
ενδεχόμενης ένταξης της δημοκρατίας των
Σκοπίων στην «μικρή Γιουγκοσλαβία».
(Το «ΑΝΤΙ» είχε αποκαλύψει ότι η πρό-
σφατη επίσκεψη - αστραπή του Σέρβου
πρωθυπουργού στην Αθήνα, είχε γίνει με
πρωτοβουλία του κ. Μητσοτάκη, στην προ-
σπάθειά του να «αποδείξει» ότι μια «κά-
ποια λύση» για το θέμα της «Δημοκρατίας
της Μακεδονίας» θα ήταν η ένταξή της
στην, υπό διαμόρφωση, «μικρή Γιουγκοσ-
λαβία»).

ΟΣΟ ΓΙΑ την επίσκεψη του Έλληνα
πρωθυπουργού στην Αλβανία, δεν είναι λί-
γοι οι αναλυτές εκείνοι που πιστεύουν ότι θα
μπορούσε να σηματοδοτήσει μια «νέα αρ-
χή» στις ελληνο-αλβανικές σχέσεις. Ο Χανς
Ντίτριχ Γκένσερ είχε καταφέρει, με γερμα-
νική βοήθεια ύψους εννέα δισεκατομμυρίων
δραχμών, να κερδίσει, την περασμένη εβδο-
μάδα την «σφραγίδα του ευεργέτη του αλ-
βανικού έθνους». Ποσά, όμως, του ύψους
αυτού —όπως σημείωνε και ο ανταποκριτής
της «Καθημερινής» στο Βερολίνο, Τάσος
Τελόγλου —είναι αστεία ακόμα και για τα
ελληνικά δεδομένα. Συμπέρασμα: Περιθώ-
ρια για την βελτίωση των ελληνοαλβανικών
σχέσεων, υπάρχουν. Με σχετικά μικρό κό-
στος.

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, η σημερινή Πρωτομα-
γιά, θα αποδείξει αν η μετά κόπων πολλών
«ενότητα» (ή έστω συνεργασία) των συνδι-
καλιστικών παρατάξεων που επιτεύχθηκε
στην κορφή της ΓΣΕΕ, έχει περιθώρια βιω-
σιμότητας ή όχι: Της αργατιάς ο βασιλιάς
της φτώχειας ο πατέρας... κ.λπ.

ΑΝΤΗΝΩΡ

Βρώμικα Αναστάσιμα

Είκοσι ημέρες είναι υπεραρκετές για να σωρεύσουν δεκάδες χιλιάδες τόννους σκουπιδιών στις περιοχές που περιβάλλουν την πρωτεύουσα: η απεργία των εργατοτεχνιτών των ΟΤΑ έδειξε, γι' άλλη μια φορά, ότι το τίμημα από την ακύρωση του εκσυγχρονισμού σε κρίσιμους τομείς της δημόσιας ζωής δεν μετράται απλώς με κάποιους ποσοτικούς δείκτες αλλά με αυτούς τους ίδιους τους όρους της ανθρώπινης διαβίωσης. Όπως φάνηκε και κάτι άλλο: ότι ο ολέθριος υπολογισμός —και αυτός εσφαλμένος, όμως— του λεγόμενου «πολιτικού κόστους» έκανε ώστε να περάσουν είκοσι ολόκληρες ημέρες, με οφθαλμοφανείς ενδείξεις επιδείνωσης των υγειονομολογικών παραμέτρων, προκειμένου να δεηθούν αρμόδιοι δικαστικοί παράγοντες να εντείλουν τη διενέργεια εξετάσεων για να διαπιστωθεί το μέγεθος κινδύνου για τη δημόσια υγεία.

Υπήρχαν και περιέργες συμπεριφορές σε αυτή την απεργία, και από τις δύο πλευρές! Η μεν κυβέρνηση αποφάσισε να χρησιμοποιήσει τις δυνατότητες που της παρέχει το μονοπώλιο της διάθεσης της εξουσίας, επιλέγοντας την τακτική της «πολιτικής κινητοποίησης» —μεταξύ άλλων, αυτό το σχέδιο συνεπάγεται αρκετά δισ. δαπανών, τη στιγμή που όλοι της κυβερνήσεως κόπτονται για την περιστολή τους— και όχι της επιστράτευσης. Ο κ. Μητσοτάκης μπορεί να επιδεικνύει για άλλη μια φορά την πρόθεσή του να «εχβιάζει» τη συναίνεση εναντίον των «συντεχνών» και να δυσφημεί με τον τρόπο αυτό την οποιαδήποτε αντίθεση στην οικονομική πολιτική της κυβέρνησης: σίγουρα, όμως, την ίδια στιγμή ο κ. Μητσοτάκης παίρνει υπόψη του και τις διαθέσεις της δικής του ΔΑ-ΚΕ, η οποία σθεναρώς μετέχει στην απεργιακή κινητοποίηση.

Η πλευρά των απεργών, από την άλλη, εμφανίζεται περιέργως και ιδιότυπως «κοινωνική»: προβαίνει σε αποκομιδή απορριμάτων από τους εμπορικούς χώρους, τα νοσοκομεία και τους δρόμους όπου... πέρασε ο Επιτάφιος· δηλαδή, οι σωροί μπροστά στα σπίτια επί εβδομάδες δεν ιεραρχούνται ως κοινωνικό πρόβλημα;

Πάνω απ' όλα, η εικόνα των σκουπιδιών στους δρόμους είναι ευθέως αντίστροφη των στοιχειωδών όρων μιας σημερινής ανθρώπινης κοινωνίας. Και αυτή η εικόνα αποτελεί τον άφευτο μάρτυρα μιας κατάστασης που καταχωρεί τη χώρα σε δεκαετίες πριν το 1940. Λίγα δις από αυτά που διαθέτουν οι αρμόδιοι του υπουργείου Εσωτερικών ίσα - ίσα για να μαζέψουν τα σκουπίδια, αν επενδύονταν σε ένα σύγχρονο σχέδιο μακροπρόθεσμης αντιμετώπισης του προβλήματος, θα ήταν αρκετά για να μην ασχολούνται όλοι οι «αρμόδιοι», κάθε τόσο, με το τι θα γίνει με την εκάστοτε απεργία.

Βεβαίως, με τον τρόπο αυτό, δεν θα είχε τη δυνατότητα ο κάθε κ. Μητσοτάκης να βγαίνει κάθε τόσο και να καταγγέλει την «αναλγησία» των απεργούντων, την ίδια ώρα που τους αφήνει ανενόχλητους. Όμως, θα είχε σωθεί κάτι από την αξιοπρέπεια και την υγεία των κατοίκων αυτής της χώρας. Και δεν θα είχε εμφανισθεί και επίσημα η ελληνική πολιτεία σαν ρατσιστική, αναθέτοντας στους «αδελφούς» από τη μειονότητα στην Αλβανία να μαζέψουν σκουπίδια. Τέτοια κατάντια...

Κ.Α.

Παρέμβαση για τη ζωή

Για δεύτερη συνεχή χρονιά η Θεραπευτική Κοινότητα «Παρέμβαση», πραγματοποιεί ταξίδι ενημέρωσης σε θέματα πρόληψης στη χρήση ναρκωτικών αλλά και για την προστασία του περιβάλλοντος.

Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού που ονομάστηκε «ταξίδι ζωής κι ελπίδας» θα γίνουν δενδροφυτεύσεις, καθαρισμοί ακτών, απελευθερώσεις άγριων πουλιών (γερακίνες, κερκινέζια κ.λπ.) και αθλητικές συναντήσεις σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, τους πολιτικούς συλλόγους, σχολεία και φορείς των περιοχών.

Το ταξίδι θα πραγματοποιηθεί από μια 15μελή ομάδα που θα αποτελείται από ειδικευμένο προσωπικό, μέλη της κοινότητας, το πλήρωμα του σκάφους και θα διαρκέσει 10 ημέρες, 5-15 Μαΐου.

Η περιοχή του Αργοσαρωνικού επιλέχτηκε γιατί αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της αδιαφορίας και του σύγχρονου τρόπου ζωής του ανθρώπου

«Έχουμε ευθύνη όλοι για ό,τι συμβαίνει γύρω μας», είναι το μήνυμα που μεταφέρουν τα μέλη της Ε.Κ. «Παρέμβαση» στην περιοχή του Αργοσαρωνικού

Δύο δίκες του ANTI

● Στις 8 Απριλίου 1992 το Τριμελές Εφετείο Αθήνας δίκασε τον εκδότη του ANTI Χρήστο Παποντσάκη και τον Βασίλη Ζήση, σε πεντάμηνη φυλάκιση με τριετή αναστολή, για συκοφαντική δυσφήμιση του κ. Ν. Βορβολάκου, στρατηγού σε αποστρατεία και άλλοτε διοικητή Στρατιάς. Η υπόθεση αφορούσε σε δημοσίευμα του ANTI της 23/3/1991 (τ. 432) για την ύπαρξη παράνομης οργανώσεως απόστρατων αξιωματικών. Το δικαστήριο επέβαλε, επίσης, χρηματική ικανοποίηση 100.000 δραχμών. Κατά της αποφάσεως ασκήθηκε αναίρεση.

● Στις 14 Απριλίου 1992 στο Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθήνας, εκδικάστηκε μήνυση του κ. Κ. Λούλη, τέως Διοικητού του Αγίου Όρους σε βάρος του ANTI, για το περιεχόμενο επιστολής μοναχού που δημοσίευσε στις 9/8/1991 (τ. 472). Η επιστολή εκείνη προκάλεσε προκαταρκτική εξέταση του προϊσταμένου της Εισαγγελίας Θεσσαλονίκης, από την οποία δεν επιβεβαιώθηκαν τα καταγγελλόμενα και διαπιστώθηκε η προσπάθεια του Κ. Λούλη να διορθώσει τα «κακώς κείμενα». Το δικαστήριο έκρινε τη δημοσίευση της επιστολής ως απλή δυσφήμιση και επέβαλε φυλάκιση πέντε μηνών, κατά της οποίας ασκήθηκε έφεση.

Εισπράξεις από παντού

Δεν θα ληφθούν νέα εισπρακτικά μέτρα, μας διατυμπανίζουν συνέχεια οι υπουργοί και όμως όλο και καινούργια εφευρίσκουν. Τελευταίο παράδειγμα, το χαράτσι των 5.000 δρχ. που θα πληρώνουμε όλοι για να αποκτήσουμε κάρτα εισόδου για τα νοσοκομεία. Παράλληλα θα τριπλασιασθούν τα νοσήλεια στα νοσοκομεία, ενώ καθιερώνεται χωριστή χρέωση της φαρμακευτικής αγωγής και της θεραπείας κάθε ασθενούς. Και ακόμα. Θα μειωθούν οι επιχορηγήσεις προς τα νοσοκομεία, επιχορηγήσεις που θα καλύπτονται από τους ασθενείς. Αυτά όλα δεν είναι εισπρακτικά μέτρα;

Δ.Σ.

ΓΣΕΕ: νέα αρχή;

Αδηλο το μέλλον στη νεοαναδειχθείσα ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος. Στον μερινό εορτασμό της Πρωτομαγιάς, το πρόβλημα, τουλάχιστον τη στιγμή που γράφον-
αντές οι γραμμές, ήταν αν η ομιλία του προέδρου της ΓΣΕΕ θα ήταν εγκεκριμένη
από τη ΔΑΚΕ ή αν θα αποτελούσε προϊόν σημμαχίας των λοιπών παρατάξεων. Και,
αν της σημερινής ομιλίας, το μακροπρόθεσμο πρόβλημα είναι αν το διαπαραταξιακό
πεδρείο της ανώτατης συνδικαλιστικής οργάνωσης, που για πρώτη φορά εμφανίζεται
ν ιστορία του ελληνικού συνδικαλισμού, θα μπορέσει να αποτελέσει μια νέα αρχή
κήρης με την απαιτούμενη αποτελεσματικότητα και το ανάλογο αντιπροσωπευτικό
ίκρυσμα.

Δεν είναι καθόλου ευνοϊκές οι προοπτικές για το συνδικαλισμό. Ήδη οι διαδικασίες
κατέληξαν στη συγκρότηση του νέου προεδρείου της ΓΣΕΕ αποτέλεσαν λαμπρό πα-
ειγμα έσχατου κομματισμού και χειραγωγητικής παραταξιακότητας: τόσο η ΠΑΣΚΕ
και η ΔΑΚΕ ταλαιπώρησαν δια μακρόν τους συνέδρους, με συνεχείς επαφές και συ-
οήσεις με τις κομματικές ηγεσίες του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ. Δεδομένης δε της αδιατά-
της και μονοσήμαντης σχέσης κόμματος - παρατάξης - συνδικάτου, είναι λογικό να υ-
λέσει κανείς ότι οι ισορροπίες των λογής - λογής κομματικών και παραταξιακών κέν-
ων θα είναι εκείνες που θα σφραγίζουν τους προσανατολισμούς του συνδικαλισμού,
τα ανάλογα αποτελέσματα στην παράταση της καχεξίας και του κατακερματισμού

Και αυτό, σε εποχές όπου ο ρόλος και η πρακτική ενός συνδικαλιστικού κινήματος υ-
τάνται ριζικές αναθεωρήσεις, εν όψει των νέων κοινωνικών και πολιτικών καταστά-
ων που διαμορφώνονται από τις ανακατατάξεις στις εργασιακές σχέσεις και στην κοι-
νική διαστρωμάτωση του δυτικού, τουλάχιστον, κόσμου.

Ενδεχομένως, η διαπαραταξιακότητα, που προβάλλεται ως μέγα επίτευγμα, δεν εί-
άλλο από μια ρύθμιση που επιβάλλεται από τις ανάγκες του κομματικά και πελα-
ικά συντεταγμένου κορπορατισμού.

Χ.Κ.

Κυκλοφορεί
μέχρι την Πέμπτη 14 Μαΐου
η ειδική έκδοση του ΑΝΤΙ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

● Μια εκτενής συνομιλία με τον
ποιητή για τους ποιητές και τους
ζωγράφους στη μεταπολεμική
Γαλλία. Μια εκ βαθέων
εξομολόγηση για την πνευματική
ζωή του Παρισιού μετά τον πόλεμο
και τις επιρροές που δέχτηκε ο
Ελύτης στα χρόνια της εκεί
παραμονής του.

● Στο ίδιο τεύχος, γράφουν για τον
Ελύτη οι:

Χρ. Γιανναράς, Γ. Κουρουπός,
Άρης Μπερλής, Κάρλος Σπινέντι,
Γ. Κοντός, Δ. Καλοκύρης, Β.
Χατζηβασιλείου, Δ. Γέρος, Θ.
Χατζόπουλος, Λίνα Λυχναρά, Β.
Ιβάνοβιτς, Αγγ. Λάσκαρις και Θ.
Νικολαΐδης.

Ζητήστε το αφιέρωμα για τον
Οδυσσέα Ελύτη.

Την ερχόμενη Τετάρτη 6 Μαΐου
στις 7.30 το απόγευμα στην Πάν-
τειο οργανώνεται από το περιοδι-
κό «ΠΟΛΙΤΗΣ» με θέμα:

«Η έκρηξη των εθνικισμών
στα Βαλκάνια και η θέση της Ελ-
λάδας».

Μετέχουν οι ιστορικοί: Σπύρος
Ασδραχάς, Φίλιππος Ηλιού, Αν-
τώνης Λιάκος, Βασίλης Πανα-
γιωτόπουλος και Άγγελος Ελε-
φάντης.

«ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ»

"DISCO APOCALYPSIS", ή «Δισκοθήκη Αποκάλυψη» στη γλώσσα των επίσημων εγγράφων αρμοδίων υπηρεσιών. Το «μαγαζί» έχει έδρα στην Κέρκυρα και «κόβει μονέδα» κάμποσα εκατομμύρια το μήνα. Μπήκε λουκέτο από την αστυνομία για διατάραξη κοινής ησυχίας και οικοδομικές παραβάσεις —όπως τουλάχιστον γράφτηκε στον ημερήσιο Τύπο.

Ως εδώ, τίποτε το περίεργο. Η «ντίσκο» κινήθηκε στα όρια «συνήθους» νομιμότητας και «συνήθους» παρανομίας, με πιέσεις κατά καιρούς για διεύρυνση των ορίων της τελευταίας —σύμφωνα με τις επίσημες καταγγελίες του αστυνομικού διευθυντή κ. Λάκκα, σε εξίσου επίσημης συνέντευξης Τύπου.

Όμως και τα περαιτέρω δεν είναι περίεργα: ο αστυνομικός διευθυντής Κέρκυρας κατήγγειλε παρεμβάσεις του τ. υπουργού κ. Κεφαλογιάννη —του γνωστού παραιτηθέντος λόγω άλλου είδους... πιέσεων, θυμάστε...— και ανθρώπων του περιβάλλοντος Μητσοτάκη, υπέρ των ιδιοκτητών της disco· τους οποίους οι παρεμβαίνοντες παρουσίασαν ως «οικονομικούς υποστηρικτές» της Νέας Δημοκρατίας. Και στις παρεμβάσεις αυτές ήταν αρκετές οι φορές που αναφέρθηκε ως «ενδιαφερόμενος» για την τύχη της disco ο επικεφαλής της κλαδικής αποστράτων της ΝΔ, απόστρατος στρατηγός Γρυλλάκης. Όμως και ο κ. Νομάρχης, ίσως από λάθος, έδωσε παράνομα άδεια επαναλειτουργίας στην disco...

Ούτε, εξάλλου, είναι περίεργο που ο κυβερνητικός εκπρόσωπος χαρακτήρισε τις καταγγελίες του αστυνομικού διευθυντή ως «συκοφαντικό σενάριο». Τέτοια ακούγαμε και σε καταγγελίες για άλλους «ταλαιπωρούμενους φίλους»... άλλου πρωθυπουργού από άλλον κυβερνητικό εκπρόσωπο.

Τελικά, τίποτε δεν είναι περίεργο σε αυτή τη χώρα. Τίποτα δεν μπορεί να αξιωθεί τον όρο «αποκάλυψη». Όλα είναι ενδεχόμενα να βρεθούν μπροστά μας, σαν ειδήσεις, σαν γεγονότα ανομολόγητα, σαν συκοφαντία, σαν ψεύδος. Τα όρια δυσδιάκριτα και αλληλομετατιθέμενα, όμοια με τον πολιτικό κυνισμό και την προϊούσα δημόσια διαφθορά —συνώνυμη μιας ανθούσας παραοικονομίας και παραεξουσίας: καλές κληρονομίες σε μια κάλλιστη χώρα. Χ.Κ.

Τα συνεχιζόμενα αδιέξοδα της «Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών»...

Το τελευταίο δεκαπενθήμερο, η περιέουσα συγκρουσιακή ατμόσφαιρα στην «επικράτεια» της πρώην σοβιετικής υπερδύναμης οξύνθηκε ακόμη περισσότερο. Και δεν είναι μόνο η συνεχιζόμενη αιματηρή σύγκρουση Αρμενίων και Αζέρων στο ορεινό Καραμπάχ. Οι δύο μεγαλύτερες —πληθυσμιακά και οικονομικά— σλαβικές δημοκρατίες της Ρωσίας και της Ουκρανίας, έκαναν ένα «βήμα πολέμου» μεταξύ τους. Με προεδρικό διάταγμα του Μπόρις Γιέλτσιν, ο πολεμικός στόλος της Μαύρης Θάλασσας «ετέθη υπό τις διαταγές» της Ρωσίας, ενώ ο εθνικιστής πρόεδρος της Ουκρανίας Λεονίντ Κραβτσούκ προσπάθησε να καταστεί ο φυσικός του κληρονόμος. Και μόλις την τελευταία στριγμή απέσυραν και οι δύο τα αντίστοιχα «διατάγματα», αν και κανείς δεν γνωρίζει τελικά πόσο αυτή η «ανακωχή» θα κρατήσει. Η ανοικτή αντιπαράθεση Μόσχας - Κιέβου προκαλεί ιδιαίτερες ανησυχίες επειδή και οι δύο «χώρες» κατέχουν ιδιαίτερα σημαντικό πυρηνικό οπλοστάσιο.

Αλλά και η εντεινόμενη θερμή αντιπαράθεση Ρωσίας - Ουκρανίας και Μολδαβίας, γύρω από το θέμα της ρωσόφωνης περιοχής του Δνείστερου, αποτελεί άλλο ένα ακανθώδες ζήτημα, που επιτείνει τη ρευστότητα και απειλεί με την έκρηξη νέων αλυσιδωτών αντιδράσεων. Η πιθανότητα ενσωμάτωσης της «Δημοκρατίας του Μόλδαβα» στην εθνο-γλωσσολογικά συγγενή της Ρουμανία και η απόσχιση της ρωσικής μειονότητας αποτελεί μίαν ακόμη διάσταση των συντελούμενων γεωπολιτικών αναδιατάξεων. Η κατάπαυση του πυρός που επιτεύχθηκε ύστερα από τη συνεννόηση των «4» υπουργών Εξωτερικών (Ρωσίας, Ουκρανίας, Ρουμανίας και Μολδαβίας), σε μια προσπάθεια εκτόνωσης της κρίσης και η εξουσιοδότηση προς το διοικητή της 14ης ρωσικής στρατιάς να εμποδισθεί η πρόσβαση των εμπολέμων σε πολεμοφόδια, αποτελεί «θετική» λύση, τουλάχιστον για τα αμέσως επόμενα εικοσιτετράωρα.

Αλλά ένα νέο «αρνητικό» δεδομένο υπήρξε η σωβούσα πολιτική κρίση στη ρωσική δημοκρατία που οδήγησε στην παραίτηση της κυβέρνησης της χώρας αυτής, ύστερα από έντονη διαμάχη που ξέσπασε ανάμεσα στα μέλη της και στο ανώτατο νομοθετικό σώμα της Ρωσίας, δηλαδή το Συνέδριο των Λαϊκών Αντιπροσώπων αναφορικά με τη φύση των οικονομικών μεταρρυθμίσεων και το πιθανό αποτέλεσμά τους. Το ενδεχόμενο μιας νέας διαμάχης γύρω από τη δομή εξουσίας στα πλαίσια μιας «προεδρικής ή κοινοβουλευτικής» δημοκρατίας, θα έχει απρόβλεπτες επιπτώσεις που θα σφραγίσουν το ήδη ταραγμένο και αβέβαιο πείραμα της «Κοινοπολιτείας των Ανεξαρτήτων Κρατών» αλλά ταυτόχρονα θα επηρεάσουν και τις εξελίξεις πέρα από τα «σύνορα» της πρώην ΕΣΣΔ. Κ.Σ.

Το λάθος

Λάθος λοιπόν υπολογίσανε τα στελέχη της Οικονομικής και Νομισματικής Επι-

τροπής της ΕΟΚ το δημόσιο χρέος της Ελλάδας, σύμφωνα με τον υπουργό Οικονομικών κ. Ι. Παλαιοκρασσά. Περίεργα, πραγματικά τοποθέτηση του υπουργού, οποίος σκοπεύει να καταλάβει τη θέση του επιτρόπου της ευρωπαϊκής επιτροπής και επομένως να διατηρεί και άριστες σχέσεις με τους κοινοτικούς αξιωματούχους. Και είναι περίεργη η τοποθέτηση αυτή, γιατί όλοι γνωρίζουν ότι τα στελέχη της επιτροπής της ΕΟΚ συγκεντρώνουν τα στοιχεία τους από τα υπουργεία Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, όπως και από τη Τράπεζα της Ελλάδας. Τι υπονοεί λοιπόν ο κ. Παλαιοκρασσάς, ότι ο κ. Μάνος και ο κ. Χριστοδούλου δώσανε λάθος στοιχεία ή ότι η επιτροπή δεν ξέρει τη δουλειά της; Δ.Σ.

Το φορολογικό μυστήριο

Πλήρης σύγχυση επικρατεί γύρω από τα φορολογικά. Πολύ έξυπνα, κάθε λίγο, σχεδόν κάθε εβδομάδα, διοχετεύονται στον Τύπο πληροφορίες για εκείνη ή την άλλη ρύθμιση, για εκείνο ή το άλλο τεκμήριο, ή εκείνη ή την άλλη φορολογική απαλλαγή. Έτσι, οι πάντες «ψάχνονται», κανείς δεν ξέρει τι πραγματικά ισχύει και το φορολογικό θα κατατεθεί ακολουθούμενο φυσικά από δεκάδες τροπολογίες που θα μπερδέψουν ακόμα περισσότερο τα πράγματα. Δ.Σ.

Αντιπαράθεσεις ή συγκλίσεις;

της Μ. Κωνσταντοπούλου

Τα 18 χρόνια αναγνωρισμένης δραστηριότητας που πέρασαν από τη μεταπολίτευση ως σήμερα, ο εργατικός κλάδος έχει υποστεί πολλές διαφοροποιήσεις. Σήμερα πια αναγνωρίζεται ως σταθερός, υπολογίσιμος θεσμός της κοινωνίας και εκπρόσωποι του καλούνται να παραβρεθούν στις επίσημες επετείους. Αλλά τι αντιπροσωπεύει στα αλήθεια σήμερα η ΓΣΕΕ; Η ετήσια έκθεση του ΟΟΣΑ για το συνδικαλισμό στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες μιλά σαφώς για υποχώρησή του. Άντε εκατομμύρια συνδικαλισμένοι δεν ανέωσαν στη δεκαετία του '80 τη συνδρομή τους στις συνδικαλιστικές οργανώσεις. Η Ελλάδα, στη λίστα αυτή των ποσοστών του συνδικαλισμού, έρχεται πέμπτη από το τέλος.

Συνδικαλισμός σε άμυνα

Από το 1991 κι έπειτα μια σειρά από τις γόμενες «κατακτήσεις» του συνδικαλιστικού κινήματος κατέρρευσαν. Οι αυξήσεις των μισθών —έστω και μόνον μέσω της τιμωρικής αναπροσαρμογής— ανακλήθηκαν υπέρ του $0 + 0\% = 13\%$. Σημαντικό πρόβλημα αναδεικνύεται η ίδια η διασφάλιση απασχόλησης, μετά τις αποφάσεις που λήφθηκαν για κλείσιμο των προβληματικών επιχειρήσεων. Η κατάσταση στο μέτωπο της εργασίας επιδεινώνεται και από τις απολύσεις των «εκτάκτων» στον ευρύτερο δημόσιο τομέα της οικονομίας. Το ασφαλιστικό καθεστώς υπόκειται σε τροποποιήσεις και η ίδια η εξάσκηση του συνδικαλιστικού δικαιώματος αμφισβητείται. Όπως έχει π' επανάληψιν ειπωθεί, σε καιρούς οικονομικής κρίσης, τα δικαιώματα αμφισβητούνται και το κίνημα υπεράσπισής των βρίσκεται, εξ αντικειμένου, σε θέση άμυνας... Η θέση αυτή δεν διαφεύγει, βέβαια, της ομοιοψυχίας των ίδιων των εκπροσώπων της εργατικής τάξης. Λέξεις όπως «ανασυγκρότηση», «ανασύνταξη» ήταν στην ημερήσια διάταξη και του πρόσφατου συνεδρίου της ΓΣΕΕ. Εκεί, έγινε λόγος και για μια ανάγνωση στενότερης συνεργασίας - συντονισμού ή και ενοποίηση με την τριτοβάθμια οργάνωση και δημοσίων υπαλλήλων, της ΑΔΕΔΥ. Αλλά για τους εκ του σύνεγγυς παρατηρητές ετούτα τα λόγια δεν πρωτοειπώθησαν τώρα.

Μετά από σχεδόν είκοσι χρόνια συνύπαρξης, κι ενώ τα αντίστοιχα διεθνή δεδομένα ανατράπηκαν άρδην, έγινε δυνατή η επί ίσοις όροις συνεργασία όλων των συνδικαλιστικών τάσεων στη χώρα μας. Αυτή είναι η καινοτομία που εισήγαγε την περασμένη εβδομάδα η ΓΣΕΕ με την απόφασή της να συγκροτήσει αντιπροσωπευτικό προεδρείο. Ένας κομμουνιστής κι ένας εθνικόφρονας, ας πούμε, θα «τα βρουν» άραγε στο επίπεδο της πρακτικής δραστηριότητας;

Στο μεταξύ, τα μηνύματα που φέρνουν οι εκλογές στα πρωτοβάθμια σωματεία, αλλά κι αυτά που ομολογούν οι ίδιοι οι συνδικαλιστές της «βάσης» είναι αποκαλυπτικά: ολόένα και μικρότερος αριθμός εργαζομένων συνδικαλίζεται. Παράλληλα, επισημαίνεται ότι υπάρχουν νέοι κλάδοι απασχόλησης, κυρίως στους χώρους της νέας τεχνολογίας, που η φωνή των συνδικαλιστών δεν φτάνει, ενώ η γενίκευση από την άλλη πλευρά του θεσμού των συμβάσεων μερικής και εποχιακής απασχόλησης δυσχεραίνουν περισσότερο την παρέμβαση του συνδικαλιστικού φορέα.

Ανακατατάξεις στην ...πίτα

Η συγκρότηση αντιπροσωπευτικού προεδρείου στην τριτοβάθμια συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας έβαλε τέλος στους ψιθύρους, αλλά και στις απειλές που διατυπώθηκαν από τα επίσημα πρωθυπουργικά χείλη για διάσπαση. Αν θα πραγματοποιείτο αυτή η απειλή είναι άγνωστο, πάντως ο τελικός συμβιβασμός έφερε δύο εκπροσώπους της ΔΑΚΕ στο όργανο αυτό.

Τι είδους κοινό σχεδιασμό θα κάνουν όλες αυτές οι ετερόκλητες δυνάμεις; Ή μήπως έχουν αρχίσει να διαμορφώνονται και στο συνδικαλιστικό κίνημα «ομόροπες» τάσεις; Στη ΔΑΚΕ τα συνδικαλιστικά στελέχη κ. Σακελλαριάδης και Δούκας, που με τον ένα ή άλλο τρόπο είχαν εκφράσει τις επιφυλάξεις τους ή και τη διαφωνία τους στις κυβερνητικές επιλογές για ιδιωτικοποιήσεις

δημοσίων επιχειρήσεων, αποπέμφθηκαν.

Στο χώρο της ΠΑΣΚΕ, επίσης, προϋπήρξε η αναμέτρηση των ομάδων Κανελλόπουλου - Ραυτόπουλου, που έφερε τον τελευταίο στις ύστατες θέσεις του εκλογικού ψηφοδελτίου, παρά την αντίθετη πρόβλεψη της επίσημης γραμμής.

Από το προσκήνιο δεν έλειψε και η Αριστερά. Ο μέχρι τώρα εκπρόσωπος της «σκληρής» γραμμής του Περισσού και γ.γ. της ΓΣΕΕ κ. Μ. Κωστόπουλος αρκέστηκε στη βουλευτική του έδρα και τη θέση του κατέλαβε ο από πολλούς θεωρούμενος ως μετριοπαθέστερος κ. Γ. Θεωνάς. Επίσης, οι τριγμοί δεν έλειψαν και στο «Συνασπισμό», εξαιτίας της προώθησης της κ. Φ. Σιάντου, προερχόμενης από το ΚΚΕ, στη θέση που έως τώρα εκλεγόταν ο κ. Δ. Χατζησωκράτης, από την ΕΑΡ.

Οι μετατοπίσεις αυτές δεν στερούνται περιεχομένου. Πέραν της προαναφερθείσας σύγκρουσης στο χώρο της ΝΔ και στο χώρο του ΠΑΣΟΚ, η αναμέτρηση των δύο τάσεων καταγράφεται σαν διαφορά αντιλήψεων ανάμεσα στους «λαϊκιστές», που εκφράζονται από τον κ. Γερ. Αρσένη, και τους «εκσυγχρονιστές» που υποστηρίζονται από τους κ. Γ. Γεννηματά και Κ. Σημίτη.

Όσον αφορά το συνδικαλιστικό κίνημα, οι «λαϊκιστές» υποστηρίζουν αιτήματα που αμφισβητούν τη γενικότερη κυβερνητική πολιτική και μεθοδεύουν κινήσεις με σκοπό τη φθορά της, ενώ οι λεγόμενοι «εκσυγχρονιστές» καλούνται να σταθμίσουν τα αντικειμενικά δεδομένα (οικονομική συγκυρία κ.λπ.) και στα πλαίσιά τους να διατυπώσουν τα αιτήματά τους.

Το αν θα φτιαχτεί, μετά και το σχηματισμό του προεδρείου στη ΓΣΕΕ, μια ενιαία ταυτότητα των δυνάμεων που τη συναποτελούν, είναι ένα ζήτημα που έχει να κάνει και με τις ευρύτερες πολιτικές εξελίξεις. Πόσο δηλαδή θα ενισχυθούν οι εκσυγχρονιστικές διεργασίες στους παραδοσιακούς πολιτικούς σχηματισμούς. Όπως και να έχει, ο ρόλος του συνδικαλιστικού κινήματος δεν φαίνεται να είναι πια τόσο καθοριστικός όσο τις δεκαετίες που πέρασαν, και το γεγονός αυτό είναι από τα πρώτα που έχει να αντιμετωπίσει η νέα αντιπροσωπευτική διοίκηση της ΓΣΕΕ. □

Το ΠΑΣΟΚ χάλασε πάλι την εικόνα του

του Τάσου Παππά

Όταν ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Ανδρέας Παπανδρέου αποκαλούσε από το βήμα της Βουλής, εις επήκοον εκατομμυρίων Ελλήνων, ανάξιους τους δικαστές που καταδίκασαν τους πρώην διοικητές των ΔΕΚΟ, δεν μπορούσε να φανταστεί ότι άνοιγε τους ασκούς του Αιόλου και απελευθέρωνε δυνάμεις φανατικές που θα ήταν δύσκολο να ελεγχθούν; Το εκρηκτικό σκηνικό συμπληρώθηκε με τη θεαματική αποχώρηση του ΠΑΣΟΚ από τη Βουλή, η οποία συζητούσε τα πεπραγμένα της κυβέρνησης. Την επομένη εκτυλίχθηκαν στο δικαστήριο σκηνές απείρου κάλλους με βουλευτές του ΠΑΣΟΚ να προπηλακίζουν δικαστές, ενώ οπαδοί του κόμματος «ξαλάφρωναν» τις τσέπες τους από τα περιττά φραγκοδίφραγκα.

Δεν είναι η πρώτη φορά που ο κ. Παπανδρέου δίνει το έναυσμα και συσπειρώνει την ακραία μερίδα των «λαϊκιστών» του κόμματός του. Θυμίζουμε: Την αλήστου μνήμης φράση του «όλοι δικαιούνται να κάνουν ένα μικρό δώρο στον εαυτό τους» που ουσιαστικώς νομιμοποίησε τις προμήθειες και εμπέδωσε στη συνείδηση του κόσμου την αντίληψη «όλοι ίδιοι είναι». Την περιβόητη και εν θερμώ διατυπωμένη αποστροφή του «δεν υπάρχουν θεσμοί, υπάρχει μόνον ο κυρίαρχος λαός», η οποία έβαλλε ευθέως κατά των θεσμών και αναγόρευε το λαό —προφανώς εκείνο το τμήμα του που ακολουθεί το ΠΑΣΟΚ— σε τιμητή των πάντων και σε ενδυ-

νάμει ανατροπέα των μη αρεστών αποφάσεων. Θυμίζουμε τέλος τον εξόχως αποκαλυπτικό και αρκούντως κυνικό αφορισμό του για τις «ελίτες» που σημάδευε εκείνους τους διανοούμενους που δεν εννοούσαν να μάθουν να σκέφτονται και να λειτουργούν κατά πώς επιθυμεί η εξουσία και δεν έδειχναν πρόθυμοι να ενστερνιστούν τα πασοκικά ιδεολογήματα.

Οι προεκτεθείσες ρήσεις δεν προκάλεσαν άμεσο πολιτικό κόστος γιατί το ΠΑΣΟΚ βρισκόταν στην εξουσία και κατάφερε να αφομοιώσει τους κραδασμούς. Τα επεισόδια όμως στα δικαστήρια με πρωταγωνιστές βουλευτές του ΠΑΣΟΚ και ευάριθμους «αυριανιστές», ανέτρεψαν την εικόνα της «ήρεμης δύναμης» που με τόσο μόχθο και χρήμα προσπάθησε να φιλοτεχνήσει η ομάδα των προπαγανδιστών του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές για την έδρα στη Β' Αθηνών. Η τηλεόραση με τα στιγμιότυπα που έστειλε σε εκατομμύρια σπίτια θρυμμάτισε μέσα σε λίγα λεπτά το οικοδόμημα που είχαν χτίσει επί πολυ καιρό οι καθοδηγητές του ΠΑΣΟΚ. Και βεβαίως κινητοποιήθηκε ακαριαίως ο μηχανισμός του κράτους και της ΝΔ! Άρπαξαν την ευκαιρία και μας βομβάρδιζαν νυχθημέρον, από τηλοφίας, με σκηνές από τα δικαστήρια (προφανώς για να νουθετίσουν τους επαμφοτερίζοντες και να τρομοκρατήσουν

τους φιλήσυχους νοικοκυραίους). Το μήνυμα που εξέπεμπαν τα κρατικά μέσα ενημέρωσης και ο φίλα προσκείμενος στην κυβέρνηση Τύπος ήταν σαφές: «Ο ρεβανσισμός και η αλαζονεία είναι τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του ΠΑΣΟΚ».

Το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης βρέθηκε από τη μία μέρα στην άλλη αμυνόμενο και απολογούμενο για τους κορδακισμούς των οπαδών του. Μια δράκα ανθρώπων και μερικοί θερμοκέφαλοι κοινοβουλευτικοί του υπονόμισαν με τους λεονταρισμούς τους την προσπάθεια της ηγεσίας να προσδώσει στο προφίλ του κόμματος στοιχεία μετριοπάθειας και σωφροσύνης. Επιχειρήθηκε, συντονισμένα, να διασχεδαστούν οι εντυπώσεις. Το γραφείο Τύπου αποδοκίμασε τα έκτροπα, ο γενικός γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής Α. Τσοχατζόπουλος σε μια έκρηξη ειλικρίνειας παραδέχτηκε σε συνέντευξή του στην ΕΤ-2 ότι «μόνο το ΠΑΣΟΚ ζημιώθηκε από τα επεισόδια», οι εφημερίδες του συγκροτήματος του Ταύρου δεν κάλυψαν τις ασχημίες, ενώ η «Νίκη» στις 20 Απριλίου σε ρεπορτάζ της αποδίδει σε στελέχη του Εκτελεστικού Γραφείου την άποψη πως: «τέτοιες εκρήξεις αντιστρέφουν το ευνοϊκό κλίμα που έχει δημιουργηθεί για το ΠΑΣΟΚ από τις εκλογές στη Β' Αθηνών». Ακόμη και ο ίδιος ο Α.

Ιαπανδρέου στη συνεδρίαση του Εκτελεστικού Γραφείου στις 22 Απριλίου είπε ότι «τα επεισόδια ήταν εκτός ελέγχου και σε καμία περίπτωση δεν ήταν γραμμή ΠΑΣΟΚ», ενώ δεν έκρυψε την οργή του για τους παλιόχριστους του ευρωβουλευτή Γ. Σταμούλη.

Ουδείς, όμως, του αντέτεινε πως μερίδιο ευθύνης αναλογεί και σε αυτόν γιατί φόρτισε την ατμόσφαιρα χαρακτηρίζοντας τους δικαστές ανάξιους και υποχρεώνοντας τους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ να αποχωρήσουν από τη Βουλή. Ειρήσθω εν παρόδω αρκετά μέλη του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ διαφώνησαν με αυτή την απόφαση του κ. Παπανδρέου αλλά ουσικά —προς αποθέωσιν της εσωκομματικής δημοκρατίας— δεν τόλμησαν να του φέρουν αντίρρηση, ούτε καν να του ασκήσουν πολιτική εκ των υστέρων. Κορυφαίοι παράγοντες της Χαριλάου Τρικούπη διαδίδουν υπογείως πως έχει μεν ευθύνη το ΠΑΣΟΚ και ο αρχηγός του γιατί υποδαύλισαν το κλίμα φανατισμού αλλά τα πράγματα θα ελίσσονταν ομαλότερα αν η απόφαση των δικαστών έβγαινε τη Δευτέρα και όχι μερικής της συνεδριάσεως της Βουλής. Στην περίπτωση αυτή ο Α. Παπανδρέου θα περιόριζόταν σε μια σκληρή δήλωση —καταγγελία και πέραν αυτού ουδέν. Ανακαλύ-

πτουν, μάλιστα, πίσω από την επιλογή του χρόνου έκδοσης της απόφασης τον ίδιο τον πρωθυπουργό, ο οποίος, κατά τη γνώμη τους, στη φάση που είναι σήμερα προσπαθεί να εκμεταλλευτεί το «αυριανικό» ρεύμα για να προβοκάρει συλλήβδην το ΠΑΣΟΚ.

Αν δεχτούμε ως βάσιμο τον προηγούμενο ισχυρισμό, τότε πρέπει να συμφιλιωθούμε με την ιδέα πως η περίφημη ανεξαρτησία της δικαιοσύνης δεν είναι παρά ένας μύθος τεχνηέντως κατασκευασμένος. Πως οι δικαστές άγονται και φέρονται από την εκάστοτε εξουσία και εντάσσονται εκόντες - άκοντες στις στρατηγικές επιδιώξεις της. Φαινόμενα εξαρτημένης συμπεριφοράς και καθοδηγούμενων ανακλαστικών στο χώρο της δικαιοσύνης υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν. Μόνον που κάθε πολιτική δύναμη τα επικαλείται όποτε τη συμφέρει. Στο πεδίο αυτό έχει διαπρέψει και ο Κ. Μητσοτάκης όταν ήταν στην αντιπολίτευση.

Λιγότερης αξίας και μικρότερης εμβέλειας είναι το επιχείρημα - δικαιολογία, που εκπορεύεται από το ΠΑΣΟΚ, πως οι βουλευτές - πρωταγωνιστές των επεισοδίων (Σταμούλης, Φούρας) κινήθηκαν από ιδιοτελή κίνητρα. Ο πρώτος για να εξασφαλίσει τις ψήφους του Α. Ακριβάκη, αφού προτίθεται να εκτεθεί στη Βοιωτία, ο δεύτε-

ρος επειδή έχει ανάγκη τα «κουκιά» του «αυριανικού» ρεύματος στο νομό Αχαΐας, τα οποία ενδεχομένως να μοιραστούν μεταξύ πολλών υποψηφίων, αν τελικώς κατεβεί στις εκλογές ο γιος του Μ. Κουτσόγιωργα.

Ανεξαρτήτως από το ποια εκδοχή είναι αληθοφανέστερη, το ΠΑΣΟΚ ζημιώθηκε από τα επεισόδια γιατί:

- Τρόμαξε εκείνους τους μικροαστούς που περιφέρονται από κόμμα σε κόμμα (εξουσίας πάντοτε).

- Έδωσε τη δυνατότητα στη «Νέα Δημοκρατία» να μεταφέρει τη συζήτηση από την οικονομία και τα εθνικά στο εσωκομματικό πρόβλημά του.

- Ενδυνάμωσε τις φωνές στον Συνασπισμό που στεντορείως υποστηρίζουν ότι με αυτό το ΠΑΣΟΚ δεν υπάρχουν περιθώρια συνεργασίας.

Κέρδισε όμως και κάτι από αυτή την υπόθεση. Μέλος του Εκτελεστικού Γραφείου είπε στο «ΑΝΤΙ»: «Μετά από αυτά, δεν θα υπάρξουν δικαστές που θα τολμήσουν να δικάσουν κατ' αυτόν τον τρόπο (εννοεί καταδικαστικά για στελέχη του ΠΑΣΟΚ), ενώ οι αυριανιστές μετά τη γενική κατακραυγή θα λουφάζουν».

Ο χρόνος θα δείξει...

□

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

ΕΘΙΣΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ
ΚΛΙΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΛΙΑΠΠΑΣ

Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

ΖΗΤΗΣΤΕ ΤΟ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Σ. ΠΑΤΑΚΗΣ Α.Ε. ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 3638362, FAX 3628950

Είναι αναγκαίος ο Συνασπισμός;

του Ρεπόρτερ

«**Δ**ΕΝ ΕΧΩ ακούσει ακόμα δήλωση στελέχους που να υπερασπίζεται το ΣΥΝ ή να αισθάνεται αισιόδοξα για το μέλλον του» είπε ο Γ. Δραγασάκης μιλώντας στη συνεδρίαση της Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής του Συνασπισμού, στις 18/4/92.

ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ φράση που πιστεύουμε πως εικονογραφεί με αρκετή καθαρότητα την κατάσταση η οποία επικρατεί καιρό τώρα στις τάξεις του άλλοτε πολλά υποσχεθέντος σχηματισμού της Αριστεράς. Το ίδιο στέλεχος συνόφισε την κατάσταση αυτή δίνοντας στο ΣΥΝ το χαρακτηρισμό του «*αναποτελεσματικού μορφώματος*». Και βεβαίως τα προβλήματα ανακύπτουν από τη στιγμή ακριβώς που ένας πολιτικός σχηματισμός δεν έχει αποτελέσματα, αφού τότε, ούτε λίγο ούτε πολύ, ελάχιστα θα μπορούσε να καταταχθεί στην κατηγορία του πολιτικού κόμματος.

Ο «μέσος όρος»

Ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ της Αριστεράς και της Προόδου έχει σωρεύσει ουκ ολίγα προβλήματα σε αυτή τούτη την υπόστασή του και τη δυνατότητα συνέχειάς του. Προβλήματα που συμπυκνώνουν, αφ' ενός μεν, τη γενικότερη καταστατική κρίση, την οποία αντιμετωπίζουν όλοι οι τριτοδιεθνιστικής καταβολής αριστεροί σχηματισμοί στην Ευρώπη (ήδη πριν την κατάρρευση του σοβιετικού τύπου καθεστώτων) και, αφ' ετέρου, την ασφυξία που δημιουργήθηκε όταν, μετά από τρεις συνεχείς εκλογικές αναμετρήσεις, η Αριστερά είδε να επιβεβαιώνεται με συνθλιπτική σαφήνεια η πόλωση του διχοματισμού και μια τάση δικής της συρρίκνωσης επ' ωφελεία του ΠΑΣΟΚ αλλά και της ΝΔ. Η επακολούθησασα διάσπαση του ΣΥΝ —με την αποχώρηση του ΚΚΕ— αποτελούσε προέκταση των ανεπιλύτων πολιτικών και ιδεολογικών ζητημάτων που εγγράφονταν στην κατάρρευση του «υπαρκτού» και την «υποχώρηση» της Αριστεράς,

και ήρθε να προσθέσει στην κρίση τα προβλήματα που συνεπάγεται ο κατακερματισμός, ο «συγγενής» ανταγωνισμός, η ρευστοποίηση οργανωτικών δεσμών και πολιτικών σχέσεων με το φθίνον κοινωνικό ακροατήριο.

Ο ΣΥΝ δίνει σήμερα την εικόνα ενός ομίλου προβληματισμού με προθέσεις παρέμβασης και διαλειμματικό όσο και «πολυκεντρικό» πολιτικό λόγο. Ουδείς αμφισβητεί ότι πρόκειται να γίνει Συνέδριο, με κείμενα θέσεων, με διακήρυξη, προγραμματική πρόταση κ.τ.λ. Εκείνο όμως που αμφισβητείται είναι η συνεκτική πολιτική παρουσία στη δύσκολη «καθημερινή» πολιτική συγκυρία, με ενέργειες και πρωτοβουλίες αξιόπιστου και αξιόλογου βεληνεκούς. Αυτό θα απαιτούσε, οι οποιοσδήποτε συνολικότερες, στρατηγικές και καταστατικές της παράταξης προτάσεις να μην αποτελούν κείμενα δίκην σχεδίων προτάσεων, δοκιμών και ασκήσεων υπό μορφήν «υποθέσεων εργασίας», ή ρητορικών σχημάτων εκφοράς ενός μη συνθέσιμου πολιτικού σχεδίου.

ΑΝ ΟΙ ΣΥΝΟΛΙΚΟΤΕΡΕΣ επεξεργασίες του ΣΥΝ σε επιμέρους ή σε γενικότερο χαρακτήρα ζητήματα της πολιτικής του εμφανίζουν μέχρι τώρα το παθολογικό σύμπτωμα της προσπάθειας για ένα «μέσον όρο», αυτό δεν μπορεί να εκληφθεί επ' ουδενί λόγω ως σύνθεση· το πολύ - πολύ, η λογική αυτή του «μέσου όρου» προδίδει μια αγωνία για διατήρηση ισορροπιών μεταξύ των διαφόρων ρευστά οριοθετούμενων τάσεων και ομάδων, λίγο πριν την επικράτηση μιας κεντρόφυγης αποσταθεροποιητικής δυναμικής. Ουδείς διαφωνεί με την εκφορά διαφόρων αιτημάτων (εκσυγχρονισμός, εκδημοκρατισμός, αποκέντρωση, διαφάνεια, πολιτικό ήθος, ενίσχυση αντιπροσωπευτικότητας της πολιτικής κ.τ.λ.)· εκεί όμως που θα κριθεί ένα σχέδιο δεν είναι στην εκφορά κάποιων ονοματοθετικών συμβόλων του (επαρκών για τις ανάγκες προπαγάνδας μόνον ενός μεγάλου μαζικού κόμματος), αλλά

στη δημιουργία οργανωτικών και πολιτικών όρων για την κοινωνική δυναμική που αποκτά ένα σχέδιο όταν πείσει με τη συνεκτικότητα και αποτελεσματικότητά του και δημιουργήσει εκτεταμένες πολιτικές σχέσεις αντιπροσώπευσης.

Έκκεντρη ύπαρξη

Αντ' αυτών, οι ισορροπίες δια του μέσου όρου που χαρακτηρίζουν πολλές από τις πολιτικές τοποθετήσεις του ΣΥΝ δίνουν τη δυνατότητα μόνο σε ένα παιχνίδι δημοσιότητας και προσωπικής πολιτικής των στελεχών του, τα οποία, ακριβώς επειδή δεν δεσμεύονται σε ένα στρατηγικό και πολιτικό ορισμένο σχέδιο, δεν μπορούν να κατηγορηθούν ότι υπερβαίνουν τα εσκαμμένα. Ο κ. Γαλανός, π.χ., το πολύ που μπορεί να κατηγορηθεί για κάποιες τοποθετήσεις του στο Ειδικό Δικαστήριο, είναι ότι παραβίασε ανοιχτές πόρτες και εξεφώνησε δημοσίως αυτό το οποίο είχε ήδη εγγραφεί επισήμως στην πολιτική του ΣΥΝ, δηλαδή τη σχέση εκκρεμούς στην οποία διατελούσε προς το ΠΑΣΟΚ (και ήταν πολύ «δυσκολότερη» εποχή που η ηγεσία της Θεμιστοκλέους συνεταιριζόταν μονοεδρικά με το ΠΑΣΟΚ για τις εκλογές του Απριλίου '90, ή αποφάσιζαν την κοινή κάθοδο σε μεγάλους Δήμους το Οκτώβριο του ίδιου χρόνου).

ΠΟΛΙΤΙΚΑ, δεν υπάρχει καμιά κεντρικότητα —πέραν της μικρής ιστορίας στη γενεαλογία της παράταξης— που να αποτρέπει την έκκεντρη λειτουργία του Συνασπισμού. Ως σχηματισμός τυπικά δομημένος σύμφωνα με το τυπικό του ενιαίου κόμματος, δίνει κατ' ουσίαν την εικόνα ενός ατελούς ομοσπονδιακού σχήματος, το οποίο προσπαθεί να λύσει με μια προϊούσα ενδοστρέφεια αυτή την αντίφασή του, που λειτουργεί και αποτρεπτικά στο όποιο εγχείρημα κοινωνικής του άρθρωσης. Τα πρόσφατα αποτελέσματα των φοιτητικών εκλογών, αλλά και μια σειρά αναμετρήσεις στους συνδικαλιστικούς χώρους, μαρτυρούν ότι ο

ΣΥΝ πολύ γρήγορα διαβαίνει το κατώφλι μιας λογικής της «καταγραφής», και όχι μιας πολιτικής για τη διατήρηση, έστω, των αντιπροσωπευτικών σχέσεων του φορέα της.

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ αυτές έχουν φθάσει σε οριακό σημείο. Διότι το, κατά την ηγεσία του ΣΥΝ, αυτονόητο διάβημα των ψηφοφόρων του να συνταχθούν υπό το ψηφοδέλτιο του ΠΑΣΟΚ στη Β' Αθηνών για να εκφράσει την αντίθεσή τους και την καταδίκη προς την πολιτική της ΝΔ, δεν είναι καθόλου αυτονόητο. Κεντρική επιλογή του ΣΥΝ —και πυγχρόνως μέτρο εκτίμησης για το πού βρίσκεται η αντίληψή του για την αντιπροσωπευτική σχέση του με το ακροατήριό του του Ιπριλίου '90— ήταν η με οποιαδήποτε μορφή καταδίκη και των δύο «μονομάχων». Από αυτή την άποψη, το γεγονός ότι ο μεγαλύτερο μέρος του εκλογικού σώματος του ΣΥΝ επέλεξε το ΠΑΣΟΚ, έστω και να εκφράσει «απλώς» τη διαμαρτυρία του, αποτελεί στοιχείο διάρρηξης ή έστω αφαίρεσης της πολιτικής που είχε «εντείλει» ο ΣΥΝ για τις εκλογές στη Β' Αθηνών, μαζί με αυτή την αφαίρεση, παγώματος της σχέσης αντιπροσώπευσης προς την πολιτική της ηγεσίας του.

ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ που τίθεται είναι αυτό το πάγωμα, ή αφαίρεση, ενέχει στοιχεία οργανικότερης και περισσότερο μα-

χροπρόθεσμης μεταστροφής. Διότι είναι ήδη δεδομένο ότι οι ψηφοφόροι του ΣΥΝ θεωρούν ως προσπελάσιμο το σύνορο προς το ΠΑΣΟΚ και ως μη επαναλήψιμα τα εγχειρήματα τύπου Τζαννετάκη· από την άλλη, δεν μπορεί να αποκλεισθεί πλέον για τον οπαδό της Αριστεράς η υιοθέτηση της αντίληψης περί «χρήσιμης ψήφου» —ή, αντιστρόφως, περί χαμένης ψήφου— καθώς ο χώρος του κατατρέχεται από επανειλημμένες αποσταθεροποιήσεις κρίσιμων συνεκτικών μηχανισμών του (οργανωτικών, ιδεολογικών, συμβολικών), δεδομένης και της διαχείρισης που αυτοί τυγχάνουν από τη σημερινή ηγεσία.

Έκλειψη ακροατηρίου;

ΑΠΟ ΑΥΤΗ την άποψη, η κατηγορηθείσα ως «πραξικοπηματική» θέση της προέδρου του ΣΥΝ για «άμεσες εκλογές με απλή αναλογική» και για «προγραμματικές συνεργασίες προοδευτικού εκσυγχρονισμού» δεν κάνει άλλο από το να αποτυπώνει τη δύσκολη θέση «συμπίεσης» στην οποία βρίσκεται η παράταξη. Μπορεί ο κ. Δραγασάκης να βεβαιώνει ότι «οι εκλογές είναι μία παγίδα που εν μέρει έχουμε πέσει μέσα», ο κ. Κουνελάκης να θέτει το ερώτημα «με ποιο ΠΑΣΟΚ να συνεργαστούμε», ο κ. Γιατζόγλου να λέει ότι «δεν μπορούμε να βαδίζουμε έχοντας μοναδικό

στόχο την απλή αναλογική, χρειάζεται και πολιτική πρόταση», και μια πλειάδα στελεχών (Φαράκος, Φιλίνης, Παπαγιαννάκης, Ζαχαρέας, Νέστωρ, Νοταράς) να αντιτείνουν ότι το «εκλογές τώρα» είναι συνώνυμο με έναν *de facto* εναγκαλισμό με το ΠΑΣΟΚ· όμως, η πρόταση περί «αυτονομής δράσης» προαπαιτεί χάραξη αυτής της δράσης, η οποία παραπέμπει πάλι στη στρατηγική και πολιτική συνοχή, στη σύνθεση εν διαλόγω αντί της εκάστοτε σήμανσης κάποιου μέσου όρου κ.ο.κ. Και τα ίδια ακριβώς ισχύουν για την πρόταση της ηγεσίας του ΣΥΝ περί άμεσων εκλογών με αναλογική· ειδ' άλλως, και αυτή η πρόταση, εκτός του ότι θα θυμίζει κάπως το σύνθημα «για να είναι ο ΣΥΝ στο κέντρο των εξελίξεων» —ελέω μόνον ενός «δικαιού εκλογικού νόμου»— και θα μοιάζει αδιέξοδα νοσταλγική, θα εκληφθεί και ως πρόσχημα προκειμένου ο ΣΥΝ να αποκαταστήσει τη θέση του στις γνωστότατες «προοδευτικές και δημοκρατικές δυνάμεις».

Ο ΣΥΝ έχει μπροστά του έναν αχάρακτο δρόμο, ο οποίος, ωστόσο, από το ξεκίνημά του ήδη έχει ένα ερώτημα: «είναι αναγκαίος ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου; και αν ναι, γιατί;». Οι πιθανότητες να μην χαράξει ουδέποτε ο ΣΥΝ το δρόμο αυτό και να μην προσπαθήσει καν να απαντήσει πειστικά στο ερώτημά του είναι περισσότερες από κάθε άλλη φορά. □

Ο Ανδρέας Πετρουλάκης, γνωστός από την καθημερινή του παρουσία στην «Αυγή», στο πρώτο του λεύκωμα, καταγράφει τα καθέκαστα της πολιτικής μας ζωής με καυστικό χιούμορ και μοναδική διεισδυτικότητα.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
Δεινοκράτους 131 Αθήνα 115 21 τηλ.: 7249300

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥ
ΤΥΠΟ

Ο κόσμος του κιτς, η κακογουστιά χωρίς μέτρο, όπως εντοπίζεται στο περιβάλλον μας, σήμερα. Αυτή είναι η περιήγηση, που πραγματοποιείται με αυτό το βιβλίο· περιήγηση στο νεοελληνικό χώρο, τις διανθρώπινες σχέσεις, τις νοοτροπίες, τη γλώσσα και ουσιαστικά το ύφος και το ήθος της ζωής μας.

Μέσα από χίλια και πλέον φωτογραφικά παραδείγματα, το κιτς καταγγέλλεται όσο και διακωμωδείται. Με άρθρα, που καλύπτουν ένα μεγάλο αριθμό υποθεμάτων, με υλικό καταταγμένο σε ενότητες, έτσι που να συγκροτείται μια σφαιρική θεώρηση του φαινομένου.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
Δεινοκράτους 131 Αθήνα 115 21 τηλ.: 7249300

Η κυβερνητική κινητικότητα για θέματα με επίκεντρο το πρόβλημα των Σκοπίων συνεχίζεται αμείωτη. Ο κ. Μητσοτάκης ξεκινά από σήμερα, Πέμπτη έναν νέο «διπλωματικό μαραθώνιο» επισκεπτόμενος διαδοχικά το Βελιγράδι, την Λισσαβώνα και τα Τίρανα. Χαιρετίζοντας τη συγκρότηση της Νέας

Γιουγκοσλαβίας ως «ένα βήμα προς την κατεύθυνση αναστροφής της διαδικασίας πλήρους διασπάσεως της Γιουγκοσλαβίας και εξασφάλισης της όποιας δυνατής ενότητας στον χώρο αυτό» ο κ. Μητσοτάκης θα συναντηθεί με τον Σέρβο πρόεδρο Σλ.

Μιλόσεβιτς μια ημέρα μετά την λήξη του τελεσίγραφου της ΕΟΚ και των ΗΠΑ τις απόψεις του οποίου και θα μεταφέρει στην άτυπη συνάντηση των ΥΠΕΞ της κοινότητας στο Γκιμαράες της Πορτογαλίας. Η συνάντηση Μητσοτάκη - Μιλόσεβιτς θεωρείται σημαντική για την περαιτέρω ελληνική στάση απέναντι στην Σερβία σε συνδυασμό με το διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ Σερβίας και ΕΟΚ τον οποίο επιδιώκει να παίξει ο έλληνας πρωθυπουργός.

Είναι βέβαιο ότι στο Γκιμαράες οι 12 υπουργοί Εξωτερικών θα συζητήσουν τις νέες εξελίξεις στην τέως Γιουγκοσλαβία (μικρή Γιουγκοσλαβία - συνεχιζόμενες συρράξεις στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη) και θα διαφανούν οι τελικές τους προθέσεις απέναντι στο θέμα των Σκοπίων.

Σε ό,τι αφορά την ελληνική στάση θα πρέπει να επισημανθούν και οι δημόσιες δηλώσεις του προέδρου της Δημοκρατίας Κ. Καραμανλή ότι η «Μακεδονία είναι μια και αυτή Ελληνική». Στο πλαίσιο αυτό ο κ. Μητσοτάκης εξοπλισμένος τόσο με την απόφαση των πολιτικών αρχηγών στις 11/4, όπου διατυπώθηκε σαφώς το «αυτονόητο» της μη αναγνώρισεως αν στην προσωινία του κρατιδίου αυτού παραμείνει καθ' οιονδήποτε τρόπο η λέξη Μακεδονία, όσο και με την ψήφο εμπιστοσύνης που πήρε στη Βουλή στις 17/4, ο κ. Μητσοτάκης δεν έχασε καθόλου χρόνο. Μετέβη πάραυτα στη Λισσαβώνα για συνομιλίες με την πορτογαλική ηγεσία επί του θέματος. Κατά «σύμπτωση» εκεί βρισκόταν και ο ΥΠΕΞ Σκοπίων Μαλέφσκι.

Προηγουμένως ο κ. Μητσοτάκης είχε την ευκαιρία να ανταλλάξει απόψεις με τους ΥΠΕΞ Ιταλίας, Γερμανίας και Μ. Βρετανίας κ. Ντε Μικέλις, Γκένσερ και Ντ. Χέρντ αντιστοίχως, που βρέθηκαν στην Ελλάδα ιδιωτικώς. Ο κ. Γκένσερ δεν παρέλειψε να δηλώσει (16/4) ότι η Βόννη ενδιαφέρεται «το θέμα να λυθεί κατά το δυνατόν γρηγορότερα» αλλά και τόνισε ότι η γερμανική θέση «ήταν και παραμένει ότι υποστηρίζουμε μια λύση η οποία μπορεί να είναι αποδεκτή και από την Ελλάδα». Το τι σημαίνει «αποδεκτή» —εάν δεν συμβαίνει συμβιβαστική— θα φανεί στην πράξη σύντομα. Ως προς την επίλυση όμως της εκκρεμότητας δεν μπορούσε να γίνει σαφέστερη δήλωση.

Πολλοί στην Κοινότητα επείγονται, πως βεβαίως και οι ΗΠΑ. Το μήμα αυτό φαίνεται να κατάλαβε άστα ο κ. Μητσοτάκης σταθμίζοντας και γεγονός ότι η παράταση της εκκρεμότητας και στο εσωτερικό δυσκολεύει τα πράγματα και στο εξωτερικό βλάπτει, διότι παρουσιάζει την Ελλάδα ως παρακωλύουσα ρυθμίσεις που, κατά την άποψη των ΗΠΑ και της ΕΟΚ, είναι αναγκαίες για να αποφευχθεί χειρότερο στα Βαλκάνια, όπου το αίμα εξακολουθεί να ρέει άφθονο. Οι κινήσεις ΗΠΑ

Ποργόν και χάριν έχει

του Κ. Βασιλείου

6 Οκτωβρίου του 1912. Στιγμιότυπο, σε καρτ-ποστάλ από την είσοδο του ελληνικού στρατού στην Θεσσαλονίκη.

και ΕΟΚ για την πλήρη διπλωματική απο-
κρίση της Σερβίας είχαν ήδη φανεί.

Έτσι, κατά την επιστροφή του από τη
Λισσαβώνα (20/4), όπου συνάντησε
τον Πορτογάλο ΥΠΕΞ και προεδρεύοντα
της ΕΟΚ κ. Πινέιρο, ο κ. Μητσοτάκης δή-
λωσε μεταξύ άλλων: «...πιστεύουμε ότι η
αναβολή δεν θα είναι ούτε προς το συμφέ-
ρον της σταθερότητας της περιοχής ούτε
προς το συμφέρον της Ελλάδας». Η τοπο-
θέτηση αυτή ορθώς ερμηνεύεται ως στροφή
πολιτικής της ελληνικής πλευράς, που φαί-

νεται τώρα να επιθυμεί σφόδρα ότι ως προς
την Κοινότητα και κατ' επέκταση τις ΗΠΑ
το θέμα της αναγνώρισης των Σκοπίων πρέ-
πει να λήξει. Δεν μπορεί επ' άπειρον να σέρ-
νεται. Και οι αναβολές έχουν κάποιο τέλος.
Τα πράγματα, κάποτε, κάπου καταλήγουν.
Η πρωτοβουλία της πορτογαλικής προε-
δρίας έχει εξαντληθεί. Και εφ' όσον μάλι-
στα όλοι θεωρούν ότι το θέμα πλέον του τρί-
του όρου της απόφασης της ΕΟΚ της
16/12/91, δηλαδή ο όρος της ονομασίας,
θεωρείται ως διμερές θέμα Αθηνών - Σκο-

πίων. Όσο περνάει ο καιρός τόσο οι πιέσεις
αντί να στρέφονται προς τα Σκόπια στρέ-
φονται προς την Αθήνα. Και με αυτή την έν-
νοια τα περιθώρια χρόνου εξαντλούνται με
γοργό ρυθμό. Η ώρα της κρίσεως πλησιάζει.
Στην άτυπη σύνοδο του Συμβουλίου Υ-
πουργών Εξωτερικών που θα γίνει στο Γκι-
μαράες της Πορτογαλίας (1-2/5) τα πράγ-
ματα θα διευκρινιστούν ενώ στις 11 Μαΐου
στο Συμβούλιο των Πολιτικών Υποθέσεων
κατά πάσα πιθανότητα θα ληφθούν και οι
σχετικές αποφάσεις για τα Σκόπια. Ποιες
θα είναι αυτές και με ποιο περιεχόμενο είναι
το ζητούμενο. Ας σημειωθεί επίσης ότι οι
συναντήσεις του Αμερικανού προέδρου
Μπους με τον Πορτογάλο πρωθυπουργό κ.
Καβάκο Σίλβα και τον Πρόεδρο της Ευ-
ρωπαϊκής Επιτροπής κ. Ντελόρ την περα-
σμένη εβδομάδα δεν μπορούσαν να αλλά-
ξουν το σκληρό το οποίο είχε δημιουργηθεί,
ενώ την όλη πορεία των πραγμάτων επιβε-
βαίωσε και ο βοηθός υφυπουργός Εξωτερι-
κών των ΗΠΑ κ. Τζόνσον, ο οποίος μετά
την επίσκεψή του στα Σκόπια (20/4) δή-
λωσε ότι αναμένει η αναγνώριση «να πραγ-
ματοποιηθεί σύντομα σε συμφωνία με την
Ευρωπαϊκή Κοινότητα».

Στη Λισσαβώνα (20/4) η στάση του κ.
Μητσοτάκη ήταν ανυποχώρητη στο θέ-
μα της ονομασίας κι επομένως η συμβιβα-
στική λύση στο θέμα της ονομασίας είναι α-
δύνατη. Η ανακοίνωση της πορτογαλικής
προεδρίας ήταν σαφέστατη: «το πακέτο που
έφτιαχνε και πρότεινε η προεδρία βασιζόταν
σε διάφορα σημεία, τα περισσότερα από τα
οποία γίνονται δεκτά και από τις δύο
πλευρές, τα Σκόπια δηλαδή και την Αθήνα,
αλλά υπάρχει ένα για το οποίο παρατηρεί-
ται πλήρης αντίθεση μεταξύ των δύο πλευ-
ρών. Και γι' αυτό το λόγο το πακέτο αυτό
είναι δύσκολο να γίνει αποδεκτό στο σύνο-
λό του».

Είναι φανερό ότι ακόμα κι αν ευσταθούν
οι προθέσεις που αποδίδονται στον κ. Μη-
τσοτάκη για συμβιβαστική λύση στο θέμα
της ονομασίας, τούτο πλέον είναι πολιτικά
αδύνατο, πρώτον γιατί δεσμεύτηκε στη σύ-
σκεψη των πολιτικών αρχηγών και δεύτε-

ρον λόγω των ισχυρών αισθημάτων και του κλίματος που έχει δημιουργηθεί γύρω από το θέμα της ονομασίας. Ο κ. Μητσοτάκης δεν μπορεί να αφήσει ούτε στον κ. Σαμαρά ούτε στον κ. Παπανδρέου τη σημαία του υπερπατριώτη εμφανιζόμενος ότι «ξεπούλησε» τα εθνικά συμφέροντα. Εδώ που έφθασαν τα πράγματα το πολιτικό κόστος θα ήταν βαρύτατο για τον ίδιο και την κυβέρνηση του μέχρι πτώσεως εν μέσω κατηγοριών περί «προδοσίας» και τα παρόμοια.

Πρέπει σήμερα να αντιμετωπίσουμε κατ'άματα την πραγματικότητα και να συνάψουμε τα αναγκαία συμπεράσματα.

- Η καθυστερημένη κινητοποίηση της ελληνικής πλευράς δεν κατάφερε να αντισταθμίσει τις εντυπώσεις που είχαν ήδη δημιουργηθεί στο θέμα της αναγνώρισης των Σκοπίων.

- Τα ελληνικά επιχειρήματα τα οποία διέκρινε κάποια ασάφεια ως προς την εμφάνιση δεν κατάφεραν να πείσουν τις κυβερνήσεις των εταίρων και φίλων μας και εν μέρει την κοινή γνώμη των ξένων χωρών παρά την ένταση της προσπάθειας τους τελευταίους μήνες.

- Οι διπλωματικοί χειρισμοί δεν ήταν πάντα επιτυχείς και δεν τους διέκρινε μια ευρύτερη εκτίμηση των όσων συνέβαιναν στην περιοχή. Η κριτική που έχει γίνει για τους χειρισμούς αυτούς, *μολονότι εκ των υστέρων*, δεν χάνει τη σημασία της ως προς την ουσία των επισημάνσεων.

- Δεν υπήρξε μια πειστική ανάλυση για την ισχύ των διαπλεκόμενων αντιθετικών συμφερόντων στην περιοχή ούτε σχεδιασμός για την *επόμενη μέρα*, για την περίπτωση του χειρότερου δυνατού σεναρίου.

Βρισκόμαστε ενώπιον μιας διπλωματικής ήττας, αλλά έχουμε ακόμα το περιθώριο, όπως πιστεύω, να μην την αφήσουμε να εξελιχθεί ούτε σε απώλεια του πολέμου ούτε σε ανεπανόρθωτη και διαρκή τραυματική εμπειρία. Μπορούμε να *μειώσουμε τις ζημιές* ακόμα κι αυτήν την ύστατη στιγμή και να προετοιμάσουμε το έδαφος για να κερδίσουμε τον πόλεμο με μια προσεκτική και μακροπρόθεσμη προσπάθεια. Αρκεί να αποφασίσουμε τι ακριβώς θέλουμε.

Το ερώτημα είναι αν οι 11 της ΕΟΚ και οι ΗΠΑ είναι διατεθειμένοι να αναγνωρίσουν τα Σκόπια στη βάση του «πακέτου» που έχει διαμορφώσει η προεδρία ή εάν λόγω της ελληνικής στάσης θα θεωρήσουν ότι το «πακέτο» αυτό δεν ισχύει. Στην πρώτη περίπτωση θα έχουμε μια κοινοτική απόφαση με όρους πολύ θετικούς για την Ελλάδα,

πλην της ονομασίας. Υπό τις παρούσες συνθήκες μια τέτοια λύση θα ήταν «ιδανική». Η ελληνική πλευρά θα έκανε αποχή και δεν θα έβαζε βέτο. Μια τέτοια δεσμευτική απόφαση δεν θα διατάραζε τις σχέσεις της Ελλάδας με την Κοινότητα. Συνέπεια θα ήταν η Ελλάδα να μην προχωρήσει βέβαια στην αναγνώριση του κρατιδίου αλλά και να μην πάρει μέτρα που θα έβλαπταν τα συμφέροντα της Κοινότητας. Θα είχε δε ισχυρά επιχειρήματα η Ελλάδα να αντιτάξει καθώς επίσης και να πάρει τα ανάλογα μέτρα σε περιπτώσεις εκδήλωσης αλυτρωτικής προπαγάνδας ή άλλων ενεργειών των Σκοπίων. Οι εταίροι μπορούν να πειστούν για την αναγκαιότητα αποδοχής των όρων του πακέτου με το επιχείρημα ότι και οι ίδιες με την απόφαση της 16/12/91 αναγνώρισαν την αναγκαιότητα παροχής των πολιτικών και συνταγματικών εγγυήσεων σχετικά με τις εδαφικές διεκδικήσεις και μη υπάρξεως «μακεδονικής μειονότητας» και κυρίως ότι οποιαδήποτε άλλη στάση θα δημιουργήσει μια *διαρκή εστία αστάθειας*, προστριβών και αναταραχής στην περιοχή με απρόβλεπτες συνέπειες για τις οποίες δεν θα είναι υπεύθυνη η Ελλάδα.

Μια τέτοια στάση από τη μεριά της Κοινότητας προϋποθέτει *πολιτική βούληση* να διευκολυνθεί η ελληνική κυβέρνηση ως προς την εσωτερική διάσταση του προβλήματος. Θα πρόκειται δηλαδή για εκδήλωση «κατακτήσεως» και πολιτικής στήριξης του κ. Μητσοτάκη. Το αν είναι οι εταίροι μας διατεθειμένοι να πράξουν κάτι τέτοιο δεν είναι γνωστό. Ασφαλώς, όμως, η χειρότερη λύση θα ήταν η απόρριψη αυτού του πακέτου, εφ' όσον η Ελλάδα δεν το δέχεται στο σύνολό του, και οι διμερείς αναγνωρίσεις των Σκοπίων από κράτη - μέλη της Κοινότητας και τις ΗΠΑ. Σε αυτήν την περίπτωση η αποτυχία για την ελληνική πλευρά θα είναι ολοσχερής και η σκλήρυνση της στάσης της με οποιονδήποτε κόστος *αναπόφευκτη*.

Ας επαναλάβουμε ότι η γραμμή αυτή υποχώρησης διασώζει και διασφαλίζει αρκετά πράγματα αλλά ταυτόχρονα εξαρτάται και από την καλή θέληση των εταίρων μας. Διότι πώς θα δεχθούν να βγάλουν αυτοί το φίδι από την τρύπα τη στιγμή που η Ελλάδα βγάζει την ουρά της απ' έξω;

Το πόσο ρεαλιστική είναι μια τέτοια προσέγγιση και τι δυνατότητες επιτυχίας έχει, αν προκριθεί, θα φανεί σύντομα. Αλλά αν ο κ. Μητσοτάκης το επιχειρήσει και αν επιστρέφει από την Πορτογαλία μεθαύριο με μια τέτοια «συμπεφωνημένη κατανόηση»,

τότε μπορεί να παρουσιάσει το «πακέτο» αυτό στη νέα σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών που αν γίνει θα πρέπει να γίνει την επόμενη εβδομάδα, πριν την 11η Μαΐου.

Θα μπορέσει δηλαδή ο κ. Μητσοτάκης να ισχυριστεί ότι η Ελλάδα έμεινε ανυποχώρητη στο θέμα της ονομασίας και ταυτόχρονα ότι παραμένει εντός του κοινοτικού πλαισίου. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να ελπίζει ότι θα μειώσει στο έπακρο τις πιο οξείες αντιδράσεις. Γιατί σε αυτήν τη γραμμή, θα συμπλεύσουν ο ΣΥΝ και το ΚΚΕ, με βάση τις σημερινές θέσεις τους. Το δε ΠΑΣΟΚ δεν θα μπορέσει να κινητοποιήσει αποτελεσματικότητα αντικοινοτικά και αμερικανικά αισθήματα. Το μόνο που μπορεί να πράξει το ΠΑΣΟΚ είναι να επιμείνει σε μια αδιάλλακτη γραμμή που ζητά τη λήψη σκληρών μέτρων πάνω στη γραμμή της μη αναγνώρισης (κλείσιμο σινορών κ.λπ.) και στην άσκηση βέτο στην ΕΟΚ. Αλλά ασφαλώς θα κληθεί και να εξηγήσει το κόστος σκληρών λύσεων και να πείσει ότι αξίζει να αναληφθεί από αυτό που θα το φέρουν.

Τελικά, μπορεί να προκύψει και κάτι *επιτικό* απ' όλη αυτή την υπόθεση που δυσμενείς της επιπτώσεις για μας είναι φθαλμοφανείς. Ότι η Ελλάδα μπορεί να περασπίζεται τα συμφέροντά της σε ένα βόλο ανήκοντας στους θεσμούς που ανήκει έχοντας τους εταίρους και συμμάχους που χει. Αλλά αντί να τονίζεται αυτό γίνεται προσφυγή στα σύνδρομα του «αδικημένο» και των «κακών ξένων». Ενώ αυτό που χρειάζεται είναι η συνειδητοποίηση της ποιας ισχύος διαθέτουμε, η στάθμιση των συμφερόντων στο περιβάλλον που δρούμε και που ενδιαφέρει άμεσα τα ζωτικά μας συμφέροντα και η αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων και «όπλων» με τον πλέον κατάλληλο κι αποτελεσματικό τρόπο. Αυτή λογική δεν αποκλείει ούτε το δυναμισμό ούτε το συμβιβασμό ούτε τίποτα άλλο. Αρκεί να παίζει τα χαρτιά του κανείς σωστά. Διαφορετικά τότε αποκτά και την αυτοπεποίθηση ότι πράξε το μέγιστο και ήγγιξε τα όριά του.

Μέχρι να φτάσουμε σε μια τέτοια αυτογνωσία και αυτοπεποίθηση είμαστε καταδικασμένοι να παραπαίουμε, να ηθικολογούμε, να διαμαρτυρόμαστε, να αναζητούμε πάντα τις αιτίες της αποτυχίας μας «εκ των τειχών», να μην μπορούμε να διακρίνουμε μεταξύ επιθυμίας, πραγματικότητας και εφικτού και να δεχόμαστε με ανείπω συντριβή εξελίξεις που δεν είναι ευνοϊκές για μας.

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 9 2

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ

Π Ε Ζ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Γιώργος Αριστίνος
Η Κατάβαση (Αφήγημα)

Χριστίνα Γιατζόγλου
Ο μικρός Κλαύδιος (Αφήγημα)

Βασίλης Γκουρογιάννης
Το ασημόχορτο ανδίζει (Μυθιστόρημα)

Απόστολος Δοξιάδης
Οδηγός μαγειρικής (Μυθιστόρημα)

Γιώργος Λεονάρδος
Το κόκκινο σαλόνι της γιαγιάς
(Μυθιστόρημα)

Πρόδρομος Μάρκογλου
Σταδερή απώλεια (Διηγήματα)

Παύλος Μάτεσις
Υλη δάσους (Διηγήματα)

Βασίλης Μπούτος
Γυναίκες στα πάρκα (Διηγήματα)

Δημήτρης Νόλλας
Ο τύμβος κοντά στη θάλασσα
(Μυθιστόρημα)

Μαρλένα Πολιτοπούλου
Ο ήχος της σαύρας (Αφήγημα)

Δημήτρης Ποταμάνος
Χωρικά ύδατα (Μυθιστόρημα)

Τάσος Ρούσσος
Η Αγγελόπειρα (Νουβέλα)

Γιώργος Σκαμπαρδώνης

Η Στενωπός των Υφασμάτων (Διηγήματα)
Μάτι φώσφορο, κουμάντο γερό (Διηγήματα)

Αντώνης Σουρούνης
Υπ' όγιν της Λίτσας

Κρίστη Στασινοπούλου
Επτά φορές στην Αμοργό (Διηγήματα)

Περικλής Σφυρίδης
Χαράμι (Διηγήματα)

Διονύσης Χαριτόπουλος
Από εδώ πέρασε ο Κιλρόι

Α.Κ. Χριστοδούλου
Το αγκάδι ή Ο Παντελής Βλαστός (Νουβέλα)

Π Ο Ι Η Σ Η

Σωκράτης Κ. Ζερβός
Το κρίνο του τρόμου

Αντρέας Καραντώνης
Δεκατετράστιχα

Αθηνά Παπαδάκη
Λέαινα της βιτρίνας

Γ.Δ. Σιδερός
Το χαμαί

Γιάννης Τζανετάκης
Με φώτα ερήμου

Θανάσης Χατζόπουλος
Από καταβολής δρόσου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

Ανάδελφοι και κοσμοπολίτες

του Γιώργου Ριτζούλη

Ο λόγος περί εθνικής πολιτικής και εθνικής ταυτότητας, όπως διατυπώνεται σήμερα από παραδοσιακές συνιστώσες της Δεξιάς, της Αριστεράς και του Κέντρου, επαγγέλεται μία Ελλάδα - φρούριο, στο μέσο ενός απειλητικού κόσμου. Κατά βάθος, ως πολιορκητή του φρουρίου δεν φαντάζονται τόσο την Τουρκία ή τους Βαλκάνιους γείτονές μας, αλλά την Ευρώπη, τον «εμπορευματικό και αλλοτριωμένο» δυτικό κόσμο. Ο νεοελληνικός αναδελφισμός, απροσχημάτιστος ή συγκαλυμμένος, είναι η συνάντηση παρωχημένων αντιδραστικών ιδεολογιών, κάποτε αντιμαχόμενων και η συνέχισή τους με άλλα μέσα.

Σήμερα ελάχιστοι θέλουν να θυμηθούν συνθήματα όπως το περιβόητο «ΕΟΚ και NATO το ίδιο συνδικάτο». Ακόμη λιγότεροι αναλογίζονται χριτικά το πνευματικό και ιδεολογικό κλίμα της δεκαετίας του 1970, που γεννούσε τέτοιου είδους μυριόστομες κραυγές την ώρα που η ελληνική κοινωνία έμπαινε στη χωρίς προορισμό τροχιά της «Αλλαγής» και η ελληνική οικονομία έβαζε για πρώτη φορά χέρι στα γενναιόδωρα κοινοτικά θησαυροφυλάκια. Ωστόσο, πάρα πολλοί σκέπτονται ενδόμυχα ότι οι αντιδυτικοί του 1975 και του 1980 έλεγαν κατά βάθος την αλήθεια: η Δύση, δηλαδή το οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό «συνδικάτο» των ισχυρών χωρών της αδικούν την πιστή Ελλάδα, υποστηρίζοντας λόγω συμφέροντος «Τα Σχόπια»: αυτή είναι η ερμηνεία που ενώνει σήμερα ένα μεγάλο μέρος των σχολιαστών, των μέσων ενη-

μέρωσης αλλά και του πολιτικού προσωπικού των κομμάτων, ανεξαρτήτως χρώματος.

Προς έναν αντιευρωπαϊσμό από τα δεξιά;

Η Ιστορία είχε πάντοτε την τάση να παίζει με τα συνθήματα του χθες κατά παράδοξο και ειρωνικό τρόπο. Το πνευματικό κλίμα της δεκαετίας του 1970, βρήκε περιεργό δρόμο για να επανέλθει στο προσκήνιο εν έτει 1992 και να κερδίσει μια τελευταία ρεβάνς: αυτό που εμποδίζει σήμερα κάθε απόπειρα της χώρας μας να αντιμετωπίσει «δυναμικά» τους βόρειους γείτονές της (όπως έχουν εισηγηθεί υπερεθνικιστές όλων των χρωμάτων) είναι κυρίως η ένταξή της στην ΕΟΚ και στο NATO. Σενάρια «στρατιωτικής πίεσης», «μακεδονικής φάλαγγας», «τριπλού διαμελισμού» και άλλα προταθέντα, είναι εμπνευσμένα από τα συμβαίνοντα στη Μέση Ανατολή ή σε πιο απομακρυσμένες περιοχές του Τρίτου Κόσμου και εντελώς ρεαλιστικά (δυστυχώς!) για τις εκεί συνθήκες. Αλλά το ισχύον πλαίσιο συλλογικών αποφάσεων εντός της ΕΟΚ και του NATO, δεν επιτρέπει μεταφορά τους στο ευρωπαϊκό έδαφος. Και για όσους νόμιζαν ότι τα ευρωπαϊκά σύνορα δεν είναι απαραβίαστα, ήλθε η αμερικανική και ΕΟΚική εγγύηση για την ακεραιότητα της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης και της πρώην γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας, όπως και η μη αναγνώριση τετελεσμένων γεγονότων στην Κροατία: ακόμη και τα εσωτερικά, ομοσπονδιακά σύνορα είναι εγγυημένα. Η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να φέρεται, τυπικά τουλάχιστον, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Αλλά το πρόβλημα είναι πολύ βαθύτερο και δεν αφορά μόνον τη γιουγκοσλαβική κρίση.

Με την κατάρρευση του διπολισμού και του κοινωνικοπολιτικού συστήματος που έφερε το όνομα «υπαρκτός σοσιαλισμός», άρχισε η εναγώνια και σπασμωδική προσπάθεια των καταπιεσμένων λαών της Ανατολικής και της Κεντρικής Ευρώπης να εξασφαλίσουν εισιτήριο για την ευημερούσα Ευρώπη της αγοράς και των δικαιωμάτων του

πολίτη. Αυτή η κίνηση των βορείων γειτόνων μας βιώνεται στη χώρα μας ως απειλή. Είναι χαρακτηριστική η νοσταλγία για τα προηγούμενα ολοκληρωτικά καθεστώτα των χωρών αυτών, που διαπερνά μεγάλες μερίδες όλου του πολιτικού φάσματος στη Ελλάδα. Και όταν οι δυτικοί εταίροι μας (με τις δικές τους αντιφάσεις, σπασμωδικές κινήσεις και έντονους ενδοοικογενειακο-ανταγωνισμούς) απλώνουν τα χέρια τους για να αποκαταστήσουν μια πρώτη επαφή με τους νέους φίλους, αυτό αντιμετωπίζεται από την Ελλάδα ως απειλή ακόμα χειρότερη από την πρώτη: πρόκειται για μια διθνοπολιτική κίνηση «γεωτεκτονικής» μορφής, που συμβαίνει μάλιστα πάνω από το κεφάλι μας.

Βέβαια το κεφάλι μας δεν είχε προβλέψει κάτι τέτοιο ώστε να προετοιμαστούμε αναλόγως. Ο διπολισμός είχε διαποτίσει σε απστευτο βαθμό την πνευματική και πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα: για το λόγο αυτό η κατάρρευσή του γίνεται αισθητή εδώ και ως το τέλος μιας ιστορικής περιόδου και αχρή μιας νέας, αλλά ως κατάρρευση κάθε οθολογικού συστήματος συντεταγμένων προσανατολισμού μέσα στο διεθνές σύστημα.

Η μία πλευρά «ανήκε εις την Δύσιν» τόσο πρωτοφανή πίστη, όσο ο αριστερός αντίπαλος (πλην μειοψηφικών εξαιρέσεων) δήλωνε υποτακτικός της Ανατολής. Η πρωτοφανής αδυναμία και των δύο πλευρών (αλλά επίσης και του ιδιόμορφου υβριδίου που δημιούργησε ο Ανδρέας Παπανδρέου με υκά του μεταδικτατορικού ερειπίου) να ανταποκριθούν τις νέες καταστάσεις και να ερμηνεύσουν στη διαμόρφωσή τους, γεννά πολιτικές αντιδράσεις που μπορούν να ερμηνευθούν καλύτερα με όρους πολιτικής ψυχολογίας: επιστροφή των απωθημένων στο ασυνείδητο, απόσυρση στον ανύπαρξτο πλέον κόσμο του παρελθόντος, υστερία.

Εξάλλου, δεν πρέπει να λησμονούμε οι εύθραυστες φιλοευρωπαϊκές ισορροπίες στο πολιτικό πεδίο αλλά και στο χώρο των νοοτροπιών και ιδεολογιών, οι οποίες σήμερα τραντάζονται καθώς ο περίγυρος αλλά-

Λαϊκή εικόνα που παριστάνει προέλαση του ελληνικού στρατού στους Βαλκανικούς πολέμους.

γδαία, διαμορφώθηκαν στη χώρα μας κάτω από την πίεση παραγόντων εξωτερικών κατά κύριο λόγο: η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μας συμπάρεσσε σε μια κίνηση μάλλον εξαναγκασμένη, στην οποία μας ώθησε η γεωπολιτικής μορφής σύγκρουση με την ισχυρή Τουρκία. Ένα μέρος της πολιτικής τάξης είχε βουλευτεί στο μεταπολεμικό έργο του προκεχωρημένου φυλάκιου της κομμούνας, το υπόλοιπο αποδεχόταν αυτό το έργο ως αναγκαίο κακό. Τώρα ο ρόλος του «φυλάκιου» είναι αχρείαστος, η Τουρκία έπειτα αναβαθμίζεται από στρατηγική άποψη και η μορφή της Βαλκανικής αλλάζει σαν στρατηγική εικόνα. Μέσα σε όλα αυτά, ανεξαρτητοποιείται και το περιβόητο αυτό κρατίδιο των πρώην γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας, έρχεται τους δρόμους μας προς το βορρά και εκδικεί το Μακεδονικό όνομα. Το χειρότερο όμως είναι ότι είμαστε τώρα αναγκασμένοι να αντιμετωπίσουμε πολιτικά το νέο άσος ως ίσος προς ίσον μέσα στους δαιδαλώδεις διαδρόμους της ΕΟΚ και των άλλων τικιών, των «δικών μας», υπερεθνικών ζυμών.

Αυτή είναι λοιπόν η βοήθεια στις κρίσιμες στιγμές από την ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ; Δεν υψώσαμε πιστοί επί δεκαετίες στις ηγετικές θέσεις της Δύσης; Γιατί μας το ανταποδίδουν με τέτοιο τρόπο; «Να μάθουν αμέσως ιστορία οι σύμμαχοι και συνεταίροι μας», αντουν με σπάνια ομοθυμία δεξιοί, αριστεροί και κεντρώοι. Και η ηχώ εκείνου του «αντιιμπεριαλιστικού» συνθήματος «ΕΟΚ - ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο» δεν έρχεται πια πλέον μόνο από την κατεύθυνση της «Αυτοεξοχής», του ΜΕΓΑ και του κ. Παπανδρέου, αλλά πολύ έντονη, σχεδόν εκκωφαντική, βγαίνει και μέσα από τα έγκατα της Δε-

ξιάς, ανέκαθεν φιλοδυτικής παράταξης της χώρας μας. Μέσα στους άναρθρους ήχους, διακρίνονται ήδη τα σλόγκαν ενός νέου αντιδυτικισμού και αντιευρωπαϊσμού: ο Ντε Μικέλιν «νέος Μουσολίνι», οι «ανιστόρητοι» Ολλανδοί, το «Τέταρτο Γερμανικό Ράιχ» που έρχεται. Τα συνοδεύουν και ανάλογες οδηγίες προς ναυτιλομένους: «Τι έχασε η Τουρκία εφαρμόζοντας σκληρή στάση έναντι των γειτόνων της και καταπιέζοντας τις μειονότητες της», ερωτούν μερικοί. (Και όχι μόνο οι κύριοι Παπαθεμελής και Σαμαράς). Μα αυτό ακριβώς είναι το επιχείρημα — διατυπωμένο από τη χώρα μας και πολλές άλλες — που παρεμποδίζει την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΟΚ. Αν η ελληνική εξωτερική πολιτική έχει ως μέτρο σύγκρισης την αντίστοιχη τουρκική (ή του Ισραήλ π.χ.), τότε η χώρα μας δεν έχει θέση στην ΕΟΚ και ο Αττίλας το 1974 ήταν και αυτός μια «αθώα» αλλά αποτελεσματική παραβίαση των αρχών του ΟΗΕ και της ΔΑΣΕ! Μήπως πρέπει να προτείνουμε και επιβράβυσή της; Γιατί όμως πρέπει να αναζητούμε μονίμως παραδείγματα σε μη ευρωπαϊκές χώρες;

Υπάρχει όμως και η εξίσου επικίνδυνη απογοήτευση από την οικονομική πορεία της χώρας μας: ο φόβος ότι δεν θα καταφέρουμε να επιβιώσουμε μέσα στους κοινοτικούς ρυθμούς και θα πέσουμε στη δεύτερη, τρίτη ή τετάρτη ταχύτητα. Τέτοια συναισθήματα διαδίδονται σήμερα, ιδιαίτερα μέσα στο μεσαίο πολιτικό προσωπικό της συντηρητικής παράταξης, γεννώντας ακόμη και σκέψεις για αποβίβαση από το λεωφορείο, για αποδέσμευση από την κοινή πορεία της Κοινότητας και καταφυγή στον παλιό καλό προστατευτισμό του εθνικού κράτους. Η φιλο-

λογία για τα διάφορα «κλεισίματα συνόρων», τα μπούκοτάζ κ.τ.λ. είναι μόνον η κορυφή ενός παγόβουνου: κανείς δεν τολμά να ερευνήσει πόσο μεγάλο είναι κάτω από το νερό. Όσο παράδοξος και αυτοκτονικός φαίνεται αυτός ο τρόπος σκέψης, δεν παύει να παροτρύνει σε εθνική ομφαλοσκόπηση ή σε απομονωτικές ιδεολογίες. Σήμερα ο αντιευρωπαϊσμός στην Ελλάδα είναι και δεξιός. Δεν έπαυσε βέβαια να είναι επίσης αριστερός και κεντρώος.

«Τα σύνορα τρελαίνουν»¹

Όμως προσοχή: πίσω από τα θρυλούμενα περί κοινής εθνικής στρατηγικής και πίσω από την οικουμενικά λανθασμένη αντιμετώπιση της γιουγκοσλαβικής κρίσης, σχηματίστηκε ένα έντονο ρήγμα που διαπερνά σήμερα όλες ανεξαιρέτως τις ελληνικές πολιτικές δυνάμεις, μεγάλες και μικρές. Αφήνει στη μία πλευρά τους «κοσμοπολίτες» και στην άλλη τους «ανάδελφους», αν και οι όροι αυτοί είναι σχηματικοί και γελοιογραφικοί. Πρόκειται για μία ακόμη ένδειξη που υποδηλώνει ότι, μέσα στις νέες καταστάσεις, η παραδοσιακή γραμμική πολιτική τοπογραφία (Δεξιά - Κέντρο - Αριστερά) είναι συχνά κενή περιεχομένου.

Οι τάσεις και τα ρεύματα που συνυπάρχουν μέσα στη ΝΔ παρουσιάζουν ούτως ή άλλως αρκετή ποικιλομορφία. Εξαιτίας του «Μακεδονικού» όμως, οι φυγόκεντρες δυνάμεις στο εσωτερικό της δημιουργούν νέα ρήγματα, όχι τόσο μεταξύ των ισχυρών η-

1. Από το «Μετέωρο βήμα του Πελαργού» του Γ. Αγγελόπουλου.

γετικών στελεχών (ο κ. Σαμαράς είναι μάλλον απομονωμένος), αλλά στη μεσαία στελέχωση, στους τοπικούς πολιτευτές και εν μέρει στην Κοινοβουλευτική Ομάδα. Στο ηγετικό επίπεδο, το ενδεχόμενο σύγκρουσης μετωπικού τύπου με Ευρώπη και ΗΠΑ λειτούργησε ως φόβητρο· η μετριοπάθεια ενισχύεται, με αποκορύφωμα τη στάση του κ. Έμπερτ (ο οποίος απορρίπτει στην ουσία ολόκληρη τη μέχρι τώρα κυβερνητική γραμμή στο Γιουγκοσλαβικό). Όμως η πιθανότητα αποκόλλησης μερίδας της βάσης και των μεσαίων στελεχών είναι μάλλον μεγαλύτερη μετά την απόλυση Σαμαρά.

Στο ΠΑΣΟΚ η διπλή γλώσσα εγγίζει τα όρια της σχιζοφρένειας: τι σχέση έχει το *casus belli* του κ. Παπαθεμελή με τις απόψεις του κ. Σημίτη; Από καιρό ο σώφρων ευρωβουλευτής κ. Π. Αυγερινός τόνιζε ότι η πρόσδεση της ελληνικής πολιτικής στο άρμα του Σέρβου προέδρου Μιλόσεβιτς είναι προβληματική πολιτική στάση, ο κ. Παπανδρέου όμως επιμένει ότι η αποδοχή από τη χώρα μας μέσα στην ΕΟΚ της διάλυσης του γιουγκοσλαβικού ενιαίου κράτους δεν ήταν σωστή και έπρεπε να παραμείνουμε μέχρι τέλους πιστοί στο Μιλόσεβιτς. Το αποκορύφωμα του πασοκικού τυχοδιωκτισμού είναι βέβαια η υιοθέτηση του κ. Σαμαρά μετά την αποπομπή του από τον κ. Μητσοτάκη.

Στο Συνασπισμό, οι μόνες σαφείς ιδέες, ιδέες άκρως «κοσμοπολίτικες», προέρχονται από το Φόρουμ για μία Ριζοσπαστική Ομάδα (Παπαγιαννάκης, Παπαπέτρου, Βαλντέν, Γεωργακόπουλος κ.τ.λ.). Πρόκειται ίσως για τη μοναδική ομάδα πολιτικών στελεχών, τα οποία διέγνωσαν έγκαιρα το αδιέξοδο προς το οποίο βάδιζε η ελληνική πολιτική ως προς το γιουγκοσλαβικό πρόβλημα². Αλλά η μεγαλύτερη μερίδα του κόμματος αυτού αρκέστηκε σε μία αδρανή παρακολούθηση με ασαφείς και διφορούμενες διατυπώσεις του φαινομενικού και απάτηλου κλίματος «εθνικής ομοψυχίας», η οποία οδήγησε εν τέλει την κ. Δαμανάκη σε ένα συμπληρωματικό ρόλο προς τον κ. Παπανδρέου κατά την τελευταία σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών.

Το ΚΚΕ, παρόλο που αντιστάθηκε στην εθνικιστική ρητορεία (και αυτό το τιμά), προτίμησε εν τέλει να ρίξει το βάρος στους κακούς Γερμανούς και Αμερικανούς, πιστό στον παλαιό γνωστό «αντιιμπεριαλισμό» του, όπως ο χαμένος σε σκοτεινό, άγνωστο δάσος σφυρίζει ένα γνωστό τραγούδι για να ενισχύσει την αυτοπεποίθησή του.

Ας σημειωθεί ότι στον ασχημάτιστο και προγραμματικά εμβρυακό φορέα των Οικολόγων Εναλλακτικών, η στάση περί το γιουγκοσλαβικό και βαλκανικό πρόβλημα έγινε η αφορμή για την από καιρό εγχυμνούμενη διάσπαση σε «ανάδελφους» εναλλακτικούς (με ακροαριστερή προέλευση)

και σε «κοσμοπολίτες» οικολόγους, οι οποίοι προσπαθούν να ακολουθήσουν τη μη εθνικιστική (και δημοκρατική έναντι των μειονοτήτων) στάση των Πράσινων κομμάτων της Ευρώπης, αν και δυσκολεύονται να αρθρώσουν σοβαρό πολιτικό λόγο.

Νέα σύνορα λοιπόν μέσα σε όλους τους πολιτικούς χώρους είναι η συνέπεια όσων συμβαίνουν βορείως των ελληνικών συνόρων; Στην πραγματικότητα αυτό που συμβαίνει έξω από τα ελληνικά σύνορα είναι μόνον η αφορμή, που φέρνει στο φως τις προϋπάρχουσες εσωτερικές διαιρέσεις: τα ιδεολογικά ρεύματα παραδοσιακής ταυτότητας που στεγάζονται σε όλα τα κόμματα, συγκλίνουν υπεράνω των άλλων αντιθέσεων μεταξύ τους σε μια συσπείρωση «εθνικά άκαμπτη» απομονωτική, στραμμένη προς το ιστορικό παρελθόν. Εδώ ευδοκίμουν και οι κάθε λογής ακραίες επιβιώσεις του ολοκληρωτικού ή δυνάμει ολοκληρωτικού τρόπου σκέψης: ο «ελληνορθόδοξος» αντιδυτικισμός στο ΠΑΣΟΚ και στη ΝΔ, ο μαρξισμός - λενινισμός στην ακροαριστερά και στο ΚΚΕ, διάφοροι εγχώριας κοπής μεγαλοϊδεατισμοί του Μεσοπολέμου στα δύο μεγαλύτερα κόμματα: ο Λεπενισμός αλλά ελληνικά (όπως και ο πρωτότυπος), αν έρχεται, δεν έρχεται μόνον από τα δεξιά.

Κεντρώος ή ακροδεξιός εξτρεμισμός;

Ο μαζικός εθνικιστικός πυρετός δεν ήλθε τόσο αυθόρμητα όσο νομίζουν μερικοί: τον καλλιεργούν συστηματικά, ακόμη και σήμερα, τα μέσα ενημέρωσης, υπακούοντας σε ορατά και αόρατα κέντρα ισχύος. Μερικά από τα κέντρα αυτά βρίσκονται μέσα στη ΝΔ, φαίνεται όμως ότι τον έλεγχο του παιχνιδιού τον αποκτά πλέον το αρχηγικό ΠΑΣΟΚ, σύροντας την κυβέρνηση σε αδιέξοδο. Η ευθύνη όμως για το ναυάγιο της εξωτερικής μας πολιτικής δεν είναι μόνον της κυβέρνησης: εκτός από το υπουργείο Εξωτερικών και τον Πρωθυπουργό, εκτός από μεγάλο μέρος των διπλωματών, εκτός από τον Παπαθεμελή που ανέλαβε ρόλο πνευματικού καθοδηγητή της βαλκανικής πολιτικής μας, εκτός από τους ακραιφνείς υπέρμαχους της σκληρής, φουνταμενταλιστικής γραμμής, η συντριπτική πλειοψηφία του πολιτικού κόσμου παρασύρθηκε σε μια εντελώς λανθασμένη εκτίμηση και πρόβλεψη για τη γιουγκοσλαβική κρίση. Στοιχημάτιζε στο «κουτσό άλογο» του Μιλόσεβιτς και των στρατηγών, προσδοκούσε στην αρχή διατήρηση ενιαίας Γιουγκοσλαβίας δια των όπλων, μετά προσδοκούσε Μεγάλη Σερβία, στη συνέχεια Μικρή Γιουγκοσλαβία και ούτω καθεξής. Οι ενδογιουγκοσλαβικές εξελίξεις και η στάση του διεθνούς περίγυρου ακύρωσαν αυτές τις προβλέψεις, με τελευταία πράξη του δράματος τη στροφή των ΗΠΑ,

οι οποίες αποδέχθηκαν εντέλει το αυτονόητο: ότι μία χώρα είναι αδύνατο να μείνει ενιαία διά των όπλων.

Φταίει λοιπόν το Στάιτ Ντηπάρτμεντ ή το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΟΚ αν η ελληνική πολιτική έχασε τόσο πολύ τα διεθνή της στηρίγματα, ώστε καταλήγει σήμερα σε εσωτερική αποσταθεροποίηση;

Με την αποπομπή Σαμαρά το αδιέξοδο παραμένει και η αναβολή της αναγνώρισης των Σκοπίων μάλλον το οξύνει. Οι «ανάδελφοι» δεν θέλουν και δεν μπορούν να πάνε πίσω, ιδιαίτερα τώρα που ο Ανδρέας Παπανδρέου φαίνεται να διεκδικεί τη συνολική πολιτική τους εκπροσώπηση. Το ΠΑΣΟΚ εφορμά προς την εξουσία με όχημα την αντιευρωπαϊκή περιχαράκωση.

Μπορεί όμως να εκφράσει ολόκληρο το ετερόκλητο αυτό ρεύμα; Ή μήπως εκτός από το αυριανικό αντιευρωπαϊκό ρεύμα, θα αποκτήσουμε και ένα τυπικής μορφής ακροδεξιό σχήμα, λεπενικού τύπου; Αυτά είναι το νέο δίλημμα και ο Ανδρέας Παπανδρέου ρίχνει τώρα όλο το βάρος του για να ηγεμονεύσει μια νέα «Εθνική Λαϊκή Ενότητα» από την ακροδεξιά μέχρι την ακροαριστερά. Το έπαθλο θα είναι μια νέα αυτοδυναμία για το ΠΑΣΟΚ.

Η άλλη εκδοχή είναι να αποκτήσουμε εκτός από τον πασοκικό λαϊκισμό και ένα δηλωμένο σωβινιστικό εξτρεμιστικό κόμμα, όπως τα τόσα που υπάρχουν σε ευρωπαϊκές χώρες, πέρα από το συνταγματικό τους τώξο. Ένα τέτοιο κόμμα θα διεκδικήσει ψήφους κυρίως από τη ΝΔ, χωρίς όμως καθόλου να σεβαστεί το ΠΑΣΟΚ. Αυτό το σενάριο, όσο και αν φαίνεται «κακό», ενδέχεται να είναι εξαγνιστικό για την πολιτική ζωή περιορίζοντας τον πολυσυλλεκτισμό των κομμάτων.

Το δίλημμα είναι αν θα έχουμε έναν ξενόφοβο αντιευρωπαϊκό εξτρεμιστικό κόμμα ή μια ολόκληρη πολιτική τάξη όμηρο το σκληρού εθνικισμού, όπως συμβαίνει σήμερα. Για το καλό του έθνους, ευνοϊκότερη περίπτωση είναι η πρώτη· πιθανότερη όμως είναι η δεύτερη, καθώς το ΠΑΣΟΚ δεν έχει κανένα δισταγμό να παίξει το χαρτί του εξτρεμισμού, ενώ ταυτόχρονα εδραιώνεται στο κέντρο του πολιτικού σκηνικού. Αλλά πολιτική κρύβει εκπλήξεις.

2. Βλ. Σωτ. Βαλντέν, «Αυτονομία ενός ναυογίου: η Βαλκανική συνδιάσκεψη που δεν έγινε» Αυγή 22 Σεπτεμβρίου 1991· Θαν. Γεωργακόπουλος Αγανάκτηση, θλίψη και κατγασμός απ το «βέτο» Σαμαρά, Αυγή 6 Νοεμβρίου 1991· συνεχή μεταγενέστερη αρθρογραφία τους και συνεντεύξεις του Μιχ. Παπαγιαννάκη.

3. Βλ. το άρθρο του γράφοντος, «Στη Γιουγκοσλαβία δοκιμάζεται η Τύχη της Ευρώπης», ΑΠ ΤΙ, τ. 471, 26 Ιουλίου 1991.

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 9 1

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

Κυριάκος Αθανασιάδης

Δώδεκα

(Μυθιστόρημα)

Τάκης Ελευθεριάδης

Ο πετεινός ή Περί αντικειμένου

Γιώργος Κακουλίδης

Το σύνδρομο του Παρθένη

(Αφήγημα)

Ιωάννα Καρατζαφέρη

Έσδερ

(Μυθιστόρημα)

Γιώργος Κάτος

Ιστορίες της νύχτας

(Διηγήματα)

Τατιάνα Γκρίση-Μιλλιέξ

Ονειρικά

(Διηγήματα)

*

Η Τρίπολη του Πόντου

Γιώργος Μιχαηλίδης

Τα φονικά

(Μυθιστόρημα)

Γιάννης Ξανθούλης

Το ροζ που δεν ξέχασα

(Μυθιστόρημα)

Βάνα Παπαθανασίου

Το σενάριο

(Μυθιστόρημα)

Μαρία Πολενάκη

Μη... είμαι ακόμα ζωντανή!

(Μυθιστόρημα)

Τάσος Ρούσος

Ο τελευταίος της συντεχνίας

(Νουβέλα)

Γιώργος Σκούρτης

Το συμπόσιο της Σελήνης

(Νουβέλα)

*

Αυτά κι άλλα πολλά

Αντώνης Σουρούνης

Πάσχα στο χωριό

(Νουβέλα)

Ευγενία Φακίνου

Ζάχαρη στην άκρη

(Μυθιστόρημα)

Διονύσης Χαριτόπουλος

Εναντίον του Marlboro

(Μυθιστόρημα)

Α. Κ. Χριστοδούλου

Το αγκάδι ή Ο Παντελής Βλαστός

(Νουβέλα)

Π Ο Ι Η Σ Η

Δημήτρης Αλεξίου

Προς Ασωπίαν

Νάντια Βαλαβάνη

Τέλος εποχής

Γιώργος Μοράρης

Συναναστροφές της σιωπής

Νικόδημος (μοναχός)

Τα άπαντα της στιγμής

Δήμητρα Χ. Χριστοδούλου

Η προσευχή του αναιδούς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

Προς ένα ευέλικτο πλά

Οι σαρωτικές αλλαγές που έζησε η Ευρώπη τα τρία τελευταία χρόνια έσβησαν από τον πολιτικό χάρτη πολλά από τα σημεία αναφοράς που συνηθίσαμε να βλέπουμε τις τελευταίες δεκαετίες και μετέβαλαν τον τρόπο, με τον οποίο οι Ευρωπαίοι αντιμετώπιζαν το ζήτημα της ασφάλειας. Η ατμόσφαιρα σήμερα είναι τελείως διαφορετική. Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας έχει διαλυθεί και το ΝΑΤΟ αναπροσαρμόζει τη στρατηγική του. Μετά την περεστρόικα και την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων, άμβλυναν οι αντιθέσεις στην Ευρώπη και έγινε δυνατό να συνειδητοποιηθούν περισσότερο άλλοι κίνδυνοι που απειλούν τη σταθερότητα και την ασφάλεια στην περιοχή. Οι νέες διαστάσεις της ασφάλειας ξεφεύγουν πλέον από τις απόψεις του παρελθόντος, οι οποίες κυριαρχούντο από μεγάλες στρατιωτικές συμμαχίες και διεθνή χρήση βίας. Τα προβλήματα που αντιμετώπισε η Ευρώπη στην ψυχροπολεμική περίοδο και οι νέοι παράγοντες που καθορίζουν την ασφάλεια στη μεταψυχροπολεμική Ευρώπη, οδήγησαν σε νέα πεδία ανάλυσης και στρατηγικών μελετών.

Σ' αυτό το νέο στάδιο η Ευρώπη έχει να αντιμετωπίσει παλαιές εντάσεις που προϋπήρχαν, αλλά και νέους κινδύνους που δημιουργούνται πέρα από τα σύνορά της (ο πόλεμος στον Κόλπο ήταν ένα σαφές παράδειγμα του πώς μια περιφερειακή δύναμη μπορεί να απειλήσει την παγκόσμια ασφάλεια). Η αντιμετώπιση αυτών των κινδύνων απαιτεί στα πλαίσια της νέας Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής τη συνεργασία αρκετών οργανισμών, που μαζί θα αναλάβουν αποτελεσματική δράση για την αντιμετώπιση ή πρόληψη των συγκρούσεων και στη συνέχεια θα αναπτύξουν μια νέα αμυντική δομή για τη γηραιά ήπειρο.

Η Διάσκεψη για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ) μετά την ιστορική διάσκεψη του Παρισιού το Νοέμβριο 1990 (επιτυχής κατάληξη διεργασιών 15 ολόκληρων χρόνων που άρχισε την 1η Αυγούστου 1975 με την τελική πράξη του Ελσίνκι), βρίσκεται σήμερα σε μια κρίσιμη φάση, αν και η σύνοδος του Παρισιού υιοθέτησε ένα νέο χρονοδιάγραμμα τακτικών πολιτικών διαβουλεύσεων τοποθετώντας έτσι τη ΔΑΣΕ σε μια μονιμότερη βάση. Με τους νέους μηχανισμούς που απέκτησε για την αντιμετώπιση επείγουσών καταστάσεων και διενέξεων, περίμενε κανείς ότι η ΔΑΣΕ θα μπορούσε στο μέλλον να προσφέρει μεγάλες δυνατότητες για την επίλυση των κρίσεων στην Ευρώπη. Οι μηχανισμοί αυτοί δεν μπόρεσαν, όμως, να βρουν ακόμα εφαρμογή γιατί η ΔΑΣΕ δεν έχει καθορίσει το χώρο ευθύνης της μετά την απεριόριστη επέκτασή της (51 μέλη σήμερα).

Βασισμένη στο κράτος δικαίου και στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, η ΔΑΣΕ έχει να επιδείξει ένα πολύ πλούσιο έργο στον τομέα της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας καθώς με νέες προτάσεις επιχειρεί να συμβάλλει στη θεμελίωση της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας.

Στην πρόσφατη σύνοδο των υπουργών Εξωτερικών της ΔΑΣΕ στο Ελσίνκι στις 24 Μαρτίου, οι συζητήσεις είχαν ένα βασικό

αντικείμενο: πώς θα μπορέσει η ΔΑΣΕ να χρησιμοποιήσει το συνεχώς αυξανόμενο κύρος της, στο χειρισμό κρίσεων, στην επίλυση διενέξεων και στην αποτροπή πολέμων. Όλοι συμφωνούν πλέον πως η ΔΑΣΕ πρέπει να είναι έτοιμη ώστε να ανταποκρίνεται άμεσα σε περιόδους κρίσης. Οι δε ανησυχητικές εξελίξεις στη Γιουγκοσλαβία έρχονται να υπογραμμίσουν το θετικό ρόλο του νέου Μηχανισμού Επείγουσών Καταστάσεων της ΔΑΣΕ.

Στην τελευταία σύνοδο του Ελσίνκι οι υπουργοί Εξωτερικών των πενήντα ένα πλέον μελών της ΔΑΣΕ, υπέγραψαν τη συμφωνία «Ανοιχτοί Ουρανοί», η οποία επιτρέπει, στα συμβαλλόμενα μέρη τη διεξαγωγή ελέγχων με τη βοήθεια κατασκοπευτικών αεροσκαφών στο έδαφος των μελών εκείνων της ΔΑΣΕ για τα οποία υπάρχουν υπόνοιες ότι παραβιάζουν τις συμφωνίες μείωσης των στρατιωτικών εξοπλισμών. Επίσης, η ΔΑΣΕ ανέλαβε ειρηνευτική πρωτοβουλία για την επίλυση του προβλήματος του Ναγκόρνο Καραμπάχ. Στα πλαίσια αυτής της πρωτοβουλίας θα διεξαχθούν και τριμερείς συνμιλίες μεταξύ Αζέρων, Αρμενίων και εκπροσώπων του Ναγκόρνο Καραμπάχ με στόχο την κατάπαυση του πυρός (βλ. περισσότερα στο ιδιαίτερος κατατοπιστικό άρθρο της Claire Trean - Le Monde 26/3/92). Όλες οι προτάσεις που ακούστηκαν στο Ελσίνκι στις 24 Μαρτίου συνέβαλλαν προς την κατεύθυνση της υιοθέτησης ενός ευέλικτου πλαισίου για τη ΔΑΣΕ. Τόσο η γερμανογαλλική για τη δημιουργία ενός σώματος διαιτησίας όσο και οι υπόλοιπες προτάσεις (ιταλογαλλική για τη μετατροπή των ντικουμέντων της ΔΑΣΕ σε ευρωπαϊκή συνθήκη ειρήνης και μη επίθεσης, ολλανδική για τη δημιουργία θεσμού του επιτρόπου γ

Ο Σωτήρης Ντάλης είναι Πολιτικός Επιστήμων - Διεθνολόγος Ε.Μ.Υ., στον Τομέα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών της Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών και ερευνητής του ΕΛΙΑΜΕΠ.

ο παρέμβασης

του Σωτήρη Ντάλη

ειονότητες) αποτελούν νέα στοιχεία απαιτήτα για τη θεμελίωση της διαγραφόμενης αρχιτεκτονικής ασφαλείας και συμβάλουν σε μια αυξημένη κατανόηση και εμπιστοσύνη.

Όμως, σε καμιά περίπτωση η ΔΑΣΕ δεν αποτελεί πανάκεια για όλα τα προβλήματα που απειλούν την ασφάλεια της Ευρώπης. Η ευρωπαϊκή ασφάλεια που «δεν είναι πλέον γεωγραφική έννοια αλλά πολιτική» μπορεί να υπολογίζεται σε σοβαρή συνδρομή της ΔΑΣΕ μόνο αν η Διάσκεψη αποκτήσει όλες της ειρηνευτικές δυνάμεις και εκτελεστικά όργανα που να μπορούν να επιβάλουν κυρώσεις καθώς και διαδικασίες στις οποίες δεν θα προβάλλεται η ομοφωνία.

Σήμερα που η ανάδυση των εθνικισμών

μοιάζει να μας επαναφέρει στις αρχές του αιώνα, στην εποχή των βαλκανικών πολέμων, τα προβλήματα ασφαλείας δεν μπορούν να περιμένουν.

Καθώς μια απ' ευθείας αμερικανική παρέμβαση στην Ευρώπη με τα σημερινά δεδομένα θα πρέπει να αποκλείεται και από την άλλη πλευρά η Ευρωπαϊκή Ένωση και η ΔΕΕ αδυνατούν προς το παρόν να παίξουν καθοριστικό ρόλο, δίδεται η ευκαιρία στη ΔΑΣΕ να υιοθετήσει τέτοιες διαδικασίες που θα της επιτρέπουν να παρέμβει στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας. Αυτό βέβαια προϋποθέτει ορισμένες αλλαγές στη στρατηγική αντίληψη, για το ρόλο των ενόπλων δυνάμεων. Η πιο φιλοατλαντική χώρα της

Ευρώπης, η Ολλανδία, έδειξε πριν λίγο καιρό το δρόμο: ο υπουργός Άμυνας Ρελούς Τερ Μπέεκ ανέλαβε μια πρωτοβουλία που προκάλεσε έκπληξη. Σύμφωνα με το σχέδιό του, ο στρατός της χώρας του πρέπει να πάψει πλέον να είναι «εθνικός» και να επανεξετάσει το θέμα της αυτονομίας του υπό το πρίσμα της «ευρωπαϊκής λογικής» γιατί όπως τόνισε ο Ολλανδός υπουργός Άμυνας (βλ. *Le Monde* 5/4/91) «σήμερα αποτελεί αναχρονισμό να ξεκινά κανείς από την ιδέα περί εθνικής κυριαρχίας».

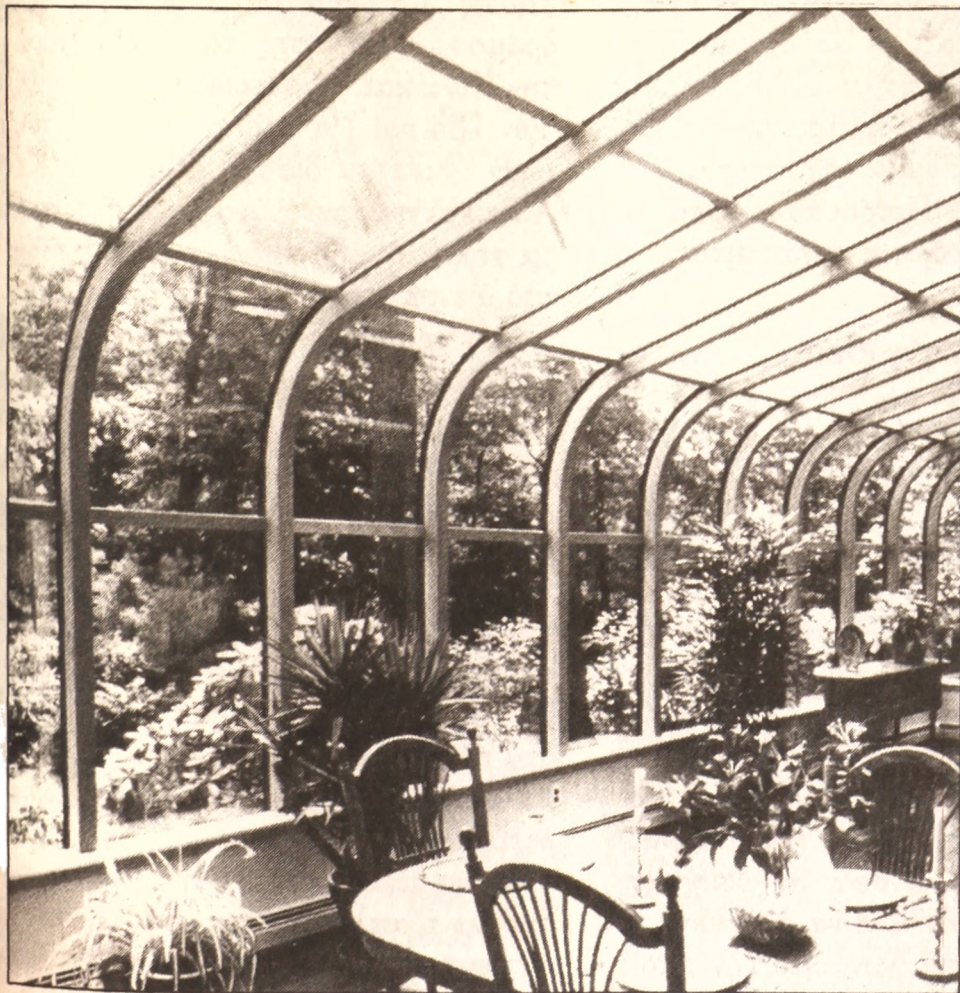
Η ΔΑΣΕ μπορεί σήμερα να μην διαθέτει δικό της στρατό, έχει όμως τη δυνατότητα να αναπτύξει ένα ευέλικτο διπλωματικό και πολιτικό ρόλο ανταποκρινόμενη έτσι στις απαιτήσεις των σημερινών περιστάσεων. □

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

FOUR SEASONS
SUNROOMS

οι μόνοι με τόν «μαγικό» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

- ο οποίος:
- Απορροφά την υπεριώδη ακτινοβολία
 - Το καλοκαίρι αντανακλά τη ΘΕΡΜΙΚΗ ακτινοβολία του ήλιου
 - Το χειμώνα δεν αφήνει να διαφύγει η εσωτερική θερμότητα του σπιτιού
 - Ενισχύει την ηχομόνωση κατά 3 τουλάχιστον ντεσιμπέλ

ΤΕΧΝΗ α.τ.ε. — ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΓΙΑΝΝΕΝΑ, Ν. Ζέρβα 39 (στοά), τηλ.: (0651)31-9-32, fax: 309-70

Τα ναρκωτικά και η μαφία

Μπορεί οι τέως Σοβιετικοί να μην φημίζονται για το επιχειρηματικό τους πνεύμα, αλλά στην περίπτωση του Τσερνομπιλ δεν άφησαν τίποτα να πάει χαμένο. Σύμφωνα με μια σειρά δημοσιεύματα του ρωσικού Τύπου, η ζώνη των 30 χιλιομέτρων γύρω από το φονικό αντιδραστήρα η οποία εκκενώθηκε από τον πληθυσμό και παραμένει ακόμη νεκρή, χρησιμοποιείται για την παραγωγή όπιου και ινδικής κανάβης: Ο OGD (Observatoire Geopolitique des Drogues) ένας γαλλικός οργανισμός ο οποίος ασχολείται με τον έλεγχο των ναρκωτικών και χρηματοδοτείται από την ΕΟΚ, επιβεβαίωσε τις καταγγελίες σημειώνοντας μάλιστα ότι τα δενδρύλια κανάβης που φύτεψαν στην περιοχή έχουν διπλάσιο μέγεθος από τα κανονικά.

Πρόβλημα που έχει κάνει την εμφάνισή του εδώ και πολλά χρόνια πριν, η χρήση και η διακίνηση ναρκωτικών απασχολεί όλο και περισσότερο τις κυβερνήσεις της Κοινοπολιτείας, καθώς τα τελευταία στοιχεία είναι περισσότερο από ανησυχητικά. Σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν σε μια πρόσφατη διεθνή διάσκεψη στη Μόσχα, 800.000 άτομα είναι εξαρτημένα από τα ναρκωτικά μόνο στη δημοκρατία της Ρωσίας, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός για όλες τις δημοκρατίες της τέως ΕΣΣΔ ξεπερνάει το 1,5 εκατομμύριο.

Στα τέλη Μαρτίου του '92, το τμήμα δίωξης ναρκωτικών του ρωσικού υπουργείου των Εσωτερικών, ανακοίνωσε ότι τα

Σκίτσο του Β. Μόχ...

εγκλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά τριπλασιάστηκαν τα τελευταία 10 χρόνια και ο αριθμός το 1991 έφτασε τα 19.000 περιστατικά. Πάλι στη διάρκεια της προηγούμενης χρονιάς, η αστυνομία ανακοίνωσε ότι είχε κατάσχει 20,8 τόννους ναρκωτικών και είχε καταφέρει να «ξετρυπώσει» δεκάδες παράνομα εργαστήρια. Ρεκόρ σημείωσε η Αγία Πετρούπολη, όπου ανακαλύφθηκαν 6 παρόμοια εργαστήρια.

Εμπόριο με τη ...βοήθεια του Θεού...

«Ναρκωτικά βρίσκονται παντού στη Μόσχα», σημειώνει τελευταία το περιοδικό «Μόσχοου Μάγκαζιν». Έρχονται με τα τρένα από τις δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας, συσκευάζονται σε άδεια κουτιά γάλακτος, πωλούνται από τους ανθοπώλες μαζί με ένα μπουκέτο λουλούδια, βρίσκονται κάτω από καφάσια με πορτοκάλια στις ελεύθερες αγορές, είναι κρυμμένα στις ματριόσκες (τις ρωσικές κούκλες που μπαίνουν η μία μέσα στην άλλη) στην πολυσύχναστη οδό Αρμπάτ. Σαν να ήθελε να διαφύγει τη μαρξιστική εκδοχή σύμφωνα με την οποία «η θρησκεία είναι το όπιο του λαού», ένας παπάς συνελήφθη τελευταία στη ρωσική πρωτεύουσα, κουβαλώντας όχι τίποτα ειχόνες, αλλά 5 κιλά χασίς...

Το πρόβλημα των ναρκωτικών δεν είναι σοβιετικής προελεύσεως: υπήρχε ήδη πριν την επανάσταση του 1917. Εδώ και αιώνες, η Ρωσία αποτελούσε έναν από τους δρόμους διακίνησης των ναρκωτικών από την Κίνα και την Περσία προς την Ευρώπη. Τον 18ο και 19ο αιώνα, η χρήση του όπιο ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη στην Κεντρική Ασία και η μαριχουάνα προσεφέρετο ελεύθερα στα τείσοια. Είναι ακόμη ευρέως γνωστό ότι τα στρατεύματα των Κοζάκων το ριχναν σε ένα είδος παραισθησιογόνων ματινιερών όταν ξέμεναν από βότκα.

Στις αρχές του 20ού αιώνα, η κοκαΐνη και η μορφίνη ήταν της μόδας στη Μόσχα και την Πετρούπολη και ένα από τα πρώτα διατάγματα της κυβέρνησης των μπολσεβίκων το 1918, αφορούσε τη μάχη εναντίον της διάδοσης των ναρκωτικών. Συνεχίζοντας πιστά την παράδοση, κάθε κατοπινή σοβιετική κυβέρνηση φρόντιζε να περιλαμβάνει στο πεντάχρονο πλάνο και νέα μέτρα κατάπολεμής των ναρκωτικών, χωρίς εξαιρετικά αποτελέσματα: οι Ρώσοι έχουν τάση να είναι «καίφ», δηλαδή «να την βρουν» ή απλώς να ξεχνούν, εξ ου και το πιστευτών διαστάσεων πρόβλημα του αλκοολισμού.

Κατά ένα παράδοξο τρόπο, η μάχη ποξέκινησε το 1985 ο Μιχαήλ Γκορμπατσώ με την αντιαλκοολική εκστρατεία, υποβο

η Μόσχα

του Στέλιου Κούλογλου

σε τη διάδοση των ναρκωτικών προς τα οποία αυτομάτως στράφηκαν οι Σοβιετικοί. Σύμφωνα με στοιχεία του υπουργείου Υγείας, σε διάστημα δύο χρόνων (1985-87) ο αριθμός των επισήμως δηλωθέντων εξαρμένων ατόμων σημείωσε αύξηση κατά 70%. Μια άλλη μεγάλη αιτία διαδόσεως και οι στρατιώτες που γύρισαν από τον πόλεμο του Αφγανιστάν. «Οι περισσότεροι από τους φαντάρους της μονάδας μου έπαιρναν ναρκωτικά», λέει ο Λεονίντ, μέλος της μετροπής των βετεράνων του Αφγανιστάν. «Ορισμένοι κάπνιζαν μόνο μαριχουάνα, άλλοι έπαιρναν ηρωίνη. Μόνο έτσι μπορούσε να πολεμήσεις σε αυτόν τον τόπο να αντιμετωπίσεις τις κακουχίες».

Πολλοί βετεράνοι του πολέμου υποστηρίζουν ότι ήταν οι ίδιοι οι αντάρτες Μουζαφφίν που πλάσαραν την ηρωίνη και όπιο στους σοβιετικούς εχθρούς. Το βέβαιο είναι ότι να βρει κανείς ναρκωτικά στην πηγή, δηλαδή στο Αφγανιστάν, ήταν το πιο εύκολο πράγμα που μπορούσε να κάνει κανείς εκεί. Αντίθετα στη Μόσχα η διάδοση της μαριχουάνας ήταν περιορισμένη, ενώ τα «αυτοσχέδια» ναρκωτικά ήταν αδύνατο να βρεθούν επειδή το διεθνές εμπόριο ασχολείται με χώρες και πελάτες που διαθέτουν σκληρό νόμισμα και όχι τα άχρηστα ρούβλια.

αυτοσχέδια ναρκωτικά

Έτσι οι Σοβιετικοί άρχισαν να καταπιάνονται, ό,τι έβρισκαν μπροστά τους. Πολλοί άρχισαν να μυρίζουν τολουένιο, ζεσταίνοντάς το απλή κόλλα σε μια νάυλον σακούλα και αναπνέοντας το κεφάλι τους μέσα. Το φθηνό «ναρκωτικό» προκαλούσε συχνά εγκεφαλικά επεισόδια, και έφηβοι είχαν βρεθεί νεκροί με μια σακούλα γύρω από το κεφάλι. Ένα από τα πιο διαδεδομένα σήμερα αυτοσχέδια ναρκωτικά είναι η περεβετινή, η οποία κατασκευάζουν οι ίδιοι οι χρήστες σπίντια τους, βράζοντας ένα φαρμακευτικό υγρό. Το ναρκωτικό της μόδας ήταν η ηρωίνη, ένα φθηνό φαρμακευτικό υγρό ινδικής κατασκευής και η «τζεφ», η άσπρη σκόνη η οποία παρασκευάζεται σταγόνες εφεδρίνης για τη μύτη.

Η λήψη όλων των προηγούμενων παρασκευασμάτων με σύριγγες που έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί —στην Κοινοπολιτεία λείπει συχνά και οι σύριγγες μιας χρήσεως— ελπιώνει τη βαρβαρότητα. Η σοβιετική χρήση των ναρκωτικών είναι, δηλαδή, με φθηνά και αυτοσχέδια εκρηκτικά κο-

κτέιλ, μερικές φορές περισσότερο επικίνδυνα από τα «δυτικά» ναρκωτικά. Εν τω μεταξύ, με βάση τα ναρκωτικά άρχισαν να διαπλέκονται και μεγάλα οικονομικά συμφέροντα. Η πανίσχυρη σοβιετική μαφία που είδε τις δουλειές της να πέφτουν στη μαύρη αγορά συναλλάγματος από τη στιγμή που και οι τράπεζες άρχισαν να ανταλλάσσουν ρούβλια με δολάρια με τις τρέχουσες ελεύθερες τιμές, στράφηκε συστηματικότερα προς τη διακίνηση ναρκωτικών. Το ρωσικό υπουργείο των Εσωτερικών υπολογίζει ότι 2.000 περίπου συμμορίες και οργανωμένες εγκληματικές μονάδες είναι μπλεγμένες στο εμπόριο. Όμως η υπηρεσία διώξεως ναρκωτικών της Μόσχας απασχολούσε μόνο 20 άνδρες, που διπλασιάστηκαν μόλις τους περασμένους μήνες.

Παράλληλα, η κυβέρνηση προχώρησε στη δημιουργία μιας ειδικής πτέρυγας στο νοσοκομείο αρ. 17 της Μόσχας, στην οποία περιθάλπτονται οι ναρκομανείς. Σε αυτήν τη σοβιετική έκδοση της «Ιθάκης» οι ασθενείς μπορούν να προσέρχονται και να αποχωρούν χωρίς ποινικές συνέπειες ή περιορισμούς, αλλά τα μέσα που διατίθενται είναι πενιχρά σε σχέση με τις ανάγκες και τον αριθμό των τοξικομανών της Μόσχας. Επιπλέον, στο ίδιο νοσοκομείο νοσηλεύονται και οι αλκοολικοί, με τη συμβίωση να προκαλεί πολλά προβλήματα: οι τοξικομανείς θεωρούν υποδεέστερους τους αλκοολικούς ομοιοπαθείς, επειδή το αλκοόλ είναι πολύ φθηνότερο και λιγότερο εξεζητημένο από τα ναρκωτικά.

Με ένα βουνό προβλημάτων πάνω από το κεφάλι της, η ρωσική κυβέρνηση καλείται λοιπόν να αντιμετωπίσει και το πρόβλημα των ναρκωτικών, υιοθετώντας μια πολιτική που δεν υπάρχει σήμερα. Μετά από σκληρές διώξεις τα προηγούμενα χρόνια, οι ρωσικές αρχές φαίνονται να υιοθετούν μια πιο διαλλακτική στάση απέναντι στους χρήστες μαριχουάνας. Ήδη πριν ανατραπεί ο Γκορμπατσώφ, καμιά 300αριά «εναλλακτικοί» και οικολόγοι έκαναν μια συγκέντρωση σε ένα πάρκο στα προάστια της Μόσχας, συζητώντας για τα προβλήματα των ομοφυλόφιλων και των άλλων κοινωνικών μειονοτήτων, καπνίζοντας δημοσίως μαριχουάνα. Μετά από μια καλά οργανωμένη επιχείρηση, η αστυνομία συνέλαβε όλους σχεδόν τους συγκεντρωμένους, αφήνοντας σε λίγο ελεύθερους όσους κουβαλούσαν μικρές ποσότητες. □

Οι εκδόσεις ΤΡΟΧΑΛΙΑ
παρουσιάζουν
το βιβλίο της χρονιάς
ΠΟΥ ΒΑΔΙΖΕΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ;
Επιμέλεια: Μιχάλης Μοδινός

Γράφουν:

Πάτρικ Ρήβερς, Έντουαρντ Γκόλντσμυθ,
Ζακ Τεϋ, Ρενέ Ντυμόν, Λέστερ Μπράουν,
Ζόντι Γιάκομπσον, Ίγκνασι Σαχς,
Μιχάλης Μοδινός, Μαρτίνος Γκαίλιτς,
Γιώργος Πολίτης, Γιώργος Τσεκούρας,
Δημ. Παπαϊωάννου, Ηλίας Ευθυμιόπουλος,
Πάνος Πλαγιαννάκος, Δήμος Τσαντίλης
Γιάννης Σακιώτης

Ο πλανήτης Γη και η παγκοσμιότητα της οικολογικής κρίσης

Στην προσπάθεια κατανόησης του κόσμου μας και των παγκοσμίων τάσεων, το επιτελείο της ΝΕΑΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, σε συνεργασία με τους επιφανέστερους — παγκοσμίως — διανοητές περί τα οικολογικά πράγματα, είχε επεξεργασθεί ένα ειδικό τεύχος, που είδε το φως της δημοσιότητας τον Ιανουάριο του 1990. Τώρα οι εκδόσεις ΤΡΟΧΑΛΙΑ, ανέλαβαν την επεξεργασία και σύνθεση σε ανάτομο του τεύχους εκείνου, αφενός διότι έτεινε να εξαντληθεί, αφετέρου διότι η αγορά έδειχνε να πιστεύει ότι το υλικό αυτό όφειλε να λάβει τη «διαρκέστερη» μορφή του βιβλίου. Όμως αποφασίσθηκε ο εμπλουτισμός του τόμου αυτού με ορισμένα κεφάλαια που έλειπαν από το τεύχος εκείνο της ΝΕΑΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, η αφαίρεση ορισμένων άλλων και η αναδιάταξη της ύλης υπό το φως των αλλαγών αυτών. Ελπίζουμε ότι το σύνολο θα φανεί στον αναγνώστη, πιο ολοκληρωμένο, μια και τώρα μπορεί να θεωρηθεί ότι καλύπτονται σε γενικές γραμμές τα προσφιλή στην οικολογική προβληματική θέματα.

Σε συνεργασία με το επιτελείο
της Νέας Οικολογίας

Κεντρική διάθεση:

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Τροχαλία, Βιβλιοπωλείο
Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64)
10680 Αθήνα, Τηλ. 3646426, Fax: 3621932

ΑΜΕΡΙΚΗ: ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ Ή ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ;

Η

ιβηροαμερικανική συνάντηση κορυφής που έγινε τον περασμένο Ιούλιο στη Γουαδαλαχάρα του Μεξικού και πήραν μέρος οι ηγέτες των κρατών της Λατινικής Αμερικής με τη συμμετοχή της Ισπανίας και της Πορτογαλίας ήταν η πρώτη εκδήλωση για τον εορτασμό των 500 χρόνων από την ανακάλυψη της Αμερικής. Στις 12 Οκτωβρίου άρχισε στην Ουάσιγκτον ο επίσημος εορτασμός που θα λήξει στις 12 Οκτωβρίου του επόμενου χρόνου, ημερομηνία κατά την οποία πριν από πέντε αιώνες ο Χριστόφορος Κολόμβος αποβιβάστηκε στο νησί Γκουαναναχάκι του αρχιπελάγους των Μπαχάμας.

Στο μεταξύ, στην Ισπανία, τις ΗΠΑ, το Μεξικό, το Περού και άλλες χώρες, έχουν δημιουργηθεί επιτροπές κατά των εκδηλώσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν την «ανακάλυψη» ως «κατάκτηση», «εισβολή» και, στην καλύτερη περίπτωση, «συνάντηση» του Κολόμβου με την Αμερική. Με τους διαμαρτυρόμενους για τη διαστρέβλωση της σημασίας εκείνης της ιστορικής στιγμής έχει συνταχθεί επίσημα και η Κούβα, εκφράζοντας έτσι την αλληλεγγύη της προς τους μαύρους κατοίκους της, των οποίων οι πρόγονοι μεταφέρθηκαν από την Αφρική για να αντικαταστήσουν στις φυτείες τους ιθαγενείς που είχαν εξολοθρευτεί από τους κονκισταδόρες.

Οργανώσεις της αριστεράς των ΗΠΑ, των Μαύρων και των Ινδιάνων, προσωπικότητες, διανοούμενοι και καλλιτέχνες έχουν συμπήξει μέτωπο κατά του εορτασμού, ενώ μια φυλή Ινδιάνων της Αργεντινής έστειλε επιστολή στο βασιλιά της Ισπανίας Χουάν Κάρλος, ζητώντας του χρηματική αποζημίωση για την «ψυχική τους οδύνη» από τις καταστροφές που προξένησαν οι Ισπανοί κατακτητές. Ο καθένας είναι ελεύθερος να έχει διαμορφωμένη την προσωπική του γνώμη για γεγονότα εκείνα που άλλαξαν τη ροή της ιστορίας, ανάλογα με τις επιθυμίες και τις μνήμες του. Για κάποιους, η «ανακάλυψη» της Αμερικής αποτελεί σταθμό στην ιστορία του ευρωπαϊκού πολιτισμού, για άλλους καταστροφή του πολιτισμού των Ινδιάνων. Μερικοί θα τη δουν φολκλорικά, με ταμ-ταμ, ερυθρόδερμους και ανθρωποθυσίες. Κάποιοι, τέλος, θα μιλήσουν για εκχριστιανισμό των ειδωλολατρών και άλλοι για αποικιακή εκμετάλλευση και γενοκτονία. Ήταν στον πρώτο τόμο του «Κεφαλαίου» που ο Καρλ Μαρξ έγραψε ότι «η ανακάλυψη των στρωμάτων χρυσού και αργύρου στην Αμερική, η σταυρόφορα εξόντωσης, υποδούλωσης και ενταφιασμού του ντόπιου πληθυσμού μέσα στα ορυχεία, η απαρχή της κατάκτησης και η λεηλασία των Ανατολικών Ινδιών, η μεταμόρφωση της αφρικανικής ηπείρου σε πεδίο κυνηγιού μαύρων σκλάβων, είναι αυτά γεγονότα που αναγγέλουν την καπιταλιστική παραγωγή».

Σήμερα, οι απόγονοι των Ινδιάνων, θεωρούν τον Κολόμβο ως τον κατ' εξοχήν ένοχο για τις καταστροφές που προξενήθηκαν στους ανθρώπους και τη φύση. Η διαφθορά, η υπεροψία, η βία που χρησιμοποίησε, οι μολυσματικές ασθένειες που μετέφερε (τύφο, ιλαρά, ευλογιά), ο τυχοδιωκτισμός του και οι σφαγές που έκανε, τοποθετούν ανάμεσα στις αγριότερες μορφές της ιστορίας. Αυτός ο πρόδρομος της εκμετάλλευσης και της αποικιοκρατίας ήταν για τους Ινδιάνους χειρότερος κι από τον Χίτλερ.

Ο δομηνικανός μοναχός Μπαρτολομέ δε Λας Κάσας, που είχε συνοδεύσει τους κονκισταδόρες στα κατακτητητικά τους ταξίδια, ήταν ο πρώτος που κατέγραψε και κατήγγειλε τα εγκλήματα των συμπατριωτών του στην Αμερική. Αφού περιέγραψε τους Ινδιάνους ως ανθρώπους άκακους και άδολους, ως υπάκουους και πιστούς στα αφεντικά τους —τους χριστιανούς— και ως ταπεινούς, υπομονετικούς και ειρηνόφιλους, στηλίτευσε με δριμύτητα εκείνους που τους αφάνισαν, τους έψηναν ζωντανούς πάνω σε σχάρες και ξεκοίλιαζαν τις έγκυες γυναίκες τους.

Οι χριστιανοί κατακτητές διεκήρυτταν πως πήγαν στη νέα ήπειρο για να εκπολιτίσουν τον λαό της και να μεταφέρουν σε αυτόν τα μηνύματα της

χριστιανικής αγάπης, της δικαιοσύνης και της ισότητας. Η απροθυμία των ιθαγενών να ασπαστούν το χριστιανισμό, ο ιερός ζήλος της Ιεράς Εξέτασης, αλλά και η απληστία των κατακτητών, οδήγησαν εκατομμύρια ανθρώπους στο θάνατο. Κατά το δομηνικανό μοναχό Φρανσίσκο δε Βιτόρια, οι χριστιανοί βασιλιάδες δεν είχαν κανένα δικαίωμα να επιβάλλουν τους νόμους τους στους λαούς της Αμερικής (τους αποκαλούσαν βαρβάρους) ούτε καν με την εξουσιοδότηση του Πάπα. Χαρακτήριζε «άδικο πόλεμο» τις σφαγές των ιθαγενών, τονίζοντας πως όλες οι εξουσίες που υπήρχαν στη γη ήταν το ίδιο νόμιμες με εκείνη του βασιλιά της Ισπανίας.

Έναν αιώνα μετά τους Ισπανούς, άνοιξε και η όρεξη των Άγγλων για κατακτήσεις. Αυτοί κατευθύνθηκαν στη Βόρεια Αμερική, εκεί όπου οι περιοχές ήταν ακόμα παρθένες και ανεκμετάλλευτες. Το 1607, κάπου 105 τυχοδιώκτες με τρία πλοία χρηματοδοτημένα από τη βασίλισσα Ελισάβετ αποβιβάστηκαν στη Βιρτζίνια, όπου και εγκαταστάθηκαν. Οι ιθαγενείς αντέδρασαν βίαια με αποτέλεσμα την έναρξη ενός πολέμου αλληλοεξόντωσης που κατέληξε βαθμιαία στην εξολόθρευση των Ινδιάνων. Ένας από τους πρωταγωνιστές της εξολόθρευσης των ιθαγενών, ο στρατηγός Σέρινταν, που έδρασε στα μέσα του 19ου αιώνα, είχε τη μνημειώδη φράση: «Οι μόνοι καλοί Ινδιάνοι είναι οι νεκροί Ινδιάνοι». Για να αναπληρώσουν την τότε απώλεια εργατικών χεριών, οι άποικοι εισήγαγαν αιχμαλώτους από την Αφρική. Σήμερα, από τα δέκα εκατομμύρια Ινδιάνους που ζούσαν στη Βόρεια Αμερική, έχουν μείνει γύρω στο ενάμισι εκατομμύριο. Το 1977, ο Ροντ Γουντ, αρχηγός της φυλής των Σιού, απέστειλε έκκληση προς τους λαούς της Ευρώπης για συμπαράσταση στους αγώνες του, καταγγέλοντας ταυτόχρονα την εξολόθρευση των Ινδιάνων, για τους οποίους το λεγόμενο «αμερικάνικο όνειρο» ήταν ένας εφιάλτης.

Οι Αζτέκοι, οι Ίνκας και οι Μάγια, όταν έφτασαν στην Αμερική οι κονκισταδόρες, ήταν συνολικά τα 90 εκατομμύρια. Εκατό χρόνια αργότερα είχαν απομείνει απ' αυτούς μόνο 3,5 εκατομμύρια. Ενώ όμως οι Ινδιάνοι της Βόρειας Αμερικής τείνουν να εξαφανιστούν, οι Ινδιάνοι της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής αυξάνονται και μαζί με τους μιγάδες αποτελούν την πλειοψηφία του πληθυσμού σε χώρες όπως η Κολομβία, το Περού, η Παραγουάη.

Η βαθμιαία αποικιακή επέκταση των λευκών είχε ως αποτέλεσμα την εξαφάνιση του πολιτισμού των ιθαγενών, που είχε φτάσει σε υψηλά επίπεδα. Από εκείνον τον πολιτισμό σήμερα έχουν απομείνει μόνο ερείπια, μας τον θυμίζουν τα μνημεία, τα μουσεία, τα βιβλία. Η γενοκτονία του ντόπιου πληθυσμού είναι γνωστή προηγούμενο στην παγκόσμια ιστορία: από τον Καναδά ως το νοτιώτερο άκρο της Παταγωνίας, εκατομμύρια άνθρωποι εξολοθρεύτηκαν από τους πολέμους, τη σφαγή, τη γενοκτονία των κατακτητών και τις αρρώστιες.

Όλοι τους προαναφερθέντες λόγους, το χάσμα ανάμεσα στους Ισπανούς και τους λατινοαμερικανούς απογόνους εκείνων των κατακτημένων λαών εξακολουθεί να υφίσταται. Ο Μπαρτολομέ δε Λας Κάσας, ενώ για τους Λατινοαμερικανούς είναι μια μυθική μορφή επειδή αποκάλυψε το στυγνό πρόσωπο των κονκισταδόρες, στην παλαιά θεωρείται σχεδόν προδότης που με τα μυθεύματά του περί δήθεν κατατρεγμού των Ινδιάνων διέβαλλε το μεγαλείο της χώρας. Ακόμα και σήμερα πολλοί αρνούνται να παραδεχτούν την αξία των μαρτυριών του. Η διάρκεια των 500 χρόνων που πέρασαν από τότε που ο Κολόμβος πάτησε το πόδι του στην αμερικανική ήπειρο, έχει γίνει φανερό πως η εξάπλωση του δυτικού πολιτισμού και ο εκσυγχρονισμός που επαγγέλλονται φιλελεύθεροι πολιτικοί και οικονομολογούμενοι, θρέφονται με ολοκαυτώματα και καταστροφές κάθε είδους.

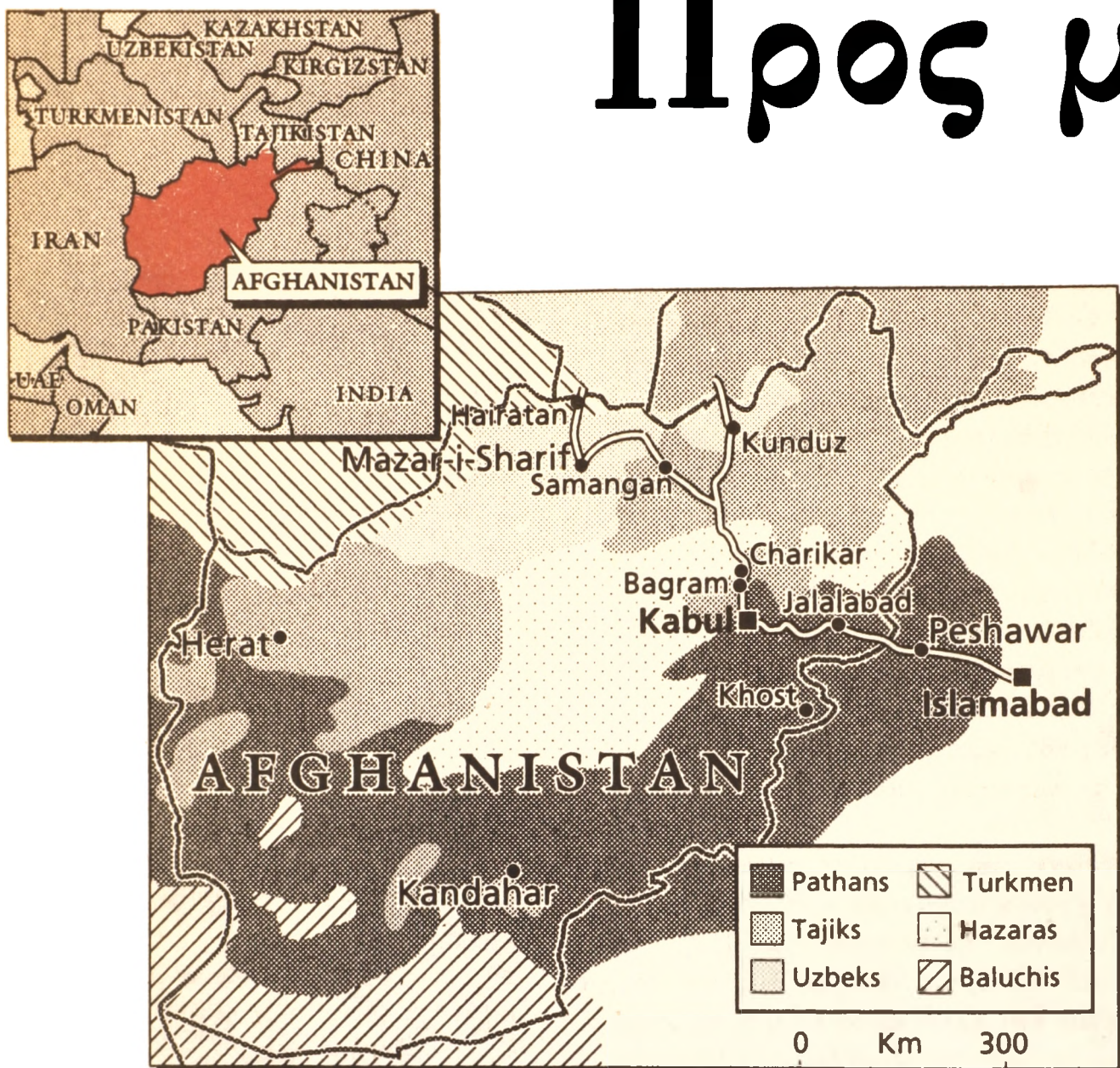
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Εδουάρδο Γκαλεάνο: «Οι ανοιχτές φλέβες της Λατινικής Αμερικής».
 Λαίνο ντε Λάντα: «Ο πολιτισμός των Μάγια».
 Βαρθολομαίος δε Λας Κάσας: «Η καταστροφή των Ινδιάνων».
 Χριστόφορος Κολόμβος: «Η ανακάλυψη της Αμερικής».
 Ερνάν Κορτές: «Η κατάκτηση του Μεξικού».

Φίλιππος Φιλίππου

Προς μια νέα ο

Η έξαρση του εθνικισμού και η ισλαμική αναβίωση αποτελούν, σταθερό σημείο αναφοράς» για τα 55 περίπου εκατ. μουσουλμάνων που κατοικούν στην αχανή περιοχή της Κεντρικής Ασίας και της Υπερκαυκασίας, τμήματα των οποίων (π.χ. Τατζίκι, Ουζμπέκοι) συγγενεύουν εθνολογικά με τμήματα του πληθυσμού του Αφγανιστάν. Η διαφαινόμενη έλλειψη πολιτικής λύσης που θα οδηγήσει στην εγκατάσταση μιας βιώσιμης μετα-κομμουνιστικής κυβέρνησης —που θα επιδιώξει να ανασυγκροτήσει εκ βάθρων την Αφγανική κοινωνία στην μετα-διπολική εποχή, ύστερα από έναν μακρόχρονο εμφύλιο πόλεμο— ανοίγει το πεδίο μιας νέας εμφύλιας διαμάχης ανάμεσα στους «νικητές» που επιδιώκουν να παγιώσουν την εξουσία τους και να επιβάλλουν την «ιδεολογία» τους στις αφγανικές μάζες.

Τις τελευταίες ημέρες, η περιρρέουσα ατμόσφαιρα στην «επικράτεια» της πρώην σοβιετικής υπερδύναμης οξύνθηκε ακόμη περισσότερο. Και δεν είναι μόνο η συνεχιζόμενη σύγκρουση Αρμενίων και Αζέρων στο ορεινό Καραμπάχ ή η υποβόσκουσα διαμάχη ανάμεσα στην Ρωσία, την Ουκρανία και την Μολδαβία. Ένα νέο αρνητικό δεδομένο προστίθεται την ώρα τούτη στο γειτονικό Αφγανιστάν, που απειλεί να διαταράξει τις υπάρχουσες γεωπολιτικές ισορροπίες... Η «παραίτηση» της «φιλοσοβιετικής» κυβέρνησης *Najibullah* στις 16 Απριλίου 1992, η «πτώση» της Καμπούλ στα χέρια των *mujahidin* και η πιθανότητα εγκαθίδρυσης ενός θεοκρατικού καθεστώτος, στα πλαίσια της αυξημένης τις τελευταίες ημέρες στρατιωτικής αντιπαράθεσης ανάμεσα σε διάφορες ισλαμικές οργανώσεις, από τις πιο ακραίες, φανταμενταλιστικές έως τις πιο «μετριοπαθείς», οδηγούν στην άρδην μεταβολή των ισορροπιών και ανοίγουν τον δρόμο για νέες αντιπαραθέσεις ανάμεσα στις γειτονικές περιφερειακές δυνάμεις που επιχειρούν, διεισδύοντας στην ευρύτερη περιοχή, να καλύψουν το «κενό εξουσίας» —σε αναζήτηση νέων ρόλων και διαμόρφωσης «σφαιρών επιρροής» στα πλαίσια της υπό διαμόρφωση «νέας τάξης πραγμάτων». Γεγονός το οποίο, όπως είναι φυσικό, θα έχει αντίκτυπο πολύ πέραν των αφγανικών συνόρων...

Η ιστορική κληρονομιά

Το όλο δράμα του Αφγανικού λαού, άρχισε από το 1973, με την ανατροπή του βασιλιά Ζαχέρ από τον εξάδελφό του Μ. Νταούντ, το 1973, και την ανατροπή του τελευταίου από το «Κόμμα του Λαού του Αφγανιστάν» του Ν. Ταράκι. Ο τελευταίος με την σειρά του ανατρέπεται τον Σεπτέμβριο του 1979, από τον Μ. Καρμάλ και τον Δεκέμβριο του 1979 εισβάλλει ο «κόκκινος» στρατός της Σοβιετικής Ένωσης. Τον Μάιο του 1986, με τις ευλογίες του Κρεμλίνου, τις τύχες της χώρας αναλαμβάνει ο αρχηγός της πολιτικής αστυνομίας *Najibullah* ο οποίος ανακηρύχθηκε πρόεδρος τον Νοέμβριο του 1987. Η πολιτική του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ και η βαθμιαία απόσυρση των σοβιετικών στρατευμάτων (που σε όλη την διάρκεια της εμφυλιοπολεμικής σύγκρουσης αντιμετώπισαν την ισχυρή αντίσταση των —από την δύση— εξοπλισμένων ισλαμιστών *mujahidin*) οδήγησε στην αυλαία του δράματος με την κατάρρευση του καθεστώτος του *Najibullah* τις προηγούμενες μέρες.

γκρουσιακή δυναμική;

του Κωνσταντίνου Σχινά

Η πτώση του τελευταίου κομμουνιστικού καθεστώτος της περιοχής, σκιάζεται σήμερα από τις αντιπαλότητες που υπάρχουν στους κόλπους των *mujahidin*, και τις διαφορετικές πολιτικές γραμμές που εκπροσωπούν. Το ενδεχόμενο μιας «κυβέρνησης συνασπισμού» υπό τον *Ahmet Masoud*, δημιουργεί προβλήματα που συνδέονται με την εθνολογική σύνθεση του Αφγανιστάν, καθότι ως Τατζίκος, ο *Masoud* προωθεί πολιτικές που στοχεύουν στην σταδιακή επικράτηση των εθνοτήτων του Βορρά (Τατζίκοι, Ουζμπέκοι, κ.τ.λ.) σε βάρος της μεγαλύτερης, εθνολογικά ομάδας, των *Pashtun*.

Μελλοντικά σενάρια

Σε ότι αφορά την διαμόρφωση της εσωτερικής πολιτικής δυναμικής στο μετεμφυλιακό Αφγανικό τοπίο, παρά το γεγονός της εντεινόμενης ενδο-ισλαμικής σύγκρουσης των τελευταίων ημερών στην πρωτεύουσα του Αφγανιστάν, Καμπούλ, η αυξημένη επιρροή μιας κάποιας μορφής Ισλαμικής εκ-

δοχής στα πολιτικά πράγματα της χώρας αυτής δεν πρέπει να αποκλεισθεί. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο για τον αναλυτή να προσδιορίσει επακριβώς όλους τους δυνατούς συνδυασμούς των θρησκευτικών κομμάτων του Αφγανιστάν που θα κυριαρχήσουν στην Καμπούλ μακροπρόθεσμα, στον βαθμό που οι ενδο-ισλαμικές αντιθέσεις εστιάζονται σε διαφορετικές προσεγγίσεις και πολιτικές οι οποίες όμως τελικά αποβλέπουν, στην δημιουργία μιας κάποιας μορφής «ισλαμικής δημοκρατίας»*. Οποιοσδήποτε όμως «συνασπισμός» κομμάτων επικρατήσει τελικά, θα στηρίζεται κατά πάσα πιθανότητα, στην βαρύνουσα «ισλαμική συνιστώσα», δηλαδή στις κυρίαρχες θρησκευτικο-φιλοσοφικές αρχές του μετα-κομμουνιστικού Αφγανιστάν, περιορίζοντας την δράση των όποιων αριστερών δυνάμεων και των στενά ιδωμένων «εθνικιστικών» επιδιώξεων. Εκτός από το «μοντέλο» του Ιράν, το Πακιστάν και η Σαουδική Αραβία αποτελούν εν δυνάμει «ισλαμικά κράτη», με σημαντική φαντα-

μενταλιστική επιρροή, γεγονός που οδηγεί το ερώτημα της επεξεργασίας κυβερνητικής πολιτικής σε καίρια ζητήματα υπό την επιρροή ριζοσπαστικών ισλαμικών δυνάμεων.

Ένα σημαντικό θέμα αφορά τις προοπτικές επιστροφής περισσότερων από 5 εκατ. προσφύγων που διαβιούν κυρίως σε γειτονικές χώρες. Οι παράγοντες που θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στην κατεύθυνση αυτή αφορούν:

α) Την σχετική σταθερότητα του νέου από διαμόρφωση κυβερνητικού σχήματος (βασισμένου π.χ. στην προτροπή του γ.γ. του ΟΗΕ *Boutros Boutros-Ghali* για την συγκρότηση ενός 15μελούς Συμβουλίου προσωπικοτήτων «κονής αποδοχής» που θα προτοιμάσει την μεταβατική περίοδο μέχρι την διενέργεια ελεύθερων εκλογών.

β) Τον βαθμό επιρροής της Καμπούλ στις διάφορες επαρχίες.

γ) Την επιρροή των διανοουμένων και των τεχνοκρατών.

* Κύρια ισλαμικά κόμματα στο Αφγανιστάν αποτελούν:

α) Το *Hizb-e-Islami* (Ισλαμικό Κόμμα / *Hikmetyar*), ριζοσπαστικού χαρακτήρα ισλαμικό κόμμα υπό τον *Gulbuddin Hikmetyar*, πρώην ηγέτη των Αδελφών Μουσουλμάνων της Καμπούλ στην δεκαετία του 1970, που εγκαταστάθηκε στο Πακιστάν ύστερα από την επικράτηση του *Daoud* το 1973, με καλή οργανωτική δομή (λενινιστικού τύπου) και διευρυμένο δίκτυο πληροφόρησης και χρησιμοποίησης των μαζικών μέσων στο Πακιστάν και στο εξωτερικό. Έχει ιδιαίτερες σχέσεις με το Πακιστανικό Ισλαμικό κόμμα *Jama'at-i-Islami-i-Pakistan* και αποτελεί τον «σκληρό πυρήνα» των *mujahidin*, με μέλη κυρίως από τους *Pashtun*.

β) *Hizb-e-Islami* (Ισλαμικό Κόμμα / *Khalis*). Πιο μετριοπαθές μουσουλμανι-

κό κόμμα, υπό τον *Mawlawi Yunis Khalis*, με «ισχυρή στρατιωτική» επιρροή στον δρόμο Καμπούλ - Τραλάλαμπάντ με ισχυρές θρησκευτικές προσβάσεις στους *Ulama*.

γ) *Jamiyyat-e-Islami* (Ισλαμικός Σύνδεσμος), μετριοπαθές ισλαμικό κόμμα υπό τον *Burhanuddin Rabbani*, του οποίου τα μέλη προέρχονται από το βορειότερο τμήμα της χώρας και είναι κυρίως Τατζίκοι και Ουζμπέκοι —περσόφωνοι και τουρκόφωνοι— και ανήκουν σε ισλαμικές αδελφότητες Σουφιτών. Ο *Hikmetyar* υπήρξε μαθητής του *Rabbani* και αποχώρησε από το κόμμα του (το 1976-77), ιδρύοντας το δικό του.

δ) *Ittihad-e-Islami* (Ισλαμική Ένωση) υπό τον *Abdul Rad Rasuf Sayyaf*. Το κόμμα αυτό αντλεί την δύναμή του από τις «ειδικές σχέσεις» και την υπο-

στήριξη της Σαουδικής Αραβίας.

Πιο παραδοσιακά ισλαμικά κόμματα αποτελούν:

α) Το *Harakat-e-Inqilab-e-Islami* (Ισλαμικό Επαναστατικό Κίνημα) υπό τον *Muhammad Nabi Muhammadi*, κόμμα του «κέντρου» που διατηρεί καλές σχέσεις με τους *mujahiddin*.

β) Το *Jabha-ye-Nejat-e-Milli* (Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας). Βασίζεται στην «επιρροή» των Σουφιτών υπό τον *Sebhhattulah Mujaddidi*, και

γ) Το *Mahaz-e-Islami* (Ισλαμικό Μέτωπο), υπό τον *Sayyid Ahmad Gailani*.

Ακόμη τα πιο σημαντικά σιιτικά κόμματα των *Mujagidin* αποτελούν:

α) Το κόμμα *Nasr* (Νίκη) και

β) Το *Harkat-e-Islami* (Ισλαμικό Κίνημα) υπό τον *Ayattollah Asaf Mohseni*, με «ιρανικές επιρροές».

δεχόμενο ευρύτερης περιφερειακής αποσταθεροποίησης σχετίζεται επίσης με την ανεξαρτητοποίηση των έξι πρώην σοβιετικών ισλαμικών Δημοκρατιών. Τα σύνορα του Αφγανιστάν με το Ουζμπεκιστάν και το Τατζικιστάν ελέγχοντας από τον Μασούντ, τατζικικής καταγωγής, με την βοήθεια του στρατηγού Ντοστόμ, αρχηγού της πολιτοφυλακής των Ουζμπέκων. Οι φιλοδοξίες για την δημιουργία του «Μεγάλου Τατζικιστάν» (δηλ. το Βόρειο Αφγανιστάν, το Τατζικιστάν και μέρος του Ιράν) συγκρούονται με τις αντίστοιχες ενός «πανίσχυρου Ουζμπεκιστάν» (δηλ. με την ένταξη των Ουζμπεκικών μειονοτήτων του Αφγανιστάν, της Κιργιζίας του Τατζικιστάν και του Ιράν) και δημιουργούν «εφιαλτικές» σεναριακές εκδοχές.

Η δυναμική έξαρση του εθνικισμού συνιστά και για Ιράν και το Πακιστάν σημαντικό «πρόβλημα ασφαλείας», με αποτέλεσμα η σταθεροποίηση της κατάστασης στο ίδιο το Αφγανιστάν να αποτελεί πρόκληση για τις περιφερειακές εξελίξεις που συμπεριλαμβάνουν και τις ήδη τεταμένες σχέσεις Ινδίας - Πακιστάν.

Μια πιθανώς έγκαιρη παρέμβαση του ΟΗΕ για την ειρηνική κατάληξη του δεκαετούς πολέμου, αποτελεί ίσως την μοναδική ελπίδα σταθεροποίησης. Οι *mujahidin*, που αποτελούν σήμερα τους κυρίαρχους του Αφγανικού πολιτικού παιχνιδιού, και όποιες αντιθέσεις τους, αποτελούν σε τελική ανάλυση το «κλειδί» των εξελίξεων στην πολύπαθη αυτή χώρα, τούτη την ώρα της πτώσης του καθεστώτος του *Najibullah*.

Συμπερασματικά το Ισλάμ παραμένει ναυας από τους λίγους ενοποιητικούς παράγοντες της χώρας. Στην περίοδο της αποσπασματοποίησης, το Ισλάμ αναγνωρίζεται σαν ένα στοιχείο στην κατεύθυνση της «εθνικής ενότητας» του Αφγανιστάν, αλλά οι κεντρικές διαφορές στην σημερινή συγκυρία έχουν σχέση με την «χρησιμοποίηση» της Ισλαμικής εξουσίας και τον «βαθμό αυστηρότητας» του εν δυνάμει θεοκρατικού καθεστώτος. Η έλλειψη ενός «μοναδικού» Ισλαμιστή χαρακτηριστικού ηγέτη στην μελλοντική Ισλαμική κυβέρνηση και η άρθρωση βασικών κυβερνητικών επιλογών —πέρα από την συμβολική «χρήση» του Ισλάμ— σε συνδυασμό με την πορεία του «εκδημοκρατισμού» σηματοδοτήσουν την Αφγανική πολιτική σκηνή, καθώς, από την ίδρυση του Αφγανικού κράτους, τον 18ο αιώνα, το Ισλάμ «επιδιώκεται» να παραμείνει στο επίκεντρο της εθνικής Αφγανικής «εμπειρίας» κατά τρόπο που δεν έχει προϋπάρξει.

δ) Το μελλοντικό οικονομικό «μοντέλο» που ενδεχομένως θα προσεγγίζει εκείνο του Ιράν, του Πακιστάν και της Σαουδικής Αραβίας, δίνοντας έμφαση στο «Ισλαμικό» τραπεζικό και φορολογικό σύστημα σε συνδυασμό με τον ρόλο της ελεύθερης επιχειρηματικής δράσης και του ιδιωτικού κεφαλαίου στην αναπτυξιακή διαδικασία και την πολιτική της εν γένει ανασυγκρότησης.

ε) Την ενσωμάτωση των νέων κοινωνικών στοιχείων —που η επαναστατική δράση των *mujahidin* έφερε στο προσκήνιο— στον νέο μηχανισμό εξουσίας και την γραφειοκρατία που θα αντικαταστήσει το καθεστώς του *Najibullah*.

στ) Τον ρόλο της «παλιάς ελίτ» που θα επιδιώξει την επιστροφή της σε θέσεις εξουσίας και επιρροής, και

ζ) Την προσπάθεια επίλυσης των μακροχρόνιων κοινωνικο-οικονομικών προβλημάτων και την επούλωση των πληγών του εμφυλίου πολέμου.

Αναφορικά με τις στρατηγικές επιλογές της εξωτερικής πολιτικής, ένα νέο Αφγανικό ισλαμικό κράτος θα επιδιώξει οικονομική / αναπτυξιακή βοήθεια τόσο από την δύση όσο και τον ευρύτερο ισλαμικό κόσμο, αλλά θα επιχειρήσει ταυτόχρονα στον πολιτιστικό τομέα, να περιορίσει την αμερικανική και την δυτικοευρωπαϊκή διείσδυση. Θα επιδιώξει, στα πλαίσια της ισλαμικής «αλληλεγγύης» ένα πιο δραστήριο ρόλο στην διεθνή ισλαμική πολιτική σκηνή και ένταξη της χώρας στα νέα οργανωτικά σχήματα που προωθούνται, σε επί-

πεδο διεθνών ισλαμικών οργανισμών, (π.χ. *ICO, ECO*), τόσο από την Τουρκία όσο και από τις «6» πρώην σοβιετικές Ισλαμικές δημοκρατίες...

Γεωπολιτικές θεωρήσεις θα επηρεάσουν σημαντικά την εξωτερική πολιτική του Αφγανιστάν προς τις γειτονικές χώρες - κλειδιά. Δεν θα πρέπει να αναμένεται μια ιδιαίτερα «φιλική» σχέση με το σιιτικό Ιράν, καθώς η θεοκρατική «ιδεολογική» βάση του τελευταίου δεν βρίσκεται σε αρμονία με την «σουνιτική» εκδοχή του Ισλαμισμού της Καμπούλ, αν και η σιιτική μειονότητα του Αφγανιστάν θα επιδιώξει την βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες. Αν και τα δύο κράτη θα υποστηρίξουν μέσα από πολιτική δραστηριοποίηση τα «δικαιώματα» των μουσουλμανικών πληθυσμών στην Ινδία και στην πρώην ΕΣΣΔ, εν τούτοις δεν θα γεφυρώσουν τις διαφορές τους, διότι:

α) Στην Κεντρική Ασία, θα προσπαθήσουν να αυξήσουν την επιρροή τους προς στο Ουζμπεκιστάν, το Τατζικιστάν και το Τουρκμενιστάν. Το Αφγανιστάν θα πρέπει κυρίως να επωφεληθεί με δεδομένα το μέγεθος του Τατζικικού της πληθυσμού (που είναι μεγαλύτερος αυτού του Τατζικιστάν!) καθώς επίσης του ενός εκατομμυρίου Ουζμπέκων, της σουνιτικής εκδοχής και της γεωγραφικής γειτνίασης.

β) Θα προσεγγίσει (το Αφγανιστάν) τους σουνιτικούς πληθυσμούς της Ινδίας.

γ) Θα διατηρήσει επίσης τις ιδιαίτερες σχέσεις του με την Σαουδική Αραβία.

Η σοβαρότητα της κατάστασης και το εν-

● Ήγγικεν η ώρα της παροχής αδειών στα διάφορα τηλεοπτικά κανάλια. Ο συγκεκριμένος χρόνος άλλωστε —μετά το Πάσχα— είχε καθορισθεί δια στόματος του υπουργού Προεδρίας, όταν προέκυψε ο καβγάς για τον τηλεοπτικό χρόνο των κομμάτων. Μαθαίνουμε, λοιπόν, ότι ήδη έχουν κατατεθεί εννέα συνολικά αιτήσεις, εκ των οποίων τη μερίδα του λέοντος βέβαια κατέχει η περιοχή της Αθήνας, απ' όπου άλλωστε εκπέμπουν και οι περισσότεροι τηλεοπτικοί σταθμοί. Πάντως, αναμένεται ότι θα χορηγηθούν δέκα άδειες, που εκτός από το *Mega Channel*, τον *Antenna*, τη *Νέα Τηλεόραση*, το *New Channel* και το *Κανάλι 29*, που θεωρούν ότι σίγουρα την έρθουν στα χέρια τους, κανείς δεν ξέρει ποιοι θα πάρουν τις υπόλοιπες, αφού διάφοροι κυβερνητικοί παράγοντες υπόσχονται δέκα και σε πολλούς άλλους.

Ας σημειωθεί ότι μέχρι σήμερα δεν έχει εκδοθεί η κοινή απόφαση των υπουργών Προεδρίας και Κυβερνήσεως, Μεταφορών και Εσωτερικών, που θα καθορίσει τον αριθμό των διαθέσιμων συχνοτήτων. Το Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο βάλλεται από παντού και είναι πλέον ανίσχυρο. Αλλά τις επίμονες προσπάθειες των μελών του, δεν έχει ακόμα αποκτήσει ειδικό κανονισμό λειτουργίας για τον καθορισμό της διαδικασίας εξέτασης των αιτήσεων. Έτσι, είναι απορίας άξιον τι θα μας προκύψει στο τέλος, αν τεθεί επί τάπητος αυτό το πρόβλημα εν μέσω των άλλων. Η μήπως σκέπτονται να το παραπέμψουν στις καλές δέδες για να είναι όλοι ικανοποιημένοι και να διακωλύει η ασυδοσία που επικρατεί στον τηλεοπτικό χώρο;

Αυτό κι αν είναι σκάνδαλο! Φτάνουν τα τόσα χρέη της Τ.Τ. αποφάσισε να προσλάβει αγγλική εταιρεία *Garust Young* ως οργανωτικό συμβούλιο, για να λύσει τα χρέη αλλά και χρονίζοντα προβλήματα της. Ας σημειωθεί, ότι την ίδια δουλειά έχει πληρώσει στο *BBC* το ποσό των έξι

εκατομμυρίων δραχμών και τώρα στη νέα εταιρεία θα πληρώσει 16 εκατομμύρια! Έτσι, έντονη διαμάχη ξέσπασε μεταξύ της ΠΟΣΠΕΡΤ και της διοίκησης της ΕΡΤ, η οποία απαντά ότι το πόρισμα του *BBC* περιέχει σωστές κατευθύνσεις, υπάρχει όμως ανάγκη από κάποιον που θα βοηθήσει στην υλοποίηση αυτών των κατευθύνσεων.

Αλλά εκεί που έχει φτάσει η ΕΡΤ τίποτα δεν τη σώζει. Όταν χρησιμοποιείται πλέον ως οργανισμός πρόσληψης των κομματικών στελεχών, αφού δεν υπάρχει δυνατότητα να «τακτοποιηθούν» σε άλλες δημόσιες επιχειρήσεις, οι μάντζερς είναι αυτοί που θα την ξελασπώσουν ή η αλλαγή διοικητικής αντίληψης και λειτουργίας της;

● Πάντως κι άλλος εμφύλιος έχει ξεσπάσει στην ΕΡΤ: Μεταξύ του κ. *Μιχάλη Δημητρίου* και του διευθυντή ειδήσεων κ. *Μ. Σκουντρινιάκη*. Ο δεύτερος, έχει εισηγηθεί την απόλυση των δημοσιογράφων *Δ. Σαπρανίδη*, *Γ. Βλαστάρη*, *Β. Νέττα*, *Θ. Γεωργακόπουλου*, *Μ. Γιομπαζολιά* και *Γ. Τσαλακού*, οι οποίοι ανήκοντας στο ΠΑΣΟΚ, έχουν παραμεριστεί στην ΕΡΤ και σχεδόν δεν χρησιμοποιούνται. Αντ' αυτών, όμως, θέλει να προσλάβει άλλους δέκα —δικά τους παιδιά αυτή τη φορά. Και βέβαια ο κ. *Μιχάλης Δημητρίου* έχει εκμάνει, δεν υπογράφει τις απολύσεις των δημοσιογράφων, ίσως γιατί δεν θέλει να επαναληφθεί περιστατικό όμοιο με εκείνο του *Μανώλη Χουρδάκη* (τχ. 490, *ANTI*, της 3/4/92), που κατέφυγε στη δικαιοσύνη και κατάφερε όχι μόνο να πάρει μια τεράστια αποζημίωση αλλά και να επανέλθει στη θέση του!

● Η μάχη για την πρωτιά στην ακροαματικότητα δεν είναι μόνο θέμα κύρους αλλά και οικονομικής ωφέλειας. Σύμφωνα με τα συγκεντρωτικά στοιχεία που πρόσφατα ανακοινώθηκαν, τα έσοδα της τηλεόρασης την προηγούμενη χρονιά έφτασαν τα 55.472.018.000 δραχ.

Απ' αυτά, τη μερίδα του λέ-

οντος είχε το *Mega*, το οποίο για να προλάβει την αντεπίθεση των διαφημιζομένων για τις αυξήσεις των τιμολογίων, αποφασίζει από 1ης Μαΐου, να μειώσει κατά 10% τα τιμολόγια του... Μπορεί αυτό το τεράστιο διαφημιστικό ποσοστό να πήγε στην τηλεόραση, δεν πρέπει όμως να είναι παραπονεμένοι και οι ραδιοφωνικοί σταθμοί, οι οποίοι έλαβαν τα εξής καθόλου ευκαταφρόνητα ποσά: Ο *SKY*, ως έχων την μεγαλύτερη ακροαματικότητα στη περιοχή της πρωτεύουσας είχε έσοδα 569.981.000 δραχ., ποσό που αντιπροσωπεύει το 43,57% της διαφημιστικής δαπάνης για το ραδιόφωνο.

Ο *Antenna*, δεύτερος σε ακροαματικότητα, είχε έσοδα 426.081.000 δραχ., ποσοστό 31,10%, ενώ ο *Flash* είχε έσοδα 90.475.000 δραχ., ποσοστό 6,6% της διαφημιστικής δαπάνης. Συγκριτικά, λοιπόν, η τηλεόραση είχε έσοδα περίπου 56 δις ενώ το ραδιόφωνο περίπου 6 δις. Τα νούμερα είναι καταλυτικά για το δεύτερο, αν σκεφτεί κανείς ότι ουσιαστικά οι τρεις σταθμοί παίρνουν το μεγαλύτερο διαφημιστικό ποσοστό, ενώ οι υπόλοιποι περιορίζονται κυριολεκτικά σε ψυχία...

● Γιορταστικό το τεύχος του *ΕΨΙΛΟΝ* της 14ης Απριλίου, αφού το περιοδικό της «Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας» έκλεισε με επιτυχία τον πρώτο χρόνο της κυκλοφορίας του. Με την προσθήκη του *ΕΨΙΛΟΝ* η κυκλοφορία της Κ.Ε. αυξήθηκε κατά 50%, καθώς η μέση πανελλαδική κυκλοφορία της ανέβηκε από 117.000 (το δωδεκάμηνο πριν από την έκδοση του περιοδικού) σε 180.000 (το διάστημα Απρίλιος '91 - Μάρτιος '92). Σταδιακά, όμως, άρχισε να αυξάνεται και η διαφήμισή του. Ενώ το περιοδικό ξεκίνησε με διαφημιστικές καταχωρίσεις που του έδιναν το 2,4 της συνολικής διαφημιστικής δαπάνης, σήμερα το μερίδιό του φτάνει το 6,65%. Έτσι, το *ΕΨΙΛΟΝ*, με μέσο αριθμό καταχωρίσεων 30 σελίδες ανά τεύχος, κατέχει ήδη τη δεύτερη

θέση ανάμεσα στα 65 ελληνικά περιοδικά που διεκδικούν το ενδιαφέρον διαφημιστών και διαφημιζομένων. Ας σημειωθεί, τέλος, ότι τα διαφημιστικά έσοδα της «Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας» αυξήθηκαν συνολικά κατά 52% τους τελευταίους δώδεκα μήνες. Άντε, πάντα τέτοιες επιτυχίες παιδιά! Αλλά φαίνεται ότι τα οικονομικά του Συγκροτήματος —κυρίως λόγω της ανέγερσης των δικών του κτιριακών εγκαταστάσεων— γίνονται προβληματικά.

● Διόρθωση ημαρτημένων και ...απόλυση κακού πληροφοριοδότη: Γράψαμε λοιπόν στο προηγούμενο τεύχος για την παραίτηση του *Φώτη Γεωργαλέ* από τον «Ταχυδρόμο», που όπως μας διαβεβαιώνουν δεν ισχύει, αφού απλώς αλλάζει το εργασιακό καθεστώς του συντάκτη. Επίσης, δεν ισχύουν και οι παρατήσεις της *Ντενίζ Κωνσταντακοπούλου* και της *Αλεξάνδρας Βαγενά*, οι οποίες απλά μετατίθενται στο *TRAVEL PLAN*.

Όσο για το σχόλιο περί «νέων ηθών», δεν σκοπεύαμε βέβαια να θίξουμε τον κ. *Γ. Καψή*, αλλά να παρατηρήσουμε —απ' ό,τι ακούμε— ότι έχει θυμηθεί τον παλιό καλό εαυτό του, με τα ...ατέλειωτα ωράρια. Ωστόσο, το περιοδικό πάει καλά. Μπρος στη δόξα, λοιπόν, τι είναι η κούραση...

● Διαλύθηκε, λέγεται, η συντακτική ομάδα του περιοδικού «ΕΝΑ». Οι συνεχείς συγκρούσεις του διευθυντή *Σωκράτη Τσιχλιά* με τον εκδότη κ. *Μοάτσο* οδήγησαν τον πρώτο σε παραίτηση. Τον ακολούθησαν και όλοι οι συν αυτώ. Ο διευθυντής σύνταξης κ. *Αμανίτης*, μετακομίζει στον «Ταχυδρόμο».

● Ο «εξ απορρήτων» διπλωματικός σύμβουλος του πρωθυπουργού, παρά το σχετικά χαμηλότερο βαθμό του στη διπλωματική ιεραρχία —σύμβουλος πρεσβείας Β'— φαίνεται ότι αποτελεί την τελική επιλογή του εκπροσώπου Τύπου του ΥΠΕΞ. Πρόκειται για τον κ. *Δημ. Αβραμόπουλο*.

«Να δεχτεί η Ελλάδα»

Ιστορικός της ελληνικής αρχαιότητας, καθηγητής από το 1969 στην *Ecole des Hautes Etudes* στο Παρίσι, ο Πιέρ Βιντάλ - Νακέ έχει συμβάλλει με το έργο του στη ριζική ανανέωση της έρευνας του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Γεγονός είναι, επίσης, ότι η σύγχρονη ιστορία τον ενδιαφέρει εξίσου με την αρχαία. Όσοι δε τον γνωρίζουν καλά, βεβαιώνουν πως εκείνο που τελικά τον χαρακτηρίζει είναι ότι «τον ενδιαφέρουν τα πάντα».

Ο Πιέρ Βιντάλ - Νακέ συνδυάζει την επιστημονική έρευνα με την πολιτική παρέμβαση —άλλοτε ατομική, κάποτε συλλογική, αλλά ποτέ υπό την σκέπη κομμάτων.

Η ακεραιότητα και το πολιτικό του θάρρος έχουν δοκιμαστεί σε ώρες και περιστάσεις κρίσιμες, από τον πόλεμο της ανεξαρτησίας της Αλγερίας ως το ισραηλινο-παλαιστινιακό πρόβλημα.

Στο Παρίσι, στον αριθμό 10 της οδού *Monsieur-le-Prince*, στο ισόγειο, στεγάζεται το Κέντρο Συγκριτικών Ερευνών των Αρχαίων Κοινωνιών (παράρτημα της *Ecole des Hautes Etudes*), το οποίο διευθύνει ο Πιέρ Βιντάλ - Νακέ. Ο χώρος δεν έχει τίποτα το εντυπωσιακό: ένα διαμέρισμα, στενοί διαδρόμοι, μικρά γραφεία. Εκεί συναντήσαμε τον Πιέρ Βιντάλ - Νακέ, στις 13 Απριλίου, και μας παραχώρησε την συνέντευξη που ακολουθεί.

Τ.Π.

ΕΡ: Η ιστορία του αρχαίου κόσμου είναι το πάθος σας. Όμως σας ενδιαφέρει, επίσης, η σύγχρονη ιστορία, η ιστορία του σήμερα. Θα ήθελα να σας ρωτήσω, πώς κρίνετε το φαινόμενο Λεπέν, δηλαδή το γεγονός ότι το 14% των γάλλων εκλογέων υποστηρίζει ένα κόμμα εθνικιστικό, ρατσιστικό; Θεωρείτε, ενδεχομένως, ότι πρόκειται για παροδικό φαινόμενο;

ΠΙΕΡ ΒΙΝΤΑΛ-ΝΑΚΕ: Όχι, δεν πιστεύω ότι είναι παροδικό φαινόμενο. Θέλω όμως να αρχίσω με ένα γενικό ορισμό του εθνικισμού, που δανείζομαι από τον Έρικ Χομπσμπάουμ και το βιβλίο του «Έθνη και εθνικισμοί από το 1780»¹ που μόλις μεταφράστηκε στα γαλλικά. Λέει λοιπόν ο Χομπσμπάουμ: «Ακόμη κι αν δεν θεωρούμε την αναβίωση του μαχητικού εθνικισμού ως μία απλή αντίδραση απελπισίας, είναι σαφές ότι ο εθνικισμός ήρθε να καλύψει το κενό που δημιούργησε η αποτυχία, η αδυναμία και η προφανής ανικανότητα των άλλων ιδεολογιών, σχεδίων και πολιτικών προγραμμάτων, να πραγματώσουν τις ελπίδες των ανθρώπων. Ο εθνικισμός έγινε η ουτοπία εκείνων που έχασαν τις παλιές ουτοπίες του αιώνα του Διαφωτισμού, έγινε το πρόγραμμα όσων έχασαν την πίστη τους στα άλλα προγράμματα, έ-

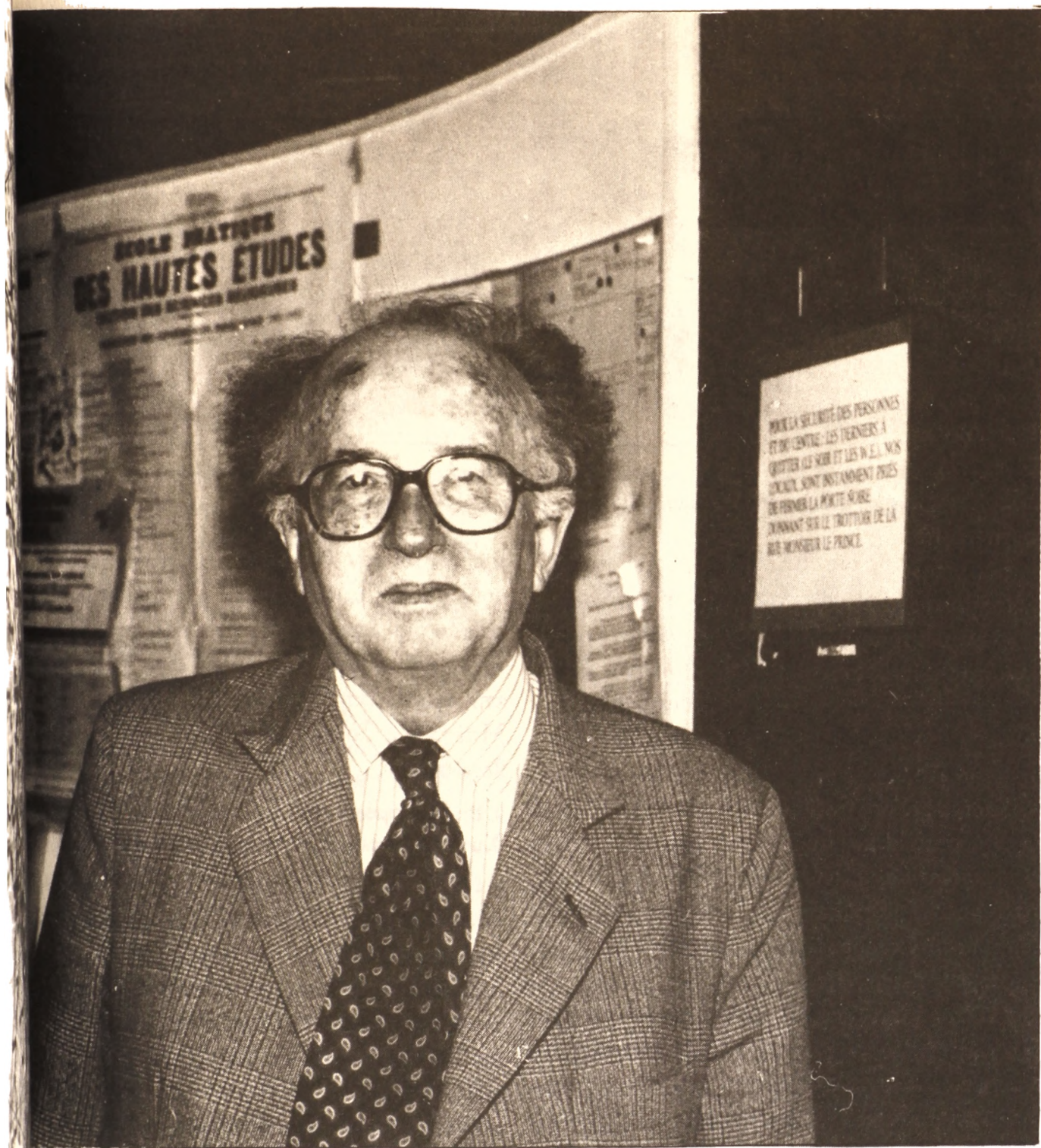
Ο Πιέρ Βιντάλ - Νακέ, στο Παρίσι, στο Κέντρο Συγκρι-

γινε το καταφύγιο όσων έπαψαν να στηρίζονται στις παλιές τους πολιτικές και κοινωνικές βεβαιότητες». Στο απόσπασμα αυτό θα αναγνωρίζετε, βεβαίως, την παράφραση της περίφημης ρήσης του Μαρξ «η θρησκεία είναι το όπιο του λαού».

Στο φαινόμενο Λεπέν υπάρχουν δύο παράμετροι. Πρώτον, η αναβίωση των ιδεολογιών χιτλερικού τύπου ή τύπου καθεστώτος Βισύ, η πορεία της οποίας ανακόπηκε μετά το 1945. Δεύτερον, το γεγονός ότι παραμείληκε ένα ολόκληρο τμήμα του πληθυσμού, ιδίως οι κάτοικοι των εργατικών προαστίων του Παρισιού και των άλλων μεγά-

1. «Eric Hobsbawm, Nations et nationalismes, Gallimard, Παρίσι, 1992.

Ότι και οι άλλοι υπάρχουν...»

Συνέντευξη
στην Τέτα Παπαδοπούλου

Υπάρχει επίσης το φαινόμενο των εργατικών προαστίων. Όταν ο Μισέλ Ροκάρ ήταν πρωθυπουργός, είχε δηλώσει πως το σημαντικότερο από όλα τα προβλήματα ήταν να γίνουν κατοικήσιμα τα απάνθρωπα διαμερίσματα στα λαϊκά κτιριακά συγκροτήματα των προαστίων. Δυστυχώς δεν έγιναν κατοικήσιμα. Η πολεοδομία στα προάστια από τα χρόνια του Ντε Γκωλ, του Πομπιντού, του Ζισκάρ Ντ' Εσταίν ήταν μια σκέτη καταστροφή. Είναι τερατώδεις αυτές οι πόλεις που χτίστηκαν, ήδη από τότε, γύρω από το Παρίσι, τη Μασσαλία... Τα χιλιάδες διαμερίσματα - κουτιά που έγιναν χωρίς χωροταξική μελέτη, χωρίς τίποτα...

ΕΡ: Η επανεμφάνιση του εθνικισμού —στις διάφορες εκδοχές του— στην Ευρώπη επαναφέρει στην επικαιρότητα τις διάφορες απόψεις σχετικά με το τι είναι έθνος, ποιοι το απαρτίζουν κ.λπ. Πώς αντιλαμβάνεστε εσείς την έννοια του έθνους;

ΑΠ: Για μένα, προφανώς, το έθνος αποτελείται από όλους όσους ζουν σε μία χώρα. Ξέρετε, ο Μαντσίνι² μετά την ιταλική ένωση έλεγε: «Δημιουργήσαμε μία Ιταλία, τώρα όμως πρέπει να δημιουργήσουμε Ιταλούς»...

2. Γκιουζέπε Μαντσίνι (1805-1872). Ιταλός επαναστάτης, που συμμετείχε στο κίνημα των Καρμπονάριων, και επίσης, στις δυνάμεις του Γκαριμπαλντι.

τις Αρχαίες Κοινωνίες.

λων πόλεων· εννοώ την εγκατάλειψή τους, κυρίως, από την αριστερά και την άκρα αριστερά. Πρόκειται λοιπόν, εν μέρει, για μία συνέπεια της ιδεολογικής και κοινωνικής κατάρρευσης των κομμάτων της αριστεράς και της άκρας αριστεράς. Επαναλαμβάνω ότι το φαινόμενο Λεπέν δεν είναι παροδικό. Είναι η δραματική διαπίστωση μιας αποτυχίας.

ΕΡ: Στη μετακομμουνιστική Ευρώπη, η οικονομική κρίση, η μιζέρια, η έλλειψη δημοκρατικών παραδόσεων, ευνοούν —καθώς φαίνεται— τη δημιουργία εθνικιστικών κινημάτων. Δεν είναι όμως

παράδοξο να αναπτύσσονται ανάλογα κινήματα στη δυτική Ευρώπη και μάλιστα σε χώρες πλούσιες, με μακρά δημοκρατική παράδοση όπως, π.χ., η Γαλλία;

ΑΠ: Δεν το βρίσκω παράδοξο. Οι χώρες αυτές είναι μεν πλούσιες και ευημερούν, όμως έχουν εκατομμύρια ανέργων. Συνεπώς πρόκειται για μια εύθραυστη ευημερία. Στην Γαλλία η ανεργία πλήττει, φυσικά, περισσότερο τους ξένους από τους Γάλλους. Ωστόσο είναι γεγονός ότι οι Γάλλοι δεν θέλουν να κάνουν τις δουλειές που κάνουν οι ξένοι...

Υπάρχουν δύο τρόποι να αντιλαμβανόμαστε την έννοια του έθνους. Από τη μία έχουμε το έθνος που στηρίζεται σε συνθήκη συμβολαίου και από την άλλη έχουμε το έθνος το οποίο θεμελιώνεται στην ιδεολογία των δεσμών αίματος. Είναι εντυπωσιακό ότι ακόμη και σήμερα οι Γερμανοί πιστεύουν σε ένα έθνος που βασιζέται στην ιδεολογία των δεσμών αίματος. Ένας Γερμανός της Ρουμανίας ή της Ρωσίας, όποια κι αν είναι η χρονολογία της αναχώρησής του από την Γερμανία, θεωρείται πάντα Γερμανός. Όμως ένας Τούρκος που γεννήθηκε στην Γερμανία δεν αποκτά *ipso facto* τη γερμανική ιθαγένεια. Η γαλλική άποψη περί έθνους ήταν πάντοτε ο εκγαλλισμός εκείνων που γεννήθηκαν στην Γαλλία και οι οποίοι δέχονται τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το γεγονός αυτό. Η άποψη αυτή παρουσιάζει σε ορισμένες περιπτώσεις προβλήματα. Όμως, σε γενικές γραμμές, δεν βλέπω πώς θα μπορούσε η Ευρώπη να μην την ενστερνιστεί.

Το όνομα της Μακεδονίας

ΕΡ: Συνεπώς, τι σκέφτεστε όταν ακούτε το σύνθημα, π.χ., «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες»;

ΑΠ: Η φράση «η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες» δεν έχει κανένα απολύτως νόημα. Βρίσκω, άλλωστε, τελείως κωμικό το γεγονός της διαμάχης σχετικά με την Μακεδονία. Αφού είναι σκανδαλώδες η Δημοκρατία των Σκοπίων να πάρει το όνομα Μακεδονία, προτείνω να διαμαρτυρηθούν οι Έλληνες επίσης και για τη χρήση της λέξης Μακεδονία στις εκφράσεις «*Macédoine de fruits*»³ και «*Macédoine de légumes*»⁴. Δεν είναι υβριστικό για αυτήν την ελληνική περιοχή να χρησιμοποιούμε τέτοιες εκφράσεις; Προτείνω, για τους ίδιους λόγους, να διαμαρτυρηθούν οι πρεσβείες της Ελλάδας στο εξωτερικό, στην Ιταλία και στη Γαλλία, όπου η έκφραση αυτή χρησιμοποιείται ευρέως.

ΕΡ: Εσείς, και με την ιδιότητά σας του ιστορικού, δεν βρίσκετε ότι είναι σοβαρό το ζήτημα που θέτει η Ελλάδα σχετικά με το «ιστορικό όνομα της Μακεδονίας»;

ΑΠ: Μα, για έναν ιστορικό της αρχαιότητας αυτό είναι εξαιρετικά διασχεδαστικό.

ΕΡ: Γιατί;

ΑΠ: Διότι την περιοχή του Δημοσθένη την Μακεδονία δεν την θεωρούσαν ελληνική περιοχή. Μόνον ο βασιλιάς της Μακεδονίας

«Η πρώτη κοινότητα της Θεσσαλονίκης ήταν η εβραϊκή, οι Σεφαραδίτες Εβραίοι». Στη φωτογραφία, Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, στις αρχές του αιώνα.

γινόταν δεκτός ως Έλληνας. Αλλά όταν ο Δημοσθένης μιλούσε για τους Μακεδόνες, τους ανέφερε ως βαρβάρους, οι οποίοι είχαν μια κάποια ακαταλαβίστικη διάλεκτο. Στη συνέχεια και για πολύ μεγάλο διάστημα (επί Φιλίππου, Αλεξάνδρου, δυναστείας των Αντιγονιδών), η Μακεδονία ήταν για τις ελληνικές πόλεις μία δύναμη ιμπεριαλιστική και κατακτητική. Κάθε φορά που οι ελληνικές πόλεις προέβαλλαν αντίσταση κατά της Μακεδονίας, το έκαναν επικαλούμενες τους ένδοξους προγόνους του Μαραθώνα, της Σαλαμίνας κ.λπ....

Είναι λοιπόν αρκετά παράδοξο ότι αυτήν ακριβώς την Μακεδονία, που το όνομά της ταυτίστηκε με την Ελλάδα επί Ρωμαίων (οι Ρωμαίοι έκαναν την επαρχία της Μακεδονίας μία επαρχία ουσιαστικά ελληνική) την διακηρύσσουν σήμερα ως ταυτισμένη με τον πλέον αμιγή ελληνισμό.

Θα ήθελα επίσης να πω ότι οι σαλάτες με ποικιλία λαχανικών ή φρούτων πήραν το όνομα της Μακεδονίας ακριβώς επειδή η Μακεδονία ήταν ένα μείγμα... Και όταν το 1912 ο ελληνικός στρατός κατέλαβε την Θεσσαλονίκη με τον Παύλο Μελά και...

ΕΡ: Σας διακόπτω κύριε Βιντάλ - Νακέ για να σας πω ότι οι φίλοι σας στην Ελλάδα ασφαλώς θα εξοργισθούν με τη φράση σας αυτή. Λέτε ότι «ο ελληνικός στρατός κατέλαβε» και όχι ότι «ο ελληνικός στρατός απελευθέρωσε» τη Θεσσαλονίκη...

ΑΠ: Λοιπόν, εντάξει θα εξοργισθούν οι φίλοι μου στην Ελλάδα. Εγώ όμως μίλησα α-

κριβώς με τον ίδιο τρόπο και στους ισραηλινούς φίλους μου όταν έλεγαν ότι απελευθέρωσαν την Ιερικώ ή την ανατολική Ιερουσαλήμ, ενώ είχαν καταλάβει την Ιερικώ και την ανατολική Ιερουσαλήμ... Και ο κύριος Μπέγκιν μιλούσε για περιοχές που απελευθερώθηκαν...

ΕΡ: Μα πρόκειται για το ίδιο πράγμα; Συγκρίνονται οι δύο περιπτώσεις;

ΑΠ: Η διαφορά έγκειται στο ότι, προφανώς, υπήρχαν Έλληνες στην Μακεδονία και στην Θεσσαλονίκη. Οι Έλληνες αποτελούσαν αριθμητικά, τότε, τη δεύτερη κοινότητα της Θεσσαλονίκης. Σας θυμίζω ότι η πρώτη κοινότητα ήταν η εβραϊκή, οι Σεφαραδίτες Εβραίοι. Καθένας μπορεί να διαπιστώσει σήμερα πως το πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης έχει χτιστεί στα ερείπια του μεγάλου εβραϊκού νεκροταφείου της Θεσσαλονίκης, που χρονολογείται λίγο μετά το 1492. Παρ' όλα αυτά δεν μπορούμε να πούμε ότι η εβραϊκή μνήμη έχει κρατηθεί ιδιαίτερα ζωντανή στην Θεσσαλονίκη.

Οι Έλληνες, λοιπόν, ήταν η δεύτερη κοινότητα. Η τρίτη κοινότητα ήταν η σλαβική. Συνεπώς, υπήρχαν Σλάβοι στην Μακεδονία. Σήμερα οι περισσότεροι από αυτούς είτε έχουν εξελληνιστεί —πράγμα που εμένα δεν με σοκάρει— είτε βρίσκονται από την άλλη πλευρά των συνόρων, όπου συνεχίζουν να μένουν, νομίζω, ορισμένοι Έλληνες. Όμως, πρέπει πραγματικά να έχει κανείς μία υπερ-υποκριτική αντίληψη περί έθνους για να τραβάει γραμμές όπου από τη μία μεριά

3. Σαλάτα με ποικιλία φρούτων

4. Σαλάτα με ποικιλία λαχανικών

υπάρχουν μόνον Έλληνες κι από την άλλη μόνον Σλάβοι...

Βεβαίως, όταν ρώτησα φίλους Μακεδόνες της Γιουγκοσλαβίας αν αληθεύει ότι ισχυρίζονται πως ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν Μακεδόνας της σημερινής σλαβικής Μακεδονίας, εκείνοι έσкаσαν στα γέλια. Μου είπαν ότι στα εγχειρίδιά τους, φυσικά, ο Μέγας Αλέξανδρος είναι ο ήρωας του ελληνισμού και όχι της σλαβικής Μακεδονίας. Υπό την έννοια αυτή, ακόμη κι αν αληθεύει ότι σε γραμματόσημα της πρώην γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας εμφανίζεται ο Λευκός Πύργος της Θεσσαλονίκης, αυτό εγώ δεν το θεωρώ έγκλημα. Εξάλλου, βάσει των συνθηκών ειρήνης, παραχωρήθηκε στην Γιουγκοσλαβία μία ελεύθερη ζώνη στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Από αυτό άλλωστε φαίνεται ότι η Γιουγκοσλαβία έχει συμφέροντα στην Θεσσαλονίκη, με τον ίδιο τρόπο ακριβώς που έχουν, π.χ., οι Σλοβένοι στο λιμάνι της Τεργέστης. Εάν υπάρχουν 20% Σλοβένοι στην Τεργέστη, όπως ακριβώς υπάρχουν και Ιταλοί στη σλοβενική και κροατική Ιστρία (μάλιστα στην Ιστρία κυκλοφορεί ιαχλόφωνη εφημερίδα) αυτό δεν είναι λόγος να πάρει διαστάσεις σκανδάλου...

Ρ: Δηλαδή εσείς δεν συμμερίζεστε καθόλου τους λόγους για τους οποίους η Ελλάδα αρνείται να αναγνωρίσει την πρώην γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας με το όνομα Δημοκρατία της Μακεδονίας; Πώς χαρακτηρίζετε, πώς μνηνεύετε την ελληνική στάση;

Π: Θεωρώ ότι πρόκειται για μία έμμομη έια και μάλιστα μία έμμομη ιδέα άνευ νοήματος. Μου φαίνεται κυρίως —όπως λέει κι ο Χομπσμπάουμ στο απόσπασμα που ες διάβασα στην αρχή— ότι είναι μία αντίταση μπροστά στις αποτυχίες, μπροστά στα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που πολύ συγκεκριμένα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, όπως εξάλλου και πολλές άλλες χώρες. Η στάση της Ελλάδας ως προς το αυτό μου φαίνεται, τελικά, ότι φανερώνει μια μορφή παθολογίας του φαντασιατικού...

Το μυστικό των εθνικισμών

Διανύουμε εποχή έξαρσης των πάσης φύσης εθνικισμών. Συχνά συγχέεται ο εθνικισμός με τον ονομαζόμενο πατριωτισμό. Για σας αυτές οι διακρίσεις είναι πάντα εύκολες;

Π: Θυμάμαι στα φοιτητικά μου χρόνια στην Ecole Normale τον καθηγητή της Ιστορίας ο οποίος έλεγε ότι «ο εθνικισμός είναι ο πατριωτισμός των άλλων».

Το θέμα του πατριωτισμού του μεγάλου έθνους δεν είναι δυστυχώς απολύτως ακριβές ότι αποτελεί εν μέρει συνέπεια της γαλλικής επανάστασης. Για τη γαλλική επανάσταση υπήρχε ένα μεγάλο έθνος· τα άλλα, τα μικρά έθνη, έπρεπε είτε να συγχωνευθούν στο μεγάλο έθνος είτε, αντιθέτως, να συρρικνωθούν. Αυτό το νόημα είχε η προσάρτηση του Βελγίου και η ύπαρξη μικρών εθνών, όπως η δημοκρατία της Βαταβίας. Σιγά σιγά, το 19ο αιώνα, παρακολουθούμε τον πατριωτισμό να ξεχωρίζει από τον εθνικισμό. Ο εθνικισμός προοδευτικά έγινε μία ιδέα της Δεξιάς, ενώ ο πατριωτισμός θεωρήθηκε πάγια γνώση την οποία έδιδαν στους μαθητές οι δάσκαλοι σε όλα τα είδη σχολείων, ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξεως, θρησκευτικού ή λαϊκού χαρακτήρα. Το καθεστώς του Βισύ ήταν πατριωτικό; Το παράδοξο με το Βισύ είναι ότι υπήρξε κατ' αρχήν ένα καθεστώς υπερ-πατριωτικό.

Στη συνέχεια, στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο πατριωτισμός ξαναεμφανίζεται με την αντίσταση κατά των Γερμανών ναζί και με τον γκωλισμό. Είναι ένα γεγονός, πάντως, ότι ο πατριωτισμός και ο εθνικισμός πολύ εύκολα συγχέονται.

ΕΡ: Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι υπάρχουν ...καλοί και ...κακοί εθνικισμοί, δικαιολογημένοι και αδικαιολόγητοι, νόμιμοι εθνικισμοί κ.λπ. Ποια είναι η άποψή σας επ' αυτού;

ΑΠ: Ένα μέρος της ζωής μου το πέρασα υπερασπιζόμενος το δικαίωμα της Αλγερίας για ανεξαρτησία και αυτοδιάθεση. Επίσης, την εποχή αυτή, είμαι υπέρ της αυτοδιάθεσης των Παλαιστινίων. Ξέρετε όμως ποιο είναι το μεγάλο μυστικό των εθνικισμών; Ότι είναι κενοί! Τι κάνουν οι εθνικιστές αφού πάρουν την εξουσία και κατορθώσουν να πραγματοποιήσουν αυτή την περίφημη ταυτότητα για την οποία μας ζαλίζουν τα αυτιά; Στην καλύτερη των περιπτώσεων φτιάχνουν βιβλιοθήκες και γράφουν βιβλία στη γλώσσα τους. Αλλά τα βιβλία αυτά δεν καταλήγουν πουθενά. Όλα τα προβλήματα εξακολουθούν να τίθενται. Και το πιο τρομακτικό είναι ότι σήμερα βρισκόμαστε πάλι στην κατάσταση που επικρατούσε αμέσως πριν από το 1914 όταν, όπως έλεγε ο Ζωρές, κάθε λαός παρουσιαζόταν ανεμίζοντας τη μικρή σημαία του. Και έτσι, για μία ακόμη φορά το να είσαι Αρμένιος σημαίνει ότι πρέπει να μισείς τους Αζέρους, για να είσαι Κούρδος πρέπει να μισείς ταυτόχρονα τους Τούρκους, τους Ιρανούς και τους Ιρακινούς. Όλοι πρέπει να αυτοκαθορίζονται σε σχέση με κάποιον εχθρό, σαν να αποτελούσε αυτό

«Ξέρετε ποιο είναι το μεγάλο μυστικό των εθνικισμών; Ότι είναι κενοί! Τι κάνουν οι εθνικιστές αφού πάρουν την εξουσία και κατορθώσουν να πραγματοποιήσουν αυτή την περίφημη ταυτότητα για την οποία μας ζαλίζουν τα αυτιά; Στην καλύτερη των περιπτώσεων φτιάχνουν βιβλιοθήκες και γράφουν βιβλία στη γλώσσα τους. Αλλά τα βιβλία αυτά δεν καταλήγουν πουθενά. Όλα τα προβλήματα εξακολουθούν να τίθενται».

ένα στοιχείο επιβεβαίωσης, ενώ τέτοιες επιβεβαιώσεις χάνουν, σιγά - σιγά, το λόγο ύπαρξής τους.

ΕΡ: Συμφωνείτε με την άποψη κατά την οποία το τείχος του Βερολίνου έπεσε, όμως τα εθνικιστικά μίσση δημιουργούν νέα σύνορα, νέα τείχη στην Ευρώπη;

ΑΠ: Ασφαλώς και υπάρχουν νέα σύνορα. Είναι προφανές ότι με τον κομμουνιστικό πάγο, τα εθνικιστικά πάθη είχαν μπλοκαριστεί. Αυτό δεν είναι, άλλωστε, και το χειρότερο από όσα έκαναν οι κομμουνιστές (γέλια). Το πιο τρομερό όμως είναι ότι οι δυτικές δημοκρατίες δεν βρήκαν ούτε τα οικονομικά, ούτε τα πολιτικά, ούτε τα κοινωνικά εργαλεία για να δώσουν στους πληθυσμούς αυτούς άλλες διεξόδους από τις εθνικιστικές. Κοιτάχτε, π.χ., τι γίνεται στην Ρουμανία. Οι Ούγγροι της Ρουμανίας υπήρξαν εν μέρει πρωτεργάτες στην πτώση του Τσαουσέσκου, αλλά τώρα στην Ρουμανία έχει αναβιώσει η παλιά έχθρα εναντίον τους...

Η μόνη λύση για την Ευρώπη

ΕΡ: Ενώ πλησιάζει η ώρα της πολυθρύλητης ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, βλέπουμε ότι στη μετακομμουνιστική Ευρώπη εκείνο που κυριαρχεί είναι το αίτημα της εθνικής ανεξαρτησίας και του κράτους - έθνους. Θεωρείτε ότι υπάρχει κάποια αντίφαση ανάμεσα σε αυτές τις δύο επιδιώξεις;

ΑΠ: Είναι αντιφατικό το να θέλει κανείς να διατηρήσει τη μικρή Ευρώπη, τη μικρή Ευ-

«Δεν βλέπω άλλη λύση εκτός από μία ευρωπαϊκή συνομοσπονδία. Με την συνομοσπονδία ξεπερνάμε το κράτος - έθνος, ενώ διατηρούνται τα περιθώρια για εθνικές αυτονομίες».

ρώπη των Δώδεκα. Έτσι, προφανώς, υπάρχει ο κίνδυνος να δημιουργηθεί μία μεγάλη περιοχή ειρήνης και ευημερίας, που την πόρτα της, όμως, θα χτυπά ένα πλήθος λαών κραδαινοντας τη σημαiouλα στο χέρι. Αυτό που συμβαίνει, για παράδειγμα, στην Γιουγκοσλαβία, είναι εξαιρετικά ανησυχητικό. Είναι ολοφάνερο ότι ο σερβικός εθνικισμός κατέστειλε με φρικτές μεθόδους τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου. Από την άλλη μεριά, όταν διαβάζω ορισμένα κείμενα Κροατών, με το γνωστό τους καθολικό και κροατικό ύφος, αντιδρώ εξίσου.

Αν, λοιπόν, υπάρχει μία ιδέα, μία από τις σπάνιες ιδέες, σχετικά καινούρια, είναι η ιδέα της συνομοσπονδίας. Η ιδέα αυτή θα επέτρεπε, ενδεχομένως, να κατασιγαστεί κάπως η εθνικιστική παραφροσύνη, η μανία των συνόρων.

Κάποτε, στο τέλος μιας διάλεξής μου για τον Σοφοκλή, είπα ότι τα σύνορα χρησιμεύουν για να χωρίζουν τους ανθρώπους αλλά, επίσης, ορισμένες φορές και για να τους ενώνουν. Η μικρότερη ελπίδα που μπορεί να έχει κανείς σήμερα είναι ότι τα σύνορα μπορούν να χρησιμεύσουν στο να τους ενώνουν. Προς το παρόν η διαίρεση είναι βάνανυση. Δεν λέω ότι η διαίρεση είναι άχρηστη. Είναι προφανές, π.χ., ότι στην περίπτωση του Ισραήλ και της Παλαιστίνης πρέπει να υπάρχουν σύνορα. Αλλιώς, θα συνεχίζεται αυτός ο θανάσιμος εναγκαλισμός. Όμως, άπαξ και χαραχθούν σύνορα, πρέπει να υπάρξουν και γέφυρες.

ΕΡ: Νέα σύνορα χαράχθηκαν ήδη στην πρώην Γιουγκοσλαβία, γέφυρες όμως...

ΑΠ: Βεβαίως στην πρώην Γιουγκοσλαβία καθένας οχυρώνεται πίσω από τα δικά του επιχειρήματα. Ξέρουμε τι λένε οι Σέρβοι για τους Κροάτες, οι Κροάτες για τους Σέρβους κ.λπ. Όμως το πραγματικό δράμα της Γιουγκοσλαβίας είναι η άνιση εξέλιξη των διάφορων τμημάτων της. Στην Σλοβενία, πράγματι, νομίζει κανείς ότι βρίσκεται κάπου στην Αυστρία. Στις ακτές της Κροα-

τίας μένει κάτι αυστρουγγρικό. Όμως η Σερβία, η Βοσνία - Ερζεγοβίνη, η Μακεδονία παραμένουν, από πολλές απόψεις, χώρες τριτοκοσμικές. Η Σερβία είναι μία χώρα τριτοκοσμική με έναν ισχυρό στρατό.

Ωστόσο, ακόμη και μία κακή Γιουγκοσλαβία μου φαίνεται καλύτερη από αυτές τις δημοκρατίες που κατασπαράσσονται αναμεταξύ τους και που καταλήγουν σε παραλογισμούς. Αν υπάρχει ένα μέλλον γι' αυτήν την περιοχή της Ευρώπης, πιστεύω ότι δεν μπορεί παρά να είναι συνομοσπονδιακό. Εξάλλου, όπως είπα και προηγουμένως, θεωρώ ότι η συνομοσπονδία αποτελεί την πιο ενδιαφέρουσα προοπτική και για την Ευρώπη στο σύνολό της. Δεν βλέπω, εν πάση περιπτώσει, άλλη λύση εκτός από μία ευρωπαϊκή συνομοσπονδία. Με τη συνομοσπονδία ξεπερνάμε το κράτος - έθνος, ενώ διατηρούνται τα περιθώρια για εθνικές αυτονομίες.

Μετά από συνειδητή επιλογή

ΕΡ: Έχετε πει, σε μία εκπομπή στο γαλλικό ραδιόφωνο και το έχετε, επίσης, γράψει στο δεύτερο τόμο του βιβλίου σας «Οι Εβραίοι, η μνήμη και το παρόν»⁵ ότι είστε Εβραίος από επιλογή. Θα θέλατε να αναφερθείτε σε αυτό;

ΑΠ: Υπάρχουν δύο τρόποι να είναι κανείς Εβραίος ή Γάλλος ή Έλληνας. Ο ένας τρόπος συνίσταται στο να είναι κανείς Εβραίος, Γάλλος ή Έλληνας όπως είναι ένα δέντρο ή μία μιμόζα· δηλαδή σκεπτόμενος ότι πρόκειται για ζητήματα δεδομένα από τη φύση. Ο άλλος τρόπος συνίσταται στο να είναι κανείς ό,τι είναι μετά από συνειδητή επιλογή.

Έχω γεννηθεί Γάλλος αλλά είμαι επίσης και, πάνω από όλα, Γάλλος από επιλογή, διότι στην Γαλλία δεν έχω απλώς γεννηθεί αλλά εδώ επέλεξα να ζήσω.

Αποφάσισα όμως να δηλώσω ότι είμαι, επίσης, Εβραίος. Δεν το έκανα αυτό κατά κανένα τρόπο από υποχρέωση· στο κάτω κάτω πρόκειται για μια παλιά ιστορία. Το έκανα, γιατί αυτό μου επιτρέπει να έχω μια κριτική ματιά και απέναντι στη δική μου χώρα όντας μέλος μιας μειονότητας αλλά και απέναντι σε εκείνους που μιλούν εξ ονόματος όλων των Εβραίων, κατά τη γνώμη μου συχνά με απαράδεκτο τρόπο, και από τους οποίους παίρνω τις αποστάσεις μου δηλώνοντας ότι είμαι Εβραίος από βούληση. Δίνω, έτσι, στον εαυτό μου το δικαίωμα να

5. Pierre Vidal-Naquet, *Les juifs, la mémoire et le présent, V II, La Découverte*, Παρίσι, 1991.

είμαι ταυτοχρόνως μέσα κι έξω —όπως έλεγε ο Ραϋμόν Αρόν ότι μόνο ένας Εβραίος μπορεί να είναι κοινωνιολόγος, γιατί είναι ταυτοχρόνως και μέσα και έξω από το πρόβλημα.

ΕΡ: «Όλη μου η ζωή σημαδεύτηκε από την υπόθεση Ντρέυφους, που μου τη διηγήθηκε ο πατέρας μου στο τέλος του 1941 ή τις αρχές του 1942 (...) Από την υπόθεση Ντρέυφους προετοιμάστηκα και για το χώρο της πολιτικής και για το χώρο της ηθικής και για το χώρο της ιστορίας». Είναι ένα απόσπασμα, επίσης, από το βιβλίο σας «Οι Εβραίοι, η μνήμη και το παρόν».

ΑΠ: Πράγματι, ο πατέρας μου μου διηγήθηκε την υπόθεση Ντρέυφους στη διάρκεια της κατοχής. Τι με διδάξεη υπόθεση Ντρέυφους; Με διδάξε ότι η κριτική μέθοδος και κριτική του ντοκουμέντου υπήρχε και μπορούσαμε να τη χρησιμοποιήσουμε ακριβώς και σε μία υπόθεση που εκκρεμούσε. Με διδάξε, επίσης, ότι μία υπόθεση που αφορούσε τη δικαιοσύνη μπορούσε να κερδηθεί (όμως τώρα δεν είμαι πια τόσο βέβαιος). Με διδάξε, επίσης, κάτι ακόμη: τον πολιτικό ρόλο του ιστορικού. Οι ιστορικοί διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην υπόθεση Ντρέυφους.

Ο πατέρας μου μου είχε διαβάσει, επίσης, ένα κείμενο του Σατωμπριάν που έξεχνώ. Σας αναφέρω μία φράση: «όταν μισα στη σιωπή της αθλιότητας δεν ακούγεται παρά ο ήχος της αλυσίδας και η φωτιά του καταδότη, τότε ο ιστορικός αναλαμβάνει τον ρόλο του τιμωρού εν ονόματι του λαού». Είναι μία άποψη κάπως υπερβολική και ελαφρώς παρανοϊκή, όμως βρισκόμαστε στη βάση της διαμόρφωσής μου. Σας την νέφερα ακριβώς γιατί καταλαβαίνω ότι έχετε να μάθετε τι με έχει καθορίσει.

ΕΡ: Τελειώνοντας, θα θέλατε να προσθέσετε κάτι;

ΑΠ: Να δεχτεί η Ελλάδα την ποικιλία (Σ.τ.Σ. στα ελληνικά).

ΕΡ: Δηλαδή: Τι εννοείτε;

ΑΠ: Να δεχτεί η Ελλάδα ότι και οι άλλοι υπάρχουν, ακόμη και μέσα σε αυτήν την ποικιλία.

Βιβλία του Πιέρ Βιντάλ-Νακί που έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά:

1. «Μύθος και Τραγωδία στην Αρχαία Ελλάδα» (μαζί με τον Ζαν-Πιέρ Βερνάν), εκδ. Κέδρος.
2. «Ο Μαύρος Κυνηγός», εκδ. Νέα Σύνορα.
3. «Κλεισμένος ο Αθηναίος» (μαζί με τον Πιέρ Λεβέκ), εκδ. Ευρύαλος.

Για την έννοια του εκσυγχρονισμού

Ο Νίκος Μουζέλης, καθηγητής της Κοινωνιολογίας στο London School of Economics, συμμετείχε ως ομιλητής στην εκδήλωση του Ομίλου Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας μας στις 13 Απριλίου, μαζί με τον καθηγητή κ. Δ. Τσάτσο και τον βουλευτή κ. Κ. Σημίτη, με θέμα «Θεωρία και Πολιτική του Εκσυγχρονισμού». Δημοσιεύουμε το κείμενο της ομιλίας με την πεποίθηση ότι αποτελεί σημαντική συμβολή στην κατανόηση της έννοιας του εκσυγχρονισμού, μιας έννοιας κεντρικής στις θεωρίες της ανάπτυξης και ταυτόχρονα πολυσήμαντης.

Ο Νίκος Μουζέλης καταβάλλει επίπονη θεωρητική προσπάθεια στο χώρο της πολιτικής οικονομίας και της κοινωνιολογίας προσπαθώντας να άρει τα αδιέξοδα της μαρξιστικής προσέγγισης αλλά και να επισημάνει τα στοιχεία εκείνα που μπορεί, ακόμα και σήμερα, μετά την κατάρρευση τόνων πραγμάτων, να είναι χρήσιμα στη μελέτη της συγκρότησης, αναπαραγωγής και αλλαγής των κοινωνιών.

Τους θεωρητικούς αυτούς προβληματισμούς που αποτελούν αναγκαίο ανάγνωσμα για κάθε σύγχρονο διανοητή αναπτύσσει στο νέο του βιβλίο: «Μεταμαρξιστικές Προοπτικές: Για μια νέα πολιτική οικονομία και κοινωνιολογία» που θα εκδοθεί σύντομα από το «Θεμέλιο».

B.K.

Ο εκσυγχρονισμός, όπως όλες οι κεντρικές έννοιες στις κοινωνικές επιστήμες, είναι όρος πολυσήμαντος. Δηλαδή έχει διαφορετικό νόημα ανάλογα με τα θεωρητικά πλαίσια στα οποία λειτουργεί.

Γι' αυτό το λόγο θα προσπαθήσω να εξετάσω τον εκσυγχρονισμό κάνοντας μια σειρά από συγκρίσεις που θα βοηθήσουν να συνδέσουν τη γενική έννοια του σύγχρονου με θεωρίες που ασχολούνται με το πώς διάφορες κοινωνίες έγιναν σύγχρονες ή προσπαθούν να γίνουν σύγχρονες. Με άλλα λόγια θα προσπαθήσω να συνδέσω την έννοια του σύγχρονου με θεωρίες που εξετάζουν την κοινωνικο-οικονομική και πολιτική εξέλιξη και των αναπτυγμένων χωρών της Δύσης και των λεγόμενων υποανάπτυκτων ή αναπτυσσόμενων κοινωνιών του Τρίτου Κόσμου.

Οι συγκρίσεις που θα κάνω θα είναι τέσσερις:

1. Θα συγκρίνω το σύγχρονο με το πρωτόγονο, δείχνοντας τις διασυνδέσεις της διάκρισης αυτής με τις νεο-εξελικτικές θεωρίες του εκσυγχρονισμού (*Modernisation Theories*).
2. Θα συγκρίνω το σύγχρονο με το παραδοσιακό, δείχνοντας πώς αυτή η διάκριση εντάσσεται σε μια προβληματική γύρω από την ιδιαιτερότητα των βιομηχανικών ή και μεταβιομηχανικών κοινωνιών σε σχέση με τις προ-βιομηχανικές, παραδοσιακές κοινωνίες.
3. Θα συγκρίνω τον πρώιμο με τον ύστερο εκσυγχρονισμό,

δείχνοντας τις σχέσεις της διάκρισης αυτής με τις νεο-μαρξιστικές θεωρίες της εξάρτησης.

4. Θα κάνω μια διάκριση μεταξύ αποτυχημένου και επιτυχημένου ύστερου εκσυγχρονισμού, συνδέοντας αυτή την τελευταία διάκριση με θεωρήσεις που προσπαθούν να ξεπεράσουν τις αντινομίες και υπεργενικεύσεις και των νεο-εξελικτικών και των νεο-μαρξιστικών θεωριών της ανάπτυξης.

Θα τελειώσω λέγοντας δύο λόγια για την ελληνική περίπτωση καθώς και για το πρόβλημα του λεγόμενου ευρωκεντρικού χαρακτήρα της έννοιας του εκσυγχρονισμού.

Το Σύγχρονο / Πρωτόγονο και οι νεοεξελικτικές θεωρίες του εκσυγχρονισμού

Τη σύγκριση ή μάλλον την αντίθεση μοντέρνο / πρωτόγονο την βλέπει κανείς συχνά στις διάφορες κοινωνιολογικές εξελικτικές θεωρίες του 19ου αιώνα. Η βάση σε αυτές τις θεωρίες είναι η έννοια της δομικής και λειτουργικής διαφοροποίησης, όπως οι κοινωνίες εξελίσσονται και γίνονται πιο πολύπλοκες. Κατ' αυτή τη θεωρία, οι πρωτόγονες κοινωνίες έχουν πολύ χαμηλό βαθμό κοινωνικής διαφοροποίησης, με την έννοια ότι όλες οι λειτουργίες (οικονομικές, πολιτικές, θρησκευτικές), που είναι αναγκαίες για τη βιολογική και κοινωνική αναπαραγωγή τους, πραγματοποιούνται στα πλαίσια ενός μη διαφοροποιημένου, ολικά περιεκτικού συστή-

ματος συγγένειας. Όπως αυτά τα μη διαφοροποιημένα κοινωνικά συστήματα εξελίσσονται και γίνονται πιο πολύπλοκα, βλέπουμε μια διαδικασία δομικής και λειτουργικής διαφοροποίησης: δηλ. κοινωνικές λειτουργίες αποσπώνται από το οικογενειακό θεσμικό πλαίσιο και ενσωματώνονται σε πιο ειδικευμένους θεσμούς όπως το κράτος, την επιχείρηση, την εκκλησία, το σχολείο κ.τ.λ.

Για να δώσω ένα πιο συγκεκριμένο παράδειγμα κοινωνικής διαφοροποίησης, στην προβιομηχανική Ευρώπη ένας διαδιδόμενος τρόπος παραγωγής βιοτεχνικών προϊόντων ήταν η κατ' οίκον παραγωγή (*domestic* ή *putting-out system*). Σε αυτό το σχετικά μη διαφοροποιημένο σύστημα υπήρχε ταύτιση της οικονομικής και της οικογενειακής μονάδας, αφού ο άμεσος παραγωγός εργαζόταν κατ' οίκον και ήταν, στις περισσότερες περιπτώσεις, αρχηγός της οικογένειας, οικονομικός διευθυντής και κύριος των μέσων παραγωγής. Όπως είναι γνωστό, με τη βιομηχανική επανάσταση και την εξάπλωση του σύγχρονου εργοστασίου, έχουμε μια σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ οικογενειακών και οικονομικών ρόλων. Ένα πέρασμα, δηλ. από τον ολικά περιεκτικό ρόλο πατέρα - παραγωγού - ιδιοκτήτη των μέσων παραγωγής, στους γεωγραφικά και δομικά διαφοροποιημένους ρόλους του πατέρα και προλετάριου.

Οι θεωρητικοί του εκσυγχρονισμού, επηρεασμένοι από τις κλασικές εξελικτικές θεωρίες καθώς και από τον φονξιοναλισμό του *Talcott Parsons*, προσπάθησαν να αναλύσουν την ανάπτυξη του τρίτου κόσμου υπό το πρίσμα της κοινωνικής διαφοροποίησης. Έτσι οι λεγόμενες *modernisation theories*, που ήταν της μόδας στις δεκαετίες του '50 και του '60, υποστήριζαν πως οι χώρες του τρίτου κόσμου, από τη στιγμή που θα ενσωματωθούν στην παγκόσμια αγορά, θα ακολουθήσουν λίγο - πολύ την πορεία των ήδη βιομηχανοποιημένων δυτικών κοινωνιών.

Δηλαδή —αργά ή γρήγορα— η εξάπλωση του δυτικού κεφαλαίου, τεχνολογίας και κουλτούρας θα γεφυρώσουν το χάσμα ανάμεσα στις αγροτικές και τις βιομηχανικές κοινωνίες και οι «υπό ανάπτυξη» χώρες θα ανέβουν την εξελικτική κλίμακα και θα περάσουν από τα ίδια στάδια που πέρασε η Ευρώπη του 18ου και του 19ου αιώνα.

Και, αν οι οικονομολόγοι του εκσυγχρονισμού —όπως ο *Rostow*— προσπαθούσαν να μετρήσουν την εξελικτική πρόοδο κάθε χώρας με τεχνολογικούς δείκτες, όπως το κατά κεφαλή εισόδημα ή την κατανάλωση ενέργειας, κοινωνιολόγοι —όπως ο *Eisenstadt* ή ο *Smelser*— προσπάθησαν να τοποθετήσουν μια συγκεκριμένη χώρα στην εξελικτική κλίμακα, μετρώντας το βαθμό διαφοροποίησης των θεσμών του κοινωνικού συστήματος, το βαθμό δυτικοποίησης του πολιτισμικού συστήματος και το βαθμό ατομικοποίησης του συστήματος της προσωπικότητας.

Σύγχρονο / Παραδοσιακό και Κράτος - Έθνος

Η ιδέα όμως του σύγχρονου και του εκσυγχρονισμού χρησιμοποιήθηκε από ιστορικούς και κοινωνικούς επιστήμονες —όπως τον *Hobsbawm* και τον *B. Moore*— που διαφωνούν με τις εξελικτικές θεωρίες του *Parsons* και προσπαθούν με τον όρο «σύγχρονο» να εντοπίσουν εκείνα τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τις παραδοσιακές κοινωνίες από τις κοινωνίες που αναπτύχθηκαν στη Δύση μετά την Αγγλική Βιομηχανική και τη Γαλλική Επανάσταση.

Κατ' αυτούς, ο εκσυγχρονισμός συνεπάγεται τη σταδιακή εξα-

φάνιση της τοπικής παραδοσιακής κοινότητας, το μετασχηματισμό των «υπηκόων» σε πολίτες και γενικά την κινητοποίηση και ένταξη της πλειοψηφίας ενός πληθυσμού σε μια ευρύτερη οικονομική, πολιτική και πολιτιστική αρένα που συνήθως ονομάζουμε Κράτος - Έθνος.

Το Κράτος - Έθνος διαφέρει ριζικά από όλα τα προβιομηχανικά, παραδοσιακά κράτη στο ότι τα τελευταία, όσο αυταρχικά και αν ήταν, δεν κατόρθωσαν ποτέ να συγκεντρώσουν πόρους σε βαθμό που να διεισδύσουν αποτελεσματικά και σε βάθος στην «περιφέρεια» μιας κοινωνίας. Έτσι π.χ. είτε κοιτάξουμε τις απολυταρχικές μοναρχίες της Ευρώπης του *Ancien Regime* ή τον κρατικό μηχανισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας, η κεντρική διοίκηση σε όλες αυτές τις επικράτειες ήταν μικροσκοπική και υποτυπώδης σε σχέση με τη σύγχρονη διοικητική μηχανή του κράτους. Μόνο το σύγχρονο κράτος - έθνος κατόρθωσε να διεισδύσει την περιφέρεια και να κινητοποιήσει αυτούς που είναι κάτω από την κυριαρχία του, σε βαθμό που οι τελευταίοι να ταυτίζονται λιγότερο με την τοπική κοινότητα και περισσότερο με το εθνικό κέντρο.

Βέβαια, αυτή η πρωτοφανής κινητοποίηση στο πολιτικό επίπεδο προϋποθέτει παρόμοιες αλλαγές στο οικονομικό και στο πολιτιστικό. Έτσι η Αγγλική Βιομηχανική Επανάσταση επιφέροντας τη μαζική είσοδο του κεφαλαίου από το εμπόριο στην παραγωγή (πράγμα που εσήμαινε την κυριαρχία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής) επέφερε μια παρόμοια κινητοποίηση του πληθυσμού καταστρέφοντας τον οικονομικό τοπικισμό και δημιουργώντας ένα ενιαίο οικονομικό χώρο παραγωγής και διανομής σε εθνικό επίπεδο. Και βλέπουμε μια παρόμοια κινητοποίηση στον πολιτιστικό χώρο με τη δημιουργία εθνικών συστημάτων παιδείας, που υπέσκαφαν τον πολιτιστικό τοπικισμό και βοήθησαν στη συγκρότηση υποκειμένων προικισμένων με μια «σύγχρονη» εθνική παρά μια παραδοσιακή, τοπικιστική κουλτούρα και νοοτροπία.

Τέλος, κατά πολύ γενικό και απλουστευτικό τρόπο μπορούμε να πούμε πως στη Δύση αυτή η τεράστια κινητοποίηση και ένταξη του πληθυσμού στο κράτος - έθνος έγινε κατά τέτοιο τρόπο ώστε πολιτικά, κοινωνικο-οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα (που στην προβιομηχανική περίοδο ήταν περιορισμένα στο επίπεδο μερικών ελίτ) επεκτάθηκαν κατά θεαματικό τρόπο στα κατώτερα στρώματα. Αυτή η επέκταση δικαιωμάτων είτε έγινε εκ των «άνω», κυρίως μέσω του ανταγωνισμού διαφόρων ελίτ που προσπαθούσαν να κερδίσουν την υποστήριξη των μαζών στις διαμάχες τους σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, είτε εκ των «κάτω», μέσω της πολιτικής και οικονομικής οργάνωσης των εργατικών τάξεων των πόλης και της υπαίθρου. Βέβαια, η επέκταση των δικαιωμάτων ήταν σταδιακή και άνιση. Στις περισσότερες χώρες, η μάχη για την κατάκτηση δικαιωμάτων από τις κατώτερες τάξεις άρχισε από το πολιτικό επίπεδο, με αγώνες π.χ. για την κατάκτηση δικαιώματος της ψήφου και της συγκρότησης εργατικών σωμάτων. Μετά πέρασε στο κοινωνικό επίπεδο με στόχο τη συγκρότηση του κράτους πρόνοιας, και —τέλος— η μάχη πέρασε σε επίπεδο πιο σφαιρικό με αγώνες και κινήματα που στοχεύουν:

α) στην καλυτέρευση της ποιότητας ζωής (π.χ. το οικολογικό κίνημα).

β) στο βαθύ εκδημοκρατισμό, όχι μόνο του πολιτεύματος αλλά και της οικονομίας και κοινωνίας (π.χ. κινήματα για την ισότητα των φύλων, για την κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων,

τη συμμετοχή των εργαζομένων στις αποφάσεις και στα κέρδη των επιχειρήσεων κ.λπ.)· και

γ) στην καταπολέμηση ενός τύπου αλλοτρίωσης του σύγχρονου ανθρώπου που σχετίζεται με την τεχνοκρατική κουλτούρα, τον επιστημονισμό και τον άκρατο καταναλωτισμό.

Πρώιμος και ύστερος εκσυγχρονισμός

Αυτό το τελευταίο σημείο μας οδηγεί στην τρίτη σύγκριση: την σύγκριση μεταξύ πρώιμου και ύστερου εκσυγχρονισμού.

Σε χώρες που μπήκαν στο δρόμο για την ανάπτυξη σχεδόν έναν αιώνα αργότερα από τη Δυτική Ευρώπη (και εδώ μπορούμε να συμπεριλάβουμε την Ελλάδα και άλλες ημιπεριφερειακές κοινωνίες στην Ευρώπη, στη Λατινική Αμερική και την Ασία), για διάφορους λόγους, που δεν έχω τον καιρό να αναπτύξω, η δημιουργία του κράτους - έθνους πήρε διαφορετική μορφή. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το «σύγχρονο» δεν κατόρθωσε να περιθωριοποιήσει αποτελεσματικά το «παραδοσιακό». Απλώς κατόρθωσε να συνυπάρχει με αυτό σε μια ασταθή ισορροπία.

Έτσι, στο πολιτικό επίπεδο, το κράτος διείσδυσε μεν στην περιφέρεια, αλλά δεν κατόρθωσε να εξαλείψει ή να περιθωριοποιήσει τα στοιχεία της πατρωνίας και ρουσφετολογίας, που ήταν κυρίαρχα στις παραδοσιακές μορφές κυριαρχίας. Με άλλα λόγια, η εξάπλωση πολιτικών δικαιωμάτων στα λαϊκά στρώματα ήταν πολύ πιο περιορισμένη και, επομένως, η ένταξη του πληθυσμού στο κέντρο έγινε κατά πολύ πιο κάθετο και αυταρχικό τρόπο. Και αυτό ισχύει όχι μόνο για χώρες που δεν εφήρμοσαν δημοκρατικούς θεσμούς, αλλά και για χώρες όπως η Ελλάδα, όπου ο Δυτικός Κοινοβουλευτισμός απόκτησε σχετικά ισχυρές ρίζες.

Παρόμοιες διαδικασίες βλέπουμε στο οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο.

Στο οικονομικό επίπεδο, η εξάπλωση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής δημιούργησε μεν ένα ενιαίο εθνικό οικονομικό χώρο, αλλά δεν κατόρθωσε να καταστρέψει ή να ορθολογικοποιήσει τους μη καπιταλιστικούς τρόπους παραγωγής, ιδίως τον τεραστιό χώρο της μικροβιοτεχνίας. (Αυτό που οι μαρξιστές οικονομολόγοι αποκαλούν απλή εμπορευματική παραγωγή). Αυτός ο χώρος, αντίθετα με τη Δύση, ούτε περιορίζεται ριζικά ούτε και ορθολογικοποιείται. Και αυτό βέβαια σημαίνει τη δραματική ένταση κοινωνικών ανισοτήτων και την αποτυχία δημιουργίας κράτους πρόνοιας, δηλ. την αποτυχία εξάπλωσης κοινωνικών δικαιωμάτων στα κατώτερα στρώματα.

Τέλος, στο πολιτιστικό επίπεδο, βλέπουμε πάλι, μέσω του εθνικού συστήματος παιδείας και των μαζικών μέσων επικοινωνίας, τη δημιουργία ενός ενιαίου πολιτιστικού χώρου —αλλά αυτός ο ενιαίος χώρος χαρακτηρίζεται από ένα μείγμα παραδοσιακών και σύγχρονων νοοτροπιών που αποπροσανατολίζουν το υποκείμενο και το κάνουν να αισθάνεται ότι έχασε την παραδοσιακή χωρίς να αποκτήσει μια συγκροτημένη σύγχρονη ταυτότητα. Για παράδειγμα το πέρασμα από την παραδοσιακή ηθική της ντροπής (όπου ο κοινωνικός έλεγχος δεν είναι εσωτερικευμένος) στη σύγχρονη ηθική της συνείδησης (όπου έχουμε εσωτερικευση των κοινωνικών ελέγχων) γίνεται κατά τέτοιο τρόπο που τελικά τα άτομα οδηγούνται σε μια κατάσταση ανομίας ή αμοραλισμού, όπου δεν λειτουργούν αποτελεσματικά ούτε οι εξωτερικοί αλλά ούτε και οι εσωτερικοί έλεγχοι.

Υπό το πρίσμα των ποιοτικών διαφορών μεταξύ πρώιμου και ύστερου εκσυγχρονισμού, οι νεομαρξιστικές θεωρίες της εξάρτησης μπορούν να θεωρηθούν ως προσπάθειες ανάλυσης και εξήγησης αυτής της αδυναμίας του ύστερου καπιταλισμού να επιβάλλει πλήρως τη λογική του «σύγχρονου», με τον ίδιο κυρίαρχο τρόπο που την επέβαλε ο πρώιμος δυτικοευρωπαϊκός καπιταλισμός. Πιο συγκεκριμένα, οι θεωρίες αυτές, αντίθετα με τις λεγόμενες *modernisation theories*, είναι ριζικά αντι-εξελικτικές και απαισιόδοξες. Κατ' αυτές, η οικονομική ανάπτυξη ή υπανάπτυξη των χωρών του τρίτου κόσμου είναι ποιοτικά διαφορετική από την ανάπτυξη των δυτικών χωρών. Και η βασική διαφορά έγκειται, ή στην αποτυχία εκβιομηχάνισης, ή σε μια εκβιομηχάνιση που δεν κατορθώνει να λύσει το πρόβλημα της μαζικής ανεργίας, της φτώχειας και της οικονομικής εξάρτησης από τα μητροπολιτικά κέντρα. Τέλος, όπως είναι γνωστό, οι θεωρίες αυτές προσπαθούν να εξηγήσουν τις ποιοτικές διαφορές μεταξύ πρώιμου και ύστερου καπιταλισμού εστιάζοντας την προσοχή τους στις σχέσεις εκμετάλλευσης και στο διεθνές και στο εθνικό επίπεδο.

Ύστερος εκσυγχρονισμός: επιτυχίες και αποτυχίες

Αν κοιτάξουμε, τέλος, πιο πρόσφατες θεωρίες που προσπαθούν να ξεπεράσουν τις σχηματοποιήσεις και τις υπεργενικεύσεις και των νεοεξελικτικών και των νεομαρξιστικών θεωριών της ανάπτυξης, αυτές δίνουν έμφαση στο ότι πρέπει να πάψουμε να βλέπουμε τον τρίτο κόσμο σαν ένα ενιαίο και αδιαφοροποίητο χώρο που μπορεί να αναλυθεί με μια καθολική θεωρία.

Το πρόβλημα, κατά τους θεωρητικούς αυτών των σχολών, είναι να ξεφύγουμε από τις υπεργενικεύσεις τύπου *Gunder Frank* ή *Eisenstadt*, για να κατασκευάσουμε θεωρητικά σχήματα που, χωρίς να είναι μονογραφίες περιγραφικού τύπου, λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους το ιστορικό και πολιτιστικό πλαίσιο των χωρών των ύστερου εκσυγχρονισμού. Αν δει κανείς τα πράγματα από αυτή την πιο περιορισμένη σκοπιά, γίνεται προφανές ότι μεταξύ των χωρών του ύστερου εκσυγχρονισμού υπάρχουν τεράστιες διαφοροποιήσεις, που πρέπει να εντοπισθούν και να μελετηθούν κατά συστηματικό τρόπο.

Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ των χωρών που άρχισαν τον εκσυγχρονισμό τους σχετικά αργά, έχουμε αρκετές περιπτώσεις όπου οι ανισορροπίες και οι ανισότητες που ανέφερα πιο πάνω σαν χαρακτηριστικά της ύστερης ανάπτυξης αποφεύχθηκαν σε ένα σημαντικό βαθμό. Πράγματι, αν ρίξει κανείς μια ματιά σε χώρες που ξεκίνησαν σχετικά αργά και που πέτυχαν λίγο πολύ να ενσωματωθούν σε αυτό που ονομάζουμε ανεπτυγμένο ή «πρώτο» κόσμο (π.χ. τις σκανδιναβικές χώρες, την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία και, σε λιγότερο βαθμό, τη Νότιο Κορέα και την Ταϊβάν), βλέπουμε:

α. μια επιτυχημένη προσπάθεια εκσυγχρονισμού της γεωργίας που εμπεριέχει μια ισότητα στα αγροτικά εισοδήματα. Αυτή η ισότητα, σε συνδυασμό με την αύξηση της παραγωγικότητας, οδηγεί στην πρώιμη δημιουργία μιας σοβαρής εσωτερικής αγοράς για βιομηχανικά προϊόντα·

β. τη δημιουργία ενός βιομηχανικού τομέα που έχει γερές διασυνδέσεις με το πρωτογενή τομέα και που σε κάποια φάση κατορθώνει να παράγει ένα μικρό αριθμό εξειδικευμένων προϊόντων που είναι ανταγωνιστικά σε διεθνή κλίμακα·

γ. ένα παρεμβατικό, αλλά και εξαιρετικά αποτελεσματικό, κράτος που παίζει επιτελικό ρόλο στον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και του γεωργικού και του βιομηχανικού τομέα.

Από την άλλη μεριά, στις περιπτώσεις «αποτυχημένης» ανάπτυξης, το κράτος, είτε δεν κατορθώνει να εφαρμόσει αγροτικές μεταρρυθμίσεις και να επιφέρει μια σχετική κοινωνική ισότητα στον αγροτικό τομέα (όπως στην περίπτωση των περισσότερων λατινοαμερικανικών χωρών), είτε πετυχαίνει μεν να καταργήσει τη μεγάλη γαιοκτησία, χωρίς όμως να παράσχει στους μικροπαράγωγους το είδος της τεχνικής και εκπαιδευτικής βοήθειας που ο εκσυγχρονισμός της γεωργίας απαιτεί (αυτή είναι βέβαια η περίπτωση των Βαλκανίων στο Μεσοπόλεμο). Και στις δύο περιπτώσεις το αποτέλεσμα είναι η βραδεία ανάπτυξη μιας εσωτερικής αγοράς για βιομηχανικά προϊόντα και η εν γένει καχεκτική διασύνδεση γεωργίας και βιομηχανίας.

Αυτό που πρέπει να τονισθεί είναι ότι η αποτυχία του οικονομικού εκσυγχρονισμού έχει αρνητικές επιπτώσεις στη δομή του κράτους. Γιατί οι αρνητικές ή καχεκτικές διασυνδέσεις μεταξύ γεωργίας και βιομηχανίας σημαίνουν, μεταξύ των άλλων, την αδυναμία του βιομηχανικού τομέα να απορροφήσει το εργατικό δυναμικό που πλεονάζει στη γεωργία. Το αποτέλεσμα είναι η υπερδιόγκωση της διοικητικής μηχανής και η ένταση των ρουσφετολογικών / πελατειακών χαρακτηριστικών του κράτους. Με άλλα λόγια, δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος: όσο περισσότερο το κράτος αποτυγχάνει να εκσυγχρονίσει τη γεωργία και να τη διασυνδέσει θετικά με τη βιομηχανία, τόσο περισσότερο αποκτά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά που καθιστούν ακόμα πιο δύσκολο τον εκσυγχρονισμό και της οικονομίας και αυτού του ίδιου του κράτους.

Πριν από μερικές δεκαετίες, ο *Gerschenkron*, ερευνώντας τους τρόπους εκβιομηχάνισης στον ευρωπαϊκό χώρο, ανέπτυξε την υπόθεση ότι όσο πιο αργά ξεκινάει μια χώρα το δρόμο για την ανάπτυξη, τόσο πιο πολύ είναι αναγκασμένη να κινητοποιήσει τους πόρους της εκ των «άνω» —δηλαδή με το κράτος ή και με άλλους δημόσια ελεγχόμενους οργανισμούς να παίζουν τον πρωταρχικό ρόλο. Νομίζω πως αυτή η θεωρία ισχύει και σήμερα για όλες τις χώρες που άρχισαν κάπως αργοπορημένα την ανάπτυξή τους. Το μόνο που πρέπει κανείς να προσθέσει στην υπόθεση του *Gerschenkron*, είναι πως μερικά κράτη είναι πιο ικανά από άλλα στο να εφαρμόσουν με αποτελεσματικό τρόπο μια στρατηγική «καθυστερημένης» ανάπτυξης· και πως, σε τελευταία ανάλυση, η δομή και ο τρόπος ελέγχου της κρατικής μηχανής είναι οι κύριοι παράγοντες, που εξηγούν γιατί οι χώρες που ξεκίνησαν εξίσου αργά και με συγκρίσιμους πόρους τη διαδικασία της εκβιομηχάνισης έχουν άνισες αναπτυξιακές επιδόσεις.

Η περίπτωση της Ελλάδας

Αν κοιτάξουμε από αυτή τη σκοπιά τη δική μας περίπτωση, μπορούμε να πούμε πως η Ελλάδα απέτυχε να χρησιμοποιήσει τους πόρους από το εξαγωγικό εμπόριο του 19ου αιώνα για να εκσυγχρονίσει τη γεωργία και να δημιουργήσει ένα διεθνώς ανταγωνιστικό βιομηχανικό τομέα οργανικό συνδεδεμένο με την υπόλοιπη οικονομία. Ο κύριος λόγος αυτής της αποτυχίας δεν βρίσκεται τόσο στον «χομπρεδόρικο» χαρακτήρα της αστικής τάξης, τη δυσλειτουργία των αγορών, την έλλειψη πλουροπαραγωγικών πηγών, κ.λπ. Βρίσκεται μάλλον στη δομή και λειτουργία του

κράτους. Δεδομένης της αργοπορημένης εκβιομηχάνισης της χώρας, η μόνη δυνατότητα σχετικά αυτόνομης ενσωμάτωσής της στην παγκόσμια οικονομία ήταν εκ των άνω, μέσω ενεργούς κρατικής επέμβασης. Μιας επέμβασης που θα αποσκοπούσε όχι στην υπονόμευση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, αλλά στην ανάπτυξη της κατά τρόπο που θα οδηγούσε στον εκσυγχρονισμό και την ισορροπη ανάπτυξη της οικονομίας.

Αυτού του είδους την κατευθυντήρια γραμμή το ελληνικό κράτος ήταν και εξακολουθεί να είναι ανίκανο να υιοθετήσει. Η διαιώνιση των αυταρχικών / δεσποτικών χαρακτηριστικών του, ο έλεγχός του από πελατειακά / λαϊκιστικά κόμματα και οι κολοσσιαίες διαστάσεις του το κάνουν να μοιάζει με ένα καθυστερημένης νοητικότητας γίγαντα, με ένα άμορφο τέρας που είναι ανίκανο να αντιδράσει ευέλικτα και αποτελεσματικά σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Πράγματι, κάθε φορά που υπήρξε ανάγκη αντιμετώπισης μιας κρίσης ή πρόκλησης —όπως η ανάγκη εκσυγχρονισμού της γεωργίας στις αρχές του 20ού αιώνα, η ανάγκη αποτελεσματικής εκβιομηχάνισης στο Μεσοπόλεμο, ή η ανάγκη αυτόνομης ένταξης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα σήμερα— το κράτος λειτούργησε και λειτουργεί κατά τρόπο που εντείνει αντί να μειώνει την περιθωριοποίηση της χώρας. Με αυτά τα δεδομένα, το πρόβλημα της Ελλάδας δεν είναι τόσο η ενίσχυση των μηχανισμών της αγοράς όσο ο εκσυγχρονισμός της κρατικής μηχανής. Γιατί, εάν η Ελλάδα πετύχει να αποφύγει τη μόνιμη περιθωριοποίησή της μέσα στην Κοινότητα, αυτό θα γίνει μόνο με τη βοήθεια ενός ευέλικτου και αποτελεσματικού κρατικού παρεμβατισμού, ενός παρεμβατισμού

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟΝ ΜΑΪΟ

Κοινωνία και Φύση

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

- Ελληνικό περιοδικό θεωρητικού προβληματισμού πάνω σε θέματα πολιτικής και κοινωνικής οικολογίας με διεθνή κυκλοφορία. Εκδίδεται και στα Αγγλικά και κυκλοφορεί συγχρόνως, εκτός από την Ελλάδα, στις ΗΠΑ, Καναδά, Αγγλία.
- Τακτική συνεργασία με ανάλογα περιοδικά του εξωτερικού.
- Συνεργάζονται: Janet Biehl, Murray Bookchin, Dan Chodorkoff, John Clark, Paul Ekins, Andre Gunder Frank, Κορνήλιος Καστοριάδης, Penny Kemp, James Robertson, Δημήτρης Ρουσσόπουλος, Τάκης Φωτόπουλος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΕΥΧΟΥΣ

Γενικό θέμα: Η ΠΟΛΙΣ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΗΜΕΡΑ με άρθρα των Τάκη Φωτόπουλου για τη σχέση άμεσης και οικονομικής δημοκρατίας, Murray Bookchin για την ελευθεριακή τοπική αυτοδιεύθυνση και τη σχέση γης και πόλεων, Janet Biehl για τις γυναίκες και τη δημοκρατική παράδοση, J. Friedman για το δικαίωμα στην πόλη, J. Clark για την κοινωνική οικολογία, D. Chodorkoff για την ανάπτυξη της κοινότητας, James O'Connor για τη σχέση σοσιαλισμού και οικολογίας, A. Biro για τον τοπικό χώρο και James Robertson για την αναβίωση της τοπικής οικονομίας.

“Η έκδοση του *Κοινωνία και Φύση*, είναι ένα γεγονός που πρέπει να χαιρετιστεί με τον μεγαλύτερο ενθουσιασμό· θα συνιστούσα να διαβαστεί με προσοχή και με σφύριξη αντίληψη του πελώριου ρόλου που μπορεί να παίξει στην αποσφάγιση των οπών των σημερινών οικολογικών προβλημάτων σε ό,τι αφορά την πρόταση κοινωνικών λύσεων σε αυτά. Δεν μπορώ να εκφράσω πιο έντονα την πίστη μου ότι το περιοδικό θα έχει ανυπολόγιστη αξία ως φόρουμ των ιδεών για τη σχέση κοινωνικών και οικολογικών προβλημάτων και ότι θα ικανοποιήσει μια ζωτική ανάγκη πολύ μεγάλης σπουδαιότητας”.

Murray Bookchin, μέλος του Διευθυντή του Ινστιτούτου Κοινωνικής Οικολογίας, Βερμόντ (ΗΠΑ).

Κοινωνία και Φύση

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ, ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 31 Τ.Τ. 10 562 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ. & FAX 3224873

που θα ενισχύει την ιδιωτική πρωτοβουλία και τους μηχανισμούς της αγοράς. Με άλλα λόγια, εάν η Ελλάδα θέλει να παίξει ένα σχετικά αυτόνομο ρόλο μέσα στην Κοινότητα θα πρέπει:

α. να προβεί σε μια δραστική ορθολογικοποίηση της δημόσιας διοίκησης· και

β. να αλλάξει ριζικά τις σχέσεις κυριαρχίας, δηλαδή τον τρόπο ελέγχου της κρατικής μηχανής, έτσι ώστε να σταματήσει να θυσιάζεται ο εκσυγχρονισμός της οικονομίας και της κοινωνίας στο βωμό του κρατισμού και της κομματαρχίας.

Ανακεφαλαιώνοντας· προσπάθησα να εξετάσω τις έννοιες του σύγχρονου και του εκσυγχρονισμού, όπως αυτές λειτουργούν μέσα σε 4 διαφορετικά θεωρητικά πλαίσια.

Πρώτο, στο πλαίσιο εξελικτικών και νεοεξελικτικών θεωριών που βλέπουν τον εκσυγχρονισμό σαν ένα σχεδόν γραμμικό πέρασμα από λιγότερο σε περισσότερο διαφοροποιημένες κοινωνίες.

Δεύτερο, στο πλαίσιο πιο ιστορικά προσανατολισμένων θεωριών που προσπαθούν να εντοπίσουν τις ποιοτικές διαφορές μεταξύ προβιομηχανικών και βιομηχανικών κοινωνιών, τονίζοντας τις κοσμογονικές αλλαγές που το κράτος - έθνος και ο βιομηχανικός καπιταλισμός επέφεραν στο σύγχρονο κόσμο.

Τρίτο, προσπάθησα να εξετάσω την έννοια του σύγχρονου στο πλαίσιο νεο-μαρξιστικών θεωριών της εξάρτησης, που, κατά αντιεξελικτικό τρόπο, τονίζουν ότι οι κοινωνίες που μπήκαν στο δρόμο για την ανάπτυξη είναι ποιοτικά διαφορετικές από τις καπιταλιστικές χώρες του πρώτου κόσμου —με την έννοια πως η αγορά, το κράτος και η κουλτούρα λειτουργούν κατά τέτοιο τρόπο που τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα του πολίτη δεν εξαπλώθηκαν τόσο πλατιά στις λαϊκές τάξεις.

Τέταρτο, και τελευταίο, εξέτασα την έννοια του εκσυγχρονισμού στα πλαίσια πιο πρόσφατων θεωρήσεων, που προσπαθούν να απαλλάξουν από τις σχηματοποιήσεις και τις υπεργενικεύσεις και των εξελικτικών και των αντιεξελικτικών θεωριών ανάπτυξης, τονίζοντας τη μεγάλη ποικιλία των αναπτυξιακών τροχιών στο λεγόμενο τρίτο κόσμο, καθώς επίσης και τον πρωταρχικό ρόλο που το κράτος παίζει στην επιτυχία καθώς και στην αποτυχία ενός ύστερου εκσυγχρονισμού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εκσυγχρονισμός και Ευρωκεντρισμός

Τελειώνοντας, θα ήθελα να αναφερθώ σε ένα πρόβλημα που συνδέεται άμεσα με το πρόβλημα του εκσυγχρονισμού. Αυτό συνίσταται στην κριτική πως οι νεοεξελικτικές, νεομαρξιστικές αλλά και οι πιο πρόσφατες θεωρίες της ανάπτυξης χαρακτηρίζονται από έναν έντονο ευρωκεντρισμό: δηλαδή μετρούν την ανάπτυξη ή υποανάπτυξη, με βάση πάντα αυτό που έγινε στη Δύση. Έτσι, οι δυτικοευρωπαϊκές κοινωνίες, ιδίως μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, γίνονται το «μοντέλο», δηλαδή μας παρέχουν τα καθολικά μέτρα και σταθμά με βάση τα οποία μετράμε τη σχετική αποτυχία ή επιτυχία κάθε ύστερης ανάπτυξης.

Νομίζω πως η κριτική που βασιζέται στον ευρωκεντρισμό είναι μάλλον επιφανειακή. Και αυτό γιατί πολλά χαρακτηριστικά της δυτικής καπιταλιστικής ανάπτυξης, ιδίως όταν τα δει κανείς σε έ-

να αρκετά αφηρημένο επίπεδο, έχουν *καθολικό χαρακτήρα*. Δηλαδή, παρόλο που πρωτοπαρουσιάστηκαν ή αναπτύχθηκαν πλήρως στη Δύση, η σύνδεσή τους με το δυτικό πολιτισμό δεν σημαίνει πως μπορεί κανείς να τα αποφύγει σε άλλες περιοχές του σύγχρονου κόσμου. Δηλαδή, με άλλα λόγια, αποτελούν αυτό που ο *Talcott Parsons* αποκαλεί *evolutionary universals* (εξελικτικές καθολικότητες).

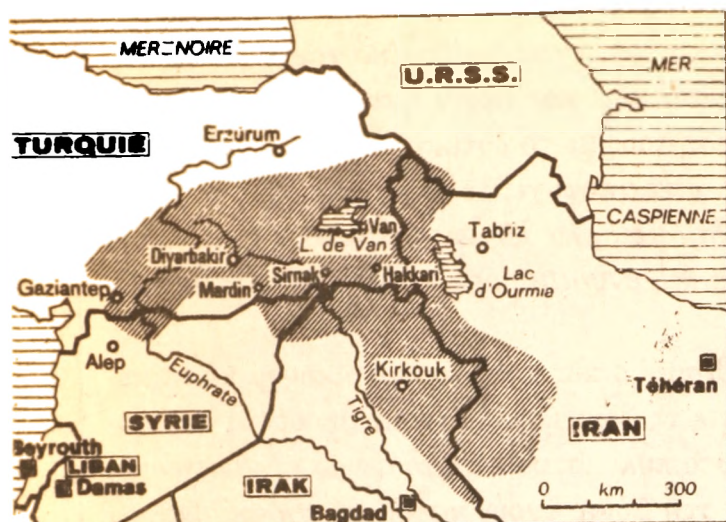
Πιο συγκεκριμένα, θεσμοί όπως η αγορά στο οικονομικό επίπεδο, η γραφειοκρατία (με τη βεμπεριανή έννοια του όρου) στο πολιτικό και η επιστήμη στο πολιτιστικό επίπεδο, ενώ πήραν την πιο εξελιγμένη μορφή τους στη Δύση, έχουν *καθολικό χαρακτήρα*, από την άποψη ότι μια σύγχρονη διαφοροποιημένη κοινωνία είναι αδύνατον να τα αποφύγει, ή να τα αντικαταστήσει με κάτι άλλο, χωρίς τεράστιες δυσλειτουργίες.

Και κάτι παρόμοιο μπορεί κανείς να υποστηρίξει για την κοινοβουλευτική δημοκρατία δυτικού τύπου. Παρ' όλο που οι δημοκρατικοί θεσμοί πήραν τη σύγχρονη μορφή τους στη Δύση, δεν πρόκειται για μια απλή ιδιαιτερότητα του ευρωπαϊκού πολιτισμού την οποία οι μη ευρωπαϊκές κοινωνίες μπορούν να αποφύγουν ατιμώρητα. Όπως υποστηρίζει ο *Parsons*, ο Δημοκρατικός Κοινοβουλευτισμός αποτελεί μια εξελικτική αναγκαιότητα για μια κοινωνία που θέλει να προχωρήσει σε υψηλότερα επίπεδα εξέλιξης και διαφοροποίησης. Από αυτή την άποψη, σύγχρονες κοινωνίες που απορρίπτουν αυτό το θεσμό, δεν είναι απλώς διαφορετικές από τις δυτικές κοινωνίες, αλλά είναι, από εξελικτική άποψη, πιο αρχαϊκές και αρτηριοσκληρωτικές.

Από αυτή τη σκοπιά και η θεσμοποίηση ελευθέρων αγορών και ενός κοινοβουλευτικού πλουραλισμού στην Ανατολική Ευρώπη δεν μπορεί να εννοηθεί απλώς σαν δουλική μίμηση της Δύσης, ή σαν ήττα του σοσιαλισμού και θρίαμβο της αστικής δυτικοευρωπαϊκής ιδεολογίας. Η δημοκρατία, σε χώρες που έχουν φτάσει σε ένα ψηλό επίπεδο ανάπτυξης, όπως και η επιστήμη, η αγορά, και ο γραφειοκρατικός τρόπος οργάνωσης έχουν ένα είδος *παγκοσμιότητας*. Έτσι κατά τον ίδιο τρόπο που είναι μάλλον γελοίο να προσπαθεί κανείς να καταπολεμήσει τη φυσική και τη βιολογία σαν «δυτική», προσπαθώντας να αναπτύξει «αφροκεντρικές» παραλλαγές, είναι εξίσου απαράδεκτο να απορρίπτει κανείς το δημοκρατικό πλουραλισμό με το επιχείρημα του ευρωκεντρισμού.

Με άλλα λόγια, το επιχείρημα ότι στην Ανατολική Ευρώπη, πριν την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, υπήρχε ένα άλλο είδος δημοκρατίας (ο λεγόμενος δημοκρατικός συγκεντρωτισμός) που απέφευγε τα αστικά και ευρωκεντρικά χαρακτηριστικά του δυτικού κοινοβουλευτισμού, είναι απαράδεκτο. Σε αυτήν την περίπτωση, το επιχείρημα του ευρωκεντρισμού χρησιμοποιείται για να αποκρύψει κανείς το προφανές· γεγονός ότι στη Σοβιετική Ένωση δεν υπήρχε πλουραλισμός στο επίπεδο των πολιτικών δυνάμεων, και πως ο πολιτικός πλουραλισμός είναι μια *καθολική* προϋπόθεση για κάθε πολίτευμα που θέλει να αποκαλείται δημοκρατικό.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως δεν υπάρχει τεράστια ποικιλία μεταξύ κοινοβουλευτικών, πλουραλιστικών συστημάτων και πως μερικά δεν είναι πιο δημοκρατικά από άλλα. Ούτε βέβαια σημαίνει πως το είδος της δημοκρατίας που βλέπουμε στις ΗΠΑ ή στη Μεγάλη Βρετανία δεν μπορεί να προωθηθεί με την εξάπλωση δημοκρατικών δικαιωμάτων στο χώρο της εργασίας ή της οικογένειας. □

ΟΙ ΚΟΥΡΔΟΙ

του Α. Σοράν

— «Θα χυθεί πολύ αίμα», δήλωσε ο ηγέτης του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν Αμπντουλά Οτζαλάν, αναφερόμενος στην πρόσφατη εξέγερση των Κούρδων της Τουρκίας. Η εξέγερση αυτή έφερε ξανά στο προσκήνιο το «κουρδικό πρόβλημα», μετά τον πόλεμο στον Περσικό και δημιούργησε, έστω και πρόσκαιρα, καθώς φαίνεται ένταση στις σχέσεις Γερμανίας - Τουρκίας με ανταλλαγή βαρύτατων χαρακτηρισμών. Μολονότι κλείνει τα μάτια της μπροστά στο πρόβλημα, η Δύση δεν θα μπορέσει τελικά να αποφύγει να πάρει θέση στο δράμα του κουρδικού λαού. Το «κουρδικό πρόβλημα» είναι πολύ απλό: 30 εκατομμύρια λαού που ζουν σε τέσσερις χώρες (Τουρκία, Ιράν, Ιράκ και Συρία) δεν έχουν πατρίδα. Τα κράτη αυτά εκμεταλλεύονται τις διαιρέσεις του κουρδικού λαού τον οποίο κατά καιρούς σφαγιάζουν. Και η Δύση, για λόγους «στρατηγικούς», κινητοποιείται βραδέως μόνο για «ανθρωπιστική βοήθεια». Όταν ο Σαντάμ έσφαζε τους Κούρδους ουδείς τους ονόμαζε «τρομοκράτες». Τώρα που τους σφάζουν οι Τούρκοι, η Δύση καταφεύγει στην έννοια της «τρομοκρατίας» για να δικαιώσει την πολιτική καταστολής του τουρκικού κράτους.

Όμως το όραμα της πατρίδας ενώνει όλους τους Κούρδους. Κι από τον αγώνα του κουρδικού λαού εξαρτάται αν το όνειρο θα γίνει κάποτε πραγματικότητα.

Το «ANTI» έχει δημοσιεύσει πολλά άρθρα για το Κουρδιστάν. Το άρθρο αυτό έχει συντάξει Κούρδος από το Ιράν και δίνει μια συνοπτική εικόνα της ιστορικής διαμόρφωσης του Κουρδιστάν και ειδικά του τμήματος που κατέχει το Ιράν.

Κάζη Μωχάμεντ, ο πρόεδρος της Κουρδικής Δημοκρατίας το 1946. Απαγχονίστηκε στις 22 Ιανουαρίου του 1947.

Η έκταση του ιρανικού Κουρδιστάν¹ ανέρχεται σε 125.000 τ.χλμ. (7,6% του ιρανικού εδάφους. Ο πληθυσμός του είναι γύρω στα 9.500.000 και αποτελεί το 17% του ιρανικού πληθυσμού².

Η πυκνότητα του πληθυσμού είναι υπερδιπλάσια εκείνης του υπόλοιπου Ιράν. Το Κουρδιστάν είναι μια ορεινή περιοχή με πολλά δάση και πολλούς άθικτους φυσικούς πόρους.

Οι Κούρδοι μιλούν κουρδικά που είναι ινδοευρωπαϊκή γλώσσα. Είναι πολύ καλοδιατηρημένη, παρά την απαγόρευση της κατά καιρούς από τα διάφορα καθεστώτα.

Ο πρώτος διαμελισμός του Κουρδιστάν

Στις 23 Αυγούστου του 1514 ο στρατός του Οθωμανού Σουλτάνου Σελίμ νίκησε το στρατό του Σάχη Ισμαήλ Σαφαβί στο Τσαλντιράν, βορειοδυτικά της λίμνης Ουρμίου. Έτσι με τα νέα σύνορα που χωρίζανε τις δυο χώρες, διαμελίστηκε το Κουρδιστάν μεταξύ του Ιράν και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από τότε άρχισε ο αγώνας των Κούρδων για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους και στα δύο τμήματα του Κουρδιστάν³.

Τα κουρδικά κινήματα που αποσκοπούσαν στην ενοποίηση και την ανεξαρτησία του Κουρδιστάν στο σύνολό του, πολλές φορές κατάφεραν να απελευθερώσουν το μεγαλύτερο τμήμα του Κουρδιστάν, όμως κάθε φορά μετά από αιματηρές μάχες, επικρατούσαν το Ιράν και η Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ο δεύτερος διαμελισμός του Κουρδιστάν

Με τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το Κουρδιστάν διαμελίστηκε

Y IPAN

εύτερη φορά με αποτέλεσμα το σημερινό Κουρδιστάν να είναι διαιρημένο μεταξύ τεσσάρων χωρών: Τουρκία, Ιράν, Ιράκ και Συρία.

Η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν μια άλλη ευκαιρία για τους Κούρδους να εντείνουν τον αγώνα τους για τη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους. Έτσι, το 1920 η συνθήκη των Σεβρών αναγνώρισε το καίωμα της αυτοδιάθεσης του κουρδικού λαού στην Τουρκία μέχρι την πλήρη ανεξαρτησία, συμφωνία που δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Στο Ιράκ επίσης ξέσπασε μια μεγάλη εξέγερση υπό την ηγεσία του Σείχη Μαχμούντ. Ούτε οι Κούρδοι του Ιράν έμειναν αθώοι. Μεταξύ 1920 και 1922, ο Σιμκό (Σιμαήλ Αγάς), ο φύλαρχος των Σικάκ, απελευθέρωσε ολόκληρο το βόρειο τμήμα του κουρδικού Κουρδιστάν και ανακήρυξε την ανεξαρτησία του. Το 1930, ο Σιμκό, προκληθεί από τον Ρεζά Σάχη του Ιράν για παραγματούσεις στην πόλη Σινό (Shino), δολοφονείται από Ιρανό αξιωματικό. Σημειώθηκαν πολλές άλλες εξεγέρσεις σε διάφορες περιοχές του Κουρδιστάν που οδήγησαν από σκληρές μάχες και γενοκτονίες σε απώλειες και αυτές από τα στρατεύματα του Ιράν.

Κουρδική Δημοκρατία του Μαχαμπάντ

Η ίδρυση του Δημοκρατικού Κόμματος Κουρδιστάν (ΔΚΚ) στις 16 Αυγούστου του 1945, άνοιξε μια νέα φάση στον αγώνα του κουρδικού λαού. Το κόμμα αυτό, υποστηριζόμενο από τις λαϊκές μάζες, στις 17 Φεβρουαρίου του 1945 κατάφερε να οργανώσει τον «Εθνικό Στρατό του Κουρδιστάν», ο οποίος τους «Πεσμαργκά». Λίγο αργότερα, δηλαδή στις 22 Ιανουαρίου του 1946, μετά τη διάρκεια μεγάλης συγκεντρώσεως στην πλατεία Τσουάρ Τσιρά στην πόλη Μαχαμπάντ, ανακηρύχθηκε η πρώτη κουρδική Δημοκρατία. Ο Καζί Μωχάμεντ, ο ηγέτης του Δημοκρατικού Κόμματος Κουρδιστάν, εξελέγη πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Στην εφημερίδα «Kurdistan», όργανο του ΚΕ του ΔΚΚ, της 11ης Φεβρουαρίου του 1946 αναφέρονται τα 13 υπουργεία και οι υπουργοί της κυβέρνησης αυτής.

Η αυτόνομη περιοχή περιλάμβανε μόνο 1/3 του ιρανικού Κουρδιστάν. Στην περιοχή αυτή γρήγορα άλλαξε ο ρυθμός της εξέγερσης. Ο αυτοκρατορικός ιρανικός στρατός

και η ιρανική αστυνομία διαλύθηκαν και αντικαταστάθηκαν από τις δυνάμεις των Πεσμαργκά. Για πρώτη φορά κυκλοφόρησαν κουρδικά περιοδικά και βιβλία, ιδρύθηκε το πρώτο κουρδικό θέατρο, τέθηκε στο περιθώριο η υποβαθμισμένη θέση της γυναίκας στην κοινωνία και βελτιώθηκε σημαντικά η οικονομία.

Η αυτονομία του Κουρδιστάν δεν κράτησε πάνω από 11 μήνες. Το Δεκέμβριο του 1946 τα ιρανικά στρατεύματα επιτέθηκαν στο αυτόνομο Κουρδιστάν και στα τέλη του ίδιου μήνα κατάφεραν να καταλάβουν την πρωτεύουσα της αυτόνομης δημοκρατίας, την πόλη Μαχαμπάντ. Για να αποφύγουν την αιματοχυσία, οι αρχές της κουρδικής δημοκρατίας παρέμειναν στο Μαχαμπάντ όπου αργότερα, μετά από μια συνοπτική δική ενώπιον στρατοδικείου, ο Καζί Μωχάμεντ, ο αδελφός και ένας εξάδελφός του καταδικάστηκαν σε θάνατο. Τα χαράματα της 30ης Μαρτίου 1947, οι τρεις Κούρδοι ηγέτες απαγχονίστηκαν στην πλατεία Τσουάρ Τσιρά στο Μαχαμπάντ.

Οι Κούρδοι Πεσμαργκά υπό την ηγεσία του Μπαρζανί απέκρουσαν με επιτυχία πολλές επιθέσεις του ιρανικού στρατού, ο οποίος υπέστησε σημαντικές απώλειες.

Μετά την πτώση της κουρδικής δημοκρατίας του Μαχαμπάντ, οι Κούρδοι δεν έπαψαν να αγωνίζονται για δημοκρατία για το Ιράν και αυτονομία για το Κουρδιστάν. Η εξέγερση του 1967-68 στο ιρανικό Κουρδιστάν υπό την ηγεσία του ΔΚΚΙ (Δημοκρατικό Κόμμα του Κουρδιστάν του Ιράν) ήταν η αποκορύφωση του αγώνα αυτού.

Πτώση του Σάχη του Ιράν

Οι Κούρδοι του Ιράν συμμετείχαν ενεργά στις διαδηλώσεις που ανέτρεψαν τελικά στις 11 Φεβρουαρίου του 1979 το καθεστώς του Σάχη.

Οι Κούρδοι από την αρχή προσπάθησαν να πείσουν τη νέα κυβέρνηση του Ιράν για μια δίκαιη λύση του κουρδικού ζητήματος με ειρηνικά μέσα. Η κουρδική αντιπροσωπεία συνάντησε το Χομεϊνί και υπόβαλε τα αιτήματα του κουρδικού λαού για την αυτονομία του Κουρδιστάν μέσα στα πλαίσια ενός δημοκρατικού Ιράν. Δυστυχώς όμως οι ειρηνιστικές προσπάθειες των Κούρδων δεν είχαν αποτέλεσμα.

Η ειρήνη στο Κουρδιστάν δεν κράτησε πάνω από πέντε βδομάδες. Άρχισαν sporadικές συγκρούσεις σε διάφορες περιοχές του Κουρδιστάν μέχρι τις 17 Αυγούστου του 1979, οπότε ο Χομεϊνί κηρύττει ιερό πόλεμο και διατάζει το στρατό και τους Πασντάρ (Φρουροί της Επανάστασης) να επιτεθούν εναντίον του Κουρδιστάν. Άρχισε ο πόλεμος σε όλα τα μέτωπα. Μέσα σε 2-3 χρόνια όλες οι κουρδικές πόλεις καταλήφθηκαν από τις κυβερνητικές δυνάμεις.

Dr. A. Ghassemlou, (1930-1989). Ο Γ.Γ. του Δημοκρατικού Κόμματος Κουρδιστάν του Ιράν που δολοφονήθηκε στις 13 Ιουλίου 1989 στη Βιέννη από την ισλαμική κυβέρνηση του Ιράν.

Η σημερινή κατάσταση του ιρανικού Κουρδιστάν

Η ισλαμική κυβέρνηση του Ιράν κατέφυγε σε εφαρμογή πολλών απάνθρωπων μέσων για να καταστείλει τον αγώνα των Κούρδων. Βομβάρδισε όλες τις πόλεις· ισοπέδωσε εκατοντάδες χωριά· εκτέλεσε χιλιάδες Κούρδους αγωνιστές. Στις φυλακές του Ιράν υπάρχουν δεκάδες χιλιάδες Κούρδοι πολιτικοί κρατούμενοι που βασανίζονται καθημερινά. Πολλοί πολιτικοί κρατούμενοι έχουν πεθάνει από τα βασανιστήρια. Πολλές φορές οι κρατούμενοι απαγχονίζονται στις πλατείες των πόλεων προς εκφοβισμό και «παραδειγματισμό» του λαού.

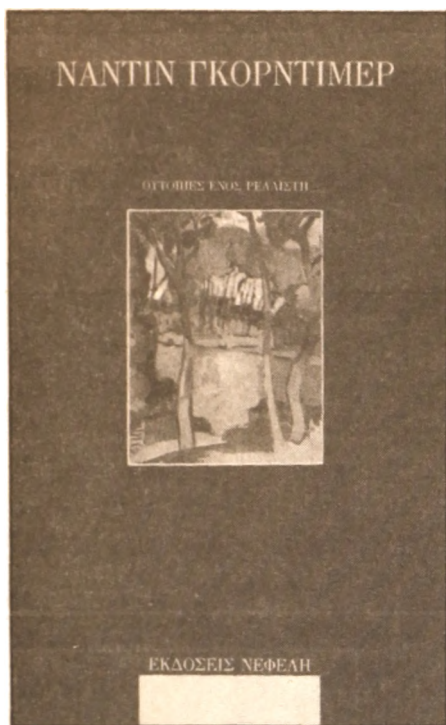
Από την άλλη πλευρά οι Πεσμαργκά, υπό την ηγεσία του ΔΚΚ του Ιράν, συνεχίζουν ένα σκληρό, ιερό αγώνα για την ελευθερία του Κουρδιστάν. Ο λαός με διάφορους τρόπους υποστηρίζει τον αγώνα αυτόν με μεγάλο κόστος. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου οι κυβερνητικές δυνάμεις έχουν δολοφονήσει ολόκληρες οικογένειες απλώς και μόνο επειδή πρόσφεραν τρόφιμα στους Κούρδους αντάρτες. Παραδείγματα μπορούν να αποτελέσουν οι γενοκτονίες στα χωριά Κάρνε, Καλάταν, Ιντιρχάς, Σαρουκανέ, Σαρουκαμίσ, Καραγκόλ κ.ά.

Οι τωρινές στρατιωτικές βάσεις της ισλαμικής κυβέρνησης στο Κουρδιστάν του Ιράν ανέρχονται σε 3.000 με περίπου 300.000 στρατιώτες. Οι απελευθερωμένες περιοχές που ελέγχονται από τους αντάρτες δεν αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα από τα εδάφη του Κουρδιστάν. Όμως, οι αντάρτες σε διά-

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

Ο Συντηρητής

ΟΥΤΟΠΙΕΣ ΕΝΟΣ ΡΕΑΛΙΣΤΗ

Με την καταπληκτική δεξιοτεχνία που την καθιέρωσε ως μία από τις σημαντικότερες σύγχρονες λογοτέχνιδες, η Ναντίν Γκόρντιμερ δίνει τη συναρπαστική προσωπογραφία ενός ανθρώπου ριψοκίνδυνου αλλά και υπολογιστή, συντηρητικού αλλά και αυτοκαταστροφικού. Και συγχρόνως, με ματιά διεισδυτική και ευαίσθητη, περιγράφει τις κοινωνικές και ανθρώπινες σχέσεις, τη ρευστότητα των καταστάσεων και τις αλλαγές που συντελούνται σήμερα στη Νότια Αφρική.

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, 106 79 Αθήνα

Τηλ. 3639962 - 3607744

Γραφτείτε
συνδρομητές
στο **ΑΝΤΙ**

φορες περιοχές του Κουρδιστάν του Ιράν συνεχίζουν τον ανταρτοπόλεμο με αποτέλεσμα οι κυβερνητικές δυνάμεις να υφίστανται μεγάλες απώλειες. Οι απώλειες του κουρδικού λαού στα 13 χρόνια κυβέρνησης των Μουλλάδων, είναι περίπου 55.000 άμαχοι και 5.000 αντάρτες νεκροί και εκατοντάδες κατεστραμμένα χωριά και πόλεις.

Δολοφονία του ηγέτη των Κούρδων στην Αυστρία

Η ισλαμική κυβέρνηση του Ιράν ποτέ δεν είχε τη διάθεση να λυθεί το κουρδικό ζήτημα ειρηνικά. Όταν όμως λίγο μετά από το θάνατο του Χομεϊνί η κυβέρνηση κάλεσε την κουρδική ηγεσία για διαπραγματεύσεις με αντιπροσωπεία της ισλαμικής κυβέρνησης, οι Κούρδοι αρχικά πίστεψαν πως μετά από το θάνατο του Χομεϊνί η νέα ηγεσία του Ιράν επιθυμούσε να λυθεί το «κουρδικό ζήτημα».

Δυστυχώς όμως τίποτα δεν είχε αλλάξει. Η κουρδική αντιπροσωπεία, αποτελούμενη από τους Dr. Chassemlou (ΓΓ του ΔΚΚΙ) και Abdulla Ghadri (μέλος της ΚΕ του ΔΚΚΙ και αντιπρόσωπος του κόμματος στο εξωτερικό) μαζί με έναν Κούρδο μεσολαβητή (Fazel Rasul, καθηγητή στο πανεπιστήμιο της Βιέννης) συνάντησαν την αντιπροσωπεία της ισλαμικής κυβέρνησης στις 13 Ιουλίου του 1989 στη Βιέννη.

Οι απεσταλμένοι της ισλαμικής κυβέρνησης του Ιράν με τα αυτόματα όπλα που είχαν μεταφέρει μαζί τους, δολοφόνησαν απάνθρωπα την κουρδική αντιπροσωπεία και τον μεσολαβητή και έτσι για μια άλλη φορά χάθηκε η ελπίδα για ειρήνη στο Κουρδιστάν.

Ένας από τους τρομοκράτες τραυματίστηκε κατά λάθος από τους άλλους τρομοκράτες. Συνελήφθησαν από την αυστριακή αστυνομία δυο από τους τρομοκράτες τη στιγμή που ήθελαν να καταφύγουν στην ιρανική πρεσβεία της Βιέννης. Αργότερα, όμως, σε αντάλλαγμα κάποιων οικονομικών συμφερόντων, η κυβέρνηση της Αυστρίας όχι μόνο άφησε ελεύθερους τους τρομοκράτες να επιστρέψουν στο Ιράν, αλλά ακόμα και μέχρι σήμερα αρνείται να δώσει στη δημοσιότητα τα αποτελέσματα των ερευνών σχετικά με τη δολοφονία των Κούρδων ηγετών.

Ποιος ήταν ο Ghassemlou;

Ο Δόκτορ Κασιμού (Dr. Abdul Rahman Ghassemlou) γεννήθηκε στις 22 Δεκεμβρίου του 1930 στην πόλη Ουρμιέ στο ιρανικό Κουρδιστάν. Σπούδασε στο Παρίσι και έκανε τη διδακτορική του διατριβή στην Πράγα. Δίδαξε ως καθηγητής στα πανεπιστήμια της Πράγας και της Σορβόνης του Παρισιού για πολλά χρόνια. Από το τρίτο συνέδριο του ΔΚΚΙ (1973) μέχρι την

ημέρα της δολοφονίας του (13/7/1989) ήταν Γενικός Γραμματέας του κόμματος. Ήταν άνθρωπος της ειρήνης και του διαλόγου, ήταν αγωνιστής, μορφωμένος και δημοφιλής.

Το κουρδικό ζήτημα

Ο Dr. Ghassemlou σ' ένα από τα έργα του «το Κουρδιστάν και οι Κούρδοι» αναφέρει: «Το κουρδικό ζήτημα είναι απλό. Πάρχει ένα έθνος που ονομάζεται κουρδικό. Αυτό το έθνος στα εδάφη του δεν έχει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης». Έτσι λοιπόν πώς μπορεί να υπάρχει ειρήνη στη Μέση Ανατολή όταν εκεί, το μεγαλύτερο έθνος του κόσμου χωρίς το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, στερείται τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα;

Η ανθρωπότητα δεν πρέπει να παραμείνει αδιάφορη για τα όσα συμβαίνουν με τα Κούρδους. Οι κυβερνήσεις των δημοκρατικών χωρών όχι μόνο πρέπει να αναγκάσουν την ισλαμική κυβέρνηση του Ιράν να σταματήσει να δολοφονεί τους αντιπάλους της εξωτερικό αλλά και να τηρεί τα ανθρώπινα δικαιώματα στο εσωτερικό του Ιράν.

Γιατί οι Κούρδοι σαν ένα έθνος με 30 εκατομμύρια πληθυσμό να μην έχουν το δικαίωμα αντιπρόσωπο στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ); Στις διεθνείς συναντήσεις για την κρίση στη Μέση Ανατολή γίνονται παραλείπονται οι Κούρδοι, αφού στο Κουρδιστάν που βρίσκεται στη Μέση Ανατολή δώ και αιώνες διεξάγεται πόλεμος; Γι' αυτό πρέπει να αφήνονται τα κράτη που έχουν το Κουρδιστάν υπό την κατοχή τους να αποκαταστήσουν τους Κούρδους με τα σύγχρονα βομβαρδιστικά και διάφορα όπλα των μηχανικών χωρών; Γιατί πρέπει να συνιστάται αυτή η αιματοχυσία και για ποιους συμφέροντα;

Η ελευθερία πάντα κοστίζει πολύ και οι Κούρδοι ήδη έχουν πληρώσει πολλά. Πώς δεν αξίζουν ένα ελεύθερο Κουρδιστάν ώστε ο λαός να μπορέσει ειρηνικά να τιώσει τις συνθήκες ζωής του;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Democratic Party of Iranian Kurdistan: «A. R. Ghassemlou, Man of Peace and Dialogue». (France 1985).
DPIK: «Kurdistan» όργανο της ΚΕ, Διάφορα τεύχη.
Ghassemlou, Abdul Rahman: «Chil Sal Habat la Azadi» (Σαράντα Χρόνια Αγώνας για την Ελευθερία). Εκδόσεις του ΔΚΚΙ σε κουρδική γλώσσα (1985).
Ghassemlou, A.R.: «Kurdistan and the Kurds». Εκδόσεις της Τσεχοσλοβακικής Ακαδημίας Επιστημών Πράγα 1965.
Gerand Chaliand: «Οι Κούρδοι, Λαός χωρίς ελεύθερη πατρίδα» (Paris 1978). Ελληνική μετάφραση: Νάντσου. Εκδόσεις ΘΕΤΙΑΗ.
National Geographic Magazine: «Χάρτης της Μέσης Ανατολής». (Washington, D.C., February 1991).
Sadeq Sharaf Kandi: «Η ιστορία των εθνικών κινημάτων του Κουρδιστάν από το 19ο αιώνα ως το τέλος Β' Παγκοσμίου Πολέμου» (Εκδόσεις του ΔΚΚΙ 1982).

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΑ —ΑΛΛΑ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΓΙ' ΑΥΤΗ

● Το γράμμα που ακολουθεί είναι μια γλώσσα περιφραστική αλλά και ειλικρινής. Προσέξτε το: αγαπητό «ANTI», μήπως ήρθε ο καιρός να κυκλοφορήσεις με εξώφυλλο «Κυβέρνηση ηλιθίων»; Γιατί αν και ροιμιά κανείς τους ηλιθίους από τους απατεώνες, αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει και να τους ρήνει ανενόχλητους. Μια δεύτερη παρατήρηση: το ANTI είναι περιοδικό της Αριστεράς. Η Αριστερά βέβαια μπορεί να μην έχει πια ούτε πρόσωπο ούτε φωνή —σε λίγο χάνει και την πανευρωπαϊκή κοινή γλώσσα, να είναι η μόνη που έχει ακόμη οπαδούς— όμως αν χόμαστε ότι η Αριστερά είναι κάτι άλλο, πέρα από τους πτωχολογισμούς, κομμουνιστοειδείς, και την πονηρή κ. Δαυλίνα ή το πετρώδες φόρουμ φιλοδόξων νέων, τότε το ANTI πρέπει να μην αρνείται στον πατριολογισμό και στις διαπιστώσεις. Οφείλει επιτέλους να προχωρήσει στην έρευνα και στην έκθεση. Ωραία είναι —εμένα προσωπικά μου αρέσουν πο— όλα αυτά τα κείμενα που ανακαλύπτουν πτυχές της πολι-

τικής μας ζωής, αλλά καθώς αυτή, όπως και η άλλη, είναι μίζερη, μίζερα είναι και όσα γράφονται γι' αυτήν...

Το ANTI χρειάζεται κάτι για να ξαναπάρει επάνω του. Βέβαια γεράσαμε όλοι μαζί του, από το '74 πέρασε 18 χρόνια, όμως κάπου αισθάνεται κανείς, πως είναι νωρίς ακόμη να καταφεύγει στις αναμνήσεις και στις αναπολήσεις της νιότης του. Αυτή τη στιγμή π.χ. ένας μέγας κίνδυνος επικρεμάται: Το ΠΑΣΟΚ είναι η νέα έκφραση της Άκρας Δεξιάς στην Ελλάδα, και αυτό δεν το σχολιάζει κανείς. Και μην μου πείτε πως μόνον ο ρατσισμός χαρακτηρίζει τη φασιστική ακροδεξιά και πως το ΠΑΣΟΚ αφού δεν είναι φιλορατσιστικό, δεν είναι και ακροδεξιό. Κάποτε, στο τέλος της 10ετίας του '70, το ANTI ήταν το πρώτο, που με ένα κείμενο, του Παπασπηλιόπουλου νομίζω, απεκάλυψε τον «λαϊκισμό» του ΠΑΣΟΚ· τώρα πρέπει να ερευνήσει τον φασισμό που κυκλοφορεί ανενόχλητος στις φλέβες του κόμματος που κατάφερε μέσα σε λιγότερο από 20 χρόνια να επιτύχει αυτά για τα οποία δημιουργήθηκε: τη διάλυση της Αριστεράς, την αποσύνθεση της ελληνικής κοινωνίας, τη γελοιοποίηση των αρχών μιας ευνομούμενης πολιτείας, τον εκχυδαϊσμό της γλώσσας, με μια φράση, να ζεστάνει το αυγό του φιδιού. Η Γαλλία δεν κινδυνεύει

από τον Λεπέν· εμείς όμως διαλυόμαστε από τους Λεπενίσκους.

Ευχαριστώ
Στέλλα Σκούφαλη
Ν. Σμύρνη

ΠΕΡΙ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ

● Σχετική με επιστολή του δημοσιογράφου Θ. Βαρίκου (τχ. 491) το απαντητικό γράμμα:

Αγαπητό «ANTI», Νομίζω ότι ο καλός συνάδελφος Θόδωρος Βαρίκος υποκύπτει στον πειρασμό, τον οποίο προσαθήσαμε στο μέτρο του δυνατού να αποφύγουμε εμείς: υπερβάλλει.

Το δημοσίευμα του «Ε» στηρίχτηκε στην αδιαμφισβήτητη διαχρονικότητα του Θουκυδίδη και στην άγνωστη, μέχρι πρότινος, είδηση ότι ο μέγιστος των ιστορικών συγγραφέων διδάσκεται στην Ανωτάτη Σχολή Πολέμου των ΗΠΑ. Οι αναλογίες μεταξύ Σικελικής εκστρατείας και Πολέμου του Κόλπου δεν ήταν μηχανιστικές μεταφορές κι αυτό δηλώθηκε εξ αρχής. Σε αντίθετη περίπτωση, το «χομμάτι» θα είχε υποβληθεί για ...διδασκαλικό, ίσως και στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας. Επομένως, το ότι οι ανομοιοότητες είναι περισσότερες από τις τυχόν ομοιότητες δεν α-

ναιρεί το βασικό στόχο, όπως δεν τον αναιρέσει και ο σχολαστικός τρόπος, με τον οποίο διδάσκονταν επί δεκαετίες το Θουκυδίδη τα ελληνόπουλα (μεταξύ τους τόσο ο υπογράφων όσο και ο συνάδελφος κ. Βαρίκος).

Τέλος, σε σχέση με τις αναλογίες των καθεστώτων τότε και τώρα, ομολογώ ότι δεν γνώριζα πως στις Συρακούσες υπήρχε αριστερό κόμμα γύρω στο 400 π.Χ. το οποίο οι τότε κρατούντες δεν εξόντωσαν (όπως έκανε 25 περίπου αιώνες αργότερα ο Σαντάμ). Ελπίζω πάντως πως δεν θα κατηγορηθεί γι' αυτό ως αβανταδόρος και ο Αριστοτέλης...

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Κώστας Γιαννόπουλος

«ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ»

● Ας δούμε τις παρατηρήσεις του αναγνώστη μας Παύλου Ιωαννίδη για τη γνωστή συνέντευξη στο «Βήμα» του ζεύγους Ανδρέα - Μιμής:

Κύριε Διευθυντά, Εξεδήλωσε η κυρία Δήμητρα Λιάνη - Παπανδρέου, σε κάποιο σημείο της γνωστής συνέντευξης αυτής και του συζύγου της της Κυριακής, 15ης παρελθόντος μηνός, την βαθύτερη ανάγκη της να διευκρινήσει ότι «ο Χριστός» που θα επιθυμούσε να συναντήσει «δεν είναι ιστορικό πρόσωπο, βέβαια», όπως ο

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα
Ελύτη

Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον
ερωτικό Σαφέρη

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

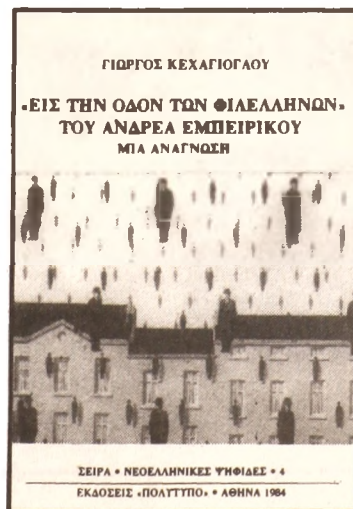
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις
αντίδωρο στην Μάτση
Χατζηλαζάρου

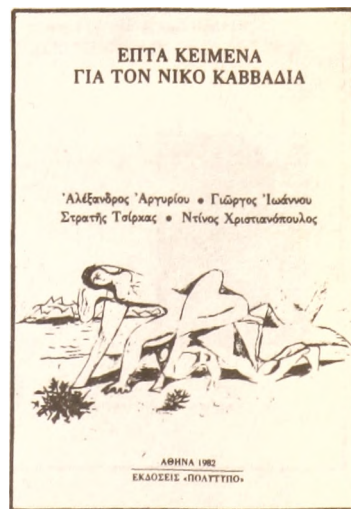
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ούτως ή άλλως

ΣΟΝΙΑ ΙΑΙΝΣΚΑΓΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
Από την πορεία της ελληνικής
ποίησης του 20ού αιώνα

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ»
ΤΟΥ Α. ΕΜΠΕΡΙΚΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ -
ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ -
ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΠΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΓΙΑ ΤΟ ΝΙΚΟ ΚΑΒΒΑΔΙΑ

Σωκράτης και ο Μαρξ. Ξεπέρασε, δηλαδή, π.χ. και τον Κορδάτο, και ασμένως ενστερνίζεται, όπως έχει το δικαίωμα, τις «πιο προχωρημένες» θεωρίες της άρνησης του Θεανθρώπου.

Δεν ένοιωσε όμως, και την ανάγκη να εξηγήσει γιατί, δύο, τουλάχιστον, φορές εφάνηκε στα μάτια όλου του κόσμου εντελώς ανακόλουθη προς τις πεποιθήσεις της. Την μία, στην Φλώρινα, με τον επιεικώς, στην περίπτωση του ζεύγους, συμπεριφερθέντα γηραιό Επίσκοπο. Την άλλη, στην Τήνο, με την εκπλήρωση του τάματός της στην Μεγαλόχαρη, την Μάνα του «ανύπαρκτου ιστορικά» Ιησού, όπου υπεδέχθη το ζεύγος μετά βαίων και κλάδων ένας άλλος ιεράρχης.

Τώρα, με ποιο τρόπο στο πρόσωπο του Ναζωραίου θα έβλεπε η λαλίστατα συνεντευξιασθείσα την «προσωποποίηση του ...Ουμανισμού», είναι άλλου παπά ευαγγέλιο. Οι όροι έχουν, βέβαια, την ορθή, επιστημονική ή ιστορική έννοιά τους. Αλλά πολλοί, σήμερα, όταν απευθύνονται σε ενός είδους νοήμον κοινό, αδιαφορούν με «αβάσταχτη ελαφρότητα». Γιατί, γι' αυτούς και τους άλλους, *nomina nuda sunt*.

Μετά τιμής
Παύλος Ιωαννίδης
Βραχνεία Πατρών

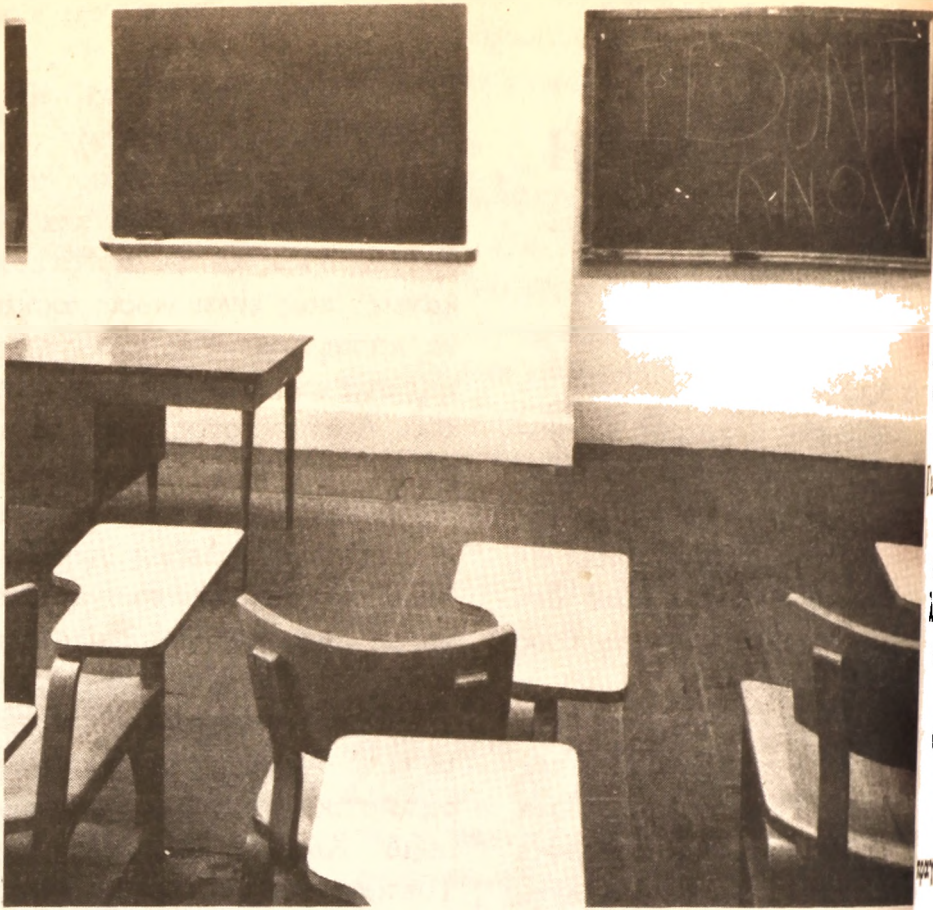
ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ

● Δημοσιεύουμε το γράμμα που ακολουθεί όχι βέβαια για τις ευχαριστίες που μας απευθύνει, αλλά για να θυμίσουμε ότι υπάρχουν ακόμα πολλοί που συμπαραστέκονται στους λαούς που υποφέρουν και στερούνται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων:

Κύριε Διευθυντά,
Εκ μέρους της ομάδας 50 του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας, θέλω να σας ευχαριστήσω για τη βοήθειά σας στη δημοσιοποίηση της υπόθεσης LEE PU-YONG (του συνδικαλιστή εκπαιδευτικού από τη Νότια Κορέα) που φυλακίστηκε από την κυβέρνηση της χώρας του γιατί θέλησε να διεκδικήσει στην πράξη το αναφαίρετο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και το δικαίωμα του συνεταιρισμού.

Η Νότια Κορέα —και με την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων— τα τελευταία χρόνια κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες για να πείσει τη διεθνή κοινή γνώμη ότι είναι μια ελεύθερη, δημοκρατική χώρα που σέβεται τις διεθνείς αρχές και κανόνες και που προσυπογράφει και προστατεύει τα βασικά ανθρωπίνια δικαιώματα. Δυστυχώς για τους πολίτες της χώρας αυτής, αλλά και για την ίδια την κυβέρνηση της Νότιας Κο-

ΦΙΛΙΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ

Φιλιά αμερικάνικα, από τη συνεργάτιδα του ANTI Άντεια Φραντζή, που, αυτό τον καιρό, παρεπιδημεί στη Νέα Υόρκη. Με αυτή τη σιβυλλική φωτογραφία της Catherine Wagner, που υπονοεί διαρκείς διακοπές (!). Ποιος ξέρει;

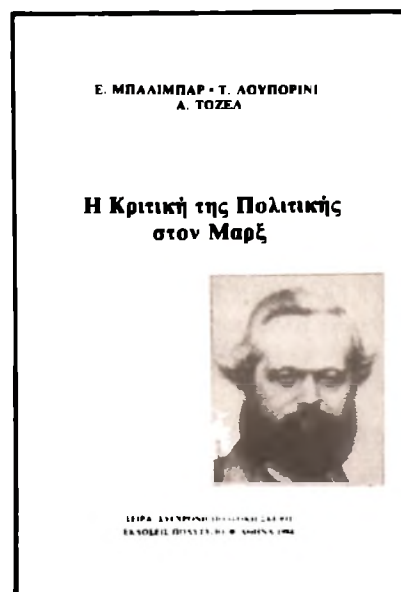
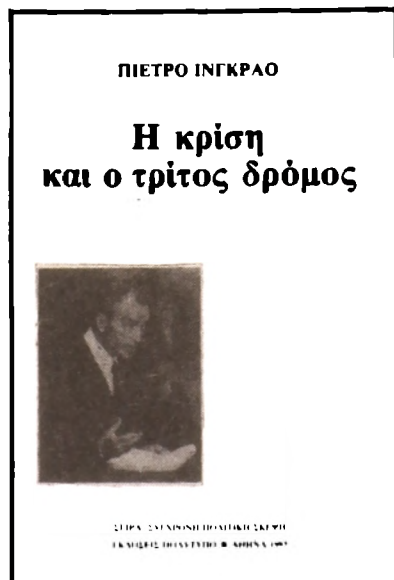
ρέας, οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων και ελευθεριών του πολίτη είναι καθημερινό φαινόμενο. Η Διεθνής Αμνηστία και άλλοι οργανισμοί και ενεργοποιημένοι πολίτες απ' όλα τα κράτη παρακολουθούν και καταγράφουν τις πράξεις αυτές, τις καταγγέλλουν σ' όλο τον κόσμο και με τη βοήθεια τη δική σας —καθώς και κάθε πολίτη

που σέβεται τον άνθρωπο τις αρχές της Ισονομίας, Ελευθερίας και Δημοκρατίας των πολιτών και των λαών— στεύουμε πως θα επιτύχοι τον τερματισμό τέτοιων παραβιάσεων στη Νότια Κορέα σ' όλο τον κόσμο.

Με εκτίμησιν
Νίκος Μαρκεζίνης

ΠΟΛΙΤΙΚΟ

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

Το ειδικό τεύχος του ANTI, το αφιερωμένο στον Οδυσσέα Ελύτη, έκανε αίσθηση. Γιατί έπεσε πάνω στην ώρα: σπάζοντας την λεπτή κρούστα, κάτω από την οποία, αδιατάρακτη, υφέρπει μια ναρκωμένη πραγματικότητα, με το δημοσιογραφικό λόγο να αναχαράζει όσα συμβατικά επικαλούνται την επικαιρότητα και την πλειοψηφία όσων παράγουν πολιτισμό να αρκούνται σε επιχορηγούμενες παραγωγές ή σε εμπορικές —«μπεστσελερί-στικες»— καλλιτεχνικές απόπειρες. Κανένα ρίσκο, καμιά διάθεση για παρεμβάσεις, για δημιουργικές προτάσεις, για την ουσία που, τις περισσότερες φορές, βρίσκεται μακριά του επικαιρικού θορύβου. Το ANTI, με το αφιέρωμα στον Οδυσσέα Ελύτη, υπενθύμισε ότι, η ζωντανή, παρεμβατική παρουσία στο γίγνεσθαι όσο επίπονη κι αν είναι άλλο τόσο είναι και δημιουργική. Κι αξίζει τον κόπο.

ΝΙΚΟΣ ΚΕΣΣΑΝΛΗΣ: ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

«ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΜΑΣ...»

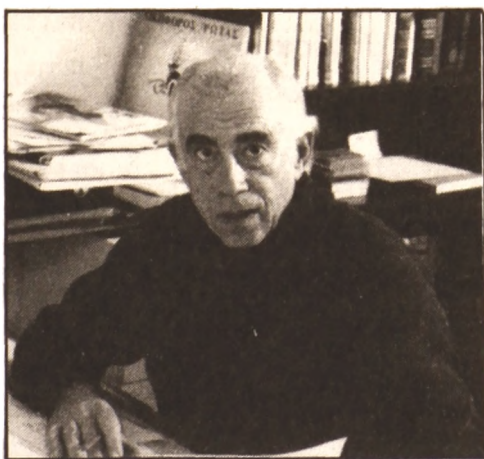
Στις 6 Απριλίου 1989 το ANTI, διοργάνωσε το ANTIφεστιβάλ στο Σικιαρίδειο (φωτογραφία), ένα παλιό υφαντουργείο στην οδό Πειραιώς. Τρία χρόνια μετά, ο χώρος αυτός παραχωρείται στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών —κι η πρόταση του περιοδικού για την ουσιαστική χρήση ενός ως τότε εγκαταλειμμένου χώρου υλοποιείται. Με αυτή την αφορμή, ο πρόεδρος της ΑΣΚΤ, ζωγράφος Νίκος Κεσσανλής μιλά στην Πέγκυ Κουνενάκη: «Επιτέλους, εντός των ημερών, θα αρχίσουμε να σχεδιάζουμε το όνειρό μας...»

(σελ. 50-52)

ΓΡΑΦΟΥΝ:

Δ. ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗΣ
Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ
Π. ΚΟΥΝΕΝΑΚΗ
Τ. ΜΕΝΔΡΑΚΟΣ
Ν. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Θ. ΝΙΑΡΧΟΣ
ΑΘ. ΣΧΙΝΑ
Ν.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛ. ΤΣΙΛΙΧΡΗΣΤΟΥ
ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ

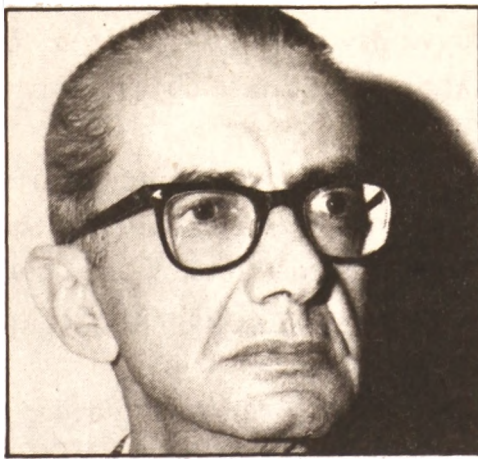
Ν. ΡΩΤΑΣ

() συνθέτης Νικηφόρος Ρώτας μιλάει στο ANTI: «Η μουσική, τέχνη των ομοφυχιών, έχει καταντήσει σήμερα τέχνη της φτηνής διασκέδασης του ατόμου».

ΣΕΛ. 53

ΤΕΡΖΑΚΗΣ

«() πνευματικός άνθρωπος δεν μπορεί να είναι φανατικός» υποστήριξε ο Άγγελος Τερζάκης. Ο Θανάσης Νιάρχος γράφει για την εναργή κοινωνική συνείδηση μιας ξεχωριστής προσωπικότητας των γραμμάτων μας.

ΣΕΛ. 54

ΑΡΧΕΛΑΟΣ

Σαράντα τόσα χρόνια, ο Αρχέλαος είναι ένας από τους ευγενέστερους εκπροσώπους της λαϊκής γελοιογραφίας. Σαράντα τόσα χρόνια εγχαρδιότητα. Γράφει ο Γ. Καραμάνος.

ΣΕΛ. 60

«...Εντός των ημερών θα αρχίσουμε να σχεδιάζουμε το όνειρό μας...»

της Πέγκυ Κουνενάκη

Η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών απέκτησε επιτέλους το νέο δικό της χώρο, ένα παλιό εργοστάσιο που καλύπτει ωφέλιμο χώρο 25.000 τετραγωνικών στρεμμάτων. Μέσα σε αυτό το μήνα προβλέπεται να αρχίσουν οι εργασίες διαμόρφωσης του χώρου, όπου θα στεγαστούν τα νέα και άνετα εργαστήρια των φοιτητών, θα επαναλειτουργήσουν εκεί τμήματα που υπολειτουργούσαν, θα υπάρξουν καινούργιοι χώροι εκπαιδευτικών εκδηλώσεων. Με την ευκαιρία αυτή, μιλάει στο «ANTI» για τη νέα ΑΣΚΤ, ο πρότανης της Νίκος Κεσσανλής.

Ένα από τα όνειρα πολλών ζωγράφων, σπουδαστών αλλά κυρίως καθηγητών της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών, ήταν πάντα η δημιουργία μιας νέας σχολής, η απόκτηση ενός καινούριου κτιριακού συγκροτήματος συγκεκριμένα, που θα μπορούσε να στεγάσει όλες τις δραστηριότητές της, που θα αποτελούσε πυρήνα καλλιτεχνικής και πολιτιστικής δημιουργίας. Γι' αυτό, άλλωστε, πάλεψαν πολλές γενιές καλλιτεχνών. Μέχρι σήμερα η ΑΣΚΤ ήταν διασκορπισμένη σε διάφορα κτίρια, στο Πολυτεχνείο, στα Εξάρχεια, στο Γουδί, οι φοιτητές συχνά δεν είχαν καν ιδέα για το τι δημιουργούσαν οι συμφοιτητές τους άλλων ετών, πολλές εκπαιδευτικές δραστηριότητες είχαν ανασταλεί ελλείψει χώρου.

Αυτή τη χρονιά, η ΑΣΚΤ απέκτησε το δικό της κτιριακό συγκρότημα. Από την Εμπορική Τράπεζα παραχωρήθηκε στο υπουργείο Παιδείας ένα παλιό εργοστάσιο υφαντουργίας, ένας χώρος 25.000 τετραγωνικών μέτρων, που δίνει τη δυνατότητα να δημιουργηθεί μια Σχολή —πρότυπο στην Ευρώπη, με συνθήκες εργασίας ιδανικές για τους φοιτητές.

Πρόκειται για την αγγλοελληνική υφαντουργία, το γνωστό στους αναγνώστες του ANTI, Σικιαρίδειο (Πειραιώς 256, όπου έγινε το ANTI-ΦΕΣΤΙΒΑΛ από τις 6 ως και τις 11 Απριλίου του 1989).

Ένας από τους δασκάλους που πάλεψε πολύ γι' αυτή την ιδέα και που τελικά επί των ημερών του υλοποιήθηκε, είναι ο σημερινός πρότανης της ΑΣΚΤ, ο ζωγράφος Νίκος Κεσσανλής. Τη στιγμή που τα συμβόλαια πρόκειται να υπογραφούν σύντομα και που το παλιό εργοστάσιο περνάει πλέον στη δικαιοδοσία της ΑΣΚΤ —όσο για τις εργασίες διαμόρφωσης του χώρου όλοι ελπίζουν ότι θα αρχίσουν εντός των ημερών, εκείνος δέχτηκε να μιλήσει γι' αυτές τις νέες συνθήκες που δημιουργούνται πλέον για τους σπουδαστές της ΑΣΚΤ, για τους νέους ζωγράφους.

● Τώρα που το πολύχρονο όνειρο καθηγητών και σπουδαστών γίνεται πραγματικότητα, με άλλα λόγια τώρα που θα έχετε ένα καινούργιο κτίριο, εσείς, πως ως ένα βαθμό είστε ο άνθρωπος που «ευθύνεται» για την πραγμάτωση αυτού του ονείρου, τι έχετε να πείτε:

— Είναι γνωστό πως χρόνια τώρα η Σχολή ταλαιπωρείται, δεν μπορεί στην ουσία δώσει ό,τι θέλει και πρέπει στο χώρο της δασκαλίας, ούτε ακόμα να θεμελιώσει πολιτιστική πολιτική. Και το λέω αυτό γιατί η δική μας Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών έχει μια ιδιότυπη και ιδιόμορφη σχέση με τη διδασκαλία αλλά και με την παρουσίαση της νέας ελληνικής τέχνης. Αυτό έγινε κατανοητό τα τελευταία χρόνια. Αλλά σκοντάφταμε πάντα στους χώρους. Τώρα, βέβαια, αυτό που έγινε είναι πολύ σημαντικό. Η απόφαση της πολιτείας για την αμέριστη υποστήριξη του υπουργού Σουφλιά, να παραχωρήσει στη Σχολή έκταση των 32 στρεμμάτων, ήταν η καλύτερη λύση για την εγκατάσταση μιας Σχολής Καλών Τεχνών. Ο χώρος αυτός, όπως

υπάρχουν ήδη χτιριακές εγκαταστάσεις 25.000 τετραγωνικών μέτρων, χρειάζεται βέβαια ανακαίνιση και μετατροπή, αλλά είναι στο σύνολό του ιδανικός, κατά τη γνώμη μου και τη γνώμη πολλών άλλων. Όταν οι χώροι αυτοί γίνουν λειτουργικοί, θα παρέχουν τη δυνατότητα στη Σχολή να οργανώσει τις σπουδές με συνθήκες άνετες, ανθρώπινες, με σύγχρονες προδιαγραφές, έτσι που οι καθηγητές και οι φοιτητές να μπορούν να εργαστούν με άνεση για την πραγματοποίηση των καλλιτεχνικών τους επιδιώξεων.

● Περιγράψτε μας τις νέες συνθήκες που θα μορφώνονται για τους σπουδαστές...

— Οι νέες συνθήκες θα μας δώσουν την ευκαιρία να πραγματοποιήσουμε το όνειρό μας που έχει γίνει και ο εφιάλτης μας: να είμαστε συγκεντρωμένοι σε ένα συγκεντρωμένο χώρο όλοι οι μαθητές, ακόμη και οι τελειόφοιτοι, που τώρα λόγω έλλειψης χώρου διπλεύουν στα σπίτια τους, δημιουργώντας την απουσία τους από τη Σχολή μεγάλου μέρους του χρόνου. Να μπορούν επίσης όλοι οι καθηγητές να έχουν γνώση του τι γίνεται σε όλη τη Σχολή, πράγμα που τον τελευταίο καιρό είναι σχεδόν αδύνατο. Και τέλος, να δημιουργηθούν άνετοι χώροι για πολλά μαθήματα, που μέχρι τώρα ή υπολειμματούσαν ή ήταν υποβαθμισμένα. Μας χρειάζονται, και τώρα θα αποκτήσουμε, αίθουσες για κινηματογράφο, βίντεο, προβολές και φωτοαφίσα. Όπως και μικρότεροι χώροι, εκτός από τα εργαστήρια, όπου οι καθηγητές και οι ίδιοι οι μαθητές, μόνο των θεωρητικών, μπορούν να κάνουν το μάθημά τους με προβολές από τη βιβλιοθήκη που ήδη από φέτος αρχίσαμε να αναπτύσσουμε και η οποία κάθε μήνα γίνεται πιο σοβαρότερη. Κι ακόμα, χώροι για άνετη βιβλιοθήκη, όπου θα μπορούν οι φοιτητές να αναπτύξουν την καλλιέργειά τους: να σι-ωθώ, ότι η βιβλιοθήκη της Σχολής μας είναι μοναδική στην Ελλάδα και εμπλουτίζεται συνεχώς.

Ένας σύγχρονος χώρος Τέχνης

Είμαστε στη φάση που το όνειρο πάει να γίνει πραγματικότητα και αισθάνομαι σαν μέρος ενός συνόλου που υπήρξε πολύ καλό, αλλά ταυτόχρονα τείνει να γίνει ένας καλύτερος, ένας σύγχρονος χώρος τέχνης. Ελπίζω, ότι τα καινούργια αυτά εργαστήρια με την ίδια την επιβλητικότητά τους, θα αλλάξουν το βλέμμα. Δεν μπορείτε να φανταστείτε το μαρτύριο του δασκάλου και του μαθητή, να βρίσκονται σε χαμηλοτάβανους πολυκατοικίες, υπόστεγα ανήλιαγα, μα-

Ο χώρος αυτός όπου έγινε το ANTI-FESTIVAL το 1989, θα αποτελέσει έναν από τους χώρους της ΑΣΚΤ.

κριά ο ένας από τον άλλο. Τώρα πλέον, όμως, βλέπω το μέλλον με αισιοδοξία.

● Πότε πιστεύετε ότι θα μεταφερθείτε στον καινούριο χώρο;

— Η ερώτηση πέφτει στο σωστό χρόνο. Τρεις μέρες πριν θα σας έλεγα πως δεν μπορώ να δώσω μια απάντηση. Προχθές όμως συνέβη κάτι που με κάνει να είμαι αισιόδοξος: Εδώ και τρεις μήνες κάθε μέρα είχα την ελπίδα πως θα υπογράφαμε τα συμβόλαια, θα μπαίναμε μέσα κατ' αρχήν για καθαρίσ-μα κι έπειτα για να ολοκληρωθούν τα σχέδια. Όμως οι μέρες περνούσαν, πέρασαν οι μήνες, είχα αρχίσει να γίνομαι ενοχλητικός και ως προς την Εμπορική Τράπεζα και ως προς το υπουργείο. Η ανυπομονησία μου αυτή ήταν δικαιολογημένη, βέβαια, γιατί ήθελα έστω κι ένα μικρό μέρος του μεγάλου χώρου —ένα, δύο εργαστήρια— να λειτουργήσουν τη φετινή χρονιά! Να μην τα πολυλογώ, πριν από λίγες ημέρες με πρόσκληση του υπουργού Παιδείας κ. Σουφλιά και παρόντων των δικηγόρων των τριών (υπουργείου, Σχολής, Εμπορικής) έγινε μια σύσκεψη στο υπουργείο, όπου διακανονίστηκαν με λεπτομέρειες οι τρόποι πληρωμής και ό,τι άλλο καθυστέρουσε μέχρι τώρα την υπογραφή των συμβολαίων. Άρα, μπορώ με βεβαιότητα να πω, ότι μετά το Πάσχα θα υπογραφούν τα συμβόλαια —γύρω στις 15 Μαΐου— κι επομένως εμείς, θα βρισκόμαστε στην οδό Πειραιώς με σκούπες, χρώ-

ματα και σχέδια, θα αρχίσουμε να ζωγραφίζουμε ή αν θέλετε να σχεδιάζουμε το όνειρό μας. Δεν είναι καταπληκτικό;

Πρέπει να προσθέσω, ότι τόσο ο κ. Σουφλιάς όσο και η Εμπορική, έδειξαν μεγάλη κατανόηση και απέδειξαν ότι θέλουν όλα να τελειώνουν όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Τους ευχαριστώ εκ μέρους της Σχολής.

● Σε λίγο θα έχετε μια καινούργια Σχολή. Ποια άλλα προβλήματα της ΑΣΚΤ χρονίζουν ακόμη;

— Την κανονική λειτουργία της Σχολής εμποδίζουν, επίσης, η έλλειψη καθηγητών, διοικητικών υπαλλήλων, δκατυλογράφων, μεταφραστών, κλητήρων, φυλάκων κ.λπ. Πολλά ε; Ναι είναι, αλλά με την καινούργια Σχολή θα χρειαστούν ακόμα και περισσότερα. Ήδη, όμως, αυτό το μήνα, πήραμε μια ευνοϊκή απάντηση για είκοσι νέους υπαλλήλους. Αυτοί, προς το παρόν, και μέχρι να δούμε τις ανάγκες του καινούριου συγκροτήματος, είναι καλά.

● Με τη μετακόμιση της Σχολής στο νέο χώρο, σκέπτεστε να αναπτύξετε κάποια νέα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους φοιτητές; Συγκεκριμένα, τώρα που θα έχετε άνεση χώρου, αυξάνονται και οι δυνατότητες για κάποιες επιμορφωτικές εκδηλώσεις;

— Στα 150 χρόνια της, η ΑΣΚΤ βρίσκεται τώρα στην αρχή μιας νέας εποχής, τόσο στη χώρα μας όσο και στην Ευρώπη. Υπάρχουν

Ο Νίκος Κεσσανλής στο Σικιαρίδειο

ορισμένα πράγματα που από καιρό έπρεπε να έχουν αλλάξει, φαίνεται όμως ότι δεν ήταν ώριμο το φρούτο· το κτιριακό μάζ επηρέαζε τόσο, που εμποδίζε κάθε παραπέρα σκέψη.

Παρόλα αυτά, η Σχολή έχει αρχίσει να εφαρμόζει μια πολιτιστική πολιτική προς τα έξω. Ξεκινάμε από την καλή σκέψη, ότι εκεί που τα πράγματα χωλαίνουν δεν είναι το πρότυπο που τα παιδιά διδάσκονται, ή η έλλειψη ταλέντου. Κάθε άλλο. Το ποσοστό των Ελλήνων που πέφτουν σε καλό έδαφος και πετυχαίνουν στο εξωτερικό, είναι αντίστροφως ανάλογο με το μικρό αριθμό τους. Εκείνο που φταίει είναι, ότι η πολιτεία δεν σκέφτεται τους νέους της παρά σε αραιά διαστήματα. Η πολιτεία ασχολείται κυρίως με το να βραβεύει, κατά κάποιο τρόπο, τους ώριμους καλλιτέχνες —χι όχι πάντα με τον καλύτερο τρόπο— για να τους δείξει την εκτίμησή της για το καλό έργο τους. Η Σχολή έχει καταλάβει ότι το τεράστιο κενό που δημιουργήσε αυτή η πολιτική πρέπει να καλυφθεί από εκείνη. Να δώσει στον νέο καλλιτέχνη από πολύ νωρίς την ευκαιρία να δείξει το έργο του. Αρχίσαμε λοιπόν με την εκδήλωση που έγινε θεσμός πια, αυτή της εκθεσης των αποφοίτων στην Εθνική Πινακοθήκη. Τέτοιες εκδηλώσεις των μαθητών γίνονταν και παλιότερα, τώρα όμως κυκλοφορεί και έγχρωμος κατάλογος και γενικότερα η οργάνωση της έκθεσης είναι πιο προσεγμένη. Αρχίσαμε, όμως, και τις επαφές με το

εξωτερικό. Για ένα χρόνο τώρα δουλεύουμε και βάζουμε τις βάσεις για μια κανονική συνεργασία με *Institutions* και ξένες σχολές. Τα αποτελέσματα άρχισαν ήδη να φαίνονται. Ωστόσο, οι καινούργιοι χώροι θα μας δώσουν τη δυνατότητα εκθέσεων, έτσι, που σε συνεργασία με άλλες χώρες της Ευρώπης, να μπορέσουμε να δημιουργήσουμε επαφές και συναλλαγές για το καλό των νέων. Άρα, είναι εύκολο να φανταστεί κανείς, ότι, όταν θα λειτουργήσουν οι χώροι όπως πρέπει, η Σχολή, εκτός από καθαρά παιδαγωγικό ρόλο, θα παίξει και σημαντικό στη διαμόρφωση των νέων εικαστικών πραγμάτων, στη χώρα μας.

Εκθέσεις

● Πείτε μας όμως και τις μέχρι τώρα εκθέσεις. Αυτές που έγιναν χωρίς να έχετε ακόμα αποκτήσει τους δικούς σας χώρους...

— Η σκέψη που κυριάρχησε είναι, ότι περιέργως πώς, οι μαθητές της Σχολής μέχρι να τελειώσουν υπάγονται στο υπουργείο Παιδείας. Αμέσως μετά, όμως, από την έκθεσή τους στην Πινακοθήκη, υπάγονται στο υπουργείο Πολιτισμού.

Τον προηγούμενο χρόνο έκανα μια μικρή πρόταση στο υπουργείο Πολιτισμού, η οποία δεν έγινε αποδεκτή με το σκεπτικό ότι ανήκουμε στο υπουργείο Παιδείας. Μα τα παιδιά, οι νέοι, ήταν απόφοιτοι! Πριν από λίγες μέρες, όμως, συζητήσα με το γενικό

γραμματέα του υπουργείου Πολιτισμού Φωτέα, του υπέβαλα μια έκθεση πεπραγμένων της Σχολής, γι' αυτή την περίοδο. Έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον και υποσχέθηκε να μιλήσουμε γι' αυτές τις εκδηλώσεις μετά Πάσχα. Είμαι σίγουρος ότι το υπουργείο Πολιτισμού θα βοηθήσει, αναγνωρίζοντας τις προσπάθειές μας.

Συνολικά, μέχρι στιγμής έχουμε κάποιες εξής εκθέσεις:

● Εκθέσεις των αποφοίτων στην Πινακοθήκη και

● Παρουσιάσεις του υλικού με το οποίο η Σχολή παίρνει μέρος σε μεγάλες διεθνείς εκθέσεις, συνολικά είκοσι, μέχρι το τέλος του 1992.

Για κάθε μια από αυτές τις εκδηλώσεις τυπώνουμε κατάλογο και αφίσσες, ενώ οι σκαλοί και διοικητικό προσωπικό παραβιβάζονται, επί τόπου.

Δεν μπορώ, ωστόσο, να σας πω εκτενέστερα για όλα αυτά, είναι πολλά. Η κατάρτιση των γραφών αυτών των εκδηλώσεων με λεπτομέρειες, θέλει αρκετό χώρο, που ελπίζω κάποτε να δοθεί από το «ΑΝΤΙ». Ωστόσο ένα θέλω να πω: με τις επαφές και εκθέσεις που κάναμε στο Βέλγιο, την Ισπανία, Τυνίδα, τη Γερμανία, την Ιταλία, την Ουγγαρία και αλλού, διαφάνηκε η ποιότητα δουλειάς που γίνεται στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών. Είμαι σίγουρος πως στα επόμενα χρόνια, η Σχολή και κατ' επέκταση οι νέοι έλληνες καλλιτέχνες θα έχουν την δυνατότητα να κάνουν γνωστό το έργο τους όπως τους αξίζει. Και θα το χρωστούμε αυτή την πρωτοβουλία της ΑΣΚΤ.

● Υπάρχουν όμως και κάποιοι που αμφισβητούν το έργο της ΑΣΚΤ...

— Υπάρχουν, είναι αλήθεια, μερικές θιές και άλλες Ερυνίες των εικαστικών, προφανώς ευρισκόμενες σε κλιμακτική κατάσταση, προσπαθούν να αμαυρώσουν να ελαχιστοποιήσουν αυτό που γίνεται στη Σχολή. Το μόνο που θέλω να πω σε αυτούς μανάτζερς της συμφοράς είναι, ότι γρήγορα, αυτούς τους νέους θα χρησιμοποιήσουν για να οργανώσουν τις μέχρι τώρα απαρχαιωμένες προσπάθειές τους ποτυχημένες, όχι γιατί το υλικό είναι καλό αλλά γιατί οι ιδέες τους είναι άσχημες. Όσα παραδείγματα αναφέρουν για σταρ επαγγέλματος που δεν έβγαλαν Σχολή, μπορώ να πω ότι είναι οι εξαιρέσεις που βεβαιώνουν τον κανόνα. Πολλές φορές, τούτο δεν συμβαίνει και αληθινά: γιατί πολλοί φοίτησαν αλλά είναι της μόδας να λένε ότι όχι.

Επαναπροσδιορίζοντας το νόημα της μουσικής

Εκινώντας να μιλήσουμε για τον Νικηφόρο Ρώτα, το πρώτο που αντιλαμβανόμαστε είναι ότι πρόκειται για ένα δημιουργό του οποίου το όνομα έχουμε συναντήσει πολλές φορές, μα που γνωούμε παντελώς το έργο του. Έχοντας στο ενεργητικό του μια πολυποικίλη συνθετική δράση ετών, ο μεγαλύτερος όγκος του έργου του (εξαιρεση αποτελεί η σκηνική του μουσική) έχει ταδικαστεί στον τόπο μας στην αφάνεια, παρά τα διεθνή βεία και τα επαινετικά σχόλια που έχει δεχθεί.

Ναι κατά κάποιο τρόπο κανόνας, το έργο των δημιουργών διέπεται από κάποια βασική αρχή. Παρακολουθώντας τόσο έργο του Νικηφόρου Ρώτα, όσο και τις κατά καιρούς τυπωμένες θέσεις του, παρατηρούμε ότι βασική αρχή και λόγος του είναι να προσδιορίσει και να επαναφέρει τη μουσική στην αρχική της αιτία και προορισμό.

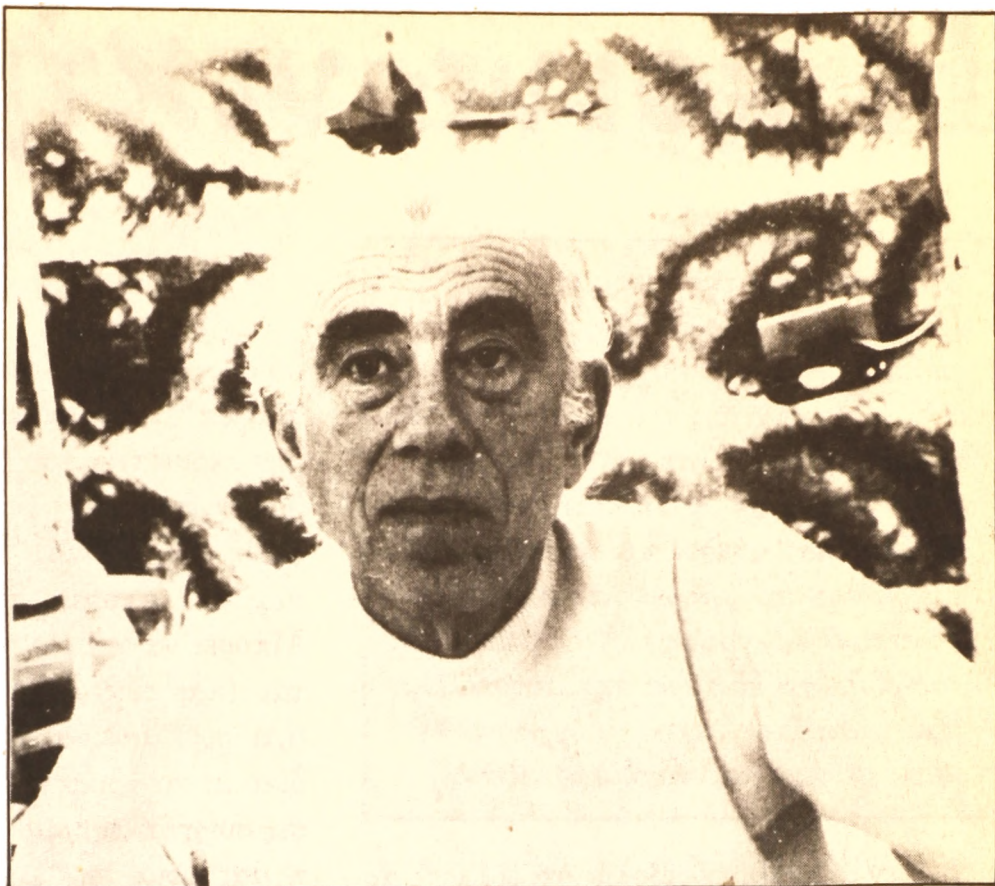
Ενάντια σε μια "ομάδα" ανθρώπων και σε μια συνάθροιση ανθρώπων υπάρχει ποιοτική διαφορά. Η συνάθροιση (π.χ. ορχήστρα) χρησιμοποιεί ευκαιριακά τη συνεργασία με σκοπό το κάθε άτομο να ωφεληθεί ατομικά. Στην ομάδα (π.χ. χορός της γαυδίας) η συνεργασία δεν είναι ευκαιριακή, αλλά ύψιστη κοινωνική ανάγκη που τους ενώνει για να επιτελέσουν ένα κοινό, ωφέλιμο, σπουδαίο για την ανθρωπότητα, μέγεθος. Ο χρόνος και ψυχικά συντονισμένοι. Αυτός είναι ο σκοπός της μουσικής, και αυτός υπήρξε από καταβολής του μουσικού κόσμου ο στόχος της».

Αποφασίζοντας την αξιολογή προσπάθεια παρουσίασης του έργου Ν. Ρώτα (και πλέον ολοκληρωμένη) από το Κέντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας, μας δόθηκε η ευκαιρία να συζητήσουμε με το συνθέτη και να μας μιλήσει πιο λεπτομερώς για τις μουσικές του αρχές.

Σκοπός της μουσικής δεν είναι να διασκεδάσει κάποια άτομα, αλλά να ψυχαγωγεί τις «ομάδες». Να δίνει τη δυνατότητα σε αυτές να δρουν ομαδικά. Επειδή ακριβώς το μουσικό έργο κινείται μέσα στο χώρο και το χρόνο, η μουσική είναι η πλέον κατάλληλη τέχνη, να δώσει την απαραίτητη ομοψυχία και τον κοινωνισμό «στη δράση» σε μια δημιουργημένη «ομάδα». Από την άποψη αυτή, η μουσική τέχνη είναι το πιο ισχυρό πνευματικό παναστατικό εργαλείο των ανθρώπων.

Χαμένος στόχος της μουσικής

Σήμερα βρισκόμαστε σε μια εποχή που η παραποίηση του πνεύματος της μουσικής, ή αλλιώς, η διάβρωση του ομαδικού πνεύματος και η εξατομίκευση, έχουν καταστήσει τα άτομα κανα μπροστά στις μουσικές (ως ανίκανες τις μουσικές). Απορρίπτουν την 9η συμφωνία του Μπετόβεν, που απευθύνεται σε όλα τα άτομα με δυνατότητες ομαδικότητας —επειδή όμως η δυνατότητα τους έχει αφαιρεθεί— διασκεδάζουν απλά με τις λαϊκές της μουσικής, ή θαυμάζουν απλά το μαέστρο, χωρίς να αντιλαμβάνονται το πνεύμα του έργου. Παίρνουν, δηλαδή, μερικά

κομμάτια από το όλον, χωρίς να μπορούν να αγγίξουν το πνεύμα του.

● Η μουσική είναι η τέχνη των ομοψυχιών, σήμερα όμως έχει καταντήσει να είναι η τέχνη της διασκέδασης των ατόμων. Ονομάστηκε διασκεδαστική τέχνη κι όλοι οι έμποροι της τρέξαν πίσω από αυτό για να αρπάξουν δόξα και χρήμα. Είναι ντροπή για ένα μουσικό να θέλει να διασκεδάσει τα ιδιοκτητικά αυτιά του ατόμου. Και είναι «μεγάλη χάρη» του μουσικού να ψυχαγωγεί τα «ομαδικά» αισθήματα των ανθρώπων. Αυτό έκαναν οι μεγάλοι μουσικοί του παρελθόντος. Απαιτείται, σήμερα, πολύς κόπος και μεγάλες προσπάθειες για να βρει το κοινό τη δυνατότητά του να γίνεται «ομάδες» και να κατανοήσει τις μουσικές αυτές.

Μουσική και τεχνοτροπίες

● Ο αληθινός δημιουργός πλάθει μια νέα μορφή. Η νέα μορφή του πνευματικού έργου δεν γίνεται προς χάρη της μορφής, αλλά προς χάρη εκείνου που φέρνει και το εκδηλώνει. Η μορφή του πνευματικού έργου είναι το αναγκαίο κακό. Όταν μιλάμε για αληθινό έργο δημιουργού και όχι για απομίμηση, η μορφή αυτή είναι πρωτόφαντη και, ειδικά για τη μουσική, πρωτάκουστη. Φέρνει ένα πλέγμα νέο και έχει μεταχειριστεί για να το εκδηλώσει αυτό κάποια μέσα έτσι μορφοποιημένα, ώστε δείχνει να λέει κάτι νέο με τη μουσική γλώσσα.

● Δεν υπάρχουν διαχωριστικοί ιδιοματισμοί στην τέχνη, όταν η τέχνη είναι αληθινή. Απλά τα νέα πράγματα που έχει να εκδηλώσει ένας καλλιτέχνης θα εκδηλωθούν με ένα δικό τους τρόπο. Και θα γίνουν κατανοητά από το κοινό, εάν το κοινό τα ακούσει προσεκτικά. Και αυτό βέβαια εάν οι αντιρρήσεις της εξουσίας —και εξουσία είναι ό,τι διεκδικεί μονιμότητα και απαιτεί υπακοή— δεν τα έχει οδηγήσει στην αφάνεια. Γιατί συνήθως οδηγεί «στο συρτάρι» τα έργα εκείνων των συνθετών που δεν ενδίδουν στον «κρότον χειρών», που λέει ο Κάλβος, παρά ασκούν την τέχνη τους ασυμβίβαστοι.

● Το ήθος της μουσικής, όσο και της γενικότερης στάσης του Ν. Ρώτα, είναι δύσκολο να αποτυπωθούν μέσα από όποια φραστικά σχόλια. Δυστυχώς σε μια εποχή που κατακλυζόμαστε από μουσικούς ήχους αμφίβολης αξίας, το έργο και η πορεία του που τις χαρακτηρίζει μια συνέπεια και ένα ήθος που δύσκολα συναντάμε, παραμένουν ουσιαστικά άγνωστα.

Νεκτάρης Μητρόπουλος

Η κοινωνική συνείδηση το

Ο συγγραφέας της «Πριγκιπέσας Ιζαμπώς» άφησε πληθώρα επίκαιρων, στην εποχή του, αρθρογραφημάτων και δοκιμιών. Σε καιρούς ταραγμένους, αντιμετώπισε τα γεγονότα με αίσθημα προσωπικής ευθύνης και πόνου. «Ο πνευματικός άνθρωπος δεν μπορεί να είναι φανατικός», έγραφε. «Κι η αποστολή του είναι να διατηρεί την αυτοτέλεια που χρειάζεται για να ελέγχει σε κάθε στιγμή και να διαφωτίζει».

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι είμαστε αρκετοί που ο Άγγελος Τερζάκης διαμόρφωσε με τα κείμενά του, σε μεγάλο βαθμό, τα ενδιαφέροντα και τις ανησυχίες τους (εννοώ τα δοκιμιακά του κείμενα), που δημοσιεύονταν στον περιοδικό και, προπαντός, στον ημερήσιο τύπο στις δεκαετίες του '50, του '60 και του '70. Όποιος δει στο σύνολό τους τα κείμενα αυτά, αντιλαμβάνεται ποιο ήταν το επίπεδο του τύπου στις αντίστοιχες δεκαετίες.

Όταν στα 1965, που είχα την χαρά να παρακολουθώ τα δικά του μόνο μαθήματα στην Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου, τον ρώτησα, με την επιθετικότητα της ηλικίας, πώς δεν του φαινόταν βαρύγδουπος ο τίτλος «Προσανατολισμός στον αιώνα», ώστε να τον χρησιμοποιήσει σε ένα πρόσφατο, τότε, βιβλίο του, μου απάντησε χαμογελαστά και ήρεμα: «Δεν φιλοδοξώ τα κείμενά μου να χρησιμοποιηθούν ως πυξίδα μέσα στα προβλήματα και τις έγνοιες της εποχής μας. Αλλά να δείξουν, στο μέτρο των δυνατοτήτων μου, ποιες είναι οι αγωνίες που στοίχειωσαν την συνείδηση του καθημερινού ανθρώπου του καιρού μου».

Εικοσιεπτά χρόνια αργότερα καταλαβαίνουμε, όπως διαβάζουμε και ξαναδιαβάζουμε τα κείμενα αυτά, πόσο μετρίοφρων και σχεδόν υποτιμητικός ήταν για την εργασία του, καθώς το κενό που άφησε, φεύγοντας το καλοκαίρι του '79, παραμένει κενό. Τόσο μεγαλύτερο μάλιστα που, ενώ τα προβλήματα του κόσμου μας έχουν επιδεινωθεί

σε οριακό σημείο, απουσιάζουν τα κείμενα που θα αναγνωρίζαμε μέσα τους κάτι από την περιπέτεια του καθημερινού ανθρώπου. Του ανθρώπου, που αν και εξοπλισμένος με φωνή και διάθεση να μιλήσει, αισθάνεται πως δεν μπορεί να την βγάλει στο φως. Μπορεί να γράφονται κείμενα, να αναλύεται (και συχνά με περισπούδαστο τρόπο) ό,τι συμβαίνει στον παγκόσμιο χάρτη, το δίκιο με το άδικο να αντιμάχονται με ισόποσες συνηγορίες, όμως το γραπτό κείμενο και η μαρτυρία του Άγγελου Τερζάκη διαθέτουν ένα στοιχείο που τα ξεχωρίζει από κάθε άλλο, ακόμη και ξεχωριστής σειράς, κείμενο.

Κάνοντας μια πρόχειρη αναδρομή στις δεκαετίες που, ήδη, αναφέραμε, διακρίνουμε τον ορίζοντα του κόσμου φορτωμένο με προβλήματα που, και αν ακόμη δεν συζητούνται σήμερα, έχουν αφήσει βαθιά τα χνάρια τους στην πορεία της ανθρωπότητας. Από τον πόλεμο στο Βιετνάμ και την σφαγή του Μυ Λάου ως την πτώση του Αλλιέντε και την απειλή του Χρουστώφ πως «δεν θα σεβαστεί ούτε την Ακρόπολη, αν χρειαστεί», από την έξοδο του ανθρώπου στο διάστημα ως το τραγικό ναυάγιο της δικής μας Φαλκονέρας (μιλώ για θέματα που έγραφε γι' αυτά ο Τερζάκης), ένα πλήθος άλλων περιστατικών, μικρότερης ή μεγαλύτερης σημασίας, φουσκώνουν τους εσωτερικούς αρμούς του πλανήτη και κάνουν την ζωή για ένα συνειδητό άνθρωπο δραματική, αδιέξοδη. Δεν έλειψαν τα άρθρα, τα σχόλια, οι αναλύσεις, οι κοινωνιολογικές ανατομίες, η αντιπαράθεση ακόμη ανάμεσα από τα στρατόπεδα όπου κάθε αναλυτής ή μελετητής είχε προενταχθεί.

Ο Τερζάκης με έναν ιστορικοκοινωνικό θεωρητικό εξοπλισμό που θα τον έκανε να ξεπεράσει κάθε επίσημο, παγκόσμιας αποδοχής, σχολιογράφο, αντιμετώπισε όλα αυτά τα γεγονότα με ένα αίσθημα προσωπικής ευθύνης και προσωπικού πόνου. Λογάριασε τον εαυτό του χρεωμένο απέναντι στους συνανθρώπους του για ό,τι φοβερό συνέβαινε στην εποχή του, δηλαδή να το ερευνήσει, να το φωτίσει, να το μεταφέρει. Όχι ως εξουσία, από καθέδρας, αλλά αναμιγνύομενος στο πλήθος, αναζητώντας ανάμεσα

στους παραζαλισμένους ανθρώπους την δυνατότητα ενός διαλόγου, αφουγκραζόμενος. Δεν θωραχίστηκε πίσω από τις ιδιότητες του πεζογράφου και θεατρικού συγγραφέα. Δεν πίστεψε πως έφταναν αυτές για να ξεφλήσει το χρέος του, αλλά κατέβηκε στο πεζοδρόμιο, βγήκε στον δρόμο, αν και γνώριζε το εκ των πραγμάτων ανεπίδοτο της προσπάτειάς του, αφού εκείνοι που φώναζαν γι' ελευθερία είχαν ήδη εκχωρηθεί σε κείνο που τους την αφαιρούσαν, με το πρόσχημα της όλο και μεγαλύτερης ελευθερίας. Θέλω να υπογραμμίσω το στοιχείο του προσωπικού πόνου του Άγγελου Τερζάκη, για ό,τι ή μάλλον όσα δραματικά γίνονταν στην ποχή του, γιατί ρίχνει ένα ιδιαίτερα αποκαλυπτικό φως στις μέρες μας, όπου πάμπαντες καριέρες, με γενναία οικονομικά και άλλης μορφής αντικρύσματα, χτίζονται πάνω στα δεινά και στις περιπέτειες του κόσμου. Ενώ η δέσμευση, η ταύτιση, με όλα εκείνα που συμβαίνουν, όταν τα παίρνεις τοις τρητοίς και ως προσωπική σου υπόθεση, μόνο που μπορεί να κατορθώσει, είναι να καταβάλει, να σε εξοντώσει. Είναι η πτώση του στοχαστή Άγγελου Τερζάκη.

Βέβαια την εποχή που γράφονταν τα κείμενα του Άγγελου Τερζάκη κι ενώ δεν χωρίζει μεγάλη απόσταση από αυτήν, πνευματικοί άνθρωποι αντιδρούσαν ακόμη. Σήμερα φαίνεται να μην αντιδρά καν. Μην μας ξεγελάνε οι διαμαρτυρίες, οι ταγγελίες, οι φωνές, οι φωνές όπου και πώς ακούγονται. Κάτι έχει τρυπώσει η συνειδήσεις των ανθρώπων και τις ροκανίζει ανελέητα. Κάτι που λέει πως από την στιγμή που ένα πράγμα έχει αγοραστεί, μπορεί να πουληθεί οτιδήποτε κι αν είναι αυτό. Όταν οι άνθρωποι δεν αντιδρούν στην πληση και την θεωρούν φυσιολογικό γεγονός, όποια κι αν είναι η πραγματεία που εκτελείται, ή που δημιουργείται ασθμαίνοντας να πουληθεί, ο κόσμος προορίζεται για μακρά περίοδο χαύνωσης που την αντιλαμβάνεται ως την ελευθερία του.

Ο Τερζάκης αν και για σαράντα χρόνια δεν απουσίασε ποτέ από καμιά μάχη, κανένα μεγάλο γεγονός, καταλαβαίνει νείς πως την παρουσία του δεν την εδραίωνε γιατί ήταν μόνον πολεμιστής, αλλά γιατί

Εισήγηση σε ένα «Αφιέρωμα για τον Άγγελο Τερζάκη» που έγινε στο Γαλλικό Ινστιτούτο στις 2 Μαρτίου.

Αγγελου Τερζάκη

του Θανάση Θ. Νιάρχου

...μια συνείδηση πολεμική, που θα αφύ-
...τους ανθρώπους ακόμη και σε περιό-
...κοινωνικής και ηθικής νηφαλιότητας
...υπήρξαν ποτέ στον κόσμο ανάλογες
...όδοι. Φυλλομετρώντας τους είκοσι σχε-
...τόμους με τα σχολιαστικά του κείμενα,
...υμε έναν ιδιότυπο απομνηματογράφο
...ημερολογιακό καταγραφέα: μας φτά-
...και μας περισσεύουν— τα κείμενα
...για να γνωρίσουμε τι γινόταν στις επο-
...που τα έγραφε. Κι αν είχαμε στερηθεί ο-
...κοδήποτε άλλης μαρτυρίας, με τα κείμε-
...του Άγγελου Τερζάκη, γνωρίζουμε α-
...ώς τα γεγονότα που βασάνισαν τον κό-
...τα σαράντα αυτά χρόνια. Και μάλιστα
...γνωρίζουμε από την σκοπιά του ανθρώ-
...που επειδή αισθάνεται αδύνατος κι ανυ-
...χασπιστος, αλλά το μάτι του παραμένει

καθαρό και η ψυχή του αμόλυντη, α ξεχωρί-
στη είναι από τα κείμενα αυτά, η ποίηση
που χαρακτηρίζει τον ανώνυμο άνθρωπο
στις μικρές και τις μεγάλες του ώρες. Ο
Τερζάκης, αν και επώνυμη οντότητα, πολι-
τεύθηκε μέσα στον κόσμο ως ανώνυμη ψυ-
χή.

Δεν ξέρω αν θα συνέβαιναν όλα αυτά σε
περίπτωση που ο Τερζάκης δεν προερχόταν
και δεν ανήκε στον καθάροαιμο χώρο της
λογοτεχνίας. Αν δεν ήταν πάνω απ' όλα
συγγραφέας. Γιατί αν ήταν ένας απλός επι-
φυλλιδιογράφος, αναμφισβήτητα θα ήθελε
να κερδοσκοπήσει σε βάρος των γεγονότων.
Και τότε η επίδρασή του στο κοινό θα ήταν
μηδαμινή, ανύπαρκτη. Γιατί το κοινό υπο-
ψιάζεται, κι όχι άδικα (όσο κι αν τους πα-
ρακολουθεί), όλους εκείνους που αποζούν

ποικιλότροπα από την καταγγελία των
σκανδάλων και την επισήμανση των δεινών.

Τους λογαριάζει ενσωματωμένους μέσα
στον ίδιο χώρο με κείνους που προξενούν τις
συμφορές. Αν δεν υπήρχε αυτή η υποψία, ως
προς τους σκοπούς και τις προθέσεις των
διαμαρτυριών και των καταγγελιών, που
δίκην ομοβροντιών διοχετεύονται καθημερι-
νά στον κόσμο, η όψη των πραγμάτων στον
πλανήτη θα ήταν σαφώς πιο βελτιωμένη.
Καμιά εξουσία δεν είναι τόσο ισχυρή ώστε
να καθυποτάξει μια συνείδηση, όταν η συνεί-
δηση αυτή γνωρίζει πως όσοι είναι εντεταλ-
μένοι δημόσια να την εκφράσουν, την σέβο-
νται και δεν παραποιούν τα αιτήματά της.

Ο Τερζάκης όμως προερχόταν από έναν
άλλον χώρο, τον χώρο της συγγραφής, του
σπουδαστηρίου. Έτσι η κάθοδός του στην
αγορά, λογαριαζόταν ως μια θυσία του από
το κοινό, γι' αυτό και η επίδρασή του ήταν
αποφασιστική. Ο Τερζάκης διαμόρφωνε συ-
νειδήσεις. Είχε εγκαταστήσει έναν διάλογο
με το κοινό, και το κοινό ήξερε πως ό,τι κι
αν συνέβαινε θα τον έβρισκε παρόντα. Ποτέ
απόντα. Όσο αιχμηρά κι αν ήταν τα θέμα-
τα που δημιουργούνταν σε εθνικό επίπεδο ή
από ιδιωτικό δρόμο του υποβάλλονταν. Πι-
στεύω πως αν ζούσε ο Τερζάκης, δεν θα είχε
βέβαια —προς θεού!— αποτραπεί το «σχάν-
δαλο Κοσκωτά», αλλά θα υπήρχε για το
μεγάλο κοινό ένας πλοηγός και ένας μπού-
σουλας. Ενώ σήμερα με τόσες φωνές, τόσες
καταγγελίες, τέτοια και τόση έκταση, ο α-
πλός άνθρωπος —κι όχι μόνον ο απλός—
δεν είναι περισσότερο φωτισμένος για το τι
ακριβώς έγινε, απ' ό,τι θα ήταν αν του εί-
χαν κρύψει τα περισσότερα. Ο Τερζάκης μέ-
σα στην πιο θολή, αντιφατική και συγχυ-
σμένη επικαιρότητα, τα στοιχεία που η
γνώση, η οξυδέρχεια, η ανιδιοτέλεια και η
ανεξαρτησία του του παρείχαν, τα εξέθετε
και τα συνέθετε με τρόπο ώστε και ο άνθρω-
πος που δεν διέθετε τίποτε από αυτά, να ξέ-
ρει τι γίνεται και πού πατάει κι όχι ότι τον
χοροϊδεύει ένας ακόμη μορφωμένος άνθρω-
πος.

Γράφει σε κάποιο κείμενό του ο Τερζά-
κης: «Ο πνευματικός άνθρωπος δεν μπορεί
να είναι φανατικός. Από την στιγμή και πέ-
ρα που θα έχει κάπου "προσχωρήσει", θα

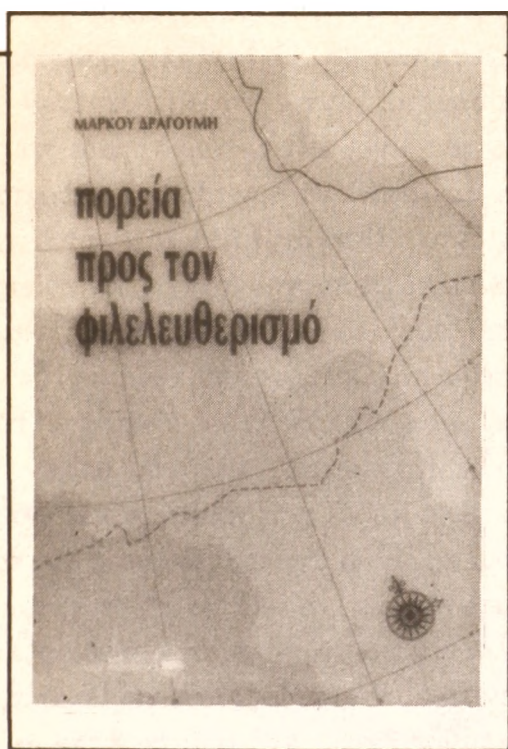
είναι αχρηστευμένος σαν πνευματικός άνθρωπος. Θα έχει προδώσει την αποστολή του. Η αποστολή του είναι να διατηρεί την αυτοτέλεια που χρειάζεται για να ελέγχει σε κάθε στιγμή και να διαφωτίζει. Να είναι πιο αμερόληπτος κι από τον δικαστή. Το να προσχωρείς σε μίαν οποιαδήποτε παράταξη, δεν διαφέρει από το να της δίνεις προκαταβολικά συγχωροχάρτι για οτιδήποτε κάνει, να προσυπογράφεις εν λευκώ κάθε της ενέργεια, να συμμερίζεσαι κάθε της ατασθαλία, να απεμπολείς την κρίση σου καθώς και το δικαίωμα της προσωπικής σου ευθύνης».

Δεν ήταν ακίνδυνο να γράφεις τις απόψεις αυτές στις αρχές της δεκαετίας του '60, όταν η στράτευση γινόταν περίπου υποχρεωτική για να θεωρηθείς δημοκρατικός άνθρωπος, αν λογαριάσουμε το κλίμα της εποχής εκείνης. Στις δεκαετίες που ακολούθησαν και με όλα όσα είδαν τα μάτια μας, η σχεδόν ρομαντική πίστη του Τερζάκη, όπως φαινόταν τότε, το να μην ανήκεις πουθενά παρά μόνο στην συνείδησή σου, έφτασε να γίνει μια επιτακτική ανάγκη. Γιατί με όλες τις μετατοπίσεις και τις μετακινήσεις που

μας επεφύλαξαν λογής - λογής στρατευμένοι, θα είχαμε κάθε λόγο σήμερα, αν είχαμε υιοθετήσει την πίστη του Τερζάκη, να τους πούμε φωναχτά πόσο ασυνεπής και ολέθρια για τον λαό υπήρξε η συμπεριφορά τους. Μέσα όμως στην πονηρή, όπως αποδείχτηκε, διακήρυξή τους ότι οι κοινωνικές συνθήκες είναι που καθορίζουν απόλυτα την συμπεριφορά του ανθρώπου και ότι η υπόθεση της ατομικής ευθύνης είναι ξεπερασμένη και γελοία, έδωσαν το «πράσινο φως» για να περάσει ανέξοδα κάθε ιταμός κερδοσκόπος ως σωτήρας, κάθε αναρριχηματίας ως κοινωνικός εξυγιαντής, κάθε μικρόνους βολεψιματίας ως περιφερειακός αναμορφωτής. Οι εθνοκάπηλοι που εμφανίζονται στην αμέσως μετά τους πολέμους περίοδο, αντικαταστάθηκαν από τους κοινωνικοκάπηλους, που ανακύπτουν μόλις ηρεμήσουν κάπως τα πράγματα και ο κόσμος παρουσιάζεται ελεύθερο πεδίο πάσας σύγκρουσης και —υποτίθεται— νομιμοποιημένης άμιλλας. Κι έτσι είδαμε κείνους που ειρωνεύονταν τον Τερζάκη για την υπογράμμιση, από πλευράς του, της έννοιας της προσωπικής ευθύ-

νης (που ο ίδιος άλλωστε την πλήρωσε κι κριβά), καθώς οι ίδιοι μιλούσαν με διεστραγμένες προδιαγραφές, να εξυμνούν τρεις δεκαετίες αργότερα οι ίδιοι την τοπική αυτοδιοίκηση. Σημεία των καιρών; Ο ίδιος Τερζάκης γράφει, ανάμεσα σε άλλα, σε ένα κείμενό του:

«Όταν βλέπεις ιδέες να εξευγενίζουν, σίμαινει πως τυχαίνει να τις εφαρμόζουν ευνοϊκοί άνθρωποι. Και το πρόβλημα παραμένει τραχύ: πώς να γίνει ώστε να εξευγενίζονται οι άνθρωποι, για να εξευγενίζονται με την σειρά τους —στην εφαρμογή πια και οι ιδέες; Πώς να γίνει ώστε μια ιδέα για να αποκτήσει πρακτική υπόσταση, μην χρειάζεται πρώτα να ξεπέσει, να φτηνίσει, να προδώσει τον εαυτό της; Ένα βήμα προόδου θα ήταν βέβαια να πάψουμε να στεύουμε πως ο ισχυρισμός και μόνος της αλήθειας αποτελεί πειστήριο και καθαρότατο σκοπών. Ένα δεύτερο θα ήταν να καταλάβουμε ξανά πως ο άνθρωπος χρειάζεται ειλικρινή κατεργασία για να γίνει κάποτε άξιος κρέας ιδεών. Μας χρειάζονται πρώτα άνθρωποι κι έπειτα ιδέες».

Το πρωτείο του ατόμου όπως το συνέλαβε η Αναγέννηση και όπως το θεσμοθέτησε σταδιακά η Δυτική Ευρώπη συνιστά τον πυρήνα του βιβλίου.

Άξονες του βιβλίου είναι δύο:

*** Πολιτισμό δημιουργούν τα πληθυντικά εγώ, όχι οι μάζες.**

*** Πρωταξία του πολιτισμού είναι η απουσία καταναγκασμού ανθρώπου από άνθρωπο, δηλ. η ελευθερία.**

ΜΑΡΚΟΥ ΔΡΑΓΟΥΜΗ

Πορεία προς τον φιλελευθερισμό

"..Ο Μάρκος Δραγούμης κάνει μία γενική ιστορική ανασκόπηση και τοποθέτηση..ξεκινώντας όχι από τη σημερινή συγκυρία αλλά από τις καταβολές του φιλελευθερισμού.."
Βήμα 5.4.92

"..Το βιβλίο..αποτελεί μία εξέχουσα από κάθε άποψη φιλοσοφική, πολιτική και οικονομική ανάλυση.. Είναι γραμμένο σε μία γλώσσα που αποτελεί τιμή στα Ελληνικά.."
Οικονομικός Ταχυδρόμος 9.4.92

"..Μας δίνει την πιο εμπεριστατωμένη και πιο σοβαρή ελληνική εκδοχή του φιλελευθερισμού στις ανθρώπινες σχέσεις γενικά και όχι μόνο στην Οικονομία.."
Καθημερινή 6.3.92

"..Δείγμα ζωντανής και ρέουσας γραφής.."
Αυγή 12.4.92

"..Εντυπωσιακό το βιβλίο για τον φιλελευθερισμό..σε μία χώρα αθεράπευτα αντιφιλελευθερη. Αντιμάχεται με σθένος κατεστημένα ρεύματα ιδεών.."
Αντί 17.4.92

"..Είναι η πιο ολοκληρωμένη, ίσως, μελέτη για την ιστορική διαδρομή των φιλελεύθερων ιδεών, διεθνώς και στη χώρα μας.."
Ελευθεροτυπία 3.3.92

"..Οτι το καλύτερο έχει δει το φως της δημοσιότητας στη χώρα μας γύρω από τη φιλελεύθερη σκέψη και την εξέλιξη της διά μέσου των αιώνων..Συναρπαστικό και γραμμένο σε μοναδική ελληνική γλώσσα βιβλίο.."
Τύπος της Κυριακής 5.4.92

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: "ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΥΡΩΕΚΔΟΤΙΚΗ" ΕΠΕ

Η ΜΑΓΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΜΑΤΟΣ

«Η μεγάλη μαγεία» του Εντουάρντο Ντε Φιλίππο προχωρεί από τις ταχυδακτυλουργίες του σαλτιμπάγκου στη μαγεία του μεγάλου θαυματοποιού. Η «Ομάδα Θέαμα» πραγματοποιεί το ταξίδι, όμως στη διαδρομή οι καλλιτέχνες μάλλον εμπλέκονται στη οητεία του θεάτρου - Θέαμα· υποκαθιστώντας εν έρει τον συγγραφέα, προτείνουν το δικό τους παιχνίδι.

Η ναπολιτάνικη καθημερινότητα, αισιόδοξη παρά τα αδιέξοδα και τη μιζέρια της, καταγράφεται στην «Ωδή των άρνων ημερών». Όμως οι μαγικές ημέρες τελειώνουν με πόλεμο και μαζί τους εξαντλείται ο νεανικός Ντε Φιλίππο γεμάτος χιούμορ αφηγητή που παρατηρεί με κατανόηση. Αργότερα, θα έρθει η «Ωδή των μονών ημερών» —εκείνες οι αποφράδες του πολέμου, της τοχής και της δύσκολης επαγγελματικής — όταν ο συγγραφέας εγκαταλείπει την ασφαλή θέα του παρατηρητή και βυθίζεται στο άτομο.

Στα έργα του μεσήλικα Ντε Φιλίππο, οι άνθρωποι επιδίδονται σε ένα παιχνίδι με μάσκες, όπου η κάθε μάσκα διαμορφώνεται από όλες τις άλλες και με τη σειρά της συμβάλλει στο καθεστώς των επόμενων· ένας κύκλος με αλληλοπροσδιοριζόμενες προσωπικότητες που διαγωνίζονται. Ο συγγραφέας γίνεται περισσότερο υπαινικτικός και συμβολικός, προσπαθώντας να δώσει απάντηση στις υπαρξιακές του ανησυχίες που βρίσκουν πιθανόν

την αρτιότερη έκφασή τους στη «Μεγάλη μαγεία». Η αμφισβήτηση της πραγματικότητας και η καταφυγή σε φανταστικά καταστάσεις προβάλλουν σαν σωτήρια άμυνα στη δυσάρεστη κατάσταση που προκαλούν οι εξωτερικοί ερεθισμοί.

Στο έργο, υπάρχει ένας διάχυτος μπερξονισμός που στην τελευταία πράξη αποκτά μια ισχυρή δόση φαινομενολογίας· πιθανές, πειραυλικές επιδράσεις. Ο συγγραφέας παίζει με την αμφισημία των λέξεων: το τρίτο μάτι της σκέψης, που αδιάκοπα επικαλείται ο πλανόδιος θαυματοποιός, κάνει έμμεση αναφορά στην μπερξονική διαίσθηση, ανώτερη έκφραση του ενστικτού. Ενώ η συμβατικότητα του χρόνου που καταμετρούν τα ρολόγια οδηγεί στη διαισθητική αντίληψη της διάρκειας, ασαφής μονάδα χρόνου του υποσυνειδήτου.

Μόνο οι καλλιτέχνες και οι μάγοι διαθέτουν διαίσθηση· ο ήρωας —αρχικά, θύμα του μάγου— αναζητά στο παιχνίδι της ζωής, ή μάλλον στο στοχαστικό παίγνιο της διάνοιας, ένα φαινομενολογικό, πιθανόν σκιώδη, κόσμο αναπαραστάσεων. Ωστόσο, το έργο του Ντε Φιλίππο δεν είναι ένα εγκεφαλικό κατασκευασμα· αντίθετα, όλα μετουσιώνονται μαγικά σε εικόνες και συγκινήσεις. Η ψευδαισθηση οδεύει προς την τρέλα, την ύστατη κατάσταση που σχεδόν επιλέγει σαν συναισθηματικά ασφαλέστερη ο ήρωας, καθώς μεταμορφώνεται σε μάγο της δικής του μοίρας.

Στη «Μεγάλη μαγεία», υπάρχει η φαντασίωση και το υπερφυσικό, αφού όλα γίνονται στην παράσταση ενός μάγου, ως προέκταση όμως μιας συγκεκριμένης, πάντα ορατής στο έργο του Ντε Φιλίππο, πραγματικότητας. Ωστόσο, αυτή η «τρελή» προβολή φαίνεται να συνεπήρε βαθμιαία τον σκηνοθέτη Γ. Κακλέα. Τον ενθουσίασε αυτή η παράσταση μέσα στην παράσταση όπου κυριαρχεί το

Σκηνή από τη «Μεγάλη Μαγεία» με το Γιάννη Βουρέλια.

θαυμαστό, σε συνδυασμό με τις δυνατότητες που προσφέρει ο χώρος του παλιού παγοποιείου.

Σκέλεθρα μηχανημάτων, τροχοί και σωληνώσεις, ερέθισαν τη γόνιμη φαντασία του Μ. Παντελιδάκη που δημιούργησε έναν υποβλητικό χώρο, ιδανικό για ταχυδακτυλουργίες και επικλήσεις μυστικών δυνάμεων. Ο θίασος, με τα φανταζι κοστουμια του ιδίου, εκτελεί αισθησιακά νούμερα, μια δίνη από εύπλαστα σώματα που συμπλέκονται, δημιουργώντας, μέσα στους ηγεμονικούς ήχους της μουσικής του Π. Ανδριτσάκη, ατμόσφαιρα διονυσιακού παροξυσμού. Το θέαμα υπερχειλίζει, σχεδόν καλύπτοντας τη δραματική κωμωδία του Ντε Φιλίππο. Ακόμη και δευτερεύουσες σκηνές, όπως η ανάκριση του μάγου από τον αστυνομικό, φορτίζονται βίαια, μάλλον υπακούοντας σε σκηνοθετικές εμμονές.

Το κείμενο, σε μετάφραση Α. Βαρβαρέσου —τραγικό αλλά και κατάσπαρτο με κωμικές σκηνές— όταν αφήνεται να λειτουργήσει χωρίς πρόσθετα ποικίλματα, θέλγει με τον συχνά ανατρεπτικό εμπαιγμό των ανθρώπων. Τρία ποιητικά κείμενα των Λωτρεαμόν, Α. Αρτώ και Δ. Δημητριάδη κρίθηκε σκόπιμο να προστεθούν. Κι όμως, ο λόγος του ναπολιτάνου

συγγραφέα δεν υστερεί σε ποιήση ούτε χρειάζεται πρόσθετους συμβολισμούς.

Ο κερασφόρος σύζυγος και ο μικροαπατεώνας θαυματοποιός αναμετρούνται και, μέσα από μια οδυνηρή συνειδητοποίηση, εναλλάσσουν ρόλους: ο Γ. Μποστάντζογλου μεταμορφώνει με δραματική ένταση την ψυχρότητα του αριστοκράτη συζύγου στο τελικό ψυχωτικό παραλήρημα, προτάσσοντας το πάθος του σώματος. Μάλλον υποτονικός, ο μάγος του Κ. Μπάρα, παρά τα σκηνοθετικά εφέ, δεν κατορθώνει να απογειωθεί στην πρώτη πράξη, πιο άνετος στις ανθρώπινες διαστάσεις που επιβάλλει το τέλος.

Ο υπόλοιπος θίασος —ιδιαίτερα οι Γ. Μαΐνος, Φ. Λύτρα, Ε. Καλούδης και Κ. Ντούνης— απέδωσε τη σκηνοθετική σύλληψη με τόση ζωντάνια, που φαίνεται πως μάλλον ενστερνίστηκε την άποψη του μεγάλου θεάματος. Ο Γ. Κακλέας είδε στη «Μεγάλη μαγεία» ένα έργο πρόσφορο στους δικούς του ρυθμούς και ανησυχίες. Ωστόσο ο Ντε Φιλίππο συγκαλύπτει την ταραχή του, στο έργο η απόδραση στο παράλογο και την ψευδαισθηση παραμένει μετέωρη, πάντα εν δυνάμει.

Μ. Θεοδοσοπούλου

ΠΡΟΣΓΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΓΕΙΩΣΕΙΣ

Τέσσερις εκθέσεις
από την πρόσφατη
παραγωγή, με
ξεχωριστό ενδιαφέρον

Ανάμεσα στην πολυφωνία των εκθέσεων που παρουσιάζουν οι διάφορες αίθουσες τέχνης, επισημαίνονται ορισμένα σύνολα έργων, όχι με τα παλαιότερα ισχύοντα αξιολογικά κριτήρια, αλλά με τη διάθεση να καταγραφεί η διαδικασία και το σκεπτικό της δημιουργίας τους. Η κριτική λειτουργία, για το ρόλο της οποίας θα επανέλθω σε επόμενο σημείωμα, εκδιπλώνει μια ορισμένη πτυχή ανάγνωσης (χαρακτηριστική κατά το μάλλον ή ήττον της), χωρίς να αποκλείει τις άλλες, γιατί ο λόγος της οφείλει πλέον να υπάρχει περισσότερο υπαινικτικά παρά αποφασιστικά, αφ' ης στιγμής επανατίθεται συνολικότερα το πρόβλημα της κριτικής για το τι καθορίζει σήμερα, διατηρώντας το προνόμιο να κινείται έξω από το εμπορικό και δημοσχεσιακό βέβαια κύκλωμα.

Ένα από τα «Τοπία» του Τ. Γερμενί (γκαλερί Μοιραράκη).

Το ζήτημα που θίγω, δεν το προεκτείνω εδώ, μιας και θα εξεταστεί ευρύτερα. Αφορμή ωστόσο για να ξεκινήσω τούτην την περιδιάβαση, στάθηκε η αναγνωρισμένη πλέον πολυφωνία που παρατηρείται στα ιδιώματα των καλλιτεχνών, αλλά και στη συγχρονία που αυτά εκθεσιακά παρουσιάζονται, πράγμα που δυσχεραίνει τις όποιες συνάψεις, πολύ δε περισσότερο

τον κοινό τους (;) παρονομαστή, αν και αυτός δεν διακρίνεται, έτσι ώστε να καθορίσει, έστω και καταχρηστικά, ένα συμβατικό τίτλο. Επομένως, έχουμε να κάνουμε με τις ελευθερίες και τις αποστάσεις που μπορεί να πάρει, χωρίς ή με τίτλο, ο ρητορικός λόγος της κριτικής, εποικοδομώντας το κύρος της δικής του πραγματικότητας, στο μέτρο που αυτή ελέγχεται για τα περιθώρια της αυθαιρεσίας της και στο βαθμό που μπορεί να επισημαίνει την μέθοδο ανάγνωσης των έργων, από την άλλη πλευρά, ως τρόπο αναζήτησης της αλήθειας που υποθηκεύουν τα έργα αυτά, όπως και της επικοινωνιακής γλώσσας που αποκωδικοποιείται από την συνθήκη τους.

Η κοινή έκθεση του Τάκη Γερμενί και της Βαρβάρας Σπυρούλη στην γκαλερί Μοιραράκη της Κηφισιάς, δημιουργούσε αρχικά ένα ερώτημα: γιατί αυτοί οι δύο καλλιτέχνες μαζί; Όχι ότι δεν συμβίωναν ανεκτά, αλλά δεν υπήρχαν διασυνδέσεις που να δικαιολογούν τη συνύπαρξή τους αυτή. Τα έργα του Τ. Γερμενί (κολλάζ και μεικτή τεχνική) αξιοποιούσαν, με έναν ευφάνταστο πράγματι

τρόπο, τις ιδιότητες των υλικών, καθώς και της χειρονομίας της ογκοπλαστικής γραφής του δημιουργού τους, στα όρια της αναμορφοποίησης ενός μετεξπρεσιονιστικού ιδιώματος. Τα έργα της Β. Σπυρούλη, αβίαση τους έθεταν την έννοια της διαπλοκής, ενός ιστού που διεδιχούσε στο ανάπτυγμά του διαστάσεις του φυσικού χώρου. Σε ένα επόμενο της σύνολο, σως θα μπορούσε η Β.Σ. να ναδείξει περισσότερο συνδιαστικό αυτό της το σκεπτικό, που προοίμιό του μας παρουσία στην έκθεση εκείνη.

Οι πίνακες του Γιώργου Καζάκη στη Μέδουσα (Ξενοκτούς 7) πρόθεσή τους είχαν αποδώσουν μέσα από χρωματικές εντάσεις κι αντιθέσεις έντονο εξωτικό ερωτισμό, αθώο ταυτόχρονα άγριο στην ορμητικότητα της ελευθερίας του στίκτου, χωρίς να παρακάμπται ένα κοινωνικό σχόλιο, γύρω από τις υποκρυπτόμενες φανσιώσεις που με τελετουργία

Έργο του Ραϋμόνδου (Μέδουσα προσχήματα παρουσιαζόταν προκάλυπτα. Ενδιαφέρουσα φετηρία κι ακόμα πιο ενδιαφέρουσα η αντιμετώπιση, εκτός από το ότι το βλέμμα του θεατή δεν πήγαινε εκεί που ήθελε το προσανατολίζει ο ζωγράφος, δηλαδή σε ό,τι υποδήλωναν

Ζωγραφική
του Γ. Καζάκη
(λάδι σε μουσαμά)
1991.

πό την έκθεση του Κ. Οικονόμου στην γκαλερί «Όλγα Γεωργαντέα».

για αυτά, πίσω από την πρω-βάθμια ανάγνωση, η οποία σε κατέξ των περιπτώσεων ήταν σμειωτική. Πριμοδοτούσε τον ρηθισασμό της θεματογραφίας η παρουσίασή της, υπο-έλλοντας τα όποια τελετουργικά στοιχεία φανερώονταν από την εικονογράφιση, χωρίς αυτά να μυούν αναδρα-μικά και με τον απαιτούμενο ενεργητικό τρόπο τον αποδέ-χονται, τουλάχιστον όσο το σκότταν η συμπάρεσσή

Στο νέο χώρο της Ξενοκρά-τος και στη Μέδουσα + 1, με οδειγματικό εκεί τρόπο, πα-ρυσιαζόταν ένα σύνολο γλυ-τών του Ραϋμόνδου με τους ωστός του «αγγέλους» που ους φιλοτεχνεί εδώ και πολλά όνια. Ξόανα τοτεμικά, χα-γμένα και σκαλισμένα στο λο, στα γλυπτά αυτά, ποτέ επαναλαμβάνονται. Το ένα ολό από το άλλο έχει χαρα-ηριστικές διαφορές, όπως και καθεμιά μορφή από την άλλη, οι λεπτομέρειές της τις χα-ούν μοναδικότητα. Μέσα α-το ιδιόλεκτο ενός νεογοτθι-μπάροκ, οι «άγγελοι» δε-ώτες ή λυτρωτές του Ραϋ-νδου, γήινοι και ταυτόχρονα οκαθηλωτικοί, υποβάλλουν τη σιωπή της παρουσίας τους ααιρετικά λατρευτικό σχήμα, αν δηλαδή τρόπο έκφρασης μέσα από τα παρεκλίνοντα αναληπτικά μοτίβα του, δη-ουργεί μια ρυθμική ανάταση οσιγνωστικού και μεταφυσι-

κού χαρακτήρα, χωρίς να απο-κλείονται οι παιγνιώδεις σχέ-σεις ύλης και κατασκευαστικής αντίληψης, χειρωνακτικού τε-χνουργήματος και καλλιτεχνι-κού οράματος.

Ο Κώστας Οικονόμου πα-ρουσίασε πρόσφατα τα έργα του στην γκαλερί της Όλγας Γεωρ-γαντέα στη Βούλα (Αττικής), σε ένα χώρο που υπόσχεται μια ποιοτική εικαστική αναβάθμι-ση, έξω από το καθιερωμένο κέντρο της πρωτεύουσας. Η ι-διαιτερότητα στα έργα του Κ. Οικονόμου συνίσταται στον τρόπο που αφ' ενός χειρίζεται δεξιολεχνικά και εκφραστικά το υλικό του (μεικτή τεχνική) και αφ' ετέρου στους συνδυασμούς μιας ρεαλιστικής απεικόνισης, η οποία διαλεκτικά διαπραγμα-τεύεται τη συνεύρεση του φυσι-κού και του μεταφυσικού στοι-χείου, μέσα από τις λύσεις που προτείνει το φως και η πτυχο-λογία, στη σύνθεση. Η ελεγχό-μενη χρωματική του κλίμακα και οι αντιθέσεις στις εστίες του φωτός όπως και των αντανα-κλάσεων του, αναδεικνύουν την ανθρώπινη παρουσία, ως μια μορφική αινιγματική διελκυ-στίνδα, ανάμεσα στην οργανική και την ανόργανη κατάσταση α-πό την οποία διέρχεται κάθε ζωντανός οργανισμός, μνη-μειώνοντας στατικοποιημένη και μέσα από τη διέλευση αυτή (που αποκτά εδώ ένα μεταφysi-κό και μυστηριακό χαρακτή-ρα), τη χωροχρονική στιγμή.

Αθηνά Σχινά

Σημειωματάριο

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

□□□Στις 5 Μαΐου στην Ελλη-νοαμερικανική Ένωση, Μασσα-λίας 22, θα προβληθεί το κλασικό αμερικανικό φιλμ του Γουίλιαμ

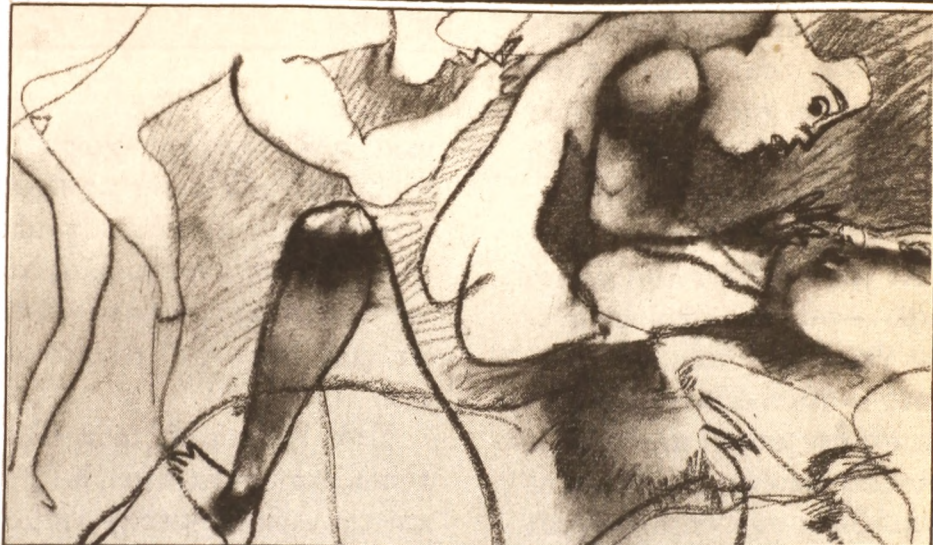
Γουάιλερ «Τα καλύτερα χρόνια της ζωής μας» (1946), με τους Φρ. Μαρζ, Μ. Λού, Ντ. Άν-τριους.

ΜΟΥΣΙΚΗ

□□□Το Ινστιτούτο Γκαίτε, σε συνεργασία με το Φινλανδικό Ιν-στιτούτο Αθηνών φιλοξενεί την ορχήστρα μουσικής δωματίου «Spiritus Fortis» της ακαδημίας Σιμπέλιους του Ελσίνκι, με έργα

Σοστακόβιτς, Σιμπέλιους, Σέν-μπεργκ. Η συναυλία γίνεται επ' ευκαιρία της 75ης επετείου της ανεξαρτησίας της Φινλανδίας, την Τετάρτη 6 Μαΐου.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Σχέδιο του Δημήτρη Μυταρά.

□□□Την Πέμπτη 7 Μαΐου εγ-καινιάζεται στην αίθουσα τέχνης Κρεωνίδης (Κανάρη 24, Κολω-νάκι) έκθεση ζωγραφικής και σχεδίων του Δημήτρη Μυταρά, που θα διαρκέσει όλο το Μάιο.

□□□Έκθεση γλυπτικής του Κώστα Πολυχρονόπουλου εγκαι-νιάζεται στην Ελληνοαμερικανι-κή Ένωση (Μασσαλίας 22) στις 6 Μαΐου. Η έκθεση γίνεται στο πλαίσιο της 8ης Διεθνούς Μπιε-νάλε Γλυπτικής του Σκιρυνειού Μουσείου Πολυχρονόπουλου και θα διαρκέσει ως τις 8/5. Τρέξτε να προλάβετε...

□□□Την Τρίτη 5 Μαΐου εγκαι-νιάζεται έκθεση ζωγραφικής της Μαρίας Σεβαστάκη, στην γκαλε-ρί Όλγας Γεωργαντέα (εμπορικό κέντρο Voula Center, Βασ. Παύλου 102, Βούλα). Ο κύκλος, το a priori γεωμετρικό σχήμα κυριαρχεί σε αυστηρά δομημένες συνθέσεις.

□□□Με τη συμμετοχή έξι ζω-γράφων εγκαινιάζονται οι «Εαρι-νοί Διάλογοι» τη Δευτέρα, 4 Μαΐου, στις 7.30 μ.μ.

Συμμετέχουν: Γιάννης Αδαμά-κης, Όλγα Βαλιάντζα, Τάκης

Παραβάνζας, Carla Perleopardi Sa-nosm Δημήτρης Φόρτσας.

Τα έργα των έξι ζωγράφων χα-ρακτηρίζονται από την αφαίρεση και το ενδιαφέρον για το τελάρo αυτό καθ' αυτό.

Το ζήτημα και στις έξι περι-πτώσεις είναι η σύνθεση στις δύο διαστάσεις, ενώ αξιοποιούν την ο-πτική εμπειρία διαφορετικά.

□□□Στις 4 Μαΐου 1992, στις 7 μ.μ., εγκαινιάζεται η έκθεση φωτογραφίας και VIDEO ART «Al-lair» του Κωνσταντίνου Δελη-γιάννη στο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Ιλεάνα Τούντα. Η έκθε-ση θα διαρκέσει ως τις 23 Μαΐου 1992.

Τα πολύχρονα σχήματα των φωτογραφιών του Κωνσταντίνου Δεληγιάννη παραπέμπουν σ' έναν κόσμο κρυμμένο πίσω από τα λούνα παρκ και τις φωτεινές επι-γραφές των διαφημίσεων. Το μέ-σον —φωτογραφική μηχανή— λειτουργεί εναλλακτικά σαν χρωστήρας, Τα φωτεινά σημεία γίνονται πινελιές. Το αντικείμε-νο μετατρέπεται σε άλλο αντικεί-μενο ενός άλλου κόσμου.

Σαράντα χρόνια εγκαρδιότητα

Αμφιβάλλω αν άλλος γελοιογράφος κέρδισε τόσες συμπάθειες όσο ο Αρχέλαος. Και ασφαλώς δεν αξιολογώ τη δουλειά του με την πεποίθηση αυτή. Απλώς επισημαίνω πως ο Αρχέλαος έδειξε εξαρχής πως είναι «δικός μας».

Λαϊκός στα σκίτσα του και στα θέματα, δεν άφησε περιθώρια να τον κατατάξουμε στην Α' ή Β' Σχολή ή στο τάδε ξενόφερτο ρεύμα, που τόσο συχνά συνηθίζουμε στους σχολιασμούς μας. Μάλιστα, στις συζητήσεις του είδους αυτού κόβουμε και κάποια ποσοστά: κατά πόσον έχει τη γραμμή του τάδε ή μιμείται τις παραδοξολογίες του δεινά.

Κι αυτά βέβαια τον πρώτο καιρό —και που ισχύουν σχεδόν για όλους τους νεοφώτιστους— γιατί άμα καθιερώνασαι και δεν μπορεί πλέον να σε κουνήσει κανένας τότε όλοι σε θαυμάζουν σαν «πρωτότυπο» ή «μοναδικό» και ότι «εγώ πάντα τόλεγα πως αυτός ο άνθρωπος θα ανέβαινε ψηλά».

Από ό,τι ξέρω, η δουλειά του Αρχέλαου δεν δοκιμάστηκε από τέτοιες κρίσεις. Αλλά και σαν τι άραγε θα μπορούσες να του προσάψεις: Εγκεφαλικός; Δυσνόητος; Κακεντρεχής; Όταν όλα τα σκίτσα του είναι σαν τη ζεστή χειραφία ή την ηλιόλουστη μέρα;

Θυμάμαι τους επισκέπτες (εκείνης της πρώτης έκθεσης των γελοιογράφων μας στην αίθουσα «Παρνασσού» εδώ και τριάντα τόσα χρόνια) που αντιδρούσαν περίπου έτσι:

Εκεί στο έμπα και αριστερά, οι σπαρταριστές και πολυσύνθετες γελοιογραφίες του Π. Παυλίδη προκαλούσαν αμέσως το ζωηρό ενδιαφέρον αλλά και τη διάθεση να τις σχολιάσεις με το διπλανό σου, για το πώς αυτός ο άνθρωπος κατόρθωνε ένα τέτοιο γαίτα-

Τον περασμένο Φεβρουάριο, το πνευματικό κέντρο του Δήμου Καλλιθέας διοργάνωσε εκδήλωση προς τιμήν του Αρχέλαου, ενός από τους χαρακτηριστικότερους εκπροσώπους της λαϊκής γελοιογραφίας. Ο συνεργάτης μας Γιώργος Καραμάνος γράφει, σήμερα, για τον χαρακτηριστικότερο των γελοιογράφων μας που έπιασαν τον σφυγμό της καθημερινότητας, σχολιάζοντάς την δηκτικά αλλά και με φιλική διάθεση απέναντί της. Γιατί κι ο Αρχέλαος ήταν ένα στοιχείο αυτής της καθημερινότητας.

νάκι συνδυασμών —χωρίς υπέρβαση ωστόσο της πραγματικότητας— και με τέτοια ζουμερή γραμμή που όλος αυτός ο πίνακας ήταν πραγματικά μια υπέροχη γελοιογραφία.

Στου Κώστα Μητρόπουλου (όπως αργότερα στου ΚΥΡ ή και του Αρχά σήμερα) σταματούσαν συνήθως οι φοιτητές, στου Φωκίωνα Δημητριάδη —ως προεξάρχουσα περίπτωση— οι πολιτικοί, ενώ στου Αρχέλαου έριχνε άγκυρα όλη η οικογένεια. Έπεφτε πλέον σε σπιτικό φαί: η φασουλάδα,

το γιουβέτσι, ο πατσάς, έβρισκε ο καθένας τη μερίδα του γούστου του γι' αυτό και όλα τα πρόσωπα αυτών των επισκεπτών έδειχναν ευφρόσυνα και χαλοκάγαθα σε εκείνη την απλή και τόσο ανθρώπινη ειλικρίνειά τους.

Σε παλαιότερο σημειώμά μου για τον Αρχέλαο έχω και τούτη τη φράση:

«...Μακριά ακόμη τα σουπερ μάρκετ, ο πληθωρισμός της ρόδας και η γενίκευση των αντιπαροχών, ακουγότανε καθαρά ο διάλογος στους δρόμους, στα τρόλεϋ, στα κου-

ρεία, στα στιλβωτήρια και σ' μπακάλικο της γειτονιάς. Ι αυτόν το σφυγμό της καθημερινότητας, οι γελοιογράφοι τον πιάσανε καίρια και τον πεικόνιζαν με όλη εκείνη φρεσκάδα και την πληρότητα που έβγαινε από το ταλέντο τους...».

Προσωπικά πιστεύω πως τόσο ευπροσήγορη γελοιογραφία του Αρχέλαου οφείλει στο ότι σχεδιάζεται με ποικίλη. Όποιο κι αν είναι το ντικείμενο που του δίνει την έμπνευση, δεν το μεταχειρίζεται με αυξομειωμένη διάθεση. Ότι αυτό θα το φτιάξω έτσι, πειδή θα είναι για το τάδε ντυπο και το άλλο που προορίζεται για αλλού θα το δουλέψω αλλιώς. Όταν το κουβεντιάσεις μέσα σου φτάνει να τυλίξεις όλο τον κόσμο, τ' βάζεις εκείνα που σου υπαγορεύει η παρόρμηση του ταλέντου σου και είσαι σίγουρος πως έτσι δεν πέφτεις έξω. Από τη στιγμή που τη σιγουριά του δεν μαρτυράει και ποτέ καρμικά σφάλματα. Κάτι που φαίνεται και στο τρελλό παιχνίδισμα γραμμής του. Παρά τα απίθανα και στριφογυριστά ανεκατεβράσματά της, βλέπεις

Χωρίς λόγια, από τον Αρχέλαο

να ξακριζεται πανηγυρι-
κι έχεις την αίσθηση πως
ε φορά σου κοπανάνει κι ένα
«ΑΕ!».

και είναι ευτύχημα που η
ισσότερη δουλειά του Αρ-
λου βγήκε μέσα από κοι-
κά θέματα. Χάλασε κό-
βέβαια και με εκείνες τις
ποσελίδες εμφανίσεις του
«Αθηναϊκή», μαζί με τον
Χριστοδούλου, αλλά ότι
από τις στήλες του πα-
«Τραστ» και ιδίως του
«μάντζου», σίγουρα θα υ-
ογίζεται σαν η πιο σοβαρή
κατάθεση.

λλά και κάτι άλλο: ο Αρ-
λος δεν συνεργάστηκε με
τρόπο που γίνεται με άλ-
ς γελοιογράφους. Δεν πε-
σε τη δουλειά του μόνο
ορισμένα σκίτσα που α-
τούσαν οι συνεργασίες του.
τα άφηνε δηλαδή σε κά-
γραφείο και ύστερα ήταν
τερος για το σπίτι του. Για
λά χρόνια μόχθησε και ι-
κόπησε να συνεργάζεται με
τύπες, λιθογράφους και
θωτές, ίσαμε να έρθει η ώ-
του πιεστηρίου και να πάρει
αυτός τη μεγάλη ανάσα

Τελικά η ανταμοιβή της γε-
λοιογραφίας του στάθηκε κι ε-
δώ λυτρωτική. Το βλέπουμε
εξάλλου και στο μέσον όρο...
ζωής που επιτυγχάνουν, γενι-
κά, οι γελοιογράφοι. Ενώ για
τους δημοσιογράφους λέγεται
ότι το άγχος τούς έχει κατε-
βάσει σε απελπιστικά ποσο-
στά, οι γελοιογράφοι σου το
κρατάνε το καρδιάμωμα μέχρι
τέλος και, οπωσδήποτε, κα-
ταλήγουν σε πολύ πιο αισιόδο-
ξα νούμερα από κείνα των συ-
ναδέλφων τους που έχουν να
κάνουν μόνο με χειρόγραφα.

Στην περίπτωση του Αρχέ-
λου χαίρεσαι ακόμη κι αυτό
το διάχυτο της συμπεριφοράς
του. Εδώ και σαράντα χρόνια,
περίπου, που τον ξέρω δεν τον
θυμάμαι ποτέ κατσούφη και
στριφνό. Σε όλες τις συναντή-
σεις μας πάντα με προλαμβά-
νουν οι εγκάρδιες ερωτήσεις
του:

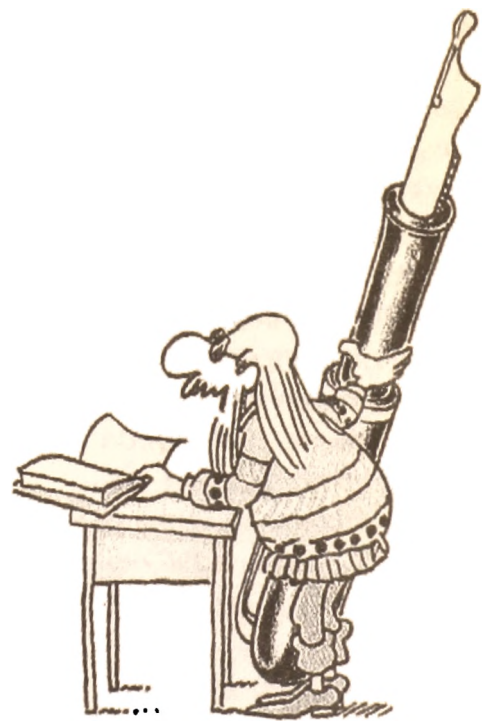
— Τι γίνεσαι συ βρε αδελφέ!
Πού βρίσκεσαι τώρα;

Αμέσως σου κάνει πάσα για
παιχνίδι. Που πάει να πει ότι
αγαπάει τον συνάνθρωπό του
—όποιας κατηγορίας κι αν εί-
ναι.

Γιώργος Καραμάνος

ΔΙΑΛΕΞΤΕ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΣΑΣ

μετά μουσικής
μετά καφέ και
(το σπουδαιότερο)
μετά τιμών...

ΣΤΟΥ ΓΚΟΒΟΣΤΗ
Ζ. ΠΗΓΗΣ 21, ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 3615433, 3622251

«ΕΛΛΑΣ - ΣΕΒΙΛΛΗ, ΟΛΕ» — ΩΙΜΕ

Στις 20 Απριλίου
άνοιξε τις Πύλες της
στη Σεβίλλη η ΕΧΡΟ
'92. «πρόκειται
—γράφουν τα ΝΕΑ
της 17/4/92 με τίτλο
«Ελλάς - Σεβίλλη
Ολέ»— για ένα από
τα μεγαλύτερα
εκθεσιακά γεγονότα
του αιώνα μας...»

«Η ΕΚΘΕΣΗ δεν είναι εμπο-
ρική. Είναι έκθεση προβολής
κάθε χώρας» και παρακάτω:
«Υπεύθυνος επίτροπος για την
ελληνική συμμετοχή ο γ.γ. του
υπουργείου Εθνικής Οικονομίας
κ. Γ. Θεοφάνους, ο οποίος εξη-
γεί τις συνιστώσες της ελληνι-
κής συμμετοχής: Αρχίσαμε με-
θοδικά την προσπάθειά μας ε-
δώ και δύο χρόνια... με πενι-
χρά μέσα... κατορθώσαμε να
έχουμε μια επιτυχή παρουσία.
Η προσπάθειά μας στράφηκε
στο να δείξουμε ότι η Ελλάδα
δεν είναι μόνο "λίγα πεύκα,
λίγα μάρμαρα λευκά"... αλλά
και μια σύγχρονη ανεπτυγμέ-
νη χώρα... Δίνουμε έμφαση
στο θέμα "Ελλάς - Θάλασσα"
...δεν παραλείπουμε να προ-
βάλλουμε τον τουρισμό μας
ελπίζοντας... Τέλος τονίζουμε
τις πνευματικές μας επιδό-
σεις» (!).

Πόσες νέες ιδέες, Θεέ μου.

Σε αυτή την ανταπόκριση ό-
μως μαθαίνουμε κι ότι η Ελλάς
έχτισε ένα περίπτερο 650τ.μ.
και ότι μας κόστισε μόνο 300 ε-
κατομμύρια δρχ. έναντι 800 ε-
κατ. της Κύπρου, 7 δις της Νό-
τιας Κορέας και 24 δις της Γερ-
μανίας —ένα από τα μεγαλύτε-
ρα της έκθεσης. Και ακόμα ότι
το περίπτερο σχεδιάστηκε από
τον αρχιτέκτονα κ. Βιγιαλόγκα
(;) και «θεωρήθηκε ένα από τα
ωραιότερα»! (Οι πληροφορίες

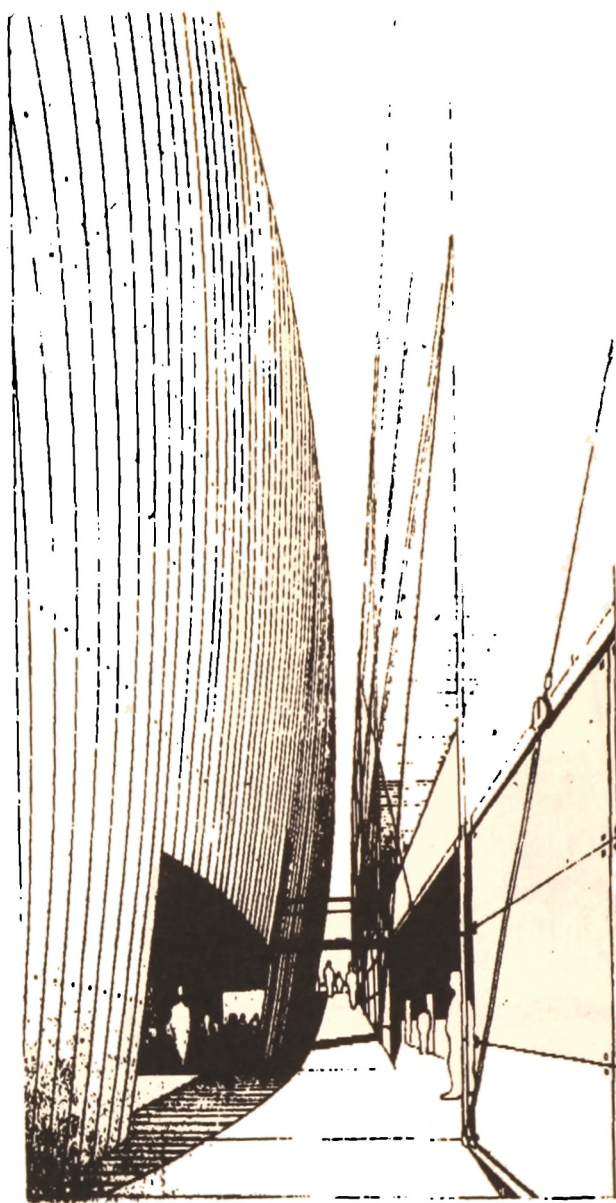
μας δεν συμπίπτουν αλλά αυτό
είναι ένα άλλο θέμα).

Εδώ και περισσότερο από 2
χρόνια σε όλες τις σοβαρές χώ-
ρες του κόσμου ξεκίνησαν διαδι-
κασίες για την κατασκευή των
περιπτέρων τους. Οι αρχιτε-
κτονικές σχολές, τα αρχιτεκτο-
νικά επιμελητήρια, τα αρχιτε-
κτονικά περιοδικά ενημέρωσαν,
οργάνωσαν και δραστηριοποίη-
σαν τους αρχιτέκτονες, ενώ οι
κρατικές υπηρεσίες είτε διενήρ-
γησαν αρχιτεκτονικούς διαγω-
νισμούς είτε επέλεξαν ανάμεσα
στους πιο άξιους από τους αρχι-
τέκτονές τους, αυτούς που θα έ-
χτιζαν το χώρο μέσα στον ο-
ποίο θα εξέθεταν όσα σήμερα
χαρακτηρίζουν το πολιτισμικό
τους επίπεδο.

Εμείς, τώρα, εδώ στην Ελ-
λάδα διαπιστώνουμε λίγες μέ-
ρες πριν τα εγκαίνια της ΕΧΡΟ
ότι το υπουργείο Εθνικής Οικο-
νομίας ανέλαβε να φέρει σε πέ-
ρας μια συμμετοχή υψίστης πο-
λιτισμικής σημασίας σε συνερ-
γασία με τον Οργανισμό Προω-
θήσεως Εξαγωγών και υπό την
εποπτεία των υπηρεσιών εξωτε-
ρικού εμπορίου και σε «συνερ-
γασία για τα πολιτιστικά θέμα-
τα με το Ευρωπαϊκό Κέντρο
Δελφών».

Κι επειδή η σύγχρονη ελλη-
νική αρχιτεκτονική δεν αποτε-
λεί φαίνεται —κατά τον κ.
Θεοφάνους— θέατρο «ελληνι-
κών πνευματικών επιδόσεων,
ανατίθεται "μεθοδικά" το ελ-
ληνικό περίπτερο στον κ. Βι-
γιαλόγκα (για τον οποίο δεν ξέ-
ρουμε απολύτως τίποτα —είναι
άραγε Ισπανός;) και ο οποίος,
απ' ό,τι διαβάζουμε, σχεδίασε
το φθηνότερο περίπτερο της Ε-
ΧΡΟ, τι θρίαμβος αρχιτεκτονι-
κής επίδοσης!

Κι αυτά συμβαίνουν στη χώ-
ρα μας όταν τα πιο ενδιαφέρον-
τα περίπτερα της ΕΧΡΟ —τα
οποία περιλαμβάνονται σε ειδι-
κό τεύχος που εκδόθηκε από

Το περίπτερο
της Φινλανδίας
σχεδιάστηκε
από νεώτατους
και μέχρι χθες
άγνωστους
Φινλανδούς
αρχιτέκτονες.

την αρχιτεκτονική σχολή της
Σεβίλλης— σχεδιάστηκαν είτε
από τους πιο ενδιαφέροντες διε-
θνώς αρχιτέκτονες κάθε κρά-
τους —Tadao Ando Ιαπωνία,
Giac Aulenti Ιταλία, Nicolas
Crimshaw Αγγλία, κ.λπ.— εί-
τε από αρχιτέκτονες επιλεγμέ-
νους μέσα από αρχιτεκτονικούς
διαγωνισμούς, όπως έγινε στη
Φινλανδία με άριστα αποτελέ-
σματα.

Κι αυτό που με εξουθενώνει
με αυτή τη νέα απαράδεκτη
διαχείριση δεν είναι η απώλεια
μιας ακόμη ευκαιρίας που χά-
νουν οι ικανοί αρχιτέκτονες
—παλιότεροι ή νεώτεροι— αυ-
τού του τόπου να δημιουργή-
σουν, να συγκριθούν και να στα-
θούν δίπλα στα μεγάλα διεθνή
αρχιτεκτονικά ονόματα, δοκι-
μάζοντας τις δυνάμεις τους και
κερδίζοντας από αυτή την ανα-
μέτρηση εμπειρία και θάρρος,
αλλά το γεγονός ότι κανείς δεν
θα αντιληφθεί τη σημασία αυτής
της ενέργειας, που αποδεικνύει
με τον πιο περιφανή τρόπο ότι
όταν χτίζουμε κάτι σε ένα πα-
νηγύρι τέτοιας σημασίας, ο στό-
χος δεν μπορεί να είναι το φθη-
νότερο ή το ακριβότερο αλλά το
απόσταγμα συμβολής σε έναν

πολιτισμό, που οφείλουμε
οικοδομήσουμε με το ελάχιστο
έστω χτίσμα που περνά από
χέρια μας και αυτό σχετίζει
και με το κόστος όπως και
άλλους παράγοντες.

Κι αν δεν συνειδητοποιή-
με ότι η γελοιοποίηση της χ-
ρας μας, σε οποιοδήποτε τομέ-
συμβάλλει στη γενική αναξιο-
στία της και μάλιστα σε τέτοι-
περιπτώσεις, όπου οι δυνατό-
τές της θα μπορούσαν να γίν-
ορατές, χωρίς ιδιαίτερες οι-
νομικές απαιτήσεις αλλά απ-
με προσεκτική οργάνωση, με-
θοδικότητα, έγκαιρη προε-
μασία και ενημέρωση. Προϋ-
θεση, όμως, όλων αυτών εί-
να παίρνει η συμμετοχή
χώρας μας σε τέτοιες εκδηλ-
σεις πρώτιστα πολιτισμικό χ-
ρακτήρα και αυτό προϋποθέ-
ισορροπημένες ιεραρχήσεις π-
μόνο αρμόδια πρόσωπα με
νεση και γνώση μπορούν
προωθήσουν.

Μέχρι τότε ας φωνάζου-
για να βεβαιωνόμαστε ότι α-
μα υπάρχουμε.

Δημήτρης
Αντωνιάδης

Τα παιδιά της Βαβυλώνας

Τα παιδιά της Βαβυλώνας
δούλοι του παλίου αιώνος
ηδονών πλανών παθών
με παγίδες κόσμου απίστου
δόλιου Ἀρχοντα κακίστου
πηγής πάντων συμφορών
της ζωής τους, χτίσαν πάνω
τον πολιτισμό στην άμμο
οικοδόμημα σαθρό
κι ενώ βλέπουν τόνα ως τ' άλλο
πέφτουν λάθος πιο μεγάλο
δεν αλλάζουνε χορό
έτσι με κλοπή και ψέμμα
με εγκλήματα και αίμα
κάναν ζούγκλα αληθινή
των λαών την κοινωνία
με όλη την τεχνολογία
δούλη στην απάτη αυτή

κράτος και οικονομία
μ' έλεγχο από οθνεία
κίνηση επιτελικά
με άπιαστες μυθοπλασίες
τρέλλες και αυθαιρεσίες
και πλουραλικά αγαθά
μ' εξαρτήσεις από κέντρα
Βαβυλώνα κόσμου αφέντρα
θάβει τα ιδανικά
και αντί αυτών προσφέρει
ζώδια μαγείες τσέρι
και σκληρά ναρκωτικά
κι ας συνέλθουμε να δούμε
το σωστό δρόμο να βγούμε
απ' τον θλιβερό κλοιό
πριν εχθροί φίλοι μεγάλοι
που φαντάζουν παπαγάλοι
μας ωθήσουν στο γκρεμό.

π. Δημ. Δέσκες

(Αγίων Αναργύρων 32, Μαρούσι 15 124 8060 377)

Εύρετήρια! Εύρετήρια!

νόματα, *Revue onomastique*,
ήσια έπιστημονική έκδοση της Έλληνικής
ονοματολογικής Έταιρείας,
μίστωμα στους Έλευθέριο Πλατάκη και
ul Faure

13
ήνα 1989-1990 (κυκλοφόρησε τό 1991).

Η Έλληνική Ονοματολογική Έταιρεία ιδρύθη-
από έναν «φανατικό», τόν μακαρίτη Ι.Α. Θωμό-
υλο, καί κρατήθηκε ζωντανή χάρη στο φανατισμό
ο. Τώρα τό βάρος της —δηλαδή τήν ανέχειά
— έπωμίσθησαν κάποιοι άλλοι λιγοστοί, κι έτσι
συναπέθανε μέ τόν ιδρυτή της.

Ο τελευταίος τόμος του περιοδικού της αφιερώνε-
και πάλι σέ διακεκριμένους ονοματολόγους —ό
ατάκης δέν ήταν μόνον ονοματολόγος—, συνή-
α μάλλον ωφέλιμη, αφού έτσι κατατοπιζόμαστε έ-
ρκώς στά βιογραφικά και έργογραφικά των τιμω-
ων. Νομίζω πώς ήταν όρθή ή απόφαση της συν-
κτικής έπιτροπής νά μή δημοσιεύσει στόν τόμο αυ-
«μηνύματα» καί «χαιρετισμούς», πράγματα δι-

χως νόημα. (Έπειδή όμως τά «Όνόματα» είναι
κατ' ουσίαν φιλολογικό περιοδικό, δέν θά έβλαφτε
κάποια συμμόρφωση προς τίς ύφηγήσεις του Κόντου
καί του Χαριτωνίδη: όχι «Αφιέρωμα στους Έλ.
Πλ. καί Ρ.Φ.» αλλά στόν καί στόν).

Στό νέο τόμο έχει θησαυριστεί καί πάλι πολύτιμο
ονοματολογικό ύλικό. Η συναγωγή γίνεται, είναι ά-
λήθεια, μέ έρασιτεχνικό τρόπο κάποτε, αλλά παρα-
δέχομαι πώς δέν μπορούμε νά τά θέλουμε όλα. Άς
συνάζεται, έστω καί άμέθοδα, τό ύλικό, καί άργά ή
γρήγορα οί ονοματολόγοι θά τό έπεξεργαστούν.

Αυτή όμως ή έπεξεργασία προϋποθέτει ύπαρξη εύ-
ρετηρίου. Όλα ή σχεδόν όλα τά άλλα μειονεκτήμα-
τα καί οί άτέλειες μπορούν νά συγχωρηθούν, αλλά ή
έλλειψη εύρετηρίου ίσοδυναμεί μέ άναπηρία. Κατα-

Στο επίμαχο ζήτημα της
ηθογραφίας (παραδοσιακής
ή ανανεωμένης)
επικεντρώνει τον
προβληματισμό του ο
Χριστόφορος Μηλιώνης,
Παπαδιαμάντης και
ηθογραφία ή ηθογραφίας
αναιρέσεις (εκδ. Σοκόλη,
Αθήνα 1992).

Ενδιαφέρουσα η συζήτηση
αλλά είμαστε μόνο στην
αρχή, και πάντως δεν
λύνονται τα
γραμματολογικά ζητήματα
με προτάσεις διαγραφής
όρων («για όλους τους
ανωτέρω λόγους
προτείνω: την απόρριψη
του όρου ηθογραφία και
των εκδόχων (και
εκδόχων του) καταλήγει
στο κείμενό του ο Χ.Μ.).
Τι είναι —με το
συμπάθειο δηλαδή— ο
όρος «ηθογραφία», μέλος
κόμματος;

«Το χρήμα πολλοί
εμίσησαν, τον πλούτο
ουδείς»: σε τόσο
εποικοδομητικές σχέψεις
κατέληξα διαβάζοντας το
περίφημο βιβλίο του Εμίλ
Ζολά, *Το χρήμα*
(μετάφρ.: Ντορέτας
Πέππα, εκδ. Σύγχρονη
Εποχή, Αθήνα 1991). Σε
τι σχέψεις, άραγε,
οδηγήθηκαν οι εκδότες στο
τόσο καθυστερημένο
εκδοτικό τους εγχείρημα;
Μήπως, «κάλιο
γαϊδουρόδενο, παρά
γαϊδουρογύρευε»; (το
βιβλίο τιμάται 3.500
δραχμές).

Υπόθεση «Ανδρεάδη» και
το οικονομικό Σύνταγμα
(εκδ. Τετράδια
Συνταγματικού Δικαίου,
15, Αθήνα - Κομοτηνή
1991). Στον τόμο
περιλαμβάνονται η
δημοσιευμένη το 1981
γνωμοδότηση των Αριστ.
Ι. Μάνεση και Αντ.
Μανιτάκη, καθώς επίσης
και αδημοσίευτη
γνωμοδότηση των Αριστ.
Ι. Μάνεση και Γ.
Παπαδημητρίου για τη
γνωστή «υπόθεση
Ανδρεάδη» που κρίθηκε
ήδη από την Ολομέλεια
του Αρείου Πάγου:
Μια
δοκιμασία που άντεξε σε
διαφορετικές πολιτικές
συνθήκες και στη μεγάλη
διάρκεια...

Φωτογενή τα Βαλκάνια των αδελφών Μανάκη (εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1992). Στους πρωτοπόρους της φωτογραφίας και του κινηματογράφου στα Βαλκάνια, Γιαννάκη και Μίλτο Μανάκη, αναφέρεται το βιβλίο του δημοσιογράφου Χρίστου Χριστοδούλου. Στο βιβλίο περιέχονται 120 αντιπροσωπευτικές φωτογραφίες τους και καταγράφεται η συγχλονιστική ιστορία δύο νέων που έκαναν πάνω στην Πίνδο ό,τι την ίδια περίπου περίοδο έκαναν οι αδελφοί Λιμιέρ στο Παρίσι και ο Έντισον στην Αμερική. Ότι το καταπληκτικό αυτό αρχείο βρίσκεται στα Σκόπια, το ξέρατε;

Χρυσώνω το χάπι διαβάζοντας το βιβλίο του *Andre Chouraqui, Η καθημερινή ζωή των ανθρώπων της Βίβλου* (μετάφρ. Σταύρου Βλοντάκη, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1992). Περιγραφή της καθημερινής ζωής των Εβραίων: των βασιλιάδων, των ιερέων, των προφητών, των αγροτών και των ποιμένων, των ανδρών και των γυναικών βασισμένη στο κείμενο της Βίβλου, σε ιστορίες του Ισραήλ, σε αρχαιολογικά ευρήματα. Μια συναρπαστική περιγραφή καθώς δρασκελίζουμε τις Πύλες της γης, του χρόνου και του ουρανού (για να προσγειωθούμε, ατυχώς, πάλι στα καθ' ημάς...).

λαβαίνω απόλυτως τις τεχνικές και οικονομικές δυσκολίες. Άλλά και οι εκδότες των «Όνομάτων» πρέπει να κατανοήσουν την απόλυτη σχεδόν αδυναμία των μελετητών να χρησιμοποιήσουν τον πλούτο του περιοδικού. Συνεπώς ή σύνταξη εύρετηρίου έπείγει. Πιστεύω πώς, αν ανατεθεί σε γυμνασμένους φοιτητές της Φιλολογίας ή αποδελτίωση των δεκατριών τόμων, οι έμπειροι έταίροι μπορούν να έτοιμάσουν τά

εύρετήρια. Κατά τό πρότυπο λοιπόν της «Λαογραφίας» ό έπόμενος ή μεθεπόμενος τόμος των «Όνομάτων» άς είναι αποκλειστικά εύρετηριακός. Έννείται ότι οι μετέπειτα τόμοι θά έχουν τό δικό τους ρετήριο, για να μήν πηγαίνουν όλα αυτά τά ποτά και τά παραπόταμα στή θάλασσα.

Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος

Αναζητώντας την καταγωγή του ονείρου

Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ
Ονειρικά Διηγήματα
Εκδόσεις Καστανιώτη.
Αθήνα 1991. Σελίδες 96

Φαίνεται ότι τα κείμενα και τα βιβλία έχουν, όπως οι άνθρωποι, κι αυτά τη μοίρα τους, μοίρα που δεν καθορίζει μόνο την πορεία τους μέσα στο χρόνο, αλλά και το έρθε-και-παρόν που τα γέννησε ή τα έφερε στο φως. Μια λέξη, μια εικόνα, μια μελωδία φθάνει στον κόσμο των αισθήσεων και είναι αρκετή για να κινήσει, σαν μοχλός, κάποιες ναρκωμένες δυνάμεις, με απρόβλεπτα αποτελέσματα. Έτσι, το τελευταίο (δέκατο ένατο) βιβλίο της Τατιάνας Γκρίτση-Μιλλιέξ οφείλει την ύπαρξή του στο τυχαίο γεγονός ότι της ζητήθηκε από γνωστό λογοτεχνικό περιοδικό μια ανέκδοτη σελίδα της· και τότε αναπήδησε το πρώτο από τα δεκαετρία πεζογραφήματα που συνθέτουν τα «Ονειρικά» της.

Η συγγραφέας της «Πλατείας Θησείου» ανήκει στους μεταπολεμικούς εκείνους πεζογράφους που προσπάθησαν και πέτυχαν να αναβαπτίσουν ό,τι κληρονόμησαν από τους συναδέλφους τους του Μεσοπολέμου μέσα σε φόρμες που να ανταποκρίνονται σε μια καινούρια αισθητική πραγματικότητα. Παράλληλα φρόντισαν να συντηρήσουν ζωντανές στη μνήμη μας τις συγχινήσεις και τους συγχλονισμούς μιας εποχής με πάμπολλες ιστορικές και κοινωνικές διαχυμάνσεις και ανακατατάξεις, με φυσική απόρροια, ανάμεσα στα πολυποίκιλα στοιχεία που συνθέτουν το έργο τους, να κυριαρχούν κάποια

βιώματα, που άλλοτε εκτρέπονται σε αυτοβιογραφικές αναλύσεις και άλλοτε αποτελούν το έναυσμα για τη χάραξη συνθετικότερων καταστάσεων. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση ανήκει ένα μεγάλο μέρος του έργου της Τατιάνας Γκρίτση-Μιλλιέξ.

Όμως, στη συλλογή με τα μικρά αφηγήματα που κυκλοφόρησε πρόσφατα, επισημαίνεται μια μετατόπιση της θεματικής της. Γιατί, αν με το μυθιστόρημα «Από την άλλη όχθη του χρόνου» η συγγραφέας επιχειρεί να ανασυντάξει τις μνήμες της, με τα «Ονειρικά» κάνει μια βαθιά κατάδυση στο σκοτεινό ασυνείδητο, επιδιώκοντας ίσως όχι μια ερμηνεία του ονείρου, αλλά την ψηλάφηση της ρίζας του, τον εντοπισμό της καταγωγής του.

Πρώτη ύλη, λοιπόν, το όνειρο· και ό,τι ανασύρεται, περνάει στο εργαστήρι της πεζογράφου από την αισθητική δοκιμασία και διαχέεται τέλος σε ένα παραλήρημα που παλινδρομεί ανάμεσα στο λυρικό και στον πεζό λόγο: «... Άπλωσε τα μπράτσα του και αμέσως φυτρώσανε φύλλα σε όλο το μήκος τους και μικρά άσπρα τετραπέταλα άνθη στα δάχτυλα. Τα πουλιά ξεγελασμένα κάθισαν πάνω στο ανθρώπινο δέντρο και την ίδια στιγμή οι χρυσαλλίδες που κυοφορούσαν τα μουρόφυλλα ξεπετάχτηκαν

πολύχρωμες, φανταχτερές στολίδια χρυσουγεννιάτι δέντρου...» (σελ. 66).

Πρόσωπα που είχαμε γνωρίσει σε προηγούμενα βιβλία εμφανίζονται και πάλι, τώρα τώρα την αχλύ του ονείρου, βυθισμένα στο παράδεισο του ονείρου, για να δεθούν με συσχετιστούν με πραγματικά συμβάντα. Αλλά μήπως τα νεύρα στην πεζογραφία της Τατιάνας Γκρίτση-Μιλλιέξ λειτουργεί σαν μια άλλη μορφή μνήμης; Μήπως πρόκειται για μια υπέρβαση μνήμης; Ίσως και τα δύο. Εδώ, έχουμε μια μολογία της ίδιας: «...Μνήμη ή όνειρο; Το ένα μέσα στο άλλο ζουν εντός μου κι ίσως είναι που με σώζει...» (σ. 91).

Τα ολιγοσέλιδα αυτά αφηγήματα, που γράφτηκαν στο διάστημα ενός σχεδόν χρόνου (4/5/1990 - 30/4/1991) ακουγουν να διαφανεί, σε όσους έχουν παρακολουθήσει το έργο της, η νοσταλγία της ματιάς σε ένα παρελθόν στο και φορτισμένο από συνησιακές καταστάσεις, από πρόσωπα και πράγματα που δεν μπορεί παρά να ανακαλείται είτε με το όνειρο είτε με τη μνήμη, που στάθηκαν πιστοί συμπαράστατες και συνοδοιπόροι μια επίπονη αλλά ζηλευτή διαδρομή.

Τάκης Μενδράκι

Ερωτική εξομολόγηση στην Κύπρο

Καλλιφατίδης

Κύπρος, ταξίδι στο ιερό νησί
κδόσεις (στα σουηδικά)

LBA, 1992.

Γοητευτικό βρήκε ο σουηδικός ύπος το τελευταίο βιβλίο του Θ. Καλλιφατίδη που κυκλοφόρησε στη Μαρτίου, από τις εκδόσεις LBA. Κύπρος, ταξίδι στο ιερό νησί ή ταξίδι στην άγρια νήσο, θα μπορούσε επίσης να αποδοθεί, στα ελληνικά, ο τίτλος του «CYPERN i resa till den heliga ön».

Συναρπαστική ερωτική εξομολόγηση του συγγραφέα προς το νησί, το χαρακτήρισαν. Εξαιρετική ομοφωνία των ύμνων, οι εντάσεις ενός άλλου σουηδόφωνου λογιότου, του ποιητή Μιχαήλ Οικονόμου. Ο Οικονόμου αδράζοντας την ευκαιρία της βιβλιοκριτικής, αναπτύσσει σε έκταση της σελίδας της εφημερίδας, όσα απονοεί μέσα σε τρεις αράδες ή μεταξύ των αράδων, περί των πασμάτων των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής, πάνω στο κορμί της Κύπρου, ο συγγραφέας του βιβλίου «Κύπρος». Ελάχιστη πολιτική στράτευση, του αποδίδει κι ένας απολογητής της τουρκικής εισβολής και προπαγανδιστής του Ιπεντάς. Συνεργάτης επαρχιακών εφημερίδων, που κατηγορούσε τον σουηδοκυπριακό σύλλογο για λάσπη, κατά της τιμής της τουρκίας. Συστήνοντας το βιβλίο του Καλλιφατίδη στους μελλοντικούς ταξιδιώτες τώρα και κείνος, δεν ξεχνά και πάλι να προπαγανδίζει υπέρ της άρσης του εμπάργκο, προς το κατεχόμενο μέρος του νησιού. Έτσι, για να δίνεται, λέει, η δυνατότητα στον τουρίστα να δει και την υπόλοιπη Κύπρο, την οποία δεν μπόρεσε να δει ο Καλλιφατίδης, αλλά γι' αυτό ασπάζεται ο Μακάριος...

Πάντως, το βιβλίο είναι όντως συναρπαστικό και πολύ τρυφερό. Πλήθος μυθολογικές, ιστορικές,

ταξιδιωτικές πληροφορίες δεμένες με προσωπικές ευαίσθητες μνήμες, αλλά και χιούμορ. Ποτέ δεν με έχει παρακινήσει τόσο πολύ βιβλίο να ταξιδέψω κάπου, σημειώνει άλλος κριτικός. Το ταξίδι του αρχίζει τις μέρες των συγκλονιστικών διαδηλώσεων για το Κυπριακό, στην Αθήνα —ναι είχαμε και τέτοιες εποχές ευαισθησίας κάποτε στην Ελλάδα για το Κυπριακό. Αρχίζει παραμονές, συγκεκριμένα, της ημέρας του απαγχονισμού δύο νεαρών αγωνιστών της ανεξαρτησίας. Τη νύχτα που περιμέναμε όντας μαθητές, γράφει, να συμβεί κάποιο θαύμα. Είτε να έρθουν στα συγκαλά τους οι Εγγλέζοι και να αποτρέψουν την αγχώδη, είτε να επέμβει κάποιος από τους πολλούς αγίους του νησιού. Αλλά δεν έγινε τίποτα. Θα έλεγε κανείς πως και σήμερα, καθώς δεν κινείται φύλλο, σε όλα τα μήκη και πλάτη του ελληνισμού, για την Κύπρο, πως περιμένουμε πάντα να βάλει το χέρι του κάποιος άγιος. Κι είναι να αναρωτιέται κανείς, αν δεν είναι πιο αποδοτικό να ευχόμαστε να αποτραβήξει κανένας από τους σύγχρονους τεχνokratες θαυματοποιούς αντίθετα το δικό του, έτσι που αποκοιμήσαν τον κόσμο και άφησαν να φωνάζει ο κλέφτης, αντί ο νοικοκύρης.

Σήμερα ο ένας σχεδόν στους δύο Κύπριους που συναντάς, λέει ο Καλλιφατίδης, είναι πρόσφυγας. Δεν άφησε όμως για πολύ στις παράγκες, η Κυπριακή Δημοκρατία, τους πρόσφυγές της. Πάντα ήξερε να ανοίγει τις αγκαλιές της στους πρόσφυγες, αυτό το νησί, θα πει. Ακόμη και η θεά Κύπρις ήρθε πρόσφυγας, κατά την ομηρική εκδοχή, προκειμένου να γλυτώσει από τη συζυγική οργή του απατημένου

Ήφαιστου. Και τι να λείπει της θεάς του έρωτα σε αυτό το νησί, θα αναρωτηθεί. Η θάλασσα, τα δάση, το κρασί; Του λύθηκαν τα γόνατα βλέποντας τον πλούτο των ευλαβών, προς την θεά, γυμναστικών επιδόσεων, απεικονισμένων σε γλυπτά έργα, ανάγλυφα ή σε πλήθος λυτά σύνεργα —πέη. Το να ταξιδέψεις στο νησί της Αφροδίτης, δίχως να φάξεις τα χνάρια της θεάς, εξηγεί, θα ήταν σαν να πας σε γάμο και να μην δεις τη νύφη...

Όσο είναι όμως νησί της Αφροδίτης η Μεγαλόν ησος, άλλο τόσο είναι και νησί της Χριστιανοσύνης. Στην καθεαυτή πόλη της θεάς, στην Πάφο, κατέφυγαν οι απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας για να κηρύξουν το ευαγγέλιο. Το ξακουστό πρώην θέρετρο και σήμερα πόλη φάντασμα, η Αμμόχωστος είχε κάποτε 365 εκκλησίες. Αυτό το στοιχείο δεν το διαβάσαμε στο πανέμορφο κατά τα άλλα ταξιδιωτικό βιβλίο του Θ. Καλλιφατίδη. Όπως δεν διαβάσαμε και για τα ψηφιδωτά που πουλιόνταν λάθρα από τους Τούρκους κατακτητές σε κάποια έκθεση της Νέας Υόρκης. Ούτε για τις εκκλησίες της Παναγιάς που έγιναν χαμάρ. Τους 80.000 εποίκους στο νησί, τους 35.000 άνδρες των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής. Δεν ήταν ένα μαχητικό πολιτικό κείμενο το βιβλίο του Θ. Καλλιφατίδη. Έγραψε με πολύ θερμή για την πολιτιστική κληρονομιά του νησιού και τη μη κατεχόμενη Κύπρο. Ας μην ρίξουμε την ενοχή μας για τη δική μας σιωπή στους ώμους ενός συγγραφέα. Το βιβλίο του είναι χωρίς καμιά αμφιβολία σημαντική προσφορά στο νησί.

Αλίκη Τσιλιχρήστου

Ψάχνοντας στα ράφια των βιβλιοπωλείων της Νέας Υόρκης βρήκα και ένα βιβλίο που μας αφορά. Πρόκειται για το βιβλίο της Rae Dalven, *The Jews of Ioannina (Cadmus Press, Philadelphia 1990)*. Μια υποδειγματική έκδοση η οποία, εκτός από το να μας περιγράφει την ιστορία των ρωμανιωτών Εβραίων της κοινότητας των Ιωαννίνων —των Εβραίων της «Μικρής μας πόλης»— προσφέρει και τη γνωστική εμπειρία της θρησκευτικής και κοινωνικής τους ζωής. Η Rae Dalven, Γιαννιώτισσα η ίδια, τιμά κατά τον καλύτερο τρόπο τους προγόνους της: με τη στερεοποίηση της μνήμης σε γραπτό λόγο. Αλλά και με τη φευγαλέα θεατρική της δημιουργία: «*Our kind of People*», το αυτοβιογραφικό έργο της που παρουσιάστηκε στις αρχές Μαρτίου στο *Sephardic House* της Νέας Υόρκης.

Ωτακουστής ελληνικού τηλεοπτικού προγράμματος στη Νέα Υόρκη μας μετέδωσε τη λακωνική (εκ Λακωνίας, ατυχώς) φράση: «Η Λακωνία, με το συμπάθειο, είναι κυριολεκτικά παρθένα...». Ο λόγος για την ανάπτυξη (με το συμπάθειο, για την διακόρευση)... Και αυτόπτης μάρτυρας από το χορό των Λευκαδίων στο *Crystal Palace* της Αστόρια μας πληροφόρησε για την παρουσία του Ιάκωνα πρόξενου στις εκδηλώσεις προς τιμήν του Λευκαδίου Χερν, που γεννήθηκε στη Λευκάδα το 19ο αιώνα, έζησε πολλά χρόνια στην Αμερική και βρήκε την «Ιθάκη» του στην Ιαπωνία!

ο χαρτοκόπτης

ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Πολλά και ζέοντα τα προβλήματα του βιβλίου στην Ελλάδα —κι ένα συνέδριο, έστω και με την συμμετοχή της πολιτείας, δύσκολο όχι να δώσει κατευθύνσεις για την λύση τους, αλλά ακόμη και να τα θίξει. Έτσι, το Πανελλήνιο Συνέδριο Βιβλίου, που θα γίνει το καλοκαίρι, θα έχει επιτελέσει τον σκοπό του αν γίνει κατορθωτό από αυτό να αποκομισθούν ορισμένα καίρια συμπεράσματα και να χαραχθούν κάποιες κατευθύνσεις. Ζητήματα όπως το θεσμικό πλαίσιο της παραγωγής και της εμπορίας του βιβλίου, η οικονομική πολιτική με φοροαπαλλαγές, δανειοδότηση, κίνητρα για αγορά, ειδική φορολογική αντιμετώπιση, η σχέση του με την εκπαίδευση, η αναβάθμιση και η ουσιαστική λειτουργία των βιβλιοθηκών, η θεσμοθέτηση σχολικών βιβλιοθηκών, η διασαφήνιση της σχέσης εκδότη - συγγραφέα, πνευματικά δικαιώματα, η ενιαία τιμή που

αποτρέπει την δημιουργία ολιγοπωλίων, η προώθηση του ελληνικού βιβλίου στην ΕΟΚ και στο εξωτερικό γενικότερα, η μέριμνα για την ολονέν συρρικνούμενη ελληνική γλώσσα είναι σε πρώτη γραμμή και ζητούν κάποια αντιμετώπιση.

Η πολιτεία, με διαβεβαίωση των εκπροσώπων της, έκανε γνωστή την πρόθεσή της να ασχοληθεί σοβαρά με το ελληνικό βιβλίο· θα είναι πραγματικά σοβαρή η ενασχόλησή της αν δείξει ότι κατανοεί πως δεν πρόκειται απλώς για εμπόρευμα αλλά κυρίως πως το βιβλίο είναι πολιτιστικό αγαθό. Αλλά και οι σύλλογοι των επαγγελματιών του βιβλίου —συγγραφείς, μεταφραστές, εκδότες, βιβλιοπώλες— οφείλουν να μην εννοήσουν το συνέδριο ως βήμα συνδικαλιστικών παραπόνων. Προέχει η επισήμανση των υφιστάμενων προβλημάτων. Και είναι πολλά.

Εν χορδαίς και
οργάνοις, μας
προέκυψε
Ντίσνεϋλαντ και
στην Ευρώπη, στην
Γαλλία, λίγα
χιλιόμετρα από την
καρδιά του
Παρισιού. Με τον
Ντόναλντ, τον
Μίκυ κι άλλες...
ατραξιόν, με την
αφελή
πλαστικοποιημένη
κι
εμπορευματοποι-
ημένη λογική της
αμερικανικής
αντίστοιχης —της
οποίας άλλωστε
αποτελεί
θυγατρική.
Μια τεράστια
επένδυση όπου
κυριαρχεί,
χαζοχαρούμενη
βιτρίνα, ένα
πρότυπο
χαμογελαστού και
«ευτυχισμένου»
καταναλωτή,
παθητικού και
ικανοποιημένου από
την οικονομική
επιφάνειά του, που
του επιτρέπει να
αποστρέφει το
βλέμμα από κάθε
λογής δημιουργική
βάσανο.
Ένας τέτοιος
πολιτισμός
ισοπεδωτικής
ανοησίας αξίζει την
καταφρόνια κάθε
πολίτη που πιστεύει
ότι η ευτυχία δεν
είναι υπόθεση
καταναλωτικών
μυθολογιών, ότι η
πνευματικότητα
είναι ό,τι κάνει
τους πολιτισμούς να
ξεχωρίζουν και
δίνει στην ζωή
πραγματικό νόημα.

Η ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ. Η 18η Απριλίου καθιερώθηκε από την UNESCO και το Διεθνές Συμβούλιο Μνη-

μείων και Τοποθεσιών (ICOMOS), Ημέρα των Μνημείων, διεθνώς, με σκοπό τη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοι-

νού σε θέματα προστασίας των μνημείων και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς γενικότερα.

Η αρχιτεκτονική μας κληρονομιά είναι η «ζωντανή μνήμη» του πολιτισμού και της ιστορίας μας και η προστασία της είναι επιτακτική ανάγκη, ιδιαίτερα σήμερα. Δυστυχώς στον τόπο μας πολλές φορές είμαστε μάρτυρες μεγάλων καταστροφών που προκαλούνται ακόμα και από το ίδιο το κράτος.

Η έλλειψη χρηματοδότησης για προγράμματα προστασίας και αναστήλωσης, η έλλειψη κινήτρων, η κακή εφαρμογή της φτωχής νομοθεσίας για την προστασία, η έλλειψη παιδείας και πληροφόρησης σε αυτή την κατεύθυνση, είναι τα εμπόδια στη διάσωση των μνημείων και στην κοινωνική τους λειτουργία.

Θεωρούμε απαραίτητη την ένταξη της προστασίας της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς σε όλα τα κρατικά προγράμματα, οικιστικά, πολιτιστικά, τουριστικά κ.λπ., και τη δημιουργία ενός σύγχρονου θεσμικού πλαισίου που να ενσωματώνει όλες τις

νέωτερες και διεθνώς αποδεκτές αρχές.

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΑ. Από αβλεψία, παραλείφθηκε το όνομα του συγγραφέα στο άρθρο «Πινακοθήκης ανανέωση», που δημοσιεύθηκε στο τχ. 490. Ήταν ο Δ. Αντωνακάκης. Ζητούμε συγγνώμη.

Ο ΜΟΝΟΩΤΗΛΟΣ

ΕΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΛΒΟΥ

● Από τις 3 έως τις 5 Ιουλίου, στο Πανεπιστήμιο Πατρών στο Ρίο θα γίνει το Δωδέκατο Συμπόσιο Ποίησης που είναι αφιερωμένο στον Ανδρέα Κάλβο. Ήδη έχουν κληθεί και έχουν αποδεχθεί να μιλήσουν οι:

Βαγγέλης Αθανασόπουλος, Γιώργος Ανδρειμένος, Νάσος Βαγενάς, Άντα Γκίβαλου, Στέφανος Διαλησιμιάς, Ηρακλής Καλλέρτης, Πάνος Καραγιώργος, M. Caracausi, Μιχάλης Γ. Μερακλής, Σάββας Μιχαήλ, Κάρολος Μητσάκης, Ανδρέας Μπελεζίνης, Σωκράτης Α. Σκαρτσής, Λύντια Στεφάνου, Θανάσης Τζούλης.

Πληροφορίες σχετικά με το Συμπόσιο στα μέλη της Ο.Ε.: Μ.Γ. Μερακλή (01-6570423, Α. Μπελεζίνης (01-6848753), Σ.Α. Σκαρτσής (061-276157, 991343) και Α. Στεφάνου (01-7223988). Γραμματεία (Κατερίνα Δούλη): 061-420617. Διεύθυνση του Συμποσίου: Τ.Θ. 1142-261.10 Πάτρα.

Τα διακόσια χρόνια από τη γέννηση του Ανδρέα Κάλβου τιμά το λογοτεχνικό περιοδικό «Το Δέντρο», με την κυκλοφορία του ειδικού αφιερώματος στον Ζακυνθινό ποιητή και με την ειδική εκδήλωση που διοργανώνει στις 5 Μαΐου στο Ινστιτούτο Γκαίτε. Στην εκδήλωση αυτή ομιλητές θα είναι ο Νάσος Βαγενάς, που θα αναπτύξει το θέμα «Η παραμόρφωση του Κάλβου», ο Κώστας Γεωργουσόπουλος, που θα παρουσιάσει τις Σκηνογραφίες του ποιητή, ο Γιάννης Δάλλας, που θα ασχοληθεί με τη «Στρωματογραφία των Ωδών» και ο Μάριος Μαρκίδης, που θα θίξει το θέμα «Ο Κάλβος στο δρόμο του θανάτου».

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΣ
ΤΣΙΡΚΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ

Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη

Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ

«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό
Σεφέρη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του
Α. Εμπειρίκου

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ

Ο γλωσσικός αφελληνισμός.

Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ερωτικές μεταμορφώσεις· αντίδωρο
στην Μάτση Χατζηλαζάρου

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ούτως ή άλλως

ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Από την πορεία της ελληνικής ποίησης
του 20ού αιώνα

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN

Ο Αναξιμανδρος και οι απαρχές της
ελληνικής κοσμολογίας

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ

Περί μυστικής θεολογίας

Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY

ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Στοιχειώσις Θεολογική

Εισαγωγή - Σχόλια: E.R. DODDS

Γ.Σ. ΚΙΡΚ

Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά
αποσπάσματα

ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και

Αλτουσέρ

Παρεμβάσεις

ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ

Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

ΛΟΥΓ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ

Στοιχεία αυτοκριτικής

ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ

Το Κράτος στην καπιταλιστική
κοινωνία.

Ανάλυση του δυτικού συστήματος
εξουσίας

ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ -

Α. ΤΟΖΕΛ

Η κριτικής της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φύλλα - φτερά

ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ

Η δίκη του Φλωμπέρ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Μεροληπτική κατάθεση

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Η εργασία στην ποίηση

ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ

Η Άλλη μου πατρίδα

ΓΙΩΡΓΟΣ Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ

Απολογισμός και απολογία «από του
φοβερού βήματος»

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

Μια περιήγηση στην νεοελληνική
κακογουστιά

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια

ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ο Τρίτος Δρόμος

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ

Τσιγγάνικη ορχήστρα

ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

Ιστορία μιας γραμμής

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ

Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Η Αδιαχώρητη Κοινωνία

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ

Πολιτικό σύστημα και πολιτική

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στον
Μεσοπόλεμο

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ

Ο μαρξισμός της Ιστορικής
Σοσιαλδημοκρατίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ

Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

Το κυπριακό. «Στρατηγική» και
στρατηγική

ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ

Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη
Ιδέα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μια συνάντηση: Σεφέρης -
Μακρυγιάννης

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ

Ο χορός στους Κουντουριώτες

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Συνηγορία της παραλογοτεχνίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Ο κόσμος του ελληνικού χορού

ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ

Η αρχαιολογία στην Ελλάδα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Βασιλιάς που πέθανε

ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

Βιβλία που καλύπτουν
τα ενδιαφέροντα
και τους προβληματισμούς
του σύγχρονου πολίτη

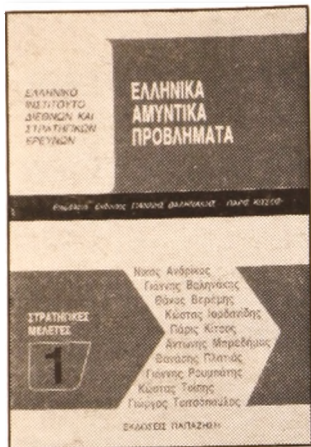
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ

ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΜΥΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

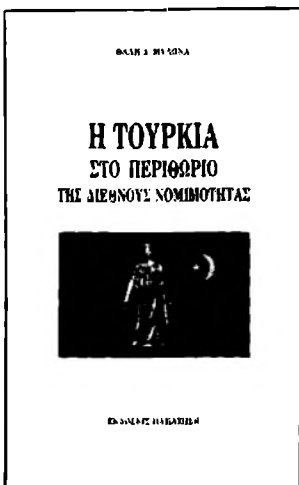
Ελληνικό Ινστιτούτο Διεθνών και Στρατηγικών Ερευνών

Συλλογικό

Επιμέλεια έκδοσης: Γιάννης Βαληνάκης — Πάρης Κίτσος

Η συλλογική αυτή έκδοση αποτελεί την πρώτη δημόσια προσφορά του «Ελληνικού Ινστιτούτου Διεθνών και Στρατηγικών Ερευνών» στο ελληνικό κοινό. Οι επιμέρους μελέτες αποσκοπούν να συμβάλουν στην πλήρωση του κενού που υπάρχει στην ελληνική βιβλιογραφία πάνω στα ελληνικά αμυντικά προβλήματα, που επηρεάζουν άμεσα την ίδια την υπόσταση του ελληνικού χώρου διατηρείται ταυτόχρονα η αυτονόμη οπτική των επιμέρους ερευνητών στην ανάπτυξη των θέσεων τους. Γενικό συμπέρασμα, όμως, είναι ότι οι προοπτικές είναι καλές και υπάρχουν περιθώρια για αισιοδοξία. Οι ρόλοι που μπορεί να παίξει η Ελλάδα απαιτούν ορισμένες κρίσιμες πολιτικές επιλογές και αναπροσαρμογές, που πρέπει να στηριχτούν στην κοινή γνώμη μέσα σ' ένα κλίμα εθνικής συναίνεσης.

1986 336 σ. 1.500 δρχ.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ

Θανάσης Μυλωνάς

- Η ταυτότητα του τουρκικού έθνους που από την εμφάνισή του στο προσκήνιο της ιστορίας κινείται πάντα εκτός της διεθνούς νομιμότητας.
- Το νομικό καθεστώς του Αιγαίου με τους ακατάλυτους τίτλους της Ελλάδας.
- Το νομικό καθεστώς των μειονοτήτων της Συμφωνίας της Λωζάνης.
- Το Κυπριακό Πρόβλημα.
- Το ιστορικό πλέγμα των ελληνοτουρκικών συγκρούσεων και του ανταγωνισμού που εκφράζουν δύο διαμετρικά αντίθετους κόσμους.
- Η υπαρκτή απειλή της Τουρκίας κατά της ακεραιότητας της Ελλάδας.

Είναι μερικά από τα θέματα που καταγράφονται, αναλύονται και ερμηνεύονται στο βιβλίο αυτό του Θ. Μυλωνά.

1991 224 σ. 1.800 δρχ

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής

Θάνος Π. Ντόκος

Η απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής από ορισμένες χώρες του Τρίτου Κόσμου παίρνει, στις μέρες μας, διαστάσεις των οποίων ο βαθμός κινδύνου δεν έχει ίσως διαφανεί καθαρά ακόμα. Ειδικά για τη χώρα μας, οι πυρηνικές δραστηριότητες της Τουρκίας αποτελούν σοβαρή πηγή ανησυχιών.

1992 452 σ. 4.000 δρχ.

Η ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής

Συλλογικό

Επιμέλεια έκδοσης: Θάνος Βερέμης

Οι εξελίξεις των τελευταίων χρόνων στις σχέσεις Ανατολής - Δύσης άλλαξαν τη μορφολογία των διεθνών σχέσεων με ρυθμούς χωρίς προηγούμενο στην ιστορία του εικοστού αιώνα. Οι αλλαγές αυτές κατέστησαν την Ανατολική Ευρώπη ένα τοπίο στο οποίο οι συνταγές των σινασπισμών δεν έχουν πια ισχύ, έτσι που να απελευθερώνονται δυνάμεις που στο παρελθόν βρίσκονταν υπό έλεγχο.

1991 334 σ. 2.500 δρχ.

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Γιάννης Βαληνάκης

Παρουσιάζεται η πορεία των προσπάθειών για μια πολιτικά ενιαία Ευρώπη. Αξιολογούνται οι απόπειρες ώστε η πολιτική αλληλοβοήθεια των Δώδεκα να επεκταθεί και στα θέματα ασφάλειας. Δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην τελευταία δεκαετία και στα ελληνικά συμφέροντα, που διαφοροποιούν τις ανησυχίες της χώρας μας σε σχέση με τους άλλους εταίρους.

1991 196 σ. 1.800 δρχ.

